

Prac. Pomorz

Biblioteka
Główna
UMK Toruń

09050 128

09050

/1974

SPRAWOZDANIA TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU

28

1 I 1974 — 31 XII 1974

TORUŃ 1976

20, —

SPRAWOZDANIA
TOWARZYSTWA NAUKOWEGO
W TORUNIU

SPRAWOZDANIA
TOWARZYSTWA NAUKOWEGO
W TORUNIU

28

1 I 1974 - 31 XII 1974

TORUN 1974

✶

SPRAWOZDANIA
TOWARZYSTWA NAUKOWEGO
W TORUNIU

38

1 I 1974 - 31 XII 1974

Instytut Wydawniczy Toruń

SPRAWOZDANIA

TOWARZYSTWA NAUKOWEGO

w Toruniu

SPRAWOZDANIA
TOWARZYSTWA NAUKOWEGO
W TORUNIU

SPIS TREŚCI

ROKOWY WALNY ZWYKŁY TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU 1

Władysław Jan, dr hab. nauk przyrodniczych, Instytut Fizyki, Uniwersytet w Toruniu 15

Prace naukowe i wydawnictwa Towarzystwa Naukowego w Toruniu w roku 1974 20

Wykaz prac naukowych Towarzystwa Naukowego w Toruniu w roku 1974 25

Wykaz prac naukowych Towarzystwa Naukowego w Toruniu w roku 1974 30

Wykaz prac naukowych Towarzystwa Naukowego w Toruniu w roku 1974 35

Wykaz prac naukowych Towarzystwa Naukowego w Toruniu w roku 1974 40

Wykaz prac naukowych Towarzystwa Naukowego w Toruniu w roku 1974 45

Wykaz prac naukowych Towarzystwa Naukowego w Toruniu w roku 1974 50

28

1 I 1974 — 13 XII 1974

W TORUNIU

WYWIĄZ

Dyrektor J. Polityka Toruń jako miasto Europejskiej w planach rozwoju 1

Władysław Jan, dr hab. nauk przyrodniczych, Instytut Fizyki, Uniwersytet w Toruniu 15

Prace naukowe i wydawnictwa Towarzystwa Naukowego w Toruniu w roku 1974 20

Wykaz prac naukowych Towarzystwa Naukowego w Toruniu w roku 1974 25

Wykaz prac naukowych Towarzystwa Naukowego w Toruniu w roku 1974 30

Wykaz prac naukowych Towarzystwa Naukowego w Toruniu w roku 1974 35

Wykaz prac naukowych Towarzystwa Naukowego w Toruniu w roku 1974 40

Wykaz prac naukowych Towarzystwa Naukowego w Toruniu w roku 1974 45

Wykaz prac naukowych Towarzystwa Naukowego w Toruniu w roku 1974 50

TORUŃ 1976

Redaktor Naczelny Wydawnictw TNT

ARTUR HUTNIKIEWICZ

Komitet Redakcyjny

Przewodniczący: *Bożena Osmólska-Piskorska*

Członkowie

Ludmiła Roszkówna, Wacław Szyszkowski

89
WYDANO Z DOTACJI
URZĘDU WOJEWÓDZKIEGO
W TORUNIU

09050

Czyt. Pomoczn.

TOWARZYSTWO NAUKOWE W TORUNIU

Wydanie I. Nakład 650 + 25 egz. Ark. wyd. 11. Ark. druk. 8,5. Papier druk. sat. III kl. 70 g, 70×100. Podpisano do druku 21 IV 1976 r. Druk ukończono w kwietniu 1976 r. Zam. 42. A-15. Cena zł 20,—

ZAKŁADY GRAFICZNE W TORUNIU

W. 2232/77

SPRAWOZDANIA TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU

Nr 28

1 I 1974 — 31 XII 1974

SPIS TREŚCI

I. DOROCZNE WALNE ZGROMADZENIE TOWARZYSTWA

Przemówienie prezesa Towarzystwa Konrada Górskiego	7
Wystąpienie wojewody bydgoskiego inż. Edmunda Lehmana	13
Wykład doc. dra Kazimierza Wajdy: Geneza Towarzystwa Naukowego w Toruniu	16
Protokół Dorocznego Walnego Zgromadzenia członków Towarzystwa Nau- kowego w Toruniu w dniu 19 lutego 1975 r.	25
Sprawozdanie z czynności Towarzystwa Naukowego w Toruniu za rok 1974	28
Sprawozdanie z gospodarki finansowej Towarzystwa za rok 1974	44
Protokół z posiedzenia Komisji Rewizyjnej w dniu 13 II 1975 r.	47
Zmiany w składzie Towarzystwa	48

II. SPRAWOZDANIA Z POSIEDZEŃ

WYDZIAŁ I

<i>Dygdała J.</i> , Polityka Torunia wobec władz Rzeczypospolitej w pierwszym okresie panowania Stanisława Augusta 1764—1772	54
Miasta doby feudalnej w Europie środkowo-wschodniej. Przemiany spo- łeczne a układy przestrzenne	56
<i>Tomczak A.</i> , Lustracja województw wielkopolskich i kujawskich 1789. Cz. III: województwa łęczyckie i brzesko-kujawskie	56
<i>Pleśniarski B.</i> , Pepeerowska polityka i działalność oświatowo-wychowaw- cza w okresie okupacji hitlerowskiej	58
Posiedzenia Komisji Historycznej	60

WYDZIAŁ II

<i>Krzewińska A.</i> , Sielanka staropolska — jej początki, tradycje i główne kierunki rozwoju	62
<i>Krupianka A.</i> , Polskie czasowniki przedrostkowe w XVIII wieku	64
<i>Hutnikiewicz A.</i> , Portrety i szkice literackie	66
<i>Mołodcówna Z.</i> , „Opowieści biograficzne” Wacława Berenta	67
Posiedzenia Komisji Filologicznej	69
Posiedzenia Komisji Filozoficznej	77
Posiedzenia Komisji Historii Sztuki	77
Posiedzenia Komisji Bibliografii i Bibliotekoznawstwa	78

WYDZIAŁ III

<i>Drozdowski A.</i> , Zależność między ciężarem ciała bez muszli a powierzchnią płuc u <i>Succinea putris</i> (L.) (<i>Gastropoda, Pulmonata</i>)	84
<i>Jędrzejczyk W.</i> , Własne modyfikacje wycięcia śluzówki żołądka w leczeniu choroby wrzodowej żołądka i dwunastnicy	84
<i>Szczepańska-Sadowska E.</i> , Hamowanie reaktywności osmotycznej mechanizmu pragnienia i aktywacja podwzgórzowo-przysadkowego układu antydiuretycznego w hipertermii	85
<i>Noryśkiewicz A.</i> , Zbiorowiska roślinne torfowiska Zgniłka oraz zmiany zachodzące w nich pod wpływem gospodarki człowieka	85
<i>Zielski A.</i> , Zespoły leśne Pojezierza Brodnickiego oraz wpływ na nie gospodarki leśnej i turystyki	85
Posiedzenia Komisji Geograficzno-Geologicznej	86
Posiedzenia Komisji Astronomicznej	86

WYDZIAŁ IV

<i>Jeziński J.</i> , Prawno-finansowe założenia gromadzenia wkładów oszczędnościowych ludności w Polsce Ludowej	88
<i>Głuchowski J.</i> , Polityka fiskalno-monetarna Stanów Zjednoczonych Ameryki	89
<i>Pułło A.</i> , Zasada podziału władzy między federacją a stanami w konstytucji Stanów Zjednoczonych Ameryki	91
<i>Janiszewski J.</i> , Finanse zachodniemieckich partii politycznych	93
<i>Piszczek J.</i> , Projekt kodeksu rolnego (podstawowe założenia)	95
<i>Bojarski W.</i> , Pożytki naturalne w prawie rzymskim	95
<i>Lang W.</i> , Johna Rawlsa „Teoria sprawiedliwości”	97

III. MATERIAŁY BIO- I BIBLIOGRAFICZNE CZŁONKÓW WYDZIAŁÓW TOWARZYSTWA

Wydział I

<i>Małek Janusz</i>	100
<i>Odyniec Waclaw</i>	104
<i>Wapiński Roman</i>	106

Wydział III

<i>Churski Zygmunt</i>	109
<i>Giziński Andrzej</i>	110
<i>Kopcewicz Jan</i>	112
<i>Wojtczak Zbigniew</i>	114

Wydział IV

<i>Filar Marian</i>	116
<i>Jarzębowski Witold</i>	117
<i>Jędrzejewski Stanisław</i>	118
<i>Justyński Janusz</i>	119
<i>Liczkowski Jerzy</i>	120
<i>Łaszewski Ryszard</i>	123
<i>Mizerski Edmund</i>	123
<i>Sienkiewicz Konrad</i>	125
<i>Sudoł Stanisław</i>	125
<i>Tomala Jerzy</i>	127
<i>Wołowczyk Arkadiusz</i>	128

IV. Wspomnienie o profesorze Włodarskim (<i>Artur Hutnikiewicz</i>)	132
---	-----

I

DOROCZNE WALNE ZGROMADZENIE TOWARZYSTWA W DNIU 19 LUTEGO 1975 R.

PRZEMÓWIENIE PREZESA TOWARZYSTWA KONRADA GÓRSKIEGO

Zgodnie z ustalonym od wielu lat zwyczajem zaczniemy nasze tegoroczne Walne Zebranie — o tyle niezwykle, że przypadające w setną rocznicę powstania Towarzystwa Naukowego w Toruniu — od uczczenia pamięci naszych członków, którzy od nas odeszli.

Tak się złożyło, że tym razem znaleźli się w ich liczbie dwaj wybitni uczeni, których działalność — niezmiernie doniosła w ogólnopolskim dorobku naukowym — związana była po drugiej wojnie światowej ściśle z naszym Towarzystwem. Tę listę żalobną otwiera znakomity historyk Prof. dr Bronisław Włodarski.

Urodzony dnia 2 września 1895 r. w Tarnopolu, studia historyczne ukończył na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie i doktoryzował się na podstawie rozprawy „Polityka ruska Leszka Białego”. W latach 1926—1927 jako stypendysta rządu czechosłowackiego pogłębiał swoje wykształcenie historyczne na Uniwersytecie Karola IV w Pradze, a w latach 1932—1935 przebywał we Włoszech jako stypendysta Funduszu Kultury Narodowej. Habilitował się w 1934 r. na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie. W czasie niemieckiej okupacji brał udział w tajnym nauczaniu na terenie Lwowa.

W 1945 r. przeniósł się do Torunia i objął na świeżo erygowanym Uniwersytecie Mikołaja Kopernika katedrę historii Polski średniowiecznej. W latach 1948—1950 był prodziekanem, w 1950—1952 dziekanem Wydziału Humanistycznego, a w 1956—1962 pełnił obowiązki prorektora UMK. Profesorem nadzwyczajnym został mianowany w 1946 r., zwyczajnym — w 1957. Przez wiele lat kierował Instytutem Historii UMK. Na emeryturę przeszedł w r. 1966.

Jego obfity dorobek naukowy obejmował następujące kręgi tematyczne: 1) dzieje Rusi i stosunki polsko-ruskie we wczesnym średniowieczu; 2) dzieje Czech i stosunków polsko-czeskich; 3) dzieje Prus i Pomorza; 4) dzieje Polski za czasów Łokietka; 5) nauki pomocnicze historii, zwłaszcza chronologia; 6) bibliografia historyczna (m.in. przygotowanie reedycji III tomu *Bibliografii* Finkla, nie ogłoszonego drukiem z powodu wybuchu wojny). Dla naukowego wychowania nowej kadry pracowników historii wielkie znaczenie miało także ponowne wydanie *Vade-mecum* Teodora Wierzbowskiego i opracowanie wraz ze współpracownikami katedry podręcznika chronologii.

Stół prezydyalny Walnego Zgromadzenia członków TNT w dniu 19 II 1975 r.

Jeśli chodzi o udział Prof. Włodarskiego w działalności TNT, to zaznaczyć należy, że członkiem miejscowym Wydziału I został w 1953 r., przewodniczącym Wydziału I był w latach 1954—1962, wiceprezesem Zarządu w latach 1956—1959; w tych latach pełnił również funkcję redaktora naczelnego wydawnictw TNT. W uznaniu jego zasług dla TNT Walne Zgromadzenie w dniu 19 lutego 1972 r. mianowało Go członkiem honorowym Towarzystwa Naukowego.

W ramach wydawnictw TNT ogłosił następujące prace: 1. *Rywalizacja o ziemię pruskie w połowie XIII wieku* (1958); 2. *Polityczne plany Konrada I księcia mazowieckiego* (1971).

Wyrazem uznania władz państwowych dla Jego zasług było dwukrotne odznaczenie Go Krzyżami Orderu Odrodzenia Polski: Oficerskim, następnie Komandorskim. Na pogrzebie, który zgromadził wielu uczestników nie tylko z Torunia, ale i z innych miast polskich, zasługi naukowe Prof. Bronisława Włodarskiego scharakteryzował w dłuższym przemówieniu prof. dr Aleksander Gieysztor, a wkład Jego pracy do działalności UMK i osobiste zalety charakteru — rektor prof. dr Witold Łukaszewicz. Jego zasługi dla TNT podniósł i wysoko ocenił mówiący te słowa.

Drugim wybitnym członkiem, którego straciliśmy, był nestor naszego Towarzystwa i polskiej numizmatyki — Prof. dr Marian Gumowski.

Urodził się dnia 30 września 1881 r. w Krościenku nad Dunajcem. Po ukończeniu gimnazjum w Krakowie zaczął studia historyczne na Uniwersytecie Jagiellońskim. Po trzech latach udał się na dalsze studia do Monachium i do Włoch, a po powrocie do Krakowa uzyskał w 1906 r. stopień doktora filozofii. W r. 1909 habilitował się z zakresu numizmatyki, a w 1918 r. rozszerzył habilitację na historię starożytną. W 1919 r. objął stanowisko dyrektora Muzeum Wielkopolskiego w Poznaniu, wykładając jednocześnie historię starożytną na Uniwersytecie Poznańskim.

W 1945 r. powołany został na stanowisko starszego wykładowcy nauk pomocniczych historii oraz historii starożytnej na UMK w Toruniu, gdzie po przejściu na emeryturę do końca życia intensywnie pracował naukowo, publikując wciąż nowe studia i rozprawy.

Nie ulega wątpliwości, że w okresie szczytowego rozwoju swych sił twórczych był czołowym przedstawicielem takich dziedzin wiedzy historycznej, jak numizmatyka, sfragistyka i heraldyka. Na podstawie bibliografii Jego prac, sporządzonej w latach 1949—1950, należy stwierdzić, że dorobek Jego do owego momentu wynosił 238 publikacji, z czego na numizmatykę przypadały 143 prace, na sfragistykę i heraldykę — 23, na historię sztuki — 41, na historię powszechną — 9, na historię starożytną — 8, na różne inne tematy historyczne — 14 publikacji. Bibliografia Jego prac od 1950 r. do końca życia nie została dotąd ustalona, ale zważywszy na Jego niezamordowaną pracowitość i żywotność należy oczekiwać, że będzie zawierać niemałą liczbę cennych pozycji. W ramach wydawnictw TNT ogłosił prace następujące: 1. *Pieczęcie i herby miast pomorskich*; 2. *Mennica bydgoska*; 3. *Najstarsze pieczęcie miast polskich XIII i XIV wieku*; 4. *Dzieje mennicy toruńskiej*; 5. *Bibliografia numizmatyki polskiej*; 6. *Herbarz patrycjatu toruńskiego*.

Przez całe życie zbierał również najrzadsze okazy monet i pieczęci, związanych z dziejami Polski, dzięki czemu zbiory te stanowią jeszcze jedną pozycję w bogatym dorobku jego życia.

Z kolei musieliśmy pożegnać z wielkim żalem wieloletnią pracowniczkę Biblioteki Głównej UMK i Książnicy Miejskiej w Toruniu, Jadwigę z Wołańskich Lisowską. Urodzona w 1897 r. w Petersburgu, absolwentka historii Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, położyła niewątpliwe za-

sługi dla kultury polskiej jako członek delegacji rewindykacyjnej (w latach 1925—1928), której zadaniem było odzyskanie skarbów bibliotecznych, wywiezionych przez władze carskiej Rosji w okresie zaborów. Członkiem zwyczajnym TNT była od r. 1961.

Nieoczekiwanie odszedł od nas Prof. dr Bogdan Głębowicz, członek TNT od r. 1962, członek miejscowy Wydziału I od r. 1968, rektor Wyższej Szkoły Nauczycielskiej w Bydgoszczy. Zginął 1 lipca 1974 r. w katastrofie samochodowej.

Urodzony dnia 19 lipca 1929 r. w Toruniu, dzieciństwo swoje spędził w mieście rodzinnym. Podczas okupacji niemieckiej przebywał z rodzicami w Sandomierzu. Po wojnie wrócił do Torunia, uzyskał maturę w Liceum im. M. Kopernika, magisterium z filozofii w zakresie historii osiągnął w 1952 r. po studiach prowadzonych pod kierunkiem prof. dra Ryszarda Mienickiego. W 1960 r. uzyskał stopień doktora w zakresie nauk historycznych na podstawie rozprawy: „Przemysł i rzemiosło gdańskie w latach 1770—1814”. Habilitował się w 1967 r. na podstawie rozprawy: „Realizacja reformy rolnej PKWN w woj. pomorskim w latach 1945—1948”. Jako adiunkt przy Katedrze Historii Polski i Powszechnej pełnił swe obowiązki w latach 1961—1967. Po habilitacji został docentem etatowym UMK i kierownikiem Studium Nauk Politycznych na UMK. Spis Jego prac z zakresu dziejów Pomorza w XVIII w. i w latach po drugiej wojnie światowej zawiera 19 pozycji.

I wreszcie strata ostatnia. W dniu 12 lipca 1974 r. zmarł Prof. dr Witold Zacharewicz, kierownik Zakładu Chemii Organicznej UMK, członek Wydziału III TNT od 1947 r.

Urodził się 9 września 1904 r. w Duniłowicach-Postawach na Wileńszczyźnie. W r. 1924 ukończył szkołę średnią w Wilnie, gdzie również uzyskał magisterium z chemii w 1930 r. na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Stefana Batorego. Bezpośrednio po studiach został asystentem wybitnego badacza chemii terpenów profesora Kazimierza Sławińskiego. Przez dwa lata odbywał staż w Ecole Normale Supérieure w Paryżu pod kierunkiem światowej sławy profesora Georgesa Duponta. W r. 1936 uzyskał stopień doktora Uniwersytetu Paryskiego z wyróżnieniem, a w 1939 r. habilitował się na Uniwersytecie Warszawskim. W 1948 r. został profesorem nadzwyczajnym, a w 1955 r. zwyczajnym. W Katedrze Chemii Organicznej, której był kierownikiem, zapoczątkował badania nad związkami terpenowymi, wydając liczne prace drukiem i kształcąc wielu uczniów. Brał czynny udział w pracach Towarzystwa, piastując stanowisko wiceprzewodniczącego III Wydziału podczas dwóch kadencji, w latach 1959—1966; uczestniczył we wszystkich zebraniach i poczynaniach Towarzystwa.

Uczymy naszych zmarłych chwilą milczenia.

*

Rok 1974 był setnym rokiem istnienia i działalności Towarzystwa Naukowego w Toruniu. W okresie sprawozdawczym przyjętych zostało 67 nowych członków, zmarło pięciu, w tym czterech członków wydziałów. W dniu 31 grudnia 1974 r. Towarzystwo liczyło ogółem 492 członków, w tym 294 zwyczajnych i 198 członków wydziałów.

Uroczystości, których treścią będzie uczczenie stulecia TNT, odbędą się w tym roku w terminie jeszcze nie ustalonym, ale chyba najbliższym miesiąca grudnia. Doceniając znaczenie i zasługi naszego Towarzystwa dla całokształtu życia naukowego całej Polski, a zwłaszcza dla utrzymania świadomości narodowej polskiego Pomorza, zgodzili się wejść do Komitetu Honorowego naszego jubileuszu przedstawiciele najwyższych władz partyjnych i państwowych z Przewodniczącym Rady Państwa prof. drem Henrykiem Jabłońskim na czele.

W dniu dzisiejszym, który jest zapoczątkowaniem jubileuszu stulecia, ograniczymy się do zobrazowania w liczbach jednej tylko strony naszej działalności, a mianowicie do podsumowania ogłoszonych w stuletnim okresie naszego istnienia publikacji.

W okresie zaboru pruskiego wydrukowane zostały 93 pozycje — 696 arkuszy wydawniczych. W latach międzywojennych — 97 pozycje o łącznej liczbie 629 arkuszy. Po drugiej wojnie światowej do roku 1974 włącznie — 631 pozycje — 5730 arkuszy wydawniczych. Razem 821 pozycje, 7055 arkuszy.

Tematyka wymienionych publikacji przedstawia się jak następuje:

Prace historyczne: „Roczniki” — 101 pozycje (1536 ark.), „Fontes” — 64 pozycje (1260 ark.), „Zapiski Historyczne” (czasopismo) — 241 tomów (1316 ark.).

Prace Wydziału II (Filologiczno-Filozoficznego), który powstał po drugiej wojnie światowej, obejmują 72 tomy o łącznej objętości 1029 ark.

Prace Wydziału III (Matematyczno-Przyrodniczego): *Studia Societatis Scientiarum Torunensis* (w tym *Biuletyn Obserwatorium Astronomicznego UMK w Toruniu*) — 234 pozycje (898 ark.).

Prace Wydziału IV (Prawno-Społecznego), kreowanego w ostatnim dziesięcioleciu: „*Studia Iuridica*” — 31 tomów (410 ark.).

Prócz tego ogłoszono jeszcze: *Supplementa* — 8 pozycje (152 ark.), *Prace Prehistoryczne* (archeologiczne) — 6 pozycje (64 ark.), *Prace Popularnonaukowe* — 38 pozycje (202 ark.), wśród nich „*Biblioteczka Kopernikańska*”.

A teraz krótka informacja o działalności TNT w roku ostatnim, a więc sprawozdawczym.

Zasadnicze problemy i przejawy działalności TNT w roku 1974 związane były z przygotowaniem do obchodów 100-lecia.

1. Działalność wydawnicza polegała na wydawaniu drukiem prac nau-

kowych i popularnonaukowych członków TNT. W roku 1974 wydane zostały 24 pozycje o łącznej objętości 288,50 arkuszy wydawniczych.

Między innymi ukazała się praca J. Serczyka pt. *Towarzystwo Naukowe w Toruniu. Krótki zarys dziejów*. Prowadzone są intensywne prace nad wydawnictwami jubileuszowymi, a mianowicie:

— księgą pamiątkową pt. „Z dziejów nauki polskiej”

— zbiorem monografii zasłużonych działaczy TNT

— historią Towarzystwa Naukowego w Toruniu.

2. Badania naukowe TNT w związku z rocznicą nastawione były przede wszystkim na przygotowanie wyżej wymienionych tytułów. W roku 1974 na 8 tytułów badań naukowych wydatkowano 39 636 zł.

3. Spotkania i zjazdy naukowe TNT obok akcji wydawniczej i badań naukowych stanowiły w roku 1974 jeden z najważniejszych elementów pracy naszego Towarzystwa. Urządziliśmy lub uczestniczyliśmy w organizowaniu 4 spotkań i zjazdów naukowych, w tym dorocznego 7 Międzynarodowego Sympozjum Fizyki Matematycznej. Podczas tych spotkań ogłoszono 18 wykładów naukowych, z czego 5 prelegenci zagraniczni.

4. Wykłady i referaty na posiedzeniach naukowych wygłaszane były w ramach pracy wydziałów i ich komisji. Takich wykładów i referatów w roku 1974 było 58.

5. Akcja zagranicznej i krajowej wymiany wydawnictw. Towarzystwo nasze współpracowało w tym zakresie z 216 kontrahentami w 27 krajach całego świata oraz z 73 instytucjami krajowymi.

6. Popularyzacja wiedzy. Wykłady popularyzujące różne dziedziny nauki prowadzone były w Toruniu, w Wąbrzeźnie i we Włocławku. Ogółem przeprowadzono 31 wykładów.

7. Pracownia Mikrofilmowa TNT nadal służyła potrzebom instytucji naukowych i badaczy z całej Polski, wykonując około 26 000 zdjęć mikrofilmowych klitek pozytywów i powiększeń.

8. Sprzedaż wydawnictw TNT przez księgarnie naukowe, kiermasze i wystawy przyniosła 207 202 zł.

9. Księgozbiór TNT w depozycie Książnicy Miejskiej osiągnął w roku 1974 liczbę 48 916 tomów. W jego skład wchodzi cenne dary naukowców, wydawców oraz patriotów pomorskich i toruńskich. Na prawach samodzielnych zespołów znajdują się w nim także biblioteki: wieloletniego prezesa TNT Stanisława Kujota i wydawcy chełmińskiego Walentego Fiałka.

10. Zbiory muzealne TNT, gromadzone od roku 1876, znajdują się w depozycie Muzeum Okręgowego. W czasie obchodów 100-lecia część tych zbiorów ukazana zostanie publiczności.

Jak co roku, tak i dzisiaj stwierdzić należy, że działalność TNT, naukowa, wydawnicza i popularyzacyjna, nie byłaby możliwa bez zrozumienia jego celów przez władze partyjne i państwowe oraz przez ludzi stojących na czele organizacji życia naukowego w Polsce. Im wszystkim należy się z naszej strony gorące podziękowanie, które kierujemy pod adresem Ko-

mitetu Wojewódzkiego PZPR w Bydgoszczy i władz wojewódzkich, następnie Komitetu Miejskiego PZPR i Prezydium Miejskiej Rady Narodowej miasta Torunia, dalej pod adresem Polskiej Akademii Nauk za stwarzanie za pomocą dotacji podstaw organizacyjnych i działalności wydawniczej TNT. Wyrażamy również naszą wdzięczność Oddziałowi Poznańskiemu Państwowego Wydawnictwa Naukowego, które realizuje nasz program wydawniczy, i Zakładom Graficznym w Toruniu, z którymi pomyślnie i owocnie współpracujemy.

Wreszcie wyrażam gorące podziękowanie pracownikom administracji TNT z dyrektorem Tadeuszem Zakrzewskim na czele, redakcji naszych wydawnictw i kierownictwu Pracowni Mikrofilmowej. Wszyscy wymienieni nasi pracownicy zasługują na najwyższe uznanie nie tylko za wyniki ich pracy, ale w jeszcze większym stopniu za ich stosunek do spełnianych zadań społecznych, świadczący o głębokim zrozumieniu roli TNT i o ideowym pojmowaniu ich własnej pracy w naszym zbiorowym wysiłku.

Proszę na koniec wszystkich członków Zarządu o przyjęcie wyrazów mojej wdzięczności za to, czym przyczynili się do osiągnięcia cennych wyników działalności TNT, a szczególnie sekretarza Zarządu, prof. dra Mariana Biskupa, i redaktora naczelnego naszych wydawnictw, prof. dra Artura Hutnikiewicza, za ich znakomity wkład, pełen entuzjazmu i poświęcenia, w realizowanie wszystkiego, co w ciągu ostatnich lat Towarzystwo Naukowe zdołało wykonać.

WYSTĄPIENIE WOJEWODY BYDGOSKIEGO inż. EDMUNDA LEHMANN

Szanowni Zebrani!

Członkowie Towarzystwa Naukowego w Toruniu!

Zaproszeni Goście!

Niezwykła okoliczność zgromadziła nas dzisiaj w Toruniu. Oto w rocznicę urodzin Wielkiego Astronoma inaugurujemy uroczystości setnej rocznicy powstania i działalności zasłużonego dla rozwoju polskiej myśli naukowej — Towarzystwa Naukowego. Niewiele jest instytucji społecznych, które wywarłyby tak doniosły wpływ na rozwój kultury i nauki Polski północnej i wniosły swój niepowtarzalny wkład do kultury całego narodu. Nieczęsto się też zdarza, aby organizm społeczny powołany do życia w warunkach ograniczonej swobody działania potrafił przez okres wielu dziesiątek lat podejmować zawsze zadania, które dla społeczeństwa polskiego najbardziej były ważne, postępowe, wynikały z głębokiego patriotyzmu oraz twórczej postawy wobec życia.

Toruńskie Towarzystwo Naukowe zapisało bardzo piękne karty w historii Pomorza. Zrodziła je do życia prawdziwa miłość najświetlejszych ówczesnych grup społeczeństwa pomorskiego do kraju, który nie istniał

wtedy na mapie Europy. To ona, mądra i roztropna miłość, kazała im wyznaczyć Towarzystwu dwie funkcje do spełnienia — kulturową i patriotyczną. Skupiając przyjaciół nauki i kultury polskiej, prowadząc działalność wydawniczą i popularyzatorską, kolekcjonerską i badawczą — było ono instytucją polską, która bronią skuteczniejszą niż oręż podjęła walkę z pruskim szowinizmem. Podjęła i kontynuowała ją przez ponad czterdzieści lat, aż do chwili odzyskania niepodległości państwowej. Motorem tych poczynań były szeregi ofiarnych działaczy społecznych — członków Towarzystwa z drugiej połowy XIX wieku, między innymi Zygmunt Działowski i Ignacy Łyskowski, a także Otton Steinborn w początkach wieku XX. Dobrze się stało, że z okazji jubileuszu przygotowane zostały do dru-

Wojewoda bydgoski inż. E. Lehmann wręcza prezesowi TNT odznakę „Za szczególne zasługi dla rozwoju województwa bydgoskiego”

ku cenne wydawnictwa, obrazujące rolę Towarzystwa Naukowego, sylwetki jego członków oraz przedstawiające syntezę jego dziejów stu-letnich.

W okresie dwudziestolecia międzywojennego Towarzystwo przekształciło się w instytucję pełniącą przede wszystkim funkcje naukowe i kulturalne. Członkowie Towarzystwa podejmowali badania naukowe i studia wielu zagadnień i na trwałe wpisali się do historii nauki polskiej. W okresie okupacji wielu z nich zginęło, bowiem represje hitlerowskie skiero-

wane były szczególnie ostro przeciw polskiej inteligencji twórczej. Zachowujemy pamięć o nich i oddajemy im cześć, jako tym, którzy za swoją służbę Ojczyźnie zapłacili największą cenę — oddali swe życie.

Rok 1945 otworzył nową kartę w historii Towarzystwa. W Toruniu erygowany został Uniwersytet Mikołaja Kopernika, do jego powstania przyczynili się także członkowie Towarzystwa. W Polsce Ludowej po raz pierwszy w dziejach naszego narodu stworzone zostały warunki powszechnego kształcenia się społeczeństwa, i to kształcenia w stopniu średnim i wyższym. Dzięki temu możliwe stało się zwiększenie potencjału naukowego, prowadzenie na szeroką skalę badań i wymiany doświadczeń, a także upowszechnianie dorobku naukowego.

Towarzystwo Naukowe w Toruniu przeobraziło się w silną i prężną instytucję, skupiającą dziś blisko pięciuset członków. W jego szeregach są przede wszystkim naukowcy toruńscy, a ponadto — co wysoko sobie cenimy — dostęp do niego otwarty jest wszystkim miłośnikom nauki, działaczom kultury i oświaty. Dlatego tak bardzo jest ono zintegrowane z Toruniem i regionem kujawsko-pomorskim, dlatego też współpracuje nie tylko z kilkudziesięcioma towarzystwami naukowymi w kraju i na świecie, lecz także z placówkami upowszechniającymi naukę i kulturę na naszym terenie.

Nie sposób nawet w skrócie przedstawić całego dorobku Towarzystwa Naukowego w okresie trzydziestu lat Polski Ludowej. Zwielokrotniła się intensywność jego działania w warunkach, jakie stworzył mu mecenat państwa. Rozrosły się w tym czasie najstarsze serie wydawnictw humanistycznych, powstały nowe serie publikacji z dziedziny geografii, astronomii, biologii, botaniki, szczególnie bogato prezentuje się obecnie seria wydawnictw popularnonaukowych. Weszły one na rynek ogólnopolski i zagraniczny, zyskały wielu czytelników, niektóre w krótkim czasie zostały rozkupione, co najlepiej świadczy o zapotrzebowaniu społecznym na taką właśnie działalność Towarzystwa. Jest to także powód do satysfakcji i słusznej dumy tych wszystkich członków Towarzystwa, którzy widzą, że efekty ich żmudnej dociekliwości i twórczej myśli naukowej są społeczeństwu potrzebne i przez nie docenione.

Jubileusz Towarzystwa zbiega się z obchodami trzydziestolecia Polski Ludowej. Oceniając osiągnięcia przeszłości jesteśmy jednocześnie żywotnie zainteresowani przyszłością. Przed nami jeszcze intensywniejszy etap rozwoju społeczno-gospodarczego Polski. Podejmujemy w nim wielkie wyzwanie epoki rewolucji naukowej i technicznej, epoki przeobrażeń politycznych i społecznych. Zdajemy sobie doskonale sprawę, że w tych czasach, które nadchodzą, rola nauki jako siły sprawczej, wszędzie obecnej i przeobrażającej — będzie jeszcze donioślejsza niż dotychczas. Ludzie nauki, członkowie towarzystw naukowych, wszystkie umysły twórcze będą miały szczególną okazję do podejmowania wysiłków dla stworzenia przyszłości na wzór najszczytniejszych marzeń ludzkości. Dociekliwość nau-

kowców zespolona z głęboko pojętym humanizmem socjalistycznym i najwyższym poczuciem odpowiedzialności stanie się motorem przeobrażeń teraźniejszości i przyszłości. Wierzimy, że w tym twórczym działaniu członkowie zasłużonego Towarzystwa Naukowego w Toruniu jak dotychczas będą przewodzić.

Szanowni Zebrani!

Inaugurując w dniu dzisiejszym obchody stulecia Towarzystwa Naukowego w Toruniu, pragnę zapewnić jego członków i sympatyków, że władza ludowa i społeczeństwo wysoko cenią jego działalność. W imieniu I Sekretarza Komitetu Wojewódzkiego Partii, Towarzysza Józefa Majchrzaka i swoim własnym chcę złożyć na ręce Prezesa Towarzystwa i wszystkich tu obecnych wyrazy najwyższego uznania dla Waszej dotychczasowej pracy, podejmowanych badań naukowych, działalności popularyzatorskiej, kształcenia i wychowywania młodych kadr naukowych. Chcę Was zapewnić, że nadal stwarzać będziemy coraz lepsze warunki rozwoju twórczości naukowej. Przeznaczymy odpowiednie sumy na inwestycje, wydawnictwa naukowe, prace badawcze, kształcenie kadr dla nauki i rozwój współpracy z placówkami naukowymi innych krajów. Wasza długoletnia siedziba — dom przy ulicy Wysokiej w Toruniu — zostanie całkowicie zmodernizowana i stworzy Towarzystwu warunki do prac badawczych i dydaktycznych. Widzimy w tej inwestycji najgodniejszy pomnik Waszych jubileuszowych obchodów.

- U progu obchodów setnej rocznicy działalności Waszego Towarzystwa — za ambitny i pełen poświęceń trud w pomnażaniu dorobku naukowego,
— za szerokie upowszechnienie badań,
— za rozszerzenie wiedzy o Pomorzu i ziemiach historycznie z nim związanych,
— za wybitny udział w tworzeniu osiągnięć naszego regionu

Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bydgoszczy nadaje Wam — Towarzystwu Naukowemu w Toruniu — odznakę „Za szczególne zasługi dla rozwoju województwa bydgoskiego”. Serdecznie i szczerze Wam tego wyróżnienia gratuluję!

WYKŁAD DOC. DRA KAZIMIERZA WAJDY

GENEZA TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU

Powstanie Towarzystwa Naukowego w Toruniu w 1875 r. było związane z rozwojem polskiego ruchu narodowego na Pomorzu Gdańskim w trzecim ćwierćwieczu XIX w. i z rosnącymi aspiracjami naukowymi wśród kręgów polskiej inteligencji tego regionu.

Dzięki likwidacji stosunków feudalnych i rozwojowi kapitalizmu oraz związanym z nimi przemianom społeczno-gospodarczym polski ruch narodowy na Pomorzu Gdańskim, organizowany dotychczas głównie przez polską szlachtę, przekształcił się po 1848 r. w ruch obejmujący coraz szersze warstwy społeczeństwa polskiego w ówczesnych Prusach Zachodnich. Przyczyną tego były: likwidacja stosunków feudalnych na wsi w wyniku realizacji reform agrarnych z pierwszej połowy XIX w., co torowało drogę procesowi formowania się nowoczesnego narodu polskiego; dalej — powszechne prawo wyborcze i prawo zrzeszania się, umożliwiające mimo ograniczeń stosowanych wobec Polaków wciąganie coraz szerszych rzesz ludności polskiej do życia społeczno-politycznego, czy wreszcie towarzyszący postępującej industrializacji rozwój środków społecznego komunikowania się, w tym zwłaszcza rozwój prasy, sieci drogowej i kolejowej, a także łączności. Były to przesłanki umożliwiające integrację narodową społeczeństwa polskiego na Pomorzu Gdańskim, zmierzającą do formowania się nowoczesnego narodu polskiego. Płaszczyznę tej integracji stanowił polski ruch narodowy, który działał tak przez prasę, jak i coraz bardziej zróżnicowany system organizacyjny. Ówczesna słabość polskiego mieszczaństwa na Pomorzu Gdańskim powodowała, że kierownictwo tego ruchu znajdowało się w rękach polskiego ziemiaństwa zarówno dzięki jego pozycji ekonomicznej oraz prestiżowi w obrębie społeczności polskiej tego regionu, jak i dzięki swej historycznej świadomości narodowej. Działalność narodowa liberalnego ziemiaństwa polskiego, które przekształcało się coraz silniej w kapitałistycznych przedsiębiorców rolnych, prowadzona była pod hasłem „pracy organicznej”. Naczelnym celem programu „pracy organicznej” miało być kształtowanie i wzmacnianie warstwy średniej przez popieranie kształcenia kadr polskiej inteligencji, którą reprezentowały dotychczas nieliczne tylko jednostki, dalej rozwijanie organizacji gospodarczych, przy czym podstawową przesłanką, jak i niezbędnym uzupełnieniem tej działalności było podnoszenie ogólnego poziomu oświaty szerokich warstw społeczeństwa polskiego na Pomorzu Gdańskim. Tak pojęta „praca organiczna” miała na celu także umocnienie pozycji ekonomicznych i politycznych ziemiaństwa polskiego w nowych, zmienionych warunkach społeczno-gospodarczych. Cała ta działalność służyła interesom ogólnonarodowym i przyczyniała się w decydujący sposób do narodowej integracji społeczeństwa polskiego na Pomorzu Gdańskim.

Ożywienie polskiego życia organizacyjnego na Pomorzu Gdańskim wiązało się z liberalizacją kursu politycznego monarchii pruskiej w dobie tzw. nowej ery po objęciu tronu przez Wilhelma I w 1858 r., dzięki czemu nastąpiło także złagodzenie postępowania władz pruskich wobec ruchu polskiego. I tak od 1861 r. powstają na Pomorzu Gdańskim pierwsze towarzystwa rolnicze, a od 1862 r. pierwsze kółka włościańskie oraz spółki oszczędnościowo-kredytowe, czyli tzw. banki ludowe. Tego procesu rozwojowego nie przerwało bynajmniej powstanie styczniowe 1863 r. i zwią-

zana z tym akcja pomocy na rzecz rodaków walczących w Królestwie Polskim. Praca organiczna była wówczas tylko na pewien czas przerwana lub ograniczona, aby wkrótce, mimo zaostrenia kursu wobec Polaków ze strony władz pruskich, być dalej kontynuowana, i to ze zdwojoną siłą. I tak w 1866 r. powstaje Bank Kredytowy Donimirski, Kalkstein, Łyskowski i Spółka w Toruniu, a w 1867 r. rozpoczynają swoją działalność sejmiki gospodarskie, które odegrały istotną rolę nie tylko jako namiastka centrali dla towarzystw rolniczych, ale i jako organizacja integrująca ziemiaństwo polskie na Pomorzu Gdańskim i stwarzająca wspólną płaszczyznę postępowania. Z inicjatywy Ignacego Łyskowskiego powstaje w 1869 r. w Toruniu Towarzystwo Moralnych Interesów Ludności Polskiej pod Panowaniem Pruskim. Towarzystwo to stawiało przed sobą bardzo szeroki i wszechstronny program działalności, obejmujący zwłaszcza wpływanie na opinię publiczną, podnoszenie poziomu oświaty szerokich warstw społeczeństwa polskiego oraz reprezentowanie interesów narodowych wobec władz pruskich. Towarzystwo Moralnych Interesów pretendowało do roli organizacji skupiającej kierownicze warstwy społeczeństwa polskiego oraz pobudzającej i koordynującej działalności pozostałych członków polskiego ruchu narodowego na Pomorzu Gdańskim. Wreszcie w 1870 r. obok istniejącego i działającego od 1848 r. Towarzystwa Pomocy Naukowej dla Młodzieży Prus Zachodnich powstało Towarzystwo Pomocy Naukowej dla Dziewcząt.

Węzłowy dla programu pracy organicznej charakter hasła podnoszenia poziomu oświaty znajdował swoje odbicie w tym, że szeroko pojmowana praca oświatowa stanowiła podstawowe zadanie prasy polskiej, jak i organizacji polskich na Pomorzu Gdańskim, a także odgrywała istotną rolę w działalności towarzystw o charakterze gospodarczym. Znaczenie tej pracy oświatowo-kulturalnej, prowadzonej na różnych płaszczyznach i odciinkach w języku ojczystym, stawało się tym większe, im bardziej wzmagala się dyskryminacja języka polskiego, szczególnie w miarę ograniczania pozycji języka polskiego w szkolnictwie elementarnym. I tak, rozporządzeniem ministra oświaty i wyznań z dnia 25 XI 1865 r. wprowadzono w całej prowincji pruskiej zasadę stopniowego ograniczania języka polskiego zarówno jako języka nauczania, jak i przedmiotu nauczania, w miarę przechodzenia od klas niższych do wyższych. Jakkolwiek nie wszędzie i nie zawsze w pełni zarządzenie to było realizowane, stanowiło ono poważne ograniczenie pozycji języka polskiego w życiu publicznym. Zasadnicze jednak pogorszenie sytuacji w tym zakresie nastąpiło po zjednoczeniu Rzeszy w 1871 r., kiedy to państwo pruskie zaczęło prowadzić wobec Polaków politykę w zdecydowanie niemieckonarodowym duchu. I tak na Pomorzu Gdańskim zarządzeniem naczelnego prezesa prowincji zachodniopruskiej z dnia 24 VII 1873 r. język niemiecki stał się językiem wykładowym na wszystkich szczeblach nauczania szkoły elementarnej; jedynie nauczanie religii na niższym stopniu miało się odbywać w języku

polskim. W 1876 r. weszła w życie ustawa uznająca niemiecki za język urzędowy wszystkich władz i urzędów państwowych i samorządowych.

W tych nowych warunkach bardzo istotny dla procesu integracji narodowej problem posiadania i rozszerzania kadr własnej inteligencji nabierał jeszcze większego niż dotychczas znaczenia. Wzrost szeregów polskiej inteligencji, sam przez się będący wskaźnikiem wzrostu poziomu oświaty i kultury, rozszerzał jednocześnie bazę rekrutacyjną kierowników polskiego ruchu narodowego, jak i propagatorów języka polskiego i kultury polskiej na Pomorzu Gdańskim. Wielką w tym rolę odegrało Towarzystwo Pomocy Naukowej, które udzielało pomocy stypendialnej polskim uczniom gimnazjalnym i studentom szkół wyższych z Pomorza Gdańskiego. Wśród 311 stypendystów TPN z lat 1848—1868 było 54 lekarzy, 23 prawników, 77 księży, 73 profesorów gimnazjalnych oraz 84 nauczycieli szkół elementarnych. Dzięki tej akcji w latach siedemdziesiątych XIX w. było już przeszło dwudziestu polskich lekarzy w Prusach Zachodnich, w porównaniu z nielicznymi jednostkami w poprzednich dziesięcioleciach. Także liczba księży wśród stypendystów była niebagatelna, jeśli weźmiemy pod uwagę, że w 1867 r. na terenie diecezji chełmińskiej, z grubsza pokrywającej się z obszarem Prus Zachodnich, było ogółem 336 duchownych katolickich. Świadczyło to o poważnym wzroście liczby Polaków wśród silnie zgermanizowanego w pierwszej połowie XIX w. kleru tej diecezji.

Liczebny wzrost inteligencji polskiej na Pomorzu Gdańskim, trwający w ciągu trzeciego ćwierćwiecza XIX w., pociągał za sobą także zwiększanie się zastępu osób o aspiracjach naukowotwórczych lub przynajmniej zainteresowanych śledzeniem postępów w poszczególnych dyscyplinach naukowych. W obrębie tej pierwszej kategorii, a więc wśród osób, które w mniejszym lub w większym stopniu zajmowały się pracą naukową czy też miały w tym kierunku ambicje, wyróżnić można było kilka kręgów zawodowych. Byli to przede wszystkim profesorowie gimnazjów w Chełmnie, w tym zwłaszcza dr Stanisław Węclewski czy dr Bonifacy Łazarewicz, oraz w Chojnicach i Wejherowie. Dalej byli to profesorowie biskupiego progimnazjum, tzw. Collegium Marianum w Pelplinie, głównie absolwenci akademii w Münster księcia Jakub Fankidejski i Stanisław Kujot, obaj zajmujący się historią. W środowisku lekarskim Pomorza Gdańskiego wybijał się pod względem zainteresowań naukowych dr Ludwik Rydygier, późniejszy profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, a następnie Uniwersytetu Lwowskiego. Brak w Prusach Zachodnich szkół wyższych czy też ważniejszych instytucji naukowych, jak i restrykcje polityczne powodowały, że wiele wybitnych jednostek o ambicjach naukowych opuszczało Pomorze Gdańskie, udając się do Poznania, a od lat siedemdziesiątych na uniwersytety i do instytucji naukowych Krakowa i Lwowa. Z grup inteligencji polskiej Prus Zachodnich szczególnie zainteresowanych śledzeniem postępów nauki przede wszystkim wymienić należy — ze względu na specyfikę zawodu — wspomniane już środowisko

lekarские. Do tej kategorii należeli także ci ziemianie, zwłaszcza z młodszej generacji, którzy mając przeważnie wyższe wykształcenie, wykazywali zainteresowanie naukowe lub parali się popularyzacją nauki czy też publicystyką. Wystarczy wymienić tutaj założyciela Towarzystwa Naukowego w Toruniu, miłośnika archeologii i zbieracza starożytności Zygmunta Działowskiego, ekonomistę dra Teodora Kalksteina, publicystę i dyrektora banku dra Antoniego Donimirskiego czy dra Adama Sierakowskiego z Waplewa, miłośnika archeologii i historii.

Aspiracje twórczej pracy naukowej czy choćby zainteresowania nauką wśród polskiej inteligencji Prus Zachodnich nie znajdowały jednak oparcia organizacyjnego, stwarzającego ramy takiej działalności i umożliwiającego publikowanie badań. Na Pomorzu Gdańskim nie istniała bowiem organizacja analogiczna do poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Jest oczywiste, że działające w odległym Poznaniu i zacieśnione do spraw wielkopolskich Towarzystwo Przyjaciół Nauk nie mogło zaspokoić potrzeb polskiej inteligencji Prus Zachodnich, której przyszło żyć i działać w odmiennych i mniej korzystnych w porównaniu z Wielkopolską warunkach. Toteż członkami TPN były tylko nieliczne jednostki z terenu Pomorza Gdańskiego. Nie wchodziły też w rachubę liczne niemieckie towarzystwa naukowe z tego względu, że nabierały one coraz bardziej charakteru narodowoniemieckiego lub wręcz szowinistycznego. Najstarszym towarzystwem naukowym w Prusach Zachodnich było działające w Gdańsku od 1743 r. Naturforschende Gesellschaft, nastawione na popieranie rozwoju nauk matematyczno-przyrodniczych. Natomiast na polu nauk historycznych działały takie towarzystwa, jak powstały w 1854 r. w Toruniu Copernicus Verein für Wissenschaft und Kunst oraz założony w 1873 r. w Elblągu Elbinger Altertumsgesellschaft. W towarzystwach tych działali głównie niemieccy profesorowie gimnazjalni. Na czoło zainteresowań niemieckich towarzystw naukowych wysuwały się przede wszystkim historia i archeologia regionu pomorskiego. Dyscypliny te w coraz większym stopniu uprawiane były w duchu ideologii nacjonalistycznej. Autorzy licznych publikacji wychodzący z tych pozycji naginali obraz przeszłości ziem pomorskich do aktualnych koncepcji politycznych, zakładających odwiecznie niemiecki charakter tych ziem. W kierowniczych kręgach polskiego ruchu narodowego w Prusach Zachodnich zdawano sobie dobrze sprawę z tych tendencji i wyciągano z tego wnioski o potrzebie własnych badań w zakresie archeologii i historii regionu pomorskiego, które dostarczyłyby kontrargumentów, tak istotnych dla procesu kształtowania i rozwijania świadomości narodowej społeczeństwa polskiego tego regionu.

Czynnikiem, który niewątpliwie sprzyjał inicjatywie powołania do życia Towarzystwa Naukowego w Toruniu, były obchody czterechsetnej rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika, zorganizowane w tym mieście w 1873 r. Z jednej strony obchody te i związane z nimi wydawnictwa przyczyniły się do ożywienia polskich środowisk intelektualnych na Po-

morzu Gdańskim, z drugiej zaś fakt, że w tym samym dniu odbyły się w Toruniu dwie równoległe i konkurencyjne imprezy ku czci Kopernika — polska i niemiecka — czemu towarzyszyło duże napięcie emocjonalne w obu obozach, unaocznili dobitnie rozbrat między tymi środowiskami intelektualnymi, jak i przeciwstawne stanowiska w badaniach historycznych. Wszystko to musiało dopingować polskie środowiska intelektualne na Pomorzu Gdańskim do utworzenia własnej organizacji naukowej.

Z inicjatywą utworzenia Towarzystwa Naukowego w Toruniu wyszedł młody ziemianin Zygmunt Działowski z Mgowy, z zamiłowania archeolog. W dniu 16 III 1875 r. na walnym zebraniu Towarzystwa Moralnych Interesów, odbytym w Toruniu, postawił on wniosek, stwierdzający, że „Zebranie uznaje potrzebę utworzenia Towarzystwa Naukowego dla Prus Zachodnich, mającego na celu przechowanie wszelkich z prowincji pamiątek historyczno-naukowych, i uchwała wybrać komitet dla wprowadzenia w życie takiego Towarzystwa”. Zebranie to, w którym uczestniczyło dwadzieścia osób, przyjęło wniosek i powołało komitet założycielski w składzie: Zygmunt Działowski, dr Adam Sierakowski i dr Antoni Donimirski.

W trzeciej dekadzie marca 1875 r. w trzech numerach „Gazety Toruńskiej” opublikowany został cykl artykułów propagujących ideę Towarzystwa Naukowego w Toruniu, prawdopodobnie pióra Ignacego Danielewskiego. Istotny cel działalności projektowanego towarzystwa widziano w gromadzeniu przedmiotów odnoszących się do przeszłości ziem Pomorza Gdańskiego i naukowym opracowywaniu tych zbiorów. Argumentowano to koniecznością stworzenia przeciwwagi dla licznych towarzystw niemieckich, stwierdzając m.in.: „Niejednokrotnie wyrażaliśmy w piśmie naszym ubolewanie nad zupełną dla nas zaturą pamiątek historycznych czy przedhistorycznych klasycznej ziemi pruskiej, w które ta dzielnica dawnej Rzeczypospolitej więcej niż którakolwiek inna obfituje. Wszystko, co się odnosi do dziejów tej ziemi, a co się znajdzie w ziemi czy ponad ziemią, przechodzi na własność licznych towarzystw i instytucji naukowych, których sama liczba dowodzi już, że jest tu materiałów dla nich w obfitości, a które materiały ten wyzyskują wedle znanej »obiektywności niemieckiej«”. Jednocześnie autor wskazywał na konieczność uczestnictwa Towarzystwa Naukowego w rozwijaniu nauki i pobudzaniu zainteresowań nauką, sztuką, jak i literaturą ojczystą, a tym samym w odrobieniu zapóźnień, jakie w tym zakresie miało Pomorze Gdańskie w porównaniu z innymi dzielnicami polskimi. Stwierdzał on m.in.: „Nie zapuszczając się w bliższe porównywanie Prus Królewskich z innymi Rzeczypospolitej dzielnicami pod względem życia narodowego, jedną tylko podniesiemy różnicę, tę mianowicie, że gdy zabory rosyjski i austriacki, a z zaboru pruskiego Poznańskie, obok ekonomicznego kierunku prac organicznych nie zaniedbują innej, idealniejszej strony owego programu, pielęgnując

naukę i sztukę ojczystą, które są tam reprezentowane instytucjami wcale poważnymi — klasyczna ziemia Pruska, mimo swojej klasyczności wcale nie jest reprezentowana na Parnasie polskim”. Wreszcie w ostatnim artykule z tej serii, precyzując cele Towarzystwa Naukowego w Toruniu, autor wskazywał, że „potrzeba nam ciała, które by z nauką systematycznością oddawało się szczegółowo zbieraniu i opracowywaniu materiałów odnoszących się nie tylko do dawniejszych, lecz i nowszych, a nawet najnowszych i przyszłych dziejów prowincji naszej i tych gałęzi nauki, które z dziejami styczność mają”.

W innych artykułach propagujących projektowane Towarzystwo Naukowe w Toruniu wybijano silnie na czoło zadań towarzystwa powołanie muzeum archeologiczno-historycznego, które miało uchronić od zagłady pamiątki historyczne odnoszące się do przeszłości ziem Pomorza Gdańskiego. Powoływano się tutaj na istniejące już przykłady w postaci warszawskiego Towarzystwa Zachęty Sztuk Pięknych czy Towarzystwa Krakowskiego. Jednocześnie podkreślano rolę takiego muzeum jako warsztatu naukowego dla badaczy zajmujących się przeszłością Pomorza Gdańskiego.

Koncepcja powołania odrębnego dla Prus Zachodnich towarzystwa naukowego spotkała się z negatywnym stanowiskiem środowiska poznańskiego, które w artykule „Dziennika Poznańskiego” sformułowało zarzut łamania zasady jedności ziem polskich. Oczywiście chodziło tutaj o utrzymanie monopolu, jaki dotychczas w zaborze pruskim miało poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk. W odpowiedzi na to ukazał się w „Gazecie Toruńskiej” polemiczny artykuł, który m.in. podkreślał, że: „są instytucje, które koniecznie trzymać się muszą pewnych granic geograficznych, które skazane są na decentralizację, jeśli pomyślnie rozwijać się i skutecznie działać mają”. Według autora artykułu „doświadczenie uczy, że Towarzystwo to [Towarzystwo Przyjaciół Nauk] jak mało doznaje z Prus Królewskich poparcia, tak też nie więcej dla prowincji i w prowincji naszej działało”.

W toku prac komitetu założycielskiego na miejsce Adama Sierakowskiego powołano Michała Szczanieckiego z Nawry i redaktora „Gazety Toruńskiej” Ignacego Danielewskiego. Komitet ten wyznaczył zebranie założycielskie Towarzystwa Naukowego na dzień 16 XII 1875 r. W przeddzień zebrania opublikowany został w „Gazecie Toruńskiej” projekt ustaw Towarzystwa, przygotowany przez tenże komitet.

W dniu 16 XII 1875 r. w sali hotelu „Pod Trzema Koronami”, tradycyjnego miejsca zebrań polskich, zgromadziło się pięćdziesiąt osób. Wśród nich było kilkunastu ziemian, głównie z ziemi chełmińskiej, 12 księży i 10 lekarzy. W zebraniu uczestniczyli czołowi działacze Towarzystwa Moralnych Interesów, jak i posłowie polscy do parlamentu Rzeszy. W imieniu komitetu założycielskiego zagaił je dr Antoni Donimirski, który wskazał na konieczność powołania odrębnego towarzystwa naukowego dla Prus

Zachodnich i podkreślił, że Towarzystwo nie chce zajmować się sprawami polityki ani religii.

Zebrań przyjęło wniosek komitetu założycielskiego o powołanie Towarzystwa Naukowego dla Prus Zachodnich po dyskusji, w której wysunięta została kontrpropozycja, aby nie powoływać odrębnego towarzystwa, lecz przyłączyć się w charakterze filii do Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu. Uznano Toruń za siedzibę nowo powołanego Towarzystwa Naukowego, co nie było przypadkowe, gdyż już w latach sześćdziesiątych XIX w. miasto to stało się ośrodkiem polskiego życia organizacyjnego w Prusach Zachodnich. Tutaj odbywały się centralne imprezy polskie i walne zebrania polskich organizacji działających w skali całego regionu oraz ulokowały się ważniejsze instytucje polskie, a także organ prasowy tego regionu „Gazeta Toruńska”.

W toku obrad przyjęto paragrafy ustaw formułujące cele i zadania Towarzystwa Naukowego. § 2 stwierdzał, że „Celem Towarzystwa jest zbieranie i przechowywanie wszelkich pamiątek i zabytków krajowych, mianowicie do przeszłości Ziem Pruskich się odnoszących, oraz pielęgnowanie nauk i umiejętności w języku polskim”, a korespondujący z nim § 3 głosił, że „Towarzystwo zajmować się będzie odczytami i rozprawami naukowymi, zbieraniem materiałów do swego muzeum i biblioteki i w miarę funduszy wydawnictwem prac naukowych”.

Po przyjęciu, z pewnymi tylko poprawkami, pozostałych paragrafów ustaw, do Towarzystwa Naukowego zgłosiły akces 34 osoby spośród zgromadzonych, po czym przystąpiono do wyboru zarządu Towarzystwa. W toku głosowania większością głosów wybrano na przewodniczącego Towarzystwa Naukowego w Toruniu Ignacego Łyskowskiego z Mileszew, który pełnił tę funkcję nieprzerwanie aż do chwili swojej śmierci w 1886 r. Jego wybór nie był przypadkowy. Odegrał tutaj niewątpliwą rolę jego prestiż polityczny, jako czołowej wówczas osobistości polskiego ruchu narodowego na Pomorzu Gdańskim, w tym także posła do sejmu pruskiego i jednego z kierowniczych działaczy Towarzystwa Moralnych Interesów, które w swoich założeniach pretendowało do roli organizacji koordynującej całokształt polskiego życia politycznego w tym regionie. Odpowiadało to także częstej wówczas praktyce, że jedna osoba pełniła kierownicze funkcje równocześnie w kilku organizacjach. Taka metoda postępowania była nie tylko wynikiem ówczesnej słabości kadr kierowniczych, spowodowanej także słabością liczebną polskiego mieszczaństwa i inteligencji na Pomorzu Gdańskim, ale przez skupianie kierowniczych funkcji w rękach dość wąskiej liczebnie grupy działaczy rekrutujących się spośród liberalnego ziemiaństwa gwarantowała również utrzymanie dominującej pozycji tej warstwy w obrębie polskiej społeczności Prus Zachodnich. Tak więc wybór Ignacego Łyskowskiego na prezesa Towarzystwa Naukowego był zgodny z ogólną tendencją Towarzystwa Moralnych Interesów do rozciągania kontroli na pozostałe organizacje polskie

na Pomorzu Gdańskim. Ta unia personalna nie miała bynajmniej charakteru czysto formalnego, lecz w sposób istotny oddziaływała na koncepcję Towarzystwa Naukowego w Toruniu, realizowaną praktycznie w ciągu pierwszego dziesięciolecia jego aktywnej działalności. Kierownictwo Towarzystwa Moralnych Interesów traktowało je jako organizację o charakterze par excellence narodowo-politycznym, która miała na celu integrację wokół ziemiaństwa całej, stosunkowo wówczas jeszcze nielicznej inteligencji polskiej Prus Zachodnich, przy czym działalność naukowa odgrywać miała rolę służebną wobec tych celów narodowo-politycznych. Sytuacja ta uległa zmianie dopiero w następstwie reaktywizacji działalności Towarzystwa Naukowego w 1897 r. po długoletnim okresie stagnacji i zastoju. Wówczas to Stanisław Kujot, który objął funkcję prezesa TNT i kierował wytrwale pracami Towarzystwa aż do śmierci w 1914 r., wcielił w życie swoją koncepcję Towarzystwa Naukowego, jako organizacji skupiającej szerokie rzesze miłośników historii, którzy z jednej strony dostarczali środków finansowych pozwalających na rozwijanie działalności naukowo-wydawniczej, a z drugiej byli w swojej masie konsumentami tej działalności, uprawianej przez wąski stosunkowo krąg badaczy. Jednocześnie zadania narodowo-polityczne miały być niejako pochodną pracy naukowo-badawczej i wydawniczej poświęconej przeszłości ziem pomorskich, a Towarzystwo Naukowe w sposób zasadniczy odcinało się od angażowania we wszelką działalność o charakterze narodowo-politycznym. Linia ta kontynuowana była aż do końca rządów pruskich na tych ziemiach.

Przedstawiona wyżej analiza warunków i okoliczności, w jakich kształtowało się Towarzystwo Naukowe w Toruniu, pozwala na wyciągnięcie generalnego wniosku, że do jego powstania przyczyniły się przede wszystkim dwa podstawowe zjawiska, które nie były zresztą od siebie izolowane i w wielu istotnych aspektach wzajemnie się uzupełniały. Z jednej strony były to aspiracje naukowo-badawcze, a w większym chyba jeszcze stopniu zainteresowania w śledzeniu postępów nauki, głównie zresztą szeroko pojętych nauk historycznych, zwłaszcza w odniesieniu do macierzystego regionu pomorskiego. Te aspiracje, jak i zwiększenie szeregów miłośników historii ściśle wiązały się tak ze wzrostem liczebnym zastępów inteligencji polskiej na Pomorzu Gdańskim, wyraźnie zaznaczającym się od lat sześćdziesiątych XIX w., jak i z niewątpliwym rozwojem jej horyzontów intelektualnych. Oczywiście w warunkach rosnącej, zwłaszcza po zjednoczeniu Niemiec w 1871 r., dyskryminacji Polaków, zaostrzającego się polsko-niemieckiego konfliktu narodowościowego i rosnącej samowiedzy narodowej, ambicje polskich środowisk intelektualnych Pomorza Gdańskiego mogły znaleźć zaspokojenie tylko we własnej, polskiej instytucji naukowej, zacieśnionej do ram tego regionu, gdyż potrzeb tych nie mogło zaspokoić znajdujące się w odległym Poznaniu i działające w odrębnych warunkach tamtejsze Towarzystwo Przyjaciół Nauk.

Z drugiej strony — instytucji takiej wymagały aktualne potrzeby polskiego ruchu narodowego w warunkach, kiedy nauki historyczne stawały się ważnym instrumentem w walce narodowościowej i odgrywały dużą rolę w kształtowaniu świadomości narodowej nie tylko inteligencji, ale w coraz większym stopniu także i innych warstw społeczeństwa polskiego na Pomorzu Gdańskim, ogarnianych przez stale nasilający się proces integracji narodowej, stanowiący część składową szerszego procesu rozwoju nowoczesnego narodu polskiego.

PROTOKÓŁ

DOROCZNEGO WALNEGO ZGROMADZENIA CZŁONKÓW
TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU
W DNIU 19 LUTEGO 1975 R.

Porządek obrad

Część I — publiczna

1. Zagajenie i omówienie działalności Towarzystwa w r. 1974 — prezes TNT prof. dr Konrad Górski.
2. Wręczenie Towarzystwu odznaczenia „Za szczególne zasługi dla rozwoju województwa bydgoskiego”.
3. Publiczny wykład naukowy doc. dra hab. Kazimierza Wajdy „Geneza Towarzystwa Naukowego w Toruniu”.

Ad 1. Obrady otworzył prezes TNT prof. dr Konrad Górski, witając przybyłych na Walne Zgromadzenie członków Towarzystwa oraz gości: wojewodę bydgoskiego inż. E. Lehmana, sekretarza KM PZPR mgra H. Góralskiego, prezydenta miasta Torunia inż. S. Stefańskiego, dyrektora Wydziału Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego w Bydgoszczy mgra Cz. Kościechę, kierownika Wydziału Kultury i Sztuki Urzędu Miejskiego w Toruniu mgra B. Leszczyńskiego oraz prezesa Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Legnicy mgra A. Bojakowskiego. Następnie prof. Górski omówił podstawowe kierunki działalności Towarzystwa w roku 1974.

Ad 2. Po przemówieniu prezesa TNT nastąpiła uroczystość przekazania Towarzystwu odznaki honorowej „Za szczególne zasługi dla rozwoju województwa bydgoskiego”. Wojewoda bydgoski inż. E. Lehmann obszernie omówił zasługi naszego Towarzystwa dla polskości i rozwoju kultury na ziemiach Polski północnej w okresie 100-letniej jego działalności, po czym przekazał na ręce prezesa zaszczytne odznaczenie.

Ad 3. Z publicznym wykładem naukowym pt. „Geneza Towarzystwa Naukowego w Toruniu” wystąpił doc. dr hab. Kazimierz Wajda.

4. Wybór Prezydium Zgromadzenia.
5. Odczytanie i przyjęcie protokołu z zeszłorocznego Walnego Zgromadzenia.
6. Sprawozdanie Zarządu za rok 1974.
7. Sprawozdanie Komisji Rewizyjnej.
8. Dyskusja nad sprawozdaniami i podjęcie uchwały o absolutorium dla Zarządu.
9. Ogłoszenie nazwisk nowych członków wydziałów i zwyczajnych TNT.
10. Ustalenie składek członkowskich na 1975 r.
11. Wolne wnioski i komunikaty.

Ad 4. Na wniosek Zarządu na przewodniczącego Walnego Zgromadzenia wybrano prof. dra Andrzeja Tomczaka, na sekretarza zaś dra hab. Janusza Małka.

Ad 5. Protokół z zeszłorocznego Walnego Zgromadzenia, odczytany przez dra hab. Janusza Małka, przyjęto jednogłośnie.

Ad 6. Głos zabrał sekretarz generalny TNT prof. dr Marian Biskup. Odczytał on telegramy z życzeniami, nadesłane z okazji jubileuszu przez Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Bydgoskie Towarzystwo Naukowe, Ośrodek Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie, prof. Frąckowiak, prof. S. Hoszowskiego, prof. Z. Kolankowskiego, prof. Z. Czernego, prof. J. Krupowicza i Płockie Towarzystwo Naukowe. Obecny na sali mgr A. Bojakowski, prezes Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Legnicy, złożył gratulacje w imieniu reprezentowanej przez siebie instytucji. Stwierdził on, iż dorobek TNT jest cenną wskazówką dla pracy Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Legnicy. Łączność z TNT utrzymuje ono za pośrednictwem prof. dra Kazimierza Jasińskiego, autora „Rodowodu Piastów ziembicko-legnickich”. W listopadzie 1975 r. wspólnie z Uniwersytetem Wrocławskim Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Legnicy zorganizuje sesję naukową poświęconą Piastom brzesko-legnickim, na którą mgr A. Bojakowski zaprosił przedstawicieli TNT, a następnie przekazał prezesowi toruńskiego Towarzystwa prof. drowi Konradowi Górskiemu t. 7 i 8 „Szkieców legnickich”.

Następnie sekretarz generalny TNT prof. dr Marian Biskup złożył sprawozdanie Zarządu z czynności Towarzystwa Naukowego w Toruniu w roku 1974 (powielony tekst sprawozdania dostarczony uprzednio wszystkim członkom).

Ad 7. Sprawozdanie z działalności Komisji Rewizyjnej odczytała prof. dr Melityna Gromadska, a sprawozdanie z gospodarki finansowej Towarzystwa przedstawił skarbnik TNT dr Mirosław Nesterowicz.

Ad 8. W dyskusji nad sprawozdaniami pierwszy zabrał głos doc. dr Jerzy Serczyk. Nawiązując do sprawozdania Zarządu, w którym poinformowano członków o rekonstrukcji siedziby TNT przy ulicy Wysokiej,

doc. Serczyk wyraził wdzięczność prof. Marianowi Biskupowi za pomyślnie sfinalizowanie rozmów w tej sprawie z władzami wojewódzkimi. Doc. Serczyk powiedział dalej, iż budynek TNT nie jest zwyczajną kamienicą — został zbudowany ze składek Polaków w latach 1881—1882. Będąc siedzibą TNT, jako jedyny w Prusach Zachodnich skupiał polski ruch narodowy.

Następnie głos zabrał dr Sławomir Kalembka. Przekazał on zebrany swoje sugestie co do dalszej pracy Towarzystwa, a mianowicie zaproponował zainicjowanie spisywania wspomnień działaczy TNT. Wielu działaczy TNT już zmarło — dobrze by było uchronić ich działalność od zapomnienia i podjąć akcję zbierania wspomnień żyjących członków TNT. Niektóre z tych wspomnień należałoby drukować, aby zapewnić ciągłość myśli naukowej na naszym terenie.

Prof. dr Andrzej Tomczak z przykrością stwierdził, że frekwencja na walnych zgromadzeniach jest zbyt niska w stosunku do obserwowanego w ostatnich latach liczebnego wzrostu członków TNT, co prawdopodobnie oznacza brak zainteresowania działalnością Towarzystwa. Zaproponował w związku z tym zastosowanie ostrzejszych kryteriów przy przyjmowaniu nowych członków.

W nawiązaniu do wypowiedzi prof. Tomczaka prof. Zabłocki stwierdził, że przyczyną tak niskiej frekwencji może być odbywanie się o tej samej porze posiedzeń Towarzystwa Botanicznego i Towarzystwa Geograficznego. W przyszłości należałoby uzgadniać terminy zebrań.

W odpowiedzi prof. Tomczak zaznaczył, że tradycyjną datą wszystkich dorocznych posiedzeń TNT jest dzień urodzin Mikołaja Kopernika, tj. 19 lutego, i inne towarzystwa powinny ten fakt uwzględnić.

Postawiony przez przewodniczącego obrad wniosek o udzielenie absolutorium dla Zarządu przyjęto jednomyślnie, przy wstrzymujących się od głosowania członkach Zarządu.

Ad 9. Przewodniczący Zgromadzenia odczytał listę nowych członków TNT — wydziałów i zwyczajnych.

Ad 10. Na wniosek Zarządu postanowiono utrzymać wysokość składek 36,— zł dla członków zwyczajnych i 60,— zł dla członków wydziałów.

Ad 11. Komunikatów ani wolnych wniosków nie było, w związku z czym Walne Zgromadzenie zamknięto.

Sekretarz Zgromadzenia

(—) *Janusz Mallek*

Przewodniczący Zgromadzenia

(—) *Andrzej Tomczak*

SPRAWOZDANIE

Z CZYNNOŚCI TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU ZA ROK 1974

W dniu 31 XII 1974 r. Towarzystwo Naukowe w Toruniu u progu setnego roku swej działalności liczyło ogółem 492 członków, w tym 294 członków zwyczajnych i 198 członków wydziałów. W roku 1974 przybyło ogółem 67 członków zwyczajnych i ubyło 4 członków wydziałów. Zmarło 5 członków.

Zarząd Towarzystwa, wybrany na okres trzyletni przez Walne Zgromadzenie w dniu 19 II 1972 r., składał się z następujących osób: Konrad Górski — prezes, Antoni Swinarski — wiceprezes, Marian Biskup — sekretarz generalny, Artur Hutnikiewicz — redaktor naczelny, Mirosław Nesterowicz — skarbnik, Karol Górski, Tadeusz Czeżowski, Alina Ulińska i Waław Szyszkowski — przewodniczący wydziałów, oraz Leszek Janiszewski, Jan Szupryczyński i Jerzy Wojtowicz — członkowie.

Pragnąc zapewnić ciągłość działania Zarządu TNT w jubileuszowym roku 100-lecia, Walne Zgromadzenie członków Towarzystwa w dniu 20 II 1974 r. podjęło uchwałę przedłużającą kadencję obecnych władz na rok 1975.

Komisja Rewizyjna w składzie: Melityna Gromadska — przewodnicząca i Leonid Żytkowicz — członek, odbyła jedno posiedzenie, podczas którego rozpatrzono bilans TNT na dzień 31 XII 1973 r. oraz gospodarkę finansową i materiałową Towarzystwa. Sprawozdanie Komisji Rewizyjnej, z wnioskiem o udzielenie absolutorium Zarządowi, zostało odczytane na Walnym Zgromadzeniu w dniu 20 II 1974 r.

Redakcja Naczelna Wydawnictw TNT pracowała w składzie: Artur Hutnikiewicz — redaktor naczelny, oraz Zofia Abramowiczówna, Zenon Czerwiński, Janusz Gilas, Sławomir Kalembka, Andrzej Marek, Bronisław Nadolski, Edmund Strzelczyk i Jerzy Wojtowicz — członkowie.

W roku 1974 z planu wydawniczego ukazały się w druku 24 pozycje o łącznej objętości 288,50 ark., a mianowicie:

a) wydawnictwa ciągłe:

Zapiski Historyczne tom 39	4 poz.
Sprawozdania TNT nr 26/1972	1 poz.

b) wydawnictwa seryjne:

Roczniki	1 poz.
Fontes	1 poz.
Prace Wydziału Filologiczno-Filozoficznego	3 poz.
Prace Archeologiczne	2 poz.
Studia Iuridica	2 poz.

Studia Societatis Scientiarum Torunensis	
Sectio C (Geographia et geologia)	1 poz.
Sectio D (Botanica)	3 poz.
Sectio E (Zoologia)	2 poz.
Sectio F (Astronomia)	2 poz.
Sectio G (Physiologia)	1 poz.
Prace Popularnonaukowe	1 poz.
Razem:	24 poz.

W celu spopularyzowania działalności Towarzystwa przed zbliżającym się jubileuszem stulecia wydano pracę J. Serczyka pt. *Towarzystwo Naukowe w Toruniu. Krótki zarys dziejów*.

Nie udało się w roku 1974 wydać wszystkich zaplanowanych pozycji. Dwie z nich, o łącznej objętości 10 ark., ukażą się dopiero w roku 1975. Plan wydawniczy na ten rok zawiera 17 pozycji, przy czym łączna ich objętość wynosi 259,25 ark. Prace nad przygotowaniem tych publikacji prowadzone są intensywnie, zwłaszcza że wśród nich znajdują się wszystkie wydawnictwa jubileuszowe, a mianowicie:

1. Z dziejów nauki polskiej. Księga pamiątkowa TNT (1875—1975),
2. Działacze Towarzystwa Naukowego w Toruniu (1875—1975),
3. Historia Towarzystwa Naukowego w Toruniu.

KOMISJE I KOMITETY PRZY ZARZĄDZIE

1. Komisja Upowszechniania Nauki pracowała w składzie: Eugenia Kwiatkowska — przewodnicząca, i Zbigniew Górski — sekretarz. Działalność Towarzystwa w zakresie upowszechniania nauki charakteryzowała się próbami znalezienia nowych interesujących form oraz tematów. Definitywnie zaniechano organizowania cykli popularnonaukowych pod nazwą „Studium wiedzy o regionie”. Odbyły się już one zresztą w wielu miastach powiatowych, niemal na całym terenie województwa.

Nowe formy pracy popularyzatorskiej reprezentuje przede wszystkim cykl wykładów i koncertów pt. „Nauka i muzyka”. Każdemu wykładowi naukowemu towarzyszy koncert w wykonaniu zespołu kameralnego bądź solisty. Wielkie powodzenie i uznanie, z jakim spotkały się te imprezy, świadczą o ich potrzebie. Będą się one odbywały, tak jak dotychczas, w Książnicy Miejskiej im. Kopernika w Toruniu. Kontynuowane też będą dwa dalsze cykle organizowane w Toruniu wspólnie z Klubem Międzynarodowej Prasy i Książki, a mianowicie „W pracowniach toruńskich uczonych” oraz „Współczesne problemy nauk matematyczno-przyrodniczych”.

Na uwagę i powtórzenie zasługują także: cykl wykładów „Studium historii ustroju politycznego i prawa PRL”, wygłoszonych w Wąbrzeźnie, oraz literackie „Wieczory przy samowarze” — we Włocławku. Zamiast

długich serii wykładów Komisja pragnie organizować w przyszłości imprezy krótsze, o charakterze popularnonaukowych sesji.

2. Komitet Redakcyjny „Sprawozdań TNT” pracował w składzie: Bożena Osmólska-Piskorska — przewodnicząca, Ludmiła Roszkówna i Wacław Szyszkowski — członkowie. Komitet zajmował się zbieraniem materiałów do kolejnego numeru „Sprawozdań”, w szczególności zaś podejmował starania o przekazywanie właściwych materiałów przez sekretarzy poszczególnych wydziałów, komisji i komitetów redakcyjnych. W roku 1974 ukazał się nr 26 „Sprawozdań TNT”, a nr 27 — w końcu stycznia 1975 r.

3. Komitet Redakcyjny „Prac Popularnonaukowych” działał w składzie: Marian Arszyński — przewodniczący, Andrzej Tomczak — zastępca przewodniczącego, Franciszek Peplowski — sekretarz. W ciągu roku 1974 Komitet odbył jedno posiedzenie, na którym omówiono plan działania na rok 1975 oraz rozpatrzono wstępnie zgłoszone propozycje wydawnicze. W serii „Prac Popularnonaukowych” ukazała się w r. 1974 jedna publikacja, a mianowicie Jerzego Serczyka *Towarzystwo Naukowe w Toruniu. Krótki zarys dziejów*.

W przygotowaniu na rok 1975 znajdują się dwie pozycje poświęcone zabytkom województwa bydgoskiego (nowa seria „Zabytki Polski Północnej”):

Mariana Dorawy: *Katedra Św. Trójcy w Chełmży*.

Ireneusza Sławińskiego: *Zamek w Golubiu*.

WYDZIAŁY

Wydział I — Nauk Historycznych składał się w końcu roku 1974 z 26 członków miejscowych i 15 zamiejscowych. Przewodniczącym Wydziału był Karol Górski, zastępcą Tadeusz Grudziński, a sekretarzem Stefan Cackowski. W roku 1974 członkowie Wydziału I brali czynny udział w pracach związanych z przygotowaniem i przebiegiem XI Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich w Toruniu (7—13 IX 1974 r.). W związku z tym odbyły się tylko dwa zebrania naukowe i cztery posiedzenia administracyjne. W dniu 16 XI 1974 r. Wydział I wspólnie z Polskim Towarzystwem Historycznym Oddział w Toruniu zorganizował uroczyste posiedzenie poświęcone pamięci prof. B. Włodarskiego.

Przy Wydziale I działała 1 komisja i 4 komitety redakcyjne.

1. Komisja Historyczna liczyła w końcu roku sprawozdawczego 20 członków i 31 współpracowników. Przewodniczącym był Kazimierz Jasiński, a sekretarzem Teresa Borawska.

W ciągu roku 1974 Komisja odbyła dwa posiedzenia naukowe, współpracowała też ściśle z toruńskim oddziałem Polskiego Towarzystwa Historycznego.

2. Komitet Redakcyjny „Roczników” pracował w składzie:

Jerzy Wojtowicz — przewodniczący, Maria Jaczynowska — zastępca przewodniczącego, Zbigniew Zdrójkowski — sekretarz. Komitet zajmował się w ciągu roku wydawnictwami będącymi w przygotowaniu na rok bieżący i na lata następne. W roku 1974 w serii „Roczników” ukazała się jedna pozycja, mianowicie Ireny Janosz-Biskupowej *Archiwum Ziemi Pruskiej*.

3. Komitet Redakcyjny „Fontes” pracował w składzie: Leonid Żytkowicz — przewodniczący, Antoni Czacharowski i Sławomir Kalembka — członkowie. W serii „Fontes” w roku 1974 ukazała się część druga tomu V *Aktów stanów Prus Królewskich*, przygotowana przez M. Biskupa. Część 3 znajduje się w planie wydawniczym TNT na rok 1975.

4. Komitet Redakcyjny kwartalnika „Zapiski Historyczne” składał się z następujących osób: Marian Biskup — przewodniczący, Antoni Czacharowski — zastępca przewodniczącego, oraz Sławomir Kalembka, Witold Łukaszewicz Zenon Nowak, Kazimierz Wajda, Mieczysław Wojciechowski i Leonid Żytkowicz — członkowie. Sekretarzem Komitetu był Jan Pakulski. W roku 1974 zgodnie z planem wydano 4 zeszyty tomu 39 „Zapisek Historycznych”. W ciągu roku sprawozdawczego komitet redakcyjny odbył cztery posiedzenia poświęcone omówieniu zawartości tomu 39, z. 4, oraz tomu 40, z. 1—3.

5. Komitet Redakcyjny „Prac Archeologicznych” (dawne „Prace Prehistoryczne”) pracował w następującym składzie: Kazimierz Żurowski — przewodniczący, Andrzej Kola — sekretarz, Krystyna Przevoźna i Jadwiga Chudziakowa — członkowie.

W roku 1974 w serii „Prac Archeologicznych” ukazały się następujące publikacje:

Jadwiga Chudziakowa: *Kultura lużycka na terenie międzyrzecza Wisły, Drwęcy i Osy*.

Jadwiga Chudziakowa i Andrzej Kola: *Źródła archeologiczne z terenu zamku krzyżackiego w Toruniu*.

Komitet odbył dwa posiedzenia, podczas których omówiono plan wydawniczy na najbliższe lata.

Wydział II — Filologiczno-Filozoficzny. W skład Wydziału wchodziło 25 członków miejscowych i 13 zamiejscowych. Przewodniczącym Wydziału był Tadeusz Czeżowski, zastępcą przewodniczącego — Leon Gumański, a sekretarzem — Bożena Osmólska-Piskorska.

W dniu 28 IV 1974 r. Wydział zorganizował otwarte zebranie z odczytem Eugeniusza Aniszczunki, reżysera Teatru im. Wilama Horzycy w Toruniu, na temat: „Prof. Stefan Srebrny — człowiek teatru”.

Dnia 15 V 1974 r. odbyło się posiedzenie naukowe Wydziału, na którym przedstawione zostały 4 prace. Po zebraniu naukowym odbyło się też posiedzenie administracyjne, na którym redaktor naczelny wydawnictw TNT Artur Hutnikiewicz przedstawił trudności wydawnicze Towarzy-

stwa w związku z dużą liczbą złożonych prac i znacznie obniżonym limitem arkuszowym. Uwzględniając tę sytuację, postanowiono zgłosić przedstawione na zebraniu naukowym prace dopiero na rok 1976.

Przy Wydziale II działały 4 komisje i 1 komitet redakcyjny.

1. Komisja Filologiczna liczyła 23 członków i 11 współpracowników. Przewodniczącym był Bronisław Nadolski, a sekretarzem Bożena Osmólska-Piskorska. Komisja odbyła siedem posiedzeń naukowych.

2. Komisja Filozoficzna liczyła 10 członków i 7 współpracowników. Przewodniczył jej Leon Gumański, zastępcą przewodniczącego był Stanisław Soldenhoff, a sekretarzem Henryk Moese. Komisja odbyła cztery posiedzenia naukowe. Dnia 16 XII 1974 r. Komisja zorganizowała także zebranie administracyjne, na którym postanowiono prowadzić działalność odczytową i współpracować z Oddziałem Toruńskim Polskiego Towarzystwa Filozoficznego celem popularyzacji nauk filozoficznych.

3. Komisja Historii Sztuki liczyła 16 członków i 14 współpracowników. Działała pod kierownictwem Jadwigi Puciata-Pawłowskiej — przewodniczącej, Zygmunta Kruszelnickiego — zastępcy, oraz Józefa Poklewskiego — sekretarza.

Komisja odbyła dwa posiedzenia naukowe i jedno posiedzenie administracyjne w dniu 11 XI 1974 r., poświęcone omówieniu tomu VI „Teki Komisji Historii Sztuki”, przygotowanej do wydania w roku 1976.

4. Komisja Bibliografii i Bibliotekoznawstwa liczyła 19 członków i 16 współpracowników. Przewodniczącym był Henryk Baranowski, zastępcą — Alojzy Tujakowski, sekretarzem — Krystyna Podlaszewska. Komisja odbyła dwa posiedzenia.

5. Komitet Redakcyjny „Prac Wydziału Filologiczno-Filozoficznego” działał w składzie: Zofia Abramowiczówna — przewodnicząca, oraz Tadeusz Czeżowski, Bronisław Nadolski, Jadwiga Puciata-Pawłowska i Halina Turska — członkowie.

W serii „Prac Wydziału Filologiczno-Filozoficznego” w roku 1974 ukazały się następujące pozycje:

Jerzy Speina: *Bankructwo realności. Proza Brunona Schulza.*

Jerzy Z. Maciejewski: *W kłębowisku przeciwieństw. Obraz idei w prozie narracyjnej Stanisława Brzozowskiego.*

Józef Poklewski: *Święta Lipka, polska fundacja barokowa na terenie Prus Książęcych.*

Do wydania w roku 1975 przygotowano prace:

Izydora Dąmbska: *Znaki i myśli.*

Zofia Mocarska-Tycowa: *Działalność krytycznoliteracka T. Jeske-Choińskiego wobec przełomu antypozytywistycznego.*

Wydział III — Matematyczno-Przyrodniczy liczył w końcu roku sprawozdawczego 65 członków miejscowych i 24 zamiejscowych. Prezydium Wydziału pracowało w składzie: Alina Ulińska — prze-

wodnicząca, Władysław Niewiarowski — zastępca przewodniczącego i Andrzej Wilczyński — sekretarz. W roku 1974 Wydział odbył dwa posiedzenia naukowe i pięć zebrań administracyjnych, na których omawiano sprawy bieżące, kwalifikowano prace do planu wydawniczego na rok 1976 oraz wyznaczano recenzentów. Jedno z zebrań poświęcone było właściwemu sposobowi omówienia działalności Wydziału III w przygotowywanej do druku „Historii TNT”. Na ostatnim posiedzeniu administracyjnym wybrano kandydatów na nowych członków Wydziału oraz dokonano zmiany na stanowisku delegata do Komitetu Redakcyjnego „Prac Popularnonaukowych”.

W dniach 5—7 XII 1974 r. Wydział wspólnie z redakcją dwumiesięcznika „Reports on Mathematical Physics” oraz Instytutem Fizyki UMK zorganizował 7 Międzynarodowe Sympozjum Fizyki Matematycznej, podczas którego wygłoszone zostały następujące wykłady naukowe:

- A. U h l m a n n (Lipsk): Transition Probabilities in the * Algebra Approach and Related Questions.
- G. L i n d b l a d (Sztokholm): Dynamical Semigroups.
- W. G a r c z y ń s k i (Wrocław): On the Decay Laws of Unstable Quantum Systems.
- W. O c h s (Monachium): On the Unique Characterization of the Entropy as a Measure of the Dispersion of Classical and Quantum States.
- J. Ł o p u s z a ń s k i (Wrocław): On the Algebra of Supersymmetry Transformations.
- I. B i a ł y n i c k i - B i r u ł a (Warszawa): The Soliton: A New Model of Elementary Particle.
- K. G a w ę d z k i (Warszawa): Geometric Quantization and Quantum Mechanical Feynman Path Integrals for Spin.
- W. K a r w o w s k i (Wrocław): Application of the Positive Functionals in Euclidean Field Theory.
- J. S ł a w i a n o w s k i (Warszawa): Phase Geometry and the Quantum-Classical Transition.
- G. L a s s n e r (Lipsk): Continuous Representations of the Test Function Algebra for Quantum Fields.
- J. R z e w u s k i (Wrocław): 1. Remarks on Composite and Unstable Objects in Quantum Field Theory, 2. Algebraic Approach to the Theory of Chronological Products.
- R. S. I n g a r d e n (Toruń): Semi-observables and Quantum Information.
- A. J a d c z y k (Wrocław): Magnetic Charge Quantization via Generalized Primitivity Systems.

Przy Wydziale III działały 2 komisje oraz 1 komitet redakcyjny.

1. Komisja Astronomiczna w końcu roku 1974 liczyła 13 członków i 14 współpracowników. Przewodniczącym Komisji była Wilhelmina Iwanowska, a sekretarzem Cecylia Iwaniszewska. Komisja odbyła 12 posiedzeń naukowych.

2. Komisja Geograficzno-Geologiczna składała się z 11 członków i 30 współpracowników. Przewodniczącym był Rajmund Galon, a sekretarzem Gabriel Wójcik. W dniu 13 XII 1974 r. Komisja odbyła posiedzenie naukowe połączone z zebraniem administracyjnym, poświęconym realizacji dalszych części monografii ziemi chełmińskiej.

3. Komitet Redakcyjny „Studia Societatis Scientiarum Torunensis” składał się z następujących osób: Edmund Strzelczyk — redaktor główny, oraz redaktorzy działów: Lucjan Borowiecki (Sectio B — Chemia), Rajmund Galon (Sectio C — Geographia et geologia), Jan Zabłocki (Sectio D — Botanica), Melityna Gromadska (Sectio E — Zoologia), Cecylia Iwaniszewska (Sectio F — Astronomia) i Juliusz Narębski (Sectio G — Physiologia).

W serii wydawniczej „Studia Societatis Scientiarum Torunensis” wydane zostały w roku 1974 następujące prace:

SECTIO C (GEOGRAPHIA ET GEOLOGIA)

Antoni Olszewski: *Jednostki litofacjalne glin subglacjalnych nad dolną Wisłą w świetle analizy ich makrostruktur i makrotektur.*

SECTIO D (BOTANICA)

Urszula Boińska: *Zmienność liści, owoców i tusek *Betula humilis* Schrk. w północnej Polsce.*

Marian Boiński, Urszula Boińska, Mirosława Ceynowa-Gieldon: *Roślinność jezior Zdręczno i Kozie na obszarze Borów Tucholskich.*

Klemens Kępczyński, Irena Zienkiewicz: *Zbiorowiska ruderalne miasta Torunia.*

SECTIO E (ZOOLOGIA)

Jan Łosiński: *Badania nad wpływem nawożenia organicznego i mineralnego na występowanie skoczogonków (*Collembola*) w uprawie ziemniaków.*

Jan Prüffer, Edward Sołtys: *Motyle ziemi chełmińskiej i terenów sąsiednich.*

SECTIO F (ASTRONOMIA)

Stanisław Gorgolewski: *Solar and Sidereal Digital Clock.*

Zygmunt Turło: *Digital Reduction of Stellar Spectra.*

Bogdan Wikierski: *Programmed Pulse Generator for Astronomical Applications.*

Stanisław Gąska: *The Relation of $a(\sigma)$ for the Perseid Meteor Stream.*
Walter Wegner: *Interstellar Extinction and Spectrophotometry of the Helium-Rich Star HD 264111.*

Danuta Kuroczkin: *Super-Metal-Rich Stars.*

SECTIO G (PHYSIOLOGIA)

Jadwiga Tymicz: *Szerząca się depresja EEG królika w doświadczeniu chronicznym.*

Wydział IV — Prawno-Społeczny liczył 23 członków miejscowych i 6 zamiejscowych. Przewodniczącym Wydziału był Wacław Szyszkowski, zastępcą Jerzy Śliwowski, a sekretarzem Andrzej Bulsiewicz. W ciągu roku 1974 Wydział odbył cztery posiedzenia naukowe i pięć posiedzeń administracyjnych. W dniu 27 XI 1974 r. powołano Komisję Ekonomiczną przy Wydziale IV.

Komitet Redakcyjny „*Studia Iuridica*” pracował w składzie: Wiesław Daszkiewicz — przewodniczący, oraz Jan Krajewski i Janusz Symonides — członkowie. W dniu 22 IV 1974 r. wobec rezygnacji W. Daszkiewicza wybrano nowego przewodniczącego, którym został Wacław Szyszkowski. Równocześnie w skład Komitetu Redakcyjnego weszli Janusz Gilas i Andrzej Marek.

W roku 1974 w serii „*Studia Iuridica*” ukazały się następujące prace: Leopold Stecki: *Umowa darowizny.*

Marian Filar: *Przestępstwo zgwałcenia w polskim prawie karnym.*

Obok pracy organizacyjnej, realizowanej w zespołach członków, a więc w wydziałach, ich komisjach i komitetach redakcyjnych działalność Towarzystwa była kierowana przez Zarząd przy udziale personelu administracyjnego TNT. Działalność ta obejmowała cele i zadania statutowe TNT, uwzględniając nie tylko potrzeby naukowe członków, ale i zainteresowania całego społeczeństwa miasta Torunia i północnych terenów naszego kraju.

W pracy Towarzystwa, jak każdego roku, można było wyróżnić:

- akcję wydawniczą
- badania naukowe
- organizowanie spotkań i zjazdów naukowych
- organizowanie wystaw
- akcję popularyzacji wiedzy
- zagraniczną i krajową wymianę wydawnictw
- produkcję mikrofilmów i fotokopii oraz gromadzenie filmoteki
- propagandę i sprzedaż wydawnictw własnych
- gromadzenie księgozboru dzieł naukowych
- gromadzenie, przechowywanie i opracowywanie materiałów archiwal-

- nych i muzealnych związanych przede wszystkim z Toruniem i z regionem Pomorza Gdańskiego
- gromadzenie i przechowywanie pamiątek z własnej historii Towarzystwa.

AKCJA WYDAWNICZA

Działalność wydawnicza TNT, polegająca na wydawaniu drukiem prac naukowych i popularnonaukowych swych członków, prowadzona była zgodnie z rocznym planem wydawniczym. Jak już przedstawiono w części dotyczącej Redakcji Naczelnej, w roku 1974 wydano 24 publikacje o łącznej objętości 288,5 arkuszy wydawniczych.

Udział poszczególnych wydziałów w realizacji planu wydawniczego na rok 1974 był następujący:

Wydział I	— wydawnictwa ciągle	4 pozycje 66,25 ark. wyd.
	— wydawnictwa seryjne	4 pozycje 75,50 ark. wyd.
Wydział II		3 pozycje 36,50 ark. wyd.
Wydział III		9 pozycji 61,50 ark. wyd.
Wydział IV		2 pozycje 33,00 ark. wyd.
Prace Popularnonaukowe		1 pozycja 5,50 ark. wyd.
Sprawozdania TNT nr 26		1 pozycja 10,25 ark. wyd.
		<hr/> 24 pozycje 288,50 ark. wyd.

Ogólny koszt działalności wydawniczej TNT w roku 1974, wynoszący 1 165 669 zł, został pokryty w całości. Towarzystwo wypłaciło także zaliczkowe honoraria autorskie na sumę 222 532 zł za prace znajdujące się w planie 1975 r.

BADANIA NAUKOWE

Plan badań naukowych na rok 1974 przewidywał wydatki o łącznej wysokości 40 000 zł na następujące badania:

1. J. Wojtowicz, K. Wajda: Monografia miasta Torunia,
2. K. Jasiński, A. Czacharowski, J. Kasprzyk, J. Powierski, M. Wojciechowski, B. Serczykowa, S. Wierzchosławski i K. Podlaszewska: Działacze TNT,
3. I. Janosz-Biskupowa: Księga komturstwa gdańskiego,
4. M. Biskup: Akta stanów Prus Królewskich t. VI,
5. E. Kwiatkowska: Monografia ziemi dobrzyńskiej (geografia),
6. K. Górski: Tabliczki woskowe miasta Torunia w XV i XVI wieku,
7. J. Bieniak: Kodeks dyplomatyczny Kujaw i ziemi dobrzyńskiej,
8. L. Witkowski: Kultura muzyczna Torunia w okresie międzywojennym.

Z sumy przeznaczony na badania naukowe w roku 1974 wykorzystano 39 636 zł.

SPOTKANIA I ZJAZDY NAUKOWE

W roku 1974 Towarzystwo nasze uczestniczyło w przygotowaniu lub też organizowało samodzielnie następujące spotkania naukowe:

- 11 IX 1974 r. — wykład prof. dra Alberta Soboul z Paryża pt.: „Problèmes de méthodologie: pour une histoire historique”.
- 2 X 1974 r. — sesja naukowa z okazji XXX-lecia PRL (wspólnie z UMK).
- 16 XI 1974 r. — posiedzenie naukowe poświęcone pamięci prof. dra Bronisława Włodarskiego (wspólnie z PTH).
- 5—7 XII 1974 r. — XII Międzynarodowe Sympozjum Fizyki Matematycznej (wspólnie z redakcją dwumiesięcznika „Reports on Mathematical Physics” oraz Instytutem Fizyki UMK).

ORGANIZACJA WYSTAW

W roku 1974 z inicjatywy bądź też przy współpracy TNT urządzone zostały następujące wystawy:

1. Wystawa dorobku wydawniczego województwa bydgoskiego w ramach „Panoramy XXX-lecia”. Warszawa, Biblioteka Publiczna Miasta Stołecznego Warszawy, III 1974.
2. Wystawa „Nauka i szkolnictwo wyższe w XXX-leciu PRL”. Wydawnictwa TNT, Bydgoszcz, foyer Filharmonii Pomorskiej, VII 1974.
3. Wystawa wydawnictw TNT poświęconych naukom historycznym, podczas XI Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich w Toruniu, 9—13 IX 1974 r. Rektorat UMK w Toruniu.
4. Wystawa „Stowarzyszenia regionalne w XXX-leciu PRL”, 9—24 X 1974 r. Hala widowiskowo-sportowa w Katowicach.
5. Wystawa wydawnictw regionalnych towarzystw kulturalnych, 18—20 XII 1974 r. Warszawa, Pałac Kultury i Nauki.

AKCJA ZAGRANICZNEJ I KRAJOWEJ WYMIANY WYDAWNICTW

W roku 1974 Towarzystwo nasze wymieniło swe wydawnictwa z 216 kontrahentami w 27 krajach całego świata oraz z 73 instytucjami polskimi. W ramach wymiany zagranicznej wysłano 1697 egzemplarzy wydawnictw własnych, za co otrzymano 2802 egzemplarze publikacji naukowych z zagranicy. Z wymiany krajowej uzyskano 347 wydawnictw, wysłano zaś 427.

Prócz wymiany zagranicznej i krajowej Towarzystwo nasze otrzymało w roku 1974 bezpłatne egzemplarze:

— od instytucji zagranicznych	799 egz.
— od instytucji krajowych	740 egz.

AKCJA POPULARYZACJI WIEDZY

Ważnym przejawem działalności Towarzystwa Naukowego w Toruniu jest akcja popularyzacji wiedzy przez prelekcje i wykłady, nad której przebiegiem i przygotowaniem czuwa Zarząd wraz z Komisją Upowszechniania Nauki.

W roku 1974 z inicjatywy i przy współpracy Towarzystwa odbyły się następujące wykłady popularnonaukowe:

1. Studium historii ustroju politycznego i prawa PRL — w Wąbrzeźnie 9 wykładów
 2. Wieczory przy samowarze, poświęcone literaturze polskiej XXX-lecia — we Włocławku 5 wykładów
 3. Współczesne problemy nauk matematyczno-przyrodniczych — wspólnie z KMPiK w Toruniu 7 wykładów
 4. W pracowniach toruńskich uczonych — wykłady połączone z pokazami — wspólnie z KMPiK w Toruniu 4 wykłady
 5. Z kart historii kształtowania się władzy ludowej — wspólnie z KMPiK w Toruniu 3 wykłady
 6. Nauka i muzyka — wykłady naukowe połączone z koncertami — wspólnie z Książnicą Miejską w Toruniu 3 wykłady
- R a z e m: 31 wykładów

Ta ostatnia impreza zyskała szczególnie wielką popularność i zainteresowanie członków TNT, studentów i mieszkańców miasta.

PRACOWNIA MIKROFILMOWA

Pracownia Mikrofilmowa TNT, istniejąca od roku 1948, wykonuje mikrofilmy i fotokopie materiałów archiwalnych i naukowych oraz przedmiotów zabytkowych na zamówienie placówek naukowych i archiwalnych oraz indywidualnych badaczy z całego kraju.

W roku 1974 wykonywano zamówienia instytutów naukowych i zakładów UMK, oddziałów PAN w Toruniu, Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Kielcach, Wyższej Szkoły Nauczycielskiej w Olsztynie, Muzeum Okręgowego w Toruniu, Muzeum w Elblągu, Muzeum Piśmiennictwa Kaszubskiego w Wejherowie, Ośrodka Dokumentacji Zabytków w Warszawie, Książnicy Miejskiej w Toruniu, Biblioteki Miejskiej w Bydgoszczy, Biblioteki Głównej Uniwersytetu w Gdańsku, P.P. Pracowni Konserwacji Zabytków w Toruniu, Wojewódzkiego Archiwum Państwowego Oddział

w Toruniu, Instytutu Maszyn Matematycznych w Toruniu, licznych szkół średnich w Toruniu i w Inowrocławiu.

Wiele prac wykonano dla zasobów własnej filmoteki, m.in. zmikrofilmowano część księgozbioru M. Kopernika, wypożyczonego z Uppsali na wystawę do Torunia.

Liczne mikrofilmy i fotokopie wykonano w związku z badaniami naukowymi prowadzonymi przez Towarzystwo, szczególnie do „Kodeksu dyplomatycznego Kujaw i ziemi dobrzyńskiej”, do „Księgi komturstwa gdańskiego” oraz do monografii „Działacze TNT”.

W roku 1974 Pracownia wykonała łącznie:

- 13 700 zdjęć mikrofilmowych
- 4 396 klatek pozytywów (przezroczy)
- 8 000 powiększeń.

SPRZEDAŻ I REKLAMA WYDAWNICTW WŁASNYCH

Wydawnictwa Towarzystwa Naukowego w Toruniu sprzedawane są w sieci księgarskiej oraz w biurze administracji przy ul. Słowackiego 8 (gmach Książnicy Miejskiej). Stałą sprzedaż wydawnictw TNT prowadzi Księgarnia Naukowa w Toruniu, Towarzystwo Miłośników Torunia oraz Dom Kopernika w Toruniu. Ze sprzedaży wydawnictw w roku 1974 Towarzystwo osiągnęło wpływy w wysokości 207 202,70 zł.

W roku 1974 TNT zorganizowało następujące wystawy połączone ze sprzedażą i kiermasze swoich wydawnictw:

1. Z okazji Dni Oświaty Książki i Prasy — kiermasz przed ratuszem na Rynku Staromiejskim dnia 5 V 1974 r.
2. Z okazji XI Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich w Toruniu, 9—13 IX 1974 r. — stoisko w Rektoracie UMK.
3. Z okazji wystawy „Stowarzyszenia regionalne w XXX-leciu PRL”, 9—24 X 1974 r. w hali widowiskowo-sportowej w Katowicach.

GROMADZENIE KSIĘGOZBIORU

Księgozbiór Towarzystwa znajduje się pod opieką Książnicy Miejskiej im. Kopernika w Toruniu i jest stale uzupełniany nowymi nabytkami pochodzącymi z wymiany zagranicznej i krajowej. Szczególną wartość dla naukowców ma bogaty zestaw czasopism naukowych, nadchodzących z kilkudziesięciu krajów, reprezentujący wszystkie dziedziny nauki, obecnie udostępniony w Czytelni Czasopism Książnicy Miejskiej (I piętro).

Stan księgozbioru kompletowanego od najwcześniejszych lat istnienia TNT przedstawiał się w dniu 31 XII 1974 r. następująco:

1. druki zwarte	24 999 wol.
2. wydawnictwa ciągłe	21 874 wol.

3. starodruki	1 541 wol.
4. rękopisy	370 wol.
5. wydawnictwa kartograficzne	94 wol.
6. ryciny	16 wol.
7. maszynopisy prac niepublikowanych	11 wol.
8. nuty	8 wol.
9. inne	3 wol.

Ogółem: 48 916 wol.

W roku sprawozdawczym oprawiono 200 woluminów czasopism i 42 woluminy druków zwartych.

W skład księgozbioru wchodzi wartościowe dary wydawców, naukowców i patriotów pomorskich i toruńskich z lat zaboru pruskiego i z czasów późniejszych. W roku 1974 jednym z takich darów stał się cenny księgozbiór doc. dr Heleny Piskorskiej, przekazany Towarzystwu za pośrednictwem doc. dr Bożeny Osmólskiej-Piskorskiej.

W księgozbiornie na prawach samodzielnych zespołów znajdują się cenne biblioteki wieloletniego prezesa TNT Stanisława Kujota oraz zasłużonego w czasach zaboru pruskiego bibliofila i wydawcy chełmińskiego Walentego Fiałka.

ZBIORY ARCHIWALNE I MUZEALNE

Zbiory archiwalne akt i dokumentów TNT przechowywane są jako osobny zespół w Wojewódzkim Archiwum Państwowym Oddział w Toruniu. Pozostałości dawnych zbiorów muzealnych, gromadzonych od początku istnienia Towarzystwa i eksponowanych w czasach zaboru pruskiego w salach muzeum polskiego w siedzibie TNT przy ul. Wysokiej 16, znajdują się obecnie w depozycie Muzeum Okręgowego w Toruniu. Według spisów inwentarzowych (w posiadaniu TNT) na zbiory te składają się:

a) malarstwo, rzeźba, rzemiosło artystyczne, broń, meble i inne zabytkowe przedmioty	190 egz.
b) zbiory archeologiczne	462 egz.
c) zbiory starej grafiki (miedzioryty, akwaforty, drzeworyty, litografie, staloryty, w tym cenna kolekcja 88 prac D. Chodowieckiego z daru W. Amrogowicza dla TNT)	343 egz.
d) zbiór starych monet i medali	2 246 egz.
Razem:	<u>3 241 egz.</u>

Statut TNT w § 4 nakłada na Towarzystwo obowiązek „zbierania i przechowywania wszelkiego rodzaju materiałów naukowych, bibliotecznych, archiwalnych i muzealnych, związanych przede wszystkim z Po-

morzem". Realizacja tego obowiązku, przy utrzymaniu zasady przechowywania w depozycie Muzeum Okręgowego tej części zbiorów, która nie jest bezpośrednio związana z historią TNT, winna stać się celem aktywnych starań wszystkich członków.

PERSONEL ZAWODOWY TNT

W skład personelu zawodowego TNT w dniu 31 XII 1974 r. wchodziły następujące osoby:

- a) w Biurze Zarządu:
 - dyrektor administracyjny — Tadeusz Zakrzewski
 - główna księgowa — Bogumiła Przeperska
 - księgowa — Elżbieta Pruchnicka
 - kierownik zagranicznej i krajowej wymiany wydawnictw — Irena Woszczykowa (pół etatu)
 - referent administracji — Zofia Łaszewska
 - referent reklamy i sprzedaży — Barbara Madecka
 - magazynier — Jan Krajewski (pół etatu)
 - magazynier — Leon Łukaszewski (pół etatu, w okresie wypowiedzenia)
- b) w Redakcji Wydawnictw:
 - kierownik Redakcji — Amalia Rosińska
 - redaktor — Bożena Sołtys
- c) w Pracowni Mikrofilmowej:
 - kierownik Pracowni — Krystyna Porębska
 - laborant — Aleksandra Cackowska
 - korektor — Halina Skarzyńska (pół etatu).

Rok 1974 zaznaczył się w życiu TNT dwoma istotnymi akcentami: dalszym rozwojem organizacyjnym i wydawniczym oraz skonkretyzowaniem prac przygotowawczych do jubileuszu 100-lecia.

Wzrosła więc przede wszystkim liczba członków TNT na skutek przystąpienia 40 pracowników Instytutu Ekonomii UMK, pragnących partycypować w pracach i wydawnictwach Towarzystwa. W związku z tym w dniu 27 XI 1974 r. utworzono Komisję Ekonomiczną, która tymczasowo będzie działała przy Wydziale Prawno-Społecznym. Przewodniczącym Komisji został doc. dr hab. Stanisław Sudoł, a sekretarzem dr Roman Kiżuk. Na posiedzeniu międzywydziałowym w dniu 17 I 1975 r. przyjęto na członków Wydziału IV sześciu przedstawicieli ekonomii. W miarę wzrostu i okrzepnięcia ekonomicznej kadry naukowej nastąpić winno z czasem powołanie odrębnego Wydziału, V — Nauk Ekonomicznych. Konsekwencją tych poczynań będzie podjęcie prac przez Komisję Ekonomiczną i utworzenie w przyszłości nowego wydawnictwa seryjnego „Studia Oeconomica Torunensia”. Fakty te uznać należy za pozytywne, świad-

czące o poszerzaniu się kręgu zainteresowań TNT na nowe dyscypliny naukowe, ważne dla gospodarki narodowej.

Mimo wzrastających trudności na rynku papierniczym i w bazie poligraficznej udało się w całej pełni zrealizować limit wydawniczy, zwłaszcza dzięki dodatkowej pomocy Działu Wydawnictw PAN. Wysoka liczba 288,50 arkuszy wydawniczych i 24 pozycji — przy czym aż 9 pozycji Wydziału III w ramach własnego planu, zrealizowanego przez PWN — może budzić optymizm. Rezultaty tego zawdzięczamy także wydajnej pracy Redakcji Naczelnej z p. mgr Amalią Rosińską i p. mgr Bożeną Sołtys oraz pracownikom toruńskiej Ekspozytury PWN, którym należą się specjalne podziękowania.

Czynnikiem negatywnym jest spadek zakupu naszych wydawnictw mimo szerokiej akcji reklamowej i sprężystej działalności Biura z ofiarnym dyrektorem mgrem Tadeuszem Zakrzewskim na czele. Trudności zostały spowodowane zwyżką cen książek naukowych oraz przesunięciem terminu wydania pierwszej pozycji nowej popularnonaukowej serii „Zabytki Polski Północnej” na rok 1975. W każdym jednak razie obserwujemy zmniejszenie się własnych dochodów, co zmuszać będzie do wystąpienia do władz wojewódzkich o zwiększenie podstawowej dotacji rocznej dla wyrównania budżetu. Zarząd rozpatrzył także propozycje własnych inicjatyw wydawniczych, zgłoszonych przez wszystkie wydziały. Zaakceptował proponowane zamierzenia, przewidując finansowanie prac przygotowawczych, szczególnie w wypadku interdyscyplinarnych monografii zespołowych (ziemia chełmińska, ziemia dobrzyńska, monografia Torunia, edycja źródeł).

Głównym zadaniem Zarządu było odpowiednie przygotowanie obchodów 100-lecia TNT. Należało przede wszystkim zadbać o terminowe przygotowanie publikacji związanych z jubileuszem. Powiodło się zmontowanie maszynopisu „Z dziejów nauki polskiej” — księgi pamiątkowej (około 30 arkuszy wydawniczych), pod redakcją prof. dra Artura Hutnikiewicza i prof. dra Leszka Janiszewskiego. Udało się również mimo wielu trudności przygotować obszerny, ponad 30-arkuszowy maszynopis dzieła zbiorowego „Działacze TNT 1875—1975”, pod redakcją prof. dra Mariana Biskupa, które zawiera ciekawe materiały zarówno do dziejów Towarzystwa, jak i nauki polskiej na Pomorzu Gdańskim i w ziemi chełmińskiej w XIX i pierwszej połowie XX stulecia. Nie powiodło się jednak dotąd skompletowanie maszynopisu pracy zbiorowej „Historia TNT 1875—1975” z powodu niepunktualności niektórych autorów. Pozycja ta ukaże się w terminie nieco późniejszym. Zastępuje ją częściowo, ogłoszona już przez Jerzego Serczyka, praca *Towarzystwo Naukowe w Toruniu. Krótki zarys dziejów* (1974).

Ustalony już został program 2-dniowych uroczystości jubileuszowych, przewidzianych pod koniec 1975 r. Protektorat nad nimi zgodził się objąć przewodniczący Rady Państwa prof. Henryk Jabłoński na prośbę delegacji

Zarządu z dnia 25 XI 1974 r. W skład Komitetu Honorowego weszli przedstawiciele najwyższych władz i instytucji naukowych, partyjnych, rządowych i administracyjnych:

1. Prof. dr Włodzimierz Trzebiatowski, prezes Polskiej Akademii Nauk
2. Prof. dr Andrzej Werblan, sekretarz Wydziału Nauki Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej
3. Józef Tejchma, minister kultury i sztuki
4. Prof. dr Sylwester Kaliski, minister nauki, szkolnictwa wyższego i techniki
5. Prof. dr Jan Kaczmarek, sekretarz naukowy Polskiej Akademii Nauk
6. Prof. dr Janusz Groszkowski, przewodniczący Ogólnopolskiego Komitetu Frontu Jedności Narodu
7. Prof. dr Dionizy Smoleński, wiceprezes Polskiej Akademii Nauk, przewodniczący Rady Towarzystw Naukowych
8. Józef Majchrzak, I sekretarz Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Bydgoszczy
9. Mgr Witold Lassota, przewodniczący Sejmowej Komisji Kultury
10. Prof. dr Gerard Labuda, prezes Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk
11. Inż. Edmund Lehmann, wojewoda bydgoski
12. Zygmunt Machowski, I sekretarz Komitetu Miejskiego PZPR w Toruniu
13. Prof. dr Witold Łukaszewicz, rektor Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu
14. Mgr Stefan Stefański, prezydent miasta Torunia.

Nadaje to obchodom jubileuszowym właściwą im rangę i akcentuje poważną pozycję naszego Towarzystwa w skali ogólnokrajowej.

Dzięki zabiegom u woj. konserwatora zabytków mgra K. Masiaka, w Ministerstwie Kultury, Dział Ochrony Zabytków oraz w Pracowniach Konserwacji Zabytków, Zarząd TNT zdołał doprowadzić do zakończenia dokumentacji technicznej gmachu przy ul. Wysokiej 16 oraz do włączenia go do limitu przerobowego na 1975 r. z kwotą 500 000 zł. Prace inwestycyjne mają się rozpocząć jesienią 1975 r., a więc jeszcze w roku jubileuszowym. Zakończenie ich przewiduje się na rok 1978. Realizacja przebudowy i nowoczesnego wyposażenia gmachu będzie najlepszym pomnikiem stulecia Towarzystwa.

Właściwe obchody jubileuszowe zostały przewidziane na koniec IV kwartału 1975 r. Odbędą się one w sali mieszczącej Ratusz Staromiejskiego. Zgromadzą one — poza członkami TNT — przedstawiciele wszystkich stowarzyszeń naukowych i regionalnych, należących do Rady Towarzystw Naukowych przy PAN, oraz wielu instytucji naukowych. W pierwszym dniu odbędzie się interdyscyplinarna sesja naukowa poświęcona tak aktualnemu zagadnieniu, jakim jest rola nauki w kształtowaniu środowiska przyrodniczego i kulturowego. Na czele Komitetu Or-

ganizacyjnego Sesji stanął prof. dr A. Swinarski. W skład Komitetu wchodzi przedstawiciele nauk przyrodniczych i społecznych wraz z konserwatorami miasta i województwa. Sesja skupi specjalistów zarówno nauk przyrodniczych, jak i społecznych z historykami i konserwatorami na czele, dla przedyskutowania najbardziej istotnego dzisiaj problemu o znaczeniu ogólnonarodowym — ochrony środowiska. Będzie ona zarazem dowodem, że TNT, podsumowując swój stuletni dorobek, zwraca się ku przyszłości i pragnie dać wkład do opracowania zagadnień perspektywicznych, ważnych dla całego naszego społeczeństwa. W dniu następnym odbędą się uroczystości jubileuszowe, także z udziałem przedstawicieli władz państwowych i naukowych. Przedstawiony zostanie bilans stulecia TNT i jego znaczenie w skali ogólnokrajowej oraz zarysowane będą perspektywy działania — już na zaczynające się drugie stulecie.

W salach Muzeum Okręgowego odbędzie się otwarcie wielkiej wystawy (autor scenariusza dr Jerzy Dygdała, oprawa artystyczna prof. Józef Kozłowski), ukazującej historię TNT, jego dorobek wydawniczy i najcenniejsze eksponaty biblioteczno-muzealne, zdeponowane dzisiaj w Książnicy Miejskiej oraz Muzeum Okręgowym. Zasłużonym działaczom i wybitnym osobistościom wręczony zostanie medal jubileuszowy, projektu artystki rzeźbiarki Anny Jarnuszkiewicz (Warszawa), wybitny w Mennicy Państwowej w Warszawie. Okolicznościowy afisz, projektu Zygfrieda Gardzielewskiego, wydrukowały już Toruńskie Zakłady Graficzne.

Zorganizowanie na tak poważną, ogólnopolską skalę obchodów 100-lecia Towarzystwa jest możliwe dzięki niezwykle życzliwej postawie naszych władz z Wydziałem Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego na czele oraz Wydziałem I PAN, którym należą się słowa najwyższej wdzięczności. Podziękowania kierujemy również do władz konserwatorskich w osobach mgra K. Masiaka i mgra J. Zobołowicza oraz do pracowników PKZ w Toruniu za pełne zrozumienie ważności potrzeb inwestycyjnych naszego Towarzystwa. Słowa podziękowania należą się też całej naszej administracji z dyrektorem mgrem Tadeuszem Zakrzewskim na czele, których ofiarna praca pozwoliła na realizację wielu zaplanowanych przedsięwzięć, przynoszących dobre imię naszemu Towarzystwu.

Sekretarz Generalny

(—) *Prof. dr Marian Biskup*

Prezes

(—) *Prof. dr Konrad Górski*

SPRAWOZDANIE

Z GOSPODARKI FINANSOWEJ TOWARZYSTWA ZA ROK 1974

Rachunkowość Towarzystwa w roku 1974 prowadzona była, tak jak i w latach ubiegłych, zgodnie z Zarządzeniem Ministra Finansów z dnia 12 VIII 1963 r. MP 67, poz. 331. Jednostką nadrzędną Towarzystwa jest

Wydział Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego w Bydgoszczy, udzielający nam również dotacji na działalność statutową. Plan finansowy na rok 1974, zatwierdzony przez Wydział Kultury i Sztuki na kwotę 2 186 000 zł obejmował następujące wskaźniki dyrektywne:

1. dotacja	900 000,—
2. wynagrodzenia wynikające ze stosunku pracy	365 000,—
3. wynagrodzenia różne (bezosobowy fundusz płac)	520 000,—
4. fundusz na podróże krajowe	15 000,—

I. Dochody:	plan	wykonanie
1. dotacja	900 000,—	900 000,—
2. sprzedaż wydawnictw	200 000,—	207 000,—
3. sprzedaż usług z Pracowni Mikrofilmowej	70 000,—	78 000,—
4. składki członkowskie	16 000,—	16 000,—
5. wpływy za zlecone prace wydawnicze:		
PAN Warszawa	200 000,—	310 000,—
Urząd Miejski w Inowrocławiu	—	50 000,—
6. saldo bankowe na początku roku	800 000,—	—
7. saldo bankowe na końcu roku		445 000,—
	<u>2 186 000,—</u>	<u>2 006 000,—</u>

II. Wydatki:	plan	wykonanie
1. wynagrodzenia wynikające ze stosunku pracy	365 000,—	364 051,—
2. wynagrodzenia różne	520 000,—	519 955,80
3. nagrody i inne wypłaty jednorazowe	10 950,—	10 950,—
4. dodatki do wynagrodzeń	4 000,—	4 230,—
5. fundusz na podróże służbowe	15 000,—	8 280,30
6. świadczenia społeczne	62 195,—	60 267,—
7. materiały i przedmioty nietrwałe	115 000,—	51 317,05
8. usługi materialne	1 049 855,—	573 019,50
9. usługi niematerialne	41 000,—	35 997,50
10. różne opłaty i składki	3 000,—	1 185,—
	<u>2 186 000,—</u>	<u>1 629 253,15</u>

Wykonanie kosztów w rozbiciu na poszczególne rodzaje działalności Towarzystwa przedstawia się następująco:

1. koszty działalności statutowej:	
a) administracja i biblioteka	387 652,97
b) popularyzacja wiedzy	34 925,—
c) badania naukowe	44 244,80
	<hr/>
	466 822,77
2. koszty nie wyodrębnionej działalności gospodarczej:	
a) wydawnictwa	846 724,50
b) usługi mikrofilmowe	121 900,88
	<hr/>
	968 625,38
3. koszty akcji i zadań zleconych	
(honoraria, usługi poligraficzne)	193 805,—
Saldo kosztów produkcji własnej, rozpoczętej, wynosi na dzień 31 XII 1974 r.	223 000,—
Saldo kosztów akcji i zadań zleconych:	213 000,—
w tym: 1) monografia miasta Świecia	26 000,—
2) „ „ „ Inowrocławia	47 000,—
3) Gimnazjum Akademickie	140 000,—
Stan zapasów książek w magazynie własnym i w komisach wynosi ogółem zł	2 638 000,—
w tym: 1) magazyn własny	1 796 000,—
2) Składnica Księgarska Warszawa	756 000,—
3) Dom Książki Toruń	41 000,—
4) Katowickie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne	3 000,—
5) Dom Książki — Antykwariat w Bydgoszczy	1 000,—
6) ToMiTo	7 000,—
7) Muzeum Okręgowe Toruń	24 000,—
8) Planetarium Astronomiczne w Grudziądzu	1 000,—
9) Polskie Towarzystwo Miłośników Astronomii Kraków	9 000,—

W związku ze zwrotem przez Składnicę Księgarską w listopadzie i grudniu 1974 r. poważnych zapasów wydawnictw przyjętych w komis w okresie ostatnich 20 lat na sumę 325 095 zł przystąpiono do generalnej kontroli zapasów dla wytypowania pozycji nie cieszących się popytem i wymagających przeceny. W sprawie tej przeprowadzono już wstępne rozmowy z Domem Książki w Bydgoszczy.

W celu nasilenia reklamy wydawnictw Towarzystwa przystąpiono do opracowania aktualnych katalogów poszczególnych serii wydawniczych. W roku 1974 zespół pracowników TNT pod kierunkiem dyrektora administracyjnego mgra Tadeusza Zakrzewskiego opracował katalog zawartości „Zapisek Historycznych TNT” za cały okres istnienia tego wydawnictwa (1908—1974). Katalog ten już się ukazał i jest rozsyłany do instytucji i osób zainteresowanych.

Wartość naszego księgozbioru zdeponowanego w Książnicy Miejskiej wynosi na koniec roku 1 365 977,94 zł w liczbie 48 916 woluminów.

Zaległości w składkach członkowskich wynoszą na dzień 31 XII 1974 r.

10 936 zł. Nie uregulowało składek 27 członków wydziałowych i 148 zwyczajnych.

Toruń, dnia 30 stycznia 1975 r.

Skarbnik TNT

(—) Miroslaw Nesterowicz

PROTOKÓŁ

Z POSIEDZENIA KOMISJI REWIZYJNEJ W DNIU 13 II 1975 R.

Komisja Rewizyjna TNT w składzie: prof. dr Melityna Gromadska — przewodnicząca, prof. dr Leonid Żytkowicz — członek, w obecności Bogumiły Przeperskiej — głównej księgowej i mgra Tadeusza Zakrzewskiego — dyrektora administracyjnego TNT, dokonała statutowej kontroli działalności TNT.

W zakresie gospodarki finansowej stwierdzono, że saldo bankowe na 31 XII 1974 r. wynosiło 445 000 zł. Po wrywkowym sprawdzeniu dowodów kasowych i stwierdzeniu ich zgodności z zapisami stan kasy na dzień 13 II 1975 r. wynosił 1 452,80 zł. Plan dochodów i wydatków został wykonany. Po stronie wpływów należy odnotować nadwyżki w stosunku do planu, uzyskane z działalności Pracowni Mikrofilmowej i sprzedaży wydawnictw. Stwierdzono natomiast dość znaczne zaległości w płaceniu składek członkowskich na kwotę 10 936 zł. Ze składkami zalega 27 członków wydziałowych i 148 członków zwyczajnych.

Stan zapasów książek w magazynach własnych i w komisach wynosi 2 638 000 zł. Biblioteka TNT w depozycie Książnicy Miejskiej liczy 48 916 woluminów wartości 1 365 977,94 zł. W końcu roku sprawozdawczego Składnica Księgarska zwróciła znaczną część wydawnictw przyjętych w komis w ciągu 20 lat — na sumę 325 095 zł. W związku z tym przystąpiono do analizy pozycji, które należałoby przecenić.

Poza zakresem działalności finansowej Komisja stwierdziła dalszy rozwój organizacyjny i wydawniczy Towarzystwa. Zwiększyła się liczba członków Towarzystwa, głównie na skutek przystąpienia pracowników Instytutu Ekonomii. Roczna produkcja wydawnicza TNT wyniosła 24 publikacje o łącznej objętości 288,5 arkuszy wydawniczych. Na szczególne podkreślenie zasługuje akcja popularyzacji wiedzy, realizowana wspólnie z Książnicą Miejską, w formie atrakcyjnych czwartków naukowo-muzycznych. Szeroką działalność przejawiał Zarząd również w przygotowaniu obchodów jubileuszowych 100-lecia Towarzystwa. Dotyczyła ona zarówno przygotowania specjalnych publikacji, jak i ustalenia programu uroczystości jubileuszowych.

Komisja wyraża opinię, że za całokształt działalności w roku sprawozdawczym należy się Zarządowi uznanie i wnosi o udzielenie mu absolutorium. Jednocześnie Komisja postuluje kontynuowanie poprzednio stosowanej formy zbierania składek, tzn. inkasowanie należności w dniu wypłaty (z wyjątkiem miesięcy wakacyjnych) w kwesturze przez pracownika Towarzystwa.

Członek Komisji
(—) *Leonid Żytkowicz*

Przewodnicząca Komisji
(—) *Melityna Gromadska*

Główna Księgowa
(—) *Bogumiła Przeperska*

Dyrektor Administracyjny TNT
(—) *Tadeusz Zakrzewski*

ZMIANY W SKŁADZIE TOWARZYSTWA

Nowi członkowie wydziałów

Churski Zygmunt, dr hab., adiunkt w Zakładzie Hydrografii Instytutu Geografii UMK, Toruń, Krasińskiego 63a m. 5.

Filar Marian, dr, adiunkt w Zakładzie Prawa Karnego Instytutu Prawa Karnego UMK, Toruń, Kościuszki 15 m. 7.

Giziński Andrzej, dr hab., adiunkt w Zakładzie Hydrobiologii Instytutu Biologii UMK, Toruń, Krasińskiego 59 m. 13.

Jarzębowski Witold, doc. dr hab., kierownik Zakładu Socjologii i Teorii Organizacji i Zarządzania Instytutu Ekonomicznego UMK, Warszawa, Bruna 22 m. 138.

Jędrzejewski Stanisław, dr hab., adiunkt w Zakładzie Administracji i Zarządzania UMK, Toruń, Reymonta 3 m. 6.

Justyński Janusz, dr, adiunkt w Zakładzie Historii Doktryn Polityczno-Prawnych Instytutu Administracji i Zarządzania UMK, Toruń, Kraszewskiego 4 m. 52.

Kopcewicz Jan, dr hab., adiunkt w Zakładzie Fizjologii Roślin Instytutu Biologii UMK, Toruń, Świętopełka 34a m. 3.

Liczkowski Jerzy, prof. dr hab., dyrektor Instytutu Ekonomicznego UMK, Toruń, Krasińskiego 63 m. 4.

Łaszewski Ryszard, dr hab., adiunkt Zakładu Historii Państwa i Prawa Polskiego Instytutu Historyczno-Prawnego UMK, Toruń, Przy Kaszowniku 37a m. 23.

Małek Janusz, dr hab., adiunkt w Zakładzie Historii Powszechnej i Polski XVI—XVIII w. Instytutu Historii i Archiwistyki UMK, Toruń, Kraszewskiego 42b m. 44.

Mizerski Edmund, dr, docent w Zakładzie Prawa Państwowego Instytutu Nauk Prawno-Ustrojowych UMK, Toruń, Idzikowskiego 6 m. 1.

- Odyniec Waclaw, prof. dr hab., zastępca dyrektora Instytutu Historii Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk, Podbielańska 17 m. 10.
- Sienkiewicz Konrad, dr, adiunkt w Zakładzie Matematyki, Statystyki i Ekonometrii Instytutu Ekonomicznego UMK, Toruń, Przy Kaszowniku 27/65.
- Sudoł Stanisław, doc. dr hab., zastępca dyrektora Instytutu Ekonomicznego UMK, Toruń, Gagarina 41, Hotel Asystencki nr 1.
- Tomala Jerzy, doc. dr hab., kierownik Zakładu Ekonomii Politycznej i Historii Myśli Ekonomicznej Instytutu Ekonomicznego UMK, Toruń, Kościuszki 11E m. 7.
- Wapiński Roman, prof. dr hab., prorektor Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk, Kołobrzeska 65F m. 6.
- Wojtczak Zbigniew, dr hab., docent w Zakładzie Chemii Ogólnej Instytutu Chemii UMK, Toruń, Krasińskiego 63a m. 1.
- Wołowczyk Arkadiusz, doc. dr, kierownik Zakładu Finansów i Rachunkowości Instytutu Ekonomicznego UMK, Warszawa, Madalińskiego 49/51 m. 3.

Nowi członkowie zwyczajni

- Adamiak Jan, mgr, st. asystent w Zakładzie Ekonomii Politycznej i Historii Myśli Ekonomicznej Instytutu Ekonomicznego UMK, Toruń, Gagarina 45, Hotel Asystencki nr 2.
- Bednarek Andrzej, inż. geodeta, Toruń, Świętopełka 22a m. 4
- Beński Włodzimierz, mgr, st. asystent w Zakładzie Socjologii i Teorii Organizacji i Zarządzania Instytutu Ekonomicznego UMK, Toruń, Gagarina 64 m. 7.
- Biały Kazimierz, mgr, asystent naukowo-techniczny w Zakładzie Gleboznawstwa Instytutu Biologii UMK, Toruń, Świętopełka 34 m. 3.
- Burzacka Irena, mgr, st. asystent w Zakładzie Historii Literatury Polskiej Instytutu Filologii Polskiej UMK, Toruń, Idzikowskiego 4 m. 3.
- Chajęcki Andrzej, mgr, st. asystent w Zakładzie Ekonomii Politycznej i Historii Myśli Ekonomicznej Instytutu Ekonomicznego UMK, Toruń, Piernikarska 1 m. 3.
- Dolny Edward, mgr, asystent w Zakładzie Matematyki, Statystyki i Ekonometrii Instytutu Ekonomicznego UMK, Toruń, Gagarina 41, Hotel Asystencki nr 1.
- Fiałkowski Ryszard, mgr, kierownik Laboratorium Zakładów Spirytusowych w Starogardzie Gdańskim, Starogard Gdański, Reymonta 8.
- Gajdus Danuta, mgr, asystent w Zakładzie Prawa Karnego Instytutu Prawa Karnego UMK, Toruń, Gagarina 45, Hotel Asystencki nr 2.
- Godziszewski Bohdan, mgr, st. asystent w Zakładzie Planowania i Polityki Ekonomicznej Instytutu Ekonomicznego UMK, Toruń, Świętopełka 20 m. 31.

- Goławska Jolanta, mgr, kustosz w Bibliotece Głównej UMK, Toruń, Gagarina 150 m. 15.
- Gwiazda Adam, dr, adiunkt w Zakładzie Ekonomii Politycznej i Historii Myśli Ekonomicznej Instytutu Ekonomicznego UMK, Toruń, Fałata 74 m. 14.
- Janiszewski Janusz, dr, adiunkt w Zakładzie Prawa Państwowego Instytutu Nauk Prawno-Ustrojowych UMK, Toruń, Kraszewskiego 4 m. 50.
- Jarzębowski Witold, doc. dr hab., zob. s. 48.
- Jeziński Jerzy, dr, adiunkt w Zakładzie Prawa Finansowego Instytutu Administracji i Zarządzania UMK, Toruń, Morcinka 1 m. 3.
- Jeż-Ludwichowska Maria, mgr, asystent w Zakładzie Postępowania Karnego Instytutu Prawa Karnego UMK, Toruń, Odrodzenia 9 m. 4.
- Jędrzejczyk Waldemar, dr nauk medycznych, ordynator Oddziału Chirurgicznego ZOZ nr 1 w Toruniu, Toruń, Gałczyńskiego 27 m. 24.
- Jędrzejewski Stanisław, dr hab., zob. s. 48.
- Kaczmarzyk Dariusz, dr, kustosz Muzeum Narodowego w Warszawie, Warszawa, Rębkowska 11 m. 33.
- Kallas Krystyna, dr, adiunkt w Zakładzie Języka Polskiego Instytutu Filologii Polskiej UMK, Toruń, Matejki 61 m. 82.
- Kanabus-Nowakowska Elżbieta, mgr, asystent w Zakładzie Ekonomii Politycznej i Historii Myśli Ekonomicznej Instytutu Ekonomicznego UMK, Toruń, Grudziądzka 65 m. 8.
- Karaszewski Włodzimierz, mgr, asystent, Toruń, Gagarina 132 m. 35.
- Karwowska Maria Anna, mgr, st. asystent w Zakładzie Ekonomii Politycznej i Historii Myśli Ekonomicznej Instytutu Ekonomicznego UMK, Toruń, Przy Kaszowniku 31 m. 78.
- Kasprowicz Armand, mgr, wykładowca w Zakładzie Matematyki, Statystyki i Ekonometrii Instytutu Ekonomicznego UMK, Toruń, Słowackiego 43 m. 8.
- Kizuk Roman, dr, adiunkt w Zakładzie Ekonomii Politycznej i Historii Myśli Ekonomicznej Instytutu Ekonomicznego UMK, Toruń, Przy Kaszowniku 27 m. 17.
- Kopcewicz Jan, dr hab., zob. s. 48.
- Kosiedowski Wojciech, mgr, st. asystent w Zakładzie Ekonomii Politycznej i Historii Myśli Ekonomicznej Instytutu Ekonomicznego UMK, Toruń, Gagarina 45, Hotel Asystencki nr 2.
- Kowalski-Alek Tadeusz, dr hab., docent w Zakładzie Socjologii i Teorii Organizacji i Zarządzania Instytutu Ekonomicznego UMK, Poznań, Wyspiańskiego 14 m. 2.
- Kręgiel Andrzej, mgr, st. asystent w Zakładzie Ekonomii Politycznej i Historii Myśli Ekonomicznej Instytutu Ekonomicznego UMK, Toruń, Gagarina 41.
- Liczkowski Jerzy, prof. dr hab., zob. s. 48.
- Litowski Gotfryd, mgr, st. asystent w Zakładzie Ekonomii Politycznej

- i Historii Myśli Ekonomicznej Instytutu Ekonomicznego UMK, Toruń,
Przy Kaszowniku 31 m. 67.
- Łapiński Henryk, dr, Wrocław, ul. Wysockiego 38.
- Łuczowski Mateusz, mgr, st. asystent w Zakładzie Planowania i Polityki
Ekonomicznej Instytutu Ekonomicznego UMK, Toruń, Kraszewskiego
20/21.
- Marszałkowska Maria, mgr, asystent w Zakładzie Matematyki, Statystyki
i Ekonometrii Instytutu Ekonomicznego UMK, Toruń, Gagarina 41,
Hotel Asystencki nr 1.
- Mykaj Alfons, doc. dr, kierownik Zakładu Planowania i Polityki Ekono-
micznej Instytutu Ekonomicznego UMK, Bydgoszcz, 24 Stycznia 37
m. 7.
- Niewczas Ryszard, mgr, st. asystent w Zakładzie Matematyki, Statystyki
i Ekonometrii Instytutu Ekonomicznego UMK, Toruń, Gagarina 41,
Hotel Asystencki nr 1.
- Nikonowicz Olga, dr, kustosz w Muzeum Okręgowym w Toruniu, Toruń,
Bema 22 m. 44.
- Popławski Wojciech, mgr, st. asystent w Zakładzie Ekonomiki Przemysłu
i Przedsiębiorstw Przemysłowych Instytutu Ekonomicznego UMK, To-
ruń, Gagarina 41, Hotel Asystencki nr 1.
- Przybyszewski Kazimierz, mgr, st. bibliotekarz w Bibliotece Głównej
UMK, Toruń, Matejki 54 m. 17.
- Ptaszyk Marian, mgr, kustosz w Bibliotece Głównej UMK, Toruń, Wojska
Polskiego 53 m. 67.
- Pułło Andrzej, dr, st. asystent w Zakładzie Prawa Państwowego Instytutu
Nauk Prawno-Ustrojowych UMK, Toruń, Wojska Polskiego 41 m. 84.
- Redo Sławomir, mgr, st. asystent w Zakładzie Kryminologii i Polityki
Kryminalnej Instytutu Prawa Karnego UMK, Toruń, Gagarina 41,
Hotel Asystencki nr 1.
- Romański Jerzy, mgr, st. asystent w Zakładzie Matematyki, Statystyki
i Ekonometrii Instytutu Ekonomicznego UMK, Toruń, Kraszewskiego
22 m. 11.
- Sienkiewicz Konrad, dr, zob. s. 49.
- Skawińska Eulalia, dr, st. asystent w Zakładzie Ekonomiki Rolnictwa
i Przedsiębiorstw Rolnych Instytutu Ekonomicznego UMK, Toruń,
Przy Kaszowniku 39 m. 30.
- Skąpski Tomasz, dr, adiunkt w Zakładzie Matematyki, Statystyki i Ekono-
metrii Instytutu Ekonomicznego UMK, Toruń, Hanki Sawickiej 5 m. 9.
- Sobków Czesław, mgr inż., st. asystent w Zakładzie Ekonomiki Rolnictwa
i Przedsiębiorstw Rolnych Instytutu Ekonomicznego UMK, Toruń, Ka-
linowa 29.
- Stankiewicz Janina, mgr, st. asystent w Zakładzie Finansów i Rachunko-
wości Instytutu Ekonomicznego UMK, Toruń, Gagarina 41, Hotel
Asystencki nr 1.

- Stankiewicz Marek Jacek, dr, adiunkt w Zakładzie Ekonomiki Przemysłu i Przedsiębiorstw Przemysłowych Instytutu Ekonomicznego UMK, Toruń, Gagarina 41, Hotel Asystencki nr 1.
- Sudoł Stanisław, doc. dr hab., zob. s. 49.
- Sudziński Ryszard, mgr, st. asystent w Zakładzie Historii Powszechnej i Polski Instytutu Historii i Archiwistyki UMK, Toruń, Gagarina 86 m. 13.
- Szarmach Marian, dr, adiunkt w Katedrze Filologii Klasycznej UMK, Sztum, Morawskiego 6 m. 27.
- Szczepańska Elżbieta, mgr, asystent w Zakładzie Matematyki, Statystyki i Ekonometrii Instytutu Ekonomicznego UMK, Toruń, Filtrowa 12.
- Szczepańska-Sadowska Ewa, dr, st. asystent w Zakładzie Fizjologii Pracy Instytutu Nauk Fizjologicznych Akademii Medycznej w Warszawie, Warszawa, Schroegera 72 m. 18.
- Szczepański Waldemar, mgr, asystent w Zakładzie Ekonomii Politycznej i Historii Myśli Ekonomicznej Instytutu Ekonomicznego UMK, Toruń, Filtrowa 12.
- Tomala Jerzy, doc. dr hab., zob. s. 49.
- Tomczak Edward, mgr, płk, kierownik Cyklu Nauk Humanistycznych WSOwRiA, Toruń, Kościuszki 46/48 m. 20.
- Wicher Czesław, mgr, asystent w Zakładzie Ekonomii Politycznej i Historii Myśli Ekonomicznej Instytutu Ekonomicznego UMK, Toruń, Gagarina 45, Hotel Asystencki nr 2.
- Wilke Maria, dr, adiunkt w Zakładzie Prawa Cywilnego Instytutu Prawa Cywilnego UMK, Toruń, Bema 18 m. 84.
- Wiśniewski Jan, mgr, st. asystent w Zakładzie Ekonomii Politycznej i Historii Myśli Ekonomicznej Instytutu Ekonomicznego UMK, Toruń, Gagarina 41, Hotel Asystencki nr 1.
- Wiśniewski Zenon, mgr, asystent w Zakładzie Ekonomii Politycznej i Historii Myśli Ekonomicznej Instytutu Ekonomicznego UMK, Toruń, Gagarina 41, Hotel Asystencki nr 1.
- Wojtczak Zbigniew, doc. dr hab., zob. s. 49.
- Wołowczyk Arkadiusz, doc. dr, zob. s. 49.
- Wróblewski Witold, dr, adiunkt w Katedrze Filologii Klasycznej UMK, Toruń, Popiela 6 m. 17.
- Zawadzki Henryk, mgr, adwokat, Toruń, Słowackiego 37 m. 6.
- Zobolewicz Jan, mgr, miejski konserwator zabytków, Toruń, Bema 22 m. 94.
- Zukowski Ryszard, dr, adiunkt w Zakładzie Ekonomii Politycznej i Historii Myśli Ekonomicznej Instytutu Ekonomicznego UMK, Toruń, Gagarina 41, Hotel Asystencki nr 1.

Zmarli:

Prof. dr Bogdan Głębowicz
Prof. dr Marian Gumowski
Mgr Jadwiga Lisowska
Prof. dr Bronisław Włodarski
Prof. dr Witold Zacharewicz

II

SPRAWOZDANIA Z POSIEDZEŃ

WYDZIAŁ I

NAUK HISTORYCZNYCH

Posiedzenie naukowe dnia 1 IV 1974 r.

Członek TNT Jerzy Dygdała przedstawił pracę własną: *Polityka Torunia wobec władz Rzeczypospolitej w pierwszym okresie panowania Stanisława Augusta 1764—1772.*

Głównym zadaniem pracy jest dokładne przedstawienie polityki Torunia wobec centralnych władz Rzeczypospolitej, które od 1764 r. podjęły próby reform państwa i usiłowały przy tym przewyciężyć istniejące w Prusach Królewskich tendencje autonomiczne. Autor przebadął nie wykorzystane dotychczas źródła przechowywane w Archiwum Państwowym w Toruniu, WAP w Gdańsku, AGAD w Warszawie i Biblioteczce Czartoryskich w Krakowie.

Na wstępie przeanalizowano mechanizmy kierowania polityką Torunia, a następnie szczegółowo przedstawiono postępowanie miasta w okresie reform, konfederacji dysydenckiej i radomskiej, ruchu barskiego i pierwszego rozbioru.

Faktycznym kierownikiem polityki Torunia była Rada Ewangelicka, na której czele stał burmistrz Chrystian Klosmann i jego zaufani współpracownicy. Ewangelicy toruńscy od 1764 r. coraz bardziej niechętnie odnosili się do działalności reformatorskiej Stanisława Augusta i nowych władz centralnych. Elita protestancka obawiała się unifikacji, gdyż znacznie zmniejszyłoby się znaczenie samorządu prowincjonalnego, na który wywierała ona wyraźny wpływ. Mogłoby dojść również do podporządkowania miasta urzędnikom szlacheckim. Luterkański patrycjat zaniepokojony był ponadto możliwością dalszego ograniczenia swej dominującej po-

zycji polityczno-gospodarczej w Toruniu na rzecz mieszczaństwa polsko-katolickiego.

W latach 1764—1766 okazało się, iż przeprowadzane w Polsce reformy ekonomiczne nie przynoszą korzyści mieszczaństwu toruńskiemu, a co gorsza, ograniczają niektóre prawa miejskie. Dlatego też Toruń, łącznie z opozycyjnie nastawioną większością szlachty Prus Królewskich, energicznie przeciwstawiał się przemianom wewnętrznym w Rzeczypospolitej i szukał poparcia w ambasadach Rosji i Prus. Szczególną aktywność przejawiali ewangelicy toruńscy w latach 1767/1768, kiedy to czynnie uczestniczyli w pracach konfederacji dysydenckiej. Zamierzali osiągnąć pełną dominację w mieście, a ponadto doprowadzić do faktycznego uniezależnienia Prus Królewskich od władz centralnych Rzeczypospolitej, przy czym mieszczaństwo miałoby zapewniony znaczny wpływ na zarządzanie prowincją pruską. Spodziewali się ponadto uzyskać wiele korzyści i przywilejów ekonomicznych dla Torunia.

Podczas sejmu delegacyjnego 1767/1768 r. okazało się, że Rosja skłonna jest poprzeć jedynie część postulatów toruńskich, dotyczących kwestii wyznaniowych, odrzuca natomiast większość żądań politycznych miasta. Ostatecznie Toruniowi udało się załatwić niektóre dezyderaty religijne, co doprowadziło w praktyce do anulowania postanowień dekretu z 1724 r., ograniczającego pozycję ewangelików w mieście. Delegacja sejmowa pozytywnie rozpatrzyła ponadto część postulatów o charakterze gospodarczym. Toruń nie zrealizował natomiast swego programu przywrócenia pełnej autonomii Prus Królewskich.

Wybuch konfederacji barskiej i trwające od połowy 1768 r. działania wojenne w pobliżu miasta wywołały wśród elity protestanckiej panikę. Rada Ewangelicka przez cały ten czas zabiegała o uzyskanie pomocy rosyjskiej, a w szczególnie trudnych momentach zwracała się do Prus.

Dopiero w drugiej połowie 1770 r., po zaciągnięciu przez Prusy kordonu, spostrzeżono w Toruniu, że państwo to jest niebezpiecznym przeciwnikiem. Protestanci toruńscy zamierzali zabezpieczyć się przed zachłannością pruską, szukając opieki w Rosji. W ciężkim dla Torunia okresie 1768—1772 Rada Ewangelicka nie wyzbyła się swojej nieufności wobec władz centralnych Rzeczypospolitej. We wrześniu 1772 r. Prusy zagarnęły większość terytorium miejskiego i odcięły miasto od Polski, doprowadzając Toruń w krótkim okresie do zupełnego upadku.

W latach 1764—1772 Toruń wyraźnie przedkładał swoje wąskie, partykularne interesy nad dobro całej Rzeczypospolitej. Miejscowi ewangelicy nie dostrzegali, że tylko nowoczesne i silne państwo mogłoby zapewnić miastu lepsze warunki rozwoju. Na taką postawę wpływały czynniki klasowo-stanowe, prowadzące do nieufności wobec szlacheckiej Rzeczypospolitej, oraz chęć zachowania swoich przywilejów i dominującej pozycji w mieście. Elita protestancka liczyła przede wszystkim na pomoc Rosji i często prowadziła politykę stojącą właściwie na pograniczu zdrady stanu.

Akcja jej daleko wykraczała poza dążenia do równouprawnienia wyznaniowo-politycznego i świadomie wymierzona była przeciw dziełu unowocześnienia i unifikacji państwa.

(Praca przyjęta do druku w Rocznikach TNT w 1977 r.)

Posiedzenie naukowe dnia 21 XI 1974 r.

Członek Wydziału Marian Biskup przedstawił pracę zbiorową pod redakcją Aleksandra Gieysztora i Tadeusza Rosłanowskiego: *Miasta doby feudalnej w Europie środkowo-wschodniej. Przemiany społeczne a układy przestrzenne.*

Praca zawiera materiały (referaty i głosy w dyskusji) kolokwium poświęconego socjotopografii miast feudalnych w Europie środkowej i wschodniej, odbytego w ramach XI Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich w Toruniu w dniach 7—8 IX 1974 r. Praca w druku w wydawnictwach TNT.

Członek Wydziału Andrzej Tomczak przedstawił przygotowane przez siebie przy współpracy Zofii Kędzierskiej wydawnictwo: *Lustracja województw wielkopolskich i kujawskich 1789. Cz. III: województwa łęczyckie i brzesko-kujawskie.*

Publikacja lustracji dóbr królewskich należy niewątpliwie do największych przedsięwzięć edytorskich podejmowanych kiedykolwiek przez historyków polskich w zakresie źródeł nowożytnych. Realizacja tego zamierzenia okazała się możliwa nie tylko dzięki ujęciu steru poczynają i zaangażowaniu dużych środków przez Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk, ale i dzięki udziałowi w tej akcji wielu regionalnych towarzystw naukowych.

Ukazanie się niedawno dwóch artykułów: A. Sucheni-Grabowskiej i A. Wyczańskiego *Les révisions des biens fonciers appartenant au domaine de la Couronne en Pologne au cours des XVI—XVIII s., La source et son édition* (Studia Historiae Oeconomicae, Poznań, 7, 1972) oraz L. Żytkowicza, *Lustracje dóbr królewskich XVI—XVIII wieku. Geneza i realizacja wydawnictwa* (Studia Źródłoznawcze, Poznań, XVIII, 1973) zwalnia od przypominania na tym miejscu, czym są lustracje, jaki jest plan ich wydania i stan realizacji. Trzeba natomiast wspomnieć o opublikowanych dotychczas lustracjach królewskich w województwach wielkopolskich i kujawskich. W latach 1961—1964 wyszła lustracja 1564/1565, a w latach 1967—1969 — lustracja 1628—1632. Pozostały do wydania zgodnie z planem: lustracja 1660 r. i lustracja 1789 r. Obie są w przygotowaniu. Bardziej zaawansowane są prace nad drugą z nich, a prezentowany tutaj tom jest pierwszą gotową do druku częścią lustracji z czasów Sejmu Czteroletniego.

Kształt wydawniczy opublikowanych lustracji został przesądzony sposobem ich przeprowadzenia. W 1564 i w 1628 r. posyłano do Wielkopolski i Kujaw jedną komisję lustratorską, która dla całego obszaru rewidowanego sporządzała ze swych czynności jeden protokół. Dlatego właśnie lu-

stracja dóbr królewskich w Wielkopolsce i Kujawach stanowi, dla każdego z tych przekrojów czasowych, pewną całość i jest odrębną jednostką wydawniczą. Jeżeli dokonywano podziału na tomy, to tylko ze względu na obszerność materiału. Publikacja lustracji 1564 r. nastąpiła w dwóch tomach, 1628 r. — w 3 tomach (ostatni objął ziemię łączyczką i Kujawy z ziemią dobrzyńską). W osobnych tomikach zamieszczono indeksy.

Nieco inaczej przedstawia się sytuacja w wypadku lustracji 1789 r. Tutaj każdy powiat rewidowała osobna komisja, pozostawiając swój własny protokół z lustracji. Ten protokół (opatrzone zwykle załącznikami) stanowi teraz naturalną odrębną jednostkę wydawniczą. Podjęto jednak, chyba jedynie słuszną, decyzję kontynuowania wydawnictwa w dotychczasowym kształcie. A więc pewną całość stanowią lustracja królewszczyzn wszystkich województw wielkopolskich i kujawskich z 1789 r., podzielona na tomy, identycznie jak to uczyniono w publikacji lustracji z 1628 r. Tak więc tom I obejmuje województwo kaliskie (lustracja poznańskiego nie zachowała się), tom II — województwo sieradzkie, tom III — województwo łączyczkie i brzesko-kujawskie (inowrocławskie włączono do Prus w pierwszym rozbiore).

Prezentowany na tym miejscu tom jest więc III tomem przygotowywanego wydawnictwa. Mieści rewizję wszystkich królewszczyzn województwa łączyczkiego, to znaczy dóbr królewskich w powiatach: łączyczkim, brzezińskim i nowo utworzonym inowłodzkim (w powiecie orłowskim królewszczyzn nie było). Podstawą wydania jest w tym wypadku zachowana w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie, w Archiwum Skarbu Koronnego księga o sygnaturze XLVI, nr 173, zawierająca 3 pierwotnie oddzielne poszyty, z których każdy jest oryginałem protokołu komisji lustratorskiej wysłanej do określonego powiatu.

Lustracja dóbr królewskich w województwie brzesko-kujawskim zachowała się w dwóch dużych fragmentach obejmujących: jeden — powiat radziejowski, drugi — powiat przedecki z pozostałą przy Polsce częścią powiatu kruszwickiego. Podstawą wydania, jeśli chodzi o pierwszy fragment, jest oblata w grodzie radziejowskim (Archiwum Główne Akt Dawnych, Radz. Grodz. Obl., nr 70), dokonana 24 X 1789 r. Fragment drugi przechował się w postaci kopii sporządzonej w pierwszej połowie XIX w., w każdym razie przed porządkowaniem staropolskich akt skarbowych przez W. Kochanowskiego w archiwum Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu (Archiwum Główne Akt Dawnych, ASK XLVI, nr 174).

Brak lustracji pozostałych powiatów oraz królewszczyzn ziemi dobrzyńskiej rekompensuje choć w pewnym stopniu zachowany wyciąg, sporządzony już w 1790 r. (Archiwum Główne Akt Dawnych, ASK LIV nr 7). Ten „Spis Starostw, Wójtostw i Dzierżaw w Wielkiej i Małopolsce Koronnych oraz Dochód z tychże podług Lustracyi 1789 r. wyrachowany” jest wykazem wszystkich zlustrowanych obiektów oraz pozwala zorientować się w efektach finansowych lustracji. W publikowanym tomie za-

mieszczono jego część obejmującą Łęczyckie i Kujawy z ziemią dobrzyńską.

Wydawcy lustracji 1789 r. starają się zachować metodę wydawniczą przyjętą w publikacji całej serii. Z tego założenia wynika podział (wyżej omówiony) na 3 tomy. Zgodnie też z tym przedmowa do całej lustracji znajdzie się w tomie I, indeksy zaś do całości — w tomie dodatkowym. W jednym tylko odstępiono od przyjętych zwyczajów. Ponieważ, jak wspomniano, podstawa wydawnicza przy edycji lustracji 1789 r. będzie w każdym z tomów inna, zdecydowano się omówić ją i opisać poszczególne rękopisy w osobnych wstępach do każdego tomu. W ten sposób przybliży się niejako czytelnikowi wydawany tekst i opis materiałów, z których go zaczerpnięto.

(Praca przewidziana do druku w Fontes 67).

Członek TNT Bolesław Pleśniarski przedstawił pracę własną: *Pepeerowska polityka i działalność oświatowo-wychowawcza w okresie okupacji hitlerowskiej*.

Podstawową bazę źródłową pracy stanowi dokumentacja PPR i związanych z nią organizacji, stworzona w okresie okupacji, a skupiona głównie w Centralnym Archiwum KC PZPR. Tworzą ją deklaracje, oświadczenia, uchwały, okólniki, instrukcje, materiały szkoleniowe, programy, sprawozdania, komunikaty, protokoły, korespondencja — zebrane w zespoły akt Polskiej Partii Robotniczej, Gwardii Ludowej, Armii Ludowej, Związku Walki Młodych i Krajowej Rady Narodowej. Dają one pewien obraz sytuacji polityczno-wojskowej, gospodarczej i kulturalno-oświatowej, przedstawiają politykę partii w równej mierze opierającej się na apelach racjonalnego wychowania żołnierza-partyzanta i obywatela, jak na motywacji ideowej, mówią zarówno o wychowaniu wojskowym w Gwardii i Armii Ludowej, jak wychowaniu społeczno-politycznym i patriotycznym we własnych szeregach partyjnych czy kołach młodzieżowych i szerokich kręgach ludności nie zorganizowanej politycznie ani wojskowo. Przedstawiają też zarysy koncepcji reformy szkolnej w odrodzonej Polsce.

Informacje to oczywiście szczątkowe, niepełne. Wszak żadna inna organizacja podziemna nie jest tak uboga w dokumenty jak PPR, zmuszona walczyć z okupantem i rodzimym wstecznictwem.

Ważnym uzupełnieniem akt PPR są zespoły akt niemieckich władz okupacyjnych. Niezwykle cennym źródłem dla zagadnienia sformułowanego w temacie pracy jest prasa konspiracyjna, zwłaszcza „Poradnik Oświatowy”, „Instruktor Oświatowy” i „Walka Młodych”.

Wspólną cechą wykorzystanych w pracy źródeł jest to, że zawierają one mało wiadomości dotyczących bezpośrednio spraw wychowania. Tematyka wojskowa, społeczno-polityczna i ideologiczna dominuje nad problematyką wychowawczą. W tym stanie rzeczy zaszła potrzeba wyszuka-

nia źródeł uzupełniających. Złożyły się na nie przede wszystkim relacje i sprawozdania z rozmów prowadzonych z działaczami pepeerowskimi.

Dalszą część wstępu wypełnia omówienie stanu badań nad dziejami historyczno-oświatowymi okresu okupacji. Ogłoszone dotychczas publikacje pedagogiczne poświęcone temu okresowi autor ujmuje w grupę opracowań, które: 1) traktując o nauczaniu konspiracyjnym, zupełnie pomijają udział PPR w kształtowaniu polskiej rzeczywistości edukacyjnej, 2) ograniczają się do zasygnalizowania obecności PPR w walce z Niemcami na froncie oświatowo-wychowawczym bądź też mówią wyłącznie o programie edukacyjnym PPR. Publikacje grupy drugiej, choć traktują wyłącznie o okupacyjnej pracy PPR na polu wychowania, nie ogarniają większych całości i nie dają syntezy. Zadawalają się przyczynkowym ujmowaniem niektórych pojedynczych spraw oświatowych inspirowanych przez PPR. Wśród publikacji tej grupy brak pozycji zwartych, książkowych.

Rozdział I rozpoczyna się od wyjaśnienia pojęcia polityki oświatowej. Dalsze wywody dotyczą narodzin tych koncepcji oświatowo-wychowawczych, które stworzyły podwaliny pod ogniska myśli marksistowskiej w II Rzeczypospolitej i myśli pepeerowskiej w latach drugiej wojny światowej. Następny, II rozdział, przedstawia udział nauczycieli w procesie kształtowania się pepeerowskiej polityki i programu oświatowo-wychowawczego. Jednym z pierwszych, najbardziej żywotnych i koncepcyjnych zespołów nauczycielskich w kształtowaniu polityki oświatowej był ten, któremu przewodzili Antoni Dobiszewski, Witold Trylski, Stanisław Steczeń, Stanisław Jankowski, Mieczysław Lewiński, Władysław Bieńkowski, Stefan Żółkiewski, Jan Baculewski i inni. Prowadzili oni seminarium marksistowskie, redagowali „Przełom”, „Poradnik Oświatowy” i „Realizacje”. Organizowali kluby postępowej inteligencji, głosili konieczność dokonania głębokich przeobrażeń polskiego systemu oświatowego. Prowadzili oświatę w duchu pepeerowskim. Rozdział III przynosi omówienie roli i zadań szkoły podziemnej w ocenie PPR. Wskazuje on na ścisłe powiązanie pomiędzy PPR-owską koncepcją wyzwolenczą a stosunkiem partii do szeroko pojętej pedagogiki społecznej, w tym zaś do problemów wychowania i oświaty. Partia nie czyni ze sprawy wychowania i oświaty problemu głównego i jak gdyby samoistnego, lecz traktuje go jako pochodny i podporządkowany zadaniu naczelnemu. Tym zadaniem jest przede wszystkim walka o wyzwolenie kraju, a następnie budowa i umacnianie ludowej państwowości, mogącej zrealizować postulaty młodzieży w wolnej Polsce.

Rozdział IV omawia udział pepeerowców w rozwijaniu szkolnictwa zawodowego, które w warunkach terroru niemieckiego służyło interesom naszego narodu. Podnosi szczególne zasługi patriotyczne zespołu szkół zawodowych w Warszawie, które znano w latach okupacji pod nazwą kombinatu grochowsko-wawerskiego. Zadania i treść pracy ideowo-wychowawczej w środowiskach nieszkolnych ukazuje rozdział V. W tym roz-

dziale rozpatrzono też trudności, jakie trzeba było pokonywać w realizacji pepeerowskich zadań wychowawczych. Wiele mówi się tu o wychowaniu patriotycznym. Kolejny, VI rozdział rozpatruje formy organizacyjne i metody pracy ideowo-wychowawczej. Podkreślono szczegółowe środki wychowania, tak natury intelektualnej, jak uczuciowej i wolicjonalnej.

Ostatni rozdział dotyczy programu powojennego systemu oświatowo-wychowawczego w wolnej Polsce. Rozczłonkowano go na podrozdziały: 1) założenia powojennego programu edukacyjnego, 2) podstawowe zasady pepeerowskiego programu oświaty powojennej i 3) koncepcje ustroju szkolnego. Pepeerowski projekt powojennego ustroju szkolnego zakładał jednolitość, powszechność, obowiązkowość, bezpłatność i państwowość wszystkich typów i szczebli szkolnictwa.

W zakończeniu podjęto próbę podsumowania wniosków. W konkluzji stwierdzono, że wybijającymi się cechami pepeerowskich koncepcji wychowania i powojennej reformy jest ich ideowo-polityczny i społeczno-demokratyczny charakter. Wyraża się to wyraźnie w dążeniu, ażeby również wychowanie służyło zdemokratyzowaniu stosunków międzyludzkich i nadawaniu pojęciu „demokracja” zarówno w sensie normatywnym, jak i empirycznym znaczenia, które dziś najadekwatniej oddaje „demokracja socjalistyczna”. Zasięg oddziaływania polityki i działalności edukacyjnej PPR na szersze kręgi społeczeństwa polskiego był w warunkach okupacji ograniczony. Niemniej wraz z innymi koncepcjami oświatowymi stanowił podstawę koncepcji ustroju szkolnego w Polsce Ludowej.

POSIEDZENIA KOMISJI HISTORYCZNEJ

Posiedzenie naukowe dnia 26 IV 1974 r.

Maksymilian Grzegorz: *Szpitalnictwo w państwie krzyżackim w Prusach.*

(Artykuł drukowany w Archiwum Historii Medycyny, t. 37, 1974).

Posiedzenie naukowe dnia 17 XII 1974 r.

Zenon Nowak: *Ze studiów nad procesem polsko-krzyżackim w roku 1420. Justyfikacja Zygmunta Luksemburskiego.*

Wyrok wrocławski z dnia 6 I 1420 r. kończył długi okres polubownych procesów polsko-krzyżackich, w których król rzymski i węgierski, Zygmunt Luksemburski, odgrywał rolę superarbitra. (zob. mój artykuł *Internationale Schiedsprozesse als ein Werkzeug der Politik König Sigismund in Ostmittel- und Osteuropa 1411—1425. Blätter für deutsche Landesgeschichte*, Bd 11: 1975, s. 172—188). Jednocześnie stanowił on zakończenie ważnego etapu w polityce zagranicznej państwa polsko-litewskiego. Z tych względów proces wrocławski budził szczególne zaintereso-

wanie, ale podstawa źródłowa, na której dotychczas opierali się historycy, okazała się niewystarczająca do jego opracowania. Pierwszą próbą opracowania tego procesu było studium Stanisława Zajączkowskiego (*Studia nad procesem Polski i Litwy z Zakonem Krzyżackim w l. 1420—1423*, Ateneum Wileńskie, R. XII : 1937), który jednak dysponował tylko czterema aktami procesowymi (traktatem Pawła Włodkowica: *Allegationes pro parte regis Polonie*; wyrokiem Zygmunta Luksemburskiego; apelacją polską od tego wyroku z dnia 10 I 1420 r.; odpowiedzią polską — *Impugnatio iustificationis* na obronę wyroku Zygmunta Luksemburskiego — *Iustificatio regis Romanorum*). Była to więc podstawa do opracowania wielce niepełna, w której widoczny jest brak aktów procesowych w formie urzędowego protokołu notarialnego. Dalszy postęp w badaniach nad procesem 1420 r. przyniosło odnalezienie przez Andrzeja Wojtkowskiego (*O nowo odkrytym tekście „Justyfikacji” wyroku wrocławskiego w procesie polsko-krzyżackim r. 1419/1420*, Komunikaty Mazursko-Warmińskie, nr 3 (77), Olsztyn 1962, s. 533—560) obrony wyroku przez Zygmunta Luksemburskiego, tzw. *Iustificatio regis Romanorum*, w Bibliotece Czartoryskich w Krakowie (rkps 234). Źródło to ujawniło trzy etapy tzw. procesu wrocławskiego, mianowicie sądecki, waradyński i wreszcie ostatni, decydujący, wrocławski, oraz udostępniło akta strony polskiej przedłożone — w czasie tych etapów — superarbitrowi. Przy bliższej analizie okazało się, że jest to właściwie nie najlepsza kopia tekstu Justyfikacji, zawierająca spore skróty i pomyłki. Służyła ona niewątpliwie za podstawę przygotowania materiałów do następnych procesów (rzymskiego i przed Antonim Zeno), stąd biorą się właśnie te liczne dodatkowe uwagi, skróty i skreślenia w tekście. Do tego twierdzenia doprowadziło nas porównanie z tekstem Justyfikacji, znajdującej się w Archiwum Krzyżackim w Getyndze (OF 14), którą Wojtkowski uznał za zaginioną. Justyfikacja ta jest pełniejsza, a kolejność wpisów aktów odpowiada kolejności przedłożenia ich sędziemu polubownemu. Rzeczą najcenniejszą, dotychczas zupełnie nie wykorzystaną poza wzmianką u J. Voigta i E. Weisego, jest tekst dołączony do Justyfikacji (OF 14, s. 368—383), zawierający w formie urzędowego protokołu notarialnego pertraktację posłów polskich z Zygmuntem Luksemburskim o zmianę niesprawiedliwego wyroku dla państwa polsko-litewskiego. Tekst ten po raz pierwszy jasno ukazuje, w jaki sposób proces sądu polubownego, oparty na formułach wypracowanych przez prawników-kanonistów, wykorzystywany był w rozgrywkach dyplomatycznych dla osiągnięcia celów politycznych. Do bardzo ważnych akt procesowych zachowanych w formie notarialnych protokołów, dotąd w literaturze nie wykorzystywanych, należy zaliczyć protesty: Pawła Włodkowica już w trakcie trwania rozprawy przeciw stronniczości sędziego polubownego, i Andrzeja Łaskarza, biskupa poznańskiego, przeciw samemu wyrokowi, oraz odmowa przyjęcia tego wyroku przez Mikołaja Trąbę, arcybiskupa gnieźnieńskiego, z dnia 12 I 1420 r. (przechowywane także

w Archiwum Krzyżackim w Getyndze, OF 12). Autor jest obecnie w trakcie przygotowywania na podstawie powyższych materiałów osobnego studium o procesie wrocławskim.

WYDZIAŁ II

FILOLOGICZNO-FILOZOFICZNY

Posiedzenie naukowe dnia 15 V 1974 r.

Członek TNT Anna Krzewińska przedstawiła pracę własną: *Sielanka staropolska — jej początki, tradycje i główne kierunki rozwoju*.

Monograficzna praca o sielance staropolskiej — trzecia z kolei po wstępnych próbach podjętych w tej dziedzinie przez Ludwika Kamykowskiego i Annę Dobakównę — stawia sobie za cel wyrównanie dotychczasowych dysproporcji w badaniach nad tym gatunkiem. Autorka monografii, nie lekceważąc roli, jaką odegrała w jego narodzinach i rozwoju tradycja wergiliańsko-teokrytejska, jednocześnie kładzie nacisk na nie doceniany dotąd udział w tym procesie nowożytnej sielanki romańskiej oraz ówczesnej teorii gatunku. Rozwinęły się one bowiem znacznie wcześniej niż sielanka staropolska, przy czym sielankopisarze romańscy w trosce o rodzimy koloryt swych utworów starali się asymilować spuściznę antyczną gatunku z różnymi formami poezji okolicznościowej, a ponadto sięgnęli także do dorobku średniowiecznego, związanego bliżej z *Biblią* i misteriami na Boże Narodzenie, z aluzyjno-polemiczną debatą, pieśnią popularną i romansem rycerskim. W rezultacie wypracowali wzór sielanki narodowej, który upowszechnił się w Europie XVI i XVII w.

Charakteryzował się on nie tylko tym, że jego twórcy, nie zadowalając się powielaniem starożytnych form, korzystali również z literatury rodzimej, ale że czynili to przekonani o synkretyzmie gatunkowym sielanki, czemu dali wyraz w jej współczesnej, choć opartej głównie na materiale antycznym teorii, doszukując się tym samym — nie bez racji — źródeł owego synkretyzmu już u Wergiliusza i Teokryta. Wprawdzie poparta takimi autorytetami teoretyczna refleksja kładła szczególny nacisk na związki sielanki z dramatem i różnymi odmianami poezji okolicznościowej, ale w literackiej praktyce nie mniej popularny był mariaż tego gatunku z romansem, który zresztą użyczał wątków sielance dramatycznej i lirycznej, stanowił bowiem w swej pastoralnej wersji istną rekwizytornię wypracowanych lub wchłoniętych przez sielankę form.

Sielanka staropolska miała w średniowieczu dość nikle i gatunkowo nie sprecyzowane tradycje. Składały się na nie misteryjne dialogi pasterskie oraz pokrewne *IV Eklodzie* Wergiliusza i wywodzące się z historii starożytnej cykliczne i moralistyczne pojmowanie dziejów, rozpowszechni-

nione w kronikach typu *rerum gestarum* wraz z biblijną stylizacją współczesnych kronikarzem dostojników kościelnych i świeckich na dobrych pasterzy trzód. A ponieważ sielankopisarze staropolscy zajmowali się nie tylko językowym polonizowaniem antycznych bukolików, lecz także ich mniej lub bardziej swobodnymi przeróbkami o tendencjach narodowych, przeto nie mogli przejść obojętnie obok wcześniejszych i dojrzałych osiągnięć sielankopisarzy romańskich, tym bardziej że taka wymiana doświadczeń była dość rozpowszechniona w europejskiej poezji pastoralnej i nie przynosiła nikomu ujmy.

Narodziny staropolskiej sielanki przypadają na połowę XVI w. Od tego momentu rozwija się ona w dwóch wersjach językowych, łacińskiej i polskiej, i obejmuje dwa zasadnicze warianty tematyczne, świecki i religijny. Świecki wariant łaciński charakteryzuje się różnym stopniem ingerencji form poezji okolicznościowej do struktury sielanki, zależnym od sielskiej „profesji” rozmówców lub podmiotu mówiącego (pasterzy, bóstw leśnych lub wodnych czy wieśniaków) oraz rozmiarów i wyrazistości aluzji do współczesnych osób i spraw. Nawiązuje tym samym do wypracowanego przez poetów włoskich (Dantego, Petrarę i Boccaccia) oraz rozpowszechnionego w renesansowej Europie sposobu adaptacji bukoliki wergiliańsko-teokrytyjskiej, w którym silniej niż w antycznym pierwowzorze nacisk położono na pierwiastek okolicznościowy i spotęgowano go za pomocą konwencji listu, panegiryku na współczesne osobistości, miejsca i wydarzenia, epicedium, elegii, pieśni weselnej, urodzinowej, powitalnej, pożegnalnej i zadomowionej już w sielance średniowiecznej aluzyjno-polemicznej debaty. Dopiero u schyłku połowy XVII w. w wariacie tym pojawiły się nieśmiałe i niesamodzielne próby wyjścia poza tradycyjne małe formy wergiliańskiej eklogi. Ale zwrot w kierunku włoskiej sielanki dramatycznej i pastoralnego dramatu muzycznego nie dotyczył ich fabularnego jądra, lecz wokalnie-muzycznej i baletowej oprawy.

Bardziej dynamiczna od wariantu łacińskiego okazała się świecka sielanka w języku polskim. Już w XVI w. odzwierciedliło się w niej dążenie do przyswojenia rodzimej literaturze nie tylko nowego gatunku, lecz także jego różnych, mniej lub bardziej odbiegających od modelu sielanki klasycznej, odmian i tradycji. Znalazła się wśród nich sielanka myśliwska i żałobna, polityczna, powitalna i wiejska zabawa. Cechował je różny stopień zależności od obcych wzorów, wśród których na pierwszy plan wysunął się wzór włoski. Ale prawdziwy urodzaj na sielanki przypadł u nas dopiero na wiek XVII. W okresie tym poeci zaczęli także zdradzać żywsze zainteresowanie francuską i hiszpańską tradycją gatunku. Mimo szerzących się w krajach romańskich tendencji barokowych, których wykwitem był m.in. pastoralny dramat i romans, w sielance staropolskiej w dalszym ciągu zaznaczył się prymat małych, artystycznie zdyscyplinowanych form, wzbogaconych jednakże nowymi rysami, charakterystycznymi dla tamtych, bardziej złożonych odmian gatunku. Dojrzałe niż wergiliańsko-teo-

krytejska ekloga przejawy pastoralnego dramatu, o bardziej skomplikowanych wątkach romansowych i bogatszym podkładzie psychologicznym i myślowym, należały u nas do zjawisk odosobnionych, aczkolwiek ich twórcy, choć skazani na wzory obce — romańskie — starali się powiązać ich naśladownictwo z podstawowymi nurtami filozoficznej refleksji, przepływającymi przez sielankę staropolską, i pod względem dramatycznym zbliżyć do form zadomowionych od dawna w naszej literackiej tradycji.

W drugiej połowie XVI w. wyłania się u nas sielanka bożonarodzeniowa w języku łacińskim i polskim. Jej rozwój zbiega się z coraz większą atrakcyjnością misteryjnych scen pasterskich, którym przyznana zostaje rola właściwych nosicielek bożonarodzeniowego widowiska. I w tym wariacie gatunku istnieje związek z sielanką romańską, chociaż trudno jest ustalić narodową odmianę, która posłużyła polskim twórcom za główny wzór. Podstawowy zrąb bożonarodzeniowej topiki wykrystalizował się już bowiem w dramacie liturgicznym i misteryjnym. Obowiązywał on w ogólnych zarysach we wszystkich krajach chrześcijańskich i z tego powodu przybrał charakter niemal wędrowny. Innym czynnikiem ujednocającym w skali europejskiej rozwój sielanki bożonarodzeniowej była okoliczność, że w okresie kontrreformacji stała się ona sprzymierzeńcem Kościoła w walce z inspirowanym przez rozwój nauk przyrodniczych poczuciem osamotnienia człowieka we wszechświecie i odwoływała się do zróżnicowanego pod względem społecznym i umysłowym kręgu odbiorców. W związku z tym jej ewolucja przebiegała w trzech kierunkach: w jednym zaznaczyła się przewaga pierwiastków teologiczno-moralizujących, w drugim aluzyjno-polemicznych w stosunku do współczesnych wydarzeń i spraw, najczęściej politycznych i religijnych, w trzecim — ludowych, nacechowanych farsową rubaszością. Wszystkie trzy kierunki rozwojowe odwoływały się do tradycji biblijnych, ale, zależnie od stopnia uczoneści lub ludowości, korzystały rozmaicie z zasobów antycznej erudycji, farsy i folkloru. W sielance neolacińskiej, ze zrozumiałych zresztą przyczyn, farsa i folklor odegrały nikłą rolę.

Członek TNT Aleksandra Krupianka przedstawiła pracę własną: *Polskie czasowniki przedrostkowe w XVIII wieku*.

Celem pracy jest charakterystyka polskiego systemu czasowników przedrostkowych w polszczyźnie literackiej XVIII w. W swoim ogólnym założeniu praca nawiązuje do zagadnienia periodyzacji dziejów polskiego języka literackiego, a zwłaszcza do sprawy ustalenia granicy historycznej między tzw. okresem średniopolskim i nowopolskim, co do której panują podzielone zdania między historykami języka.

Praca składa się z 6 rozdziałów, będących wynikiem wielostopniowej semantycznej klasyfikacji materiału. I. Czasowniki przestrzenne — opisane w trzech zasadniczych grupach: 1. adlatywne, charakteryzujące róż-

nego typu zbliżanie się do danego obszaru, np. poziome: *przybiec*, *dopłynąć*, pionowe w górę: *podciągnąć*, *wzlecieć*, pionowe w dół: *opaść*, *upaść*, *spaść*, itp., 2. ablatywne — przeciwne kierunkowo do poprzedniej klasy: *odbiec*, *odciągnąć*, *wyjąć*, 3. perlatywne — charakteryzujące przemieszczanie się w obrębie jakiegoś obszaru: *przemaszerować*, *obejść*, itp.

II. Czasowniki temporalne: 1. o początkowej fazie czynności: *pokochoać*, *rozpocząć*, 2. o końcowej fazie: *uschnąć*, *zasnąć*, 3. charakteryzujące krótkotrwałość czynności: *pośpiewać*, 4. długotrwałość: *zabawić*, *zaspać*, itp.

III. Czasowniki charakteryzujące stopień intensywności: 1. zwiększonej: *nacieszyć się*, *umilować*, 2. zmniejszonej: *podrosnąć*, *nadwątlić*, itp.

IV. Czasowniki charakteryzujące wielość podmiotów lub przedmiotów: *nachwytać*, *przeliczyć*, *rozesłać*.

V. Czasowniki woluntatywne — charakteryzujące różne typy woli ludzkiej: *nastraszyć*, *ugłaskać*, *wyćwiczyć*.

VI. Czasowniki z aspektem dokonanym: *umyć*, *podziękować*, *przeczytać*, *zjeść*.

Celem uniknięcia nieścisłości zastosowano w pracy metodę statystyczną, wykorzystywaną ostatnio w badaniach nad słowotwórstwem historycznym. Zebrano materiał z 24 tekstów poezji i prozy z lat 1695—1793, przy czym aby zachować proporcje, przyjęto próbę 100 tys. znaków pisarskich na 1 tekst. Łączna liczba analizowanych haseł wynosi około 4 tys. czasowników, a liczba ich użyć w kontekstach — ponad 30 tys. Celem uzyskania różnorodności leksykalnej ekscerpowano czasowniki z tekstów o najróżnorodniejszej tematyce, reprezentujących styl potoczny, naukowy, publicystyczny, prozę obyczajową, poezję i kazania. Z większych pisarzy wykorzystano m.in. utwory Minasowicza, Drużbackiej, Jabłonowskiego, Konarskiego, Bohomolca, Trembeckiego, Krasickiego, z mniejszych — Rubinkowskiego, Niemirykowej, Lipskiego, Woyniłowicza i innych.

Wybór tematu jest uzasadniony głównie z tego względu, że czasownik przedrostkowy pozwala badać historyczne przemiany w języku nie tylko w zakresie semantyki i słowotwórstwa, ale także aspektu czasownika oraz frazeologii i składni.

Tak więc w odniesieniu do słowotwórstwa okazuje się, że prefiksalne czasowniki odimienne, tak charakterystyczne dla poetyckiego języka XIX w. (np. neologizmy poetyckie: *okoralić*, *uanielić*), oraz nagminnie tworzone terminy specjalne dzisiejszej polszczyzny (*zabutelkować*, *okółkować*, *oddrzewić*) są prawie zupełnie obce polszczyźnie XVIII-wiecznej (zaledwie 5%). Natomiast w całym XVIII w. spotkać można dość liczne neologizmy tworzone od wyrazów pochodzenia obcego — typu: *oprymować*, *utraktować*, *zregulować*. Należy przypuszczać, że dzisiejsze już mocno przyswojone czasowniki typu *zaprojektować*, *skonfiskować*, *skoncentrować* mają swe źródło w XVIII-wiecznych makaronizmach przyswojonych przez przedrostek.

Funkcję aspektu dokonanego pełni w XVIII w. najczęściej przedrostek *z-* (75%), co przypomina stosunki współczesne.

Między słowotwórstwem czasowników przedrostkowych dzisiejszej polszczyzny a stanem XVIII-wiecznym zachodzą wyraźne różnice polegające na innym niż dziś używaniu przedrostków. U podstaw tych różnic leżą z jednej strony zmiany wewnątrzsystemowe, polegające na konkurowaniu ze sobą współfunkcyjnych przedrostków, np. *do-* i *przy-* w typie adlatywnym 'zbliżania się do jakiegoś obszaru': suknia *dolegała* do ciała — wobec dziś. *przylegała*, czy: *wy-* i *wz-* w typie lokalnym 'wznoszenia się w górę': *wynieść* mury i wieże — wobec dziś. *wznieść*. Z drugiej strony wymiany przedrostkowe są wynikiem procesu semantyzacyjnego, polegającego na specjalizowaniu się określonych synonimów w gotowych związkach frazeologicznych, np. *przyjść do skutku*, *do przekonania* — wobec dziś. *dojść do...* lub *przyprowadzić do końca* — dziś: *doprowadzić do...* Tego typu różnic nie należy tłumaczyć większą swobodą słowotwórczą, która według W. Doroszewskiego cechowała jeszcze język pisarzy XIX-wiecznych (por. *Język Teodora Tomasza Jeża*, Warszawa 1949). W sprzeczności z takim poglądem stoją liczne czasowniki wchodzące w związki frazeologiczne, co każe je traktować jako wyrazy całkowicie okrzepnięte słowotwórczo, np. *wpaść w grzechy*, *w febrę*, *w chorobę*, *w zadumienie* itp., gdzie dziś: *popaść w grzechy...* lub: *wejść*, *wchodzić w radę*, *w umowy*, *w traktaty*. Istotne różnice między stanem dzisiejszym a XVIII-wiecznym polegają na tym, że ośrodkiem związków wyrazowych były inne niż dziś czasowniki przedrostkowe, ale tendencja do stabilizacji frazeologicznej, a co za tym idzie — do leksykalizacji słowotwórczej — jest ta sama. Okresem, w którym dochodzi do stabilizacji frazeologicznej przypominającej stosunki współczesne i powstaje najwięcej nowych wyrazów, są lata 1770—1780. Nie stoi to w sprzeczności z wnioskami pracy I. Bajerowej *Kształtowanie się systemu polskiego języka literackiego w XVIII wieku*, wyd. we Wrocławiu w 1964 r., do której ściśle nawiązuje niniejsza praca. Bajerowa badając fonetykę, fleksję i częściowo składnię, czyli warstwy języka mniej podatne na wpływy zewnętrzne, kulturowe, udowodniła, że upadek społeczeństwa i jego kultury w czasach saskich nie odbił się na tych systemach języka, lecz wręcz przeciwnie, w działach tych „trwa i postępuje doskonalenie się struktury języka” (s. 236). Dlatego badania niniejsze, skoncentrowane na słowotwórstwie, frazeologii i semantyce, czyli warstwach języka bardziej podatnych na wpływy zewnętrzne, uzupełniają i uściślają badania Bajerowej, wiążąc okres przemian w języku z rozwojem życia umysłowego i literatury okresu oświecenia.

Członek Wydziału Artur Hutnikiewicz przedstawił pracę własną: *Portrety i szkice literackie*.

(Zbiór rozpraw w druku w Pracach Wydziału Filologiczno-Filozoficznego, t. 25, z. 3).

Członek TNT Zofia Mołodcówna przedstawiła pracę własną: „*Opowieści biograficzne*” Wacława Berenta.

Celem rozprawy jest znalezienie właściwej wykładni problemowej Berentowskiego cyklu poprzez jego wszechstronną analizę, co ma prowadzić do rewizji oceny dzieła i autora.

Rozdział I: „Gatunek literacki opowieści biograficznej”, podejmuje zagadnienie, które już w pierwszych recenzjach wzbudziło wiele kontrowersji. Opowieść biograficzna zaledwie przed kilkunastu laty pojawiła się na Zachodzie jako zupełnie nowa forma wypowiedzi pisarskiej. Na terenie polskim *Opowieści* były pozycją nieomal pionierską. Krytycy chcieli je utożsamiać z gatunkami pokrewnymi: gawędą lub esejem, wbrew wyraźnym deklaracjom samego Berenta. Analiza poszczególnych komponentów utworu pozwala stwierdzić, że opowieść biograficzna to gatunek odrębny. Zasadniczy wyróżnik genologiczny stanowi jego dwoistość, domagająca się — obok rzetelnej informacyjności właściwej prozie naukowej — wysokiego artyzmu charakterystycznego dla prozy literackiej. Wypełnienie pierwszego postulatu wymagało od autora rozległych studiów nad epoką, które nie ograniczyły się do dokumentów pisanych, ale objęły także ówczesne budowle, obrazy i inne realia.

Rozdział II pracy: „Metody warsztatowe”, przedstawia sposób istnienia w dziele tych różnorodnych źródeł oraz metody ich artystycznego opracowania.

Spojrzenie Berenta na czasy minione nie zatrzymuje się na ich barwnej powierzchni, ale sięga w głąb, doszukując się zawiązujących się wówczas właśnie procesów dziejowych. Analizą tych spraw zajmują się rozdział III: „Budowanie wizji epoki” i rozdział IV pracy: „Merytoryczny obraz epoki”.

W swoim nowatorskim ujęciu zerwał Berent ze schematyzmem myślowym, który oświecenie polskie zamykał w epoce stanisławowskiej. Autor *Opowieści* udowodnił, że czasy pomiędzy III rozbiorem a „wybuchem” romantyzmu miały pierwszorzędne znaczenie zarówno dla rozwoju kultury polskiej, jak i dla życia politycznego. Wtedy to bowiem biorą początek bądź umacniają się te wszystkie idee i postawy, które umożliwiły przetrwanie zaborów.

Faktem podstawowym, z którego wypłynęły wszystkie inne, było uświadomienie sobie własnej odrębności narodowej, czego bezpośrednim skutkiem stała się wola walki o odzyskanie niepodległości. Z jednej strony rodzi się idea zbrojnego działania na emigracji, realizowana przez Legiony Dąbrowskiego, z drugiej — powstaje myśl przygotowywania się w konspiracji do wystąpienia orężnego w kraju, gdy nastąpi moment do tego odpowiedni. Obie koncepcje przetrwały w formie nienaruszonej do czasów II wojny światowej.

Upadek własnej państwowości dokonał też zasadniczego zwrotu w poglądzie na pracę, pogardzaną w czasach przedrozbiorowych. Teraz w umo-

cnieniu podstaw ekonomicznych kraju zaczęto widzieć jeden ze środków przetrwania. Stąd wywodzi się hasło pracy organicznej, tak znowu żywe po klęsce 1863 r. Zapomina ono jednak wówczas całkowicie o swoim rodowodzie. Berent zauważa nie tylko ciągłość trwania samego hasła, ale i jego wagę dla losów narodu bez państwa.

Również pokoleniu „pogrobowców” Rzeczypospolitej zawdzięczamy stworzenie wzorca kultury nowoczesnej. Wypielegnowana w epoce poprzedniej w wysokich sferach dworskich była własnością wąskiego kręgu elity. Obecnie funkcję mecenasów, pełnioną dotychczas przez panujących lub magnatów, przejmują instytucje: Warszawskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk czy Instytut Rzymski Dąbrowskiego. W wyniku rewolucyjnych przeobrażeń dostęp do wiedzy uzyskują znacznie szersze kręgi, wywodzące się z różnych warstw społecznych, tworząc klasę zupełnie nową — inteligencję. Jej to właśnie zawdzięczamy przechowanie i kontynuowanie tradycji narodowych we wszystkich dziedzinach życia.

Zgodnie z nowatorską interpretacją Berenta uznać należy także ogromny wkład kulturotwórczy legionów, dotąd ocenianych jedynie za ich zasługi wojenne.

Stwierdzenie ciągłości i spójności życia narodu prowadzi Berenta do sformułowania idei „nurtu”, który w czasach ukazanych w *Opowieściach* płynie dwoma zasadniczymi torami: „nurt szabli” — to walki orężne o wyzwolenie, „nurt ducha” — wysiłki dla ratowania kultury narodowej. Owe „nurty” mają swoje źródła w odległej przeszłości i istnieją dalej aż do dni pisarzowi współczesnych.

Ta kluczowa teza staje się w rozdziale V rozprawy „Osobowość twórcza Berenta w okresie powstawania *Opowieści*” podstawą analizy jego historiozofii na tle prądów, także literackich, epoki.

W świetle powyższych rozważań zmienić musimy sądy o autorze *Opowieści*. Uważany za pisarza oderwanego od aktualnego biegu spraw, okazuje się Berent kimś tkwiącym w samym środku życia narodowego i literackiego swojej epoki, jednocześnie działającym zgodnie z jej zasadniczymi tendencjami i prądami, bardzo nowatorskim, zaskakującym śmiałością ujęć zarówno w wyborze formy, jak i w podejściu do tematu.

Posiedzenie naukowe dnia 26 II 1974 r.

Anna Krzewińska: *Sielanka staropolska — jej początki, tradycje, i główne kierunki rozwoju.*

(Streszczenie zob. s. 62).

Posiedzenie naukowe dnia 14 III 1974 r.

Jan Mirosław Kasjan: *Poetyka polskiej zagadki ludowej.*

Zastanawiano się od bardzo dawna, jaki trop poetycki stanowi podstawę obrazowania w zagadce; wypowiadał się na ten temat już Arystoteles. W chwili obecnej ujmuje się ten problem w sposób bardzo zróżnicowany i niejednorodny, co utrudnia orientację w istocie zagadnienia. Chcąc wyrobić sobie własny pogląd, poddałem dokładnej analizie około 200 zagadek, a wysnute z niej wnioski sprawdziłem na materiale pięciokrotnie szerszym.

Zagadkę możemy uważać za pewien rodzaj zadania intelektualnego: odgadując ją, trzeba zidentyfikować jakiś przedmiot na podstawie jego charakterystyki słownej. W pytaniu zagadkowym przemilcza się nazwę tego przedmiotu, a równocześnie maskuje się go w pewien sposób. Jest to oczywiście równoznaczne z przekształceniem przedmiotu, które nie niweczy jednakże jego tożsamości; pozostają przecież takie jego cechy, które pozwalają stwierdzić, czym albo kim jest on naprawdę.

Najogólniej biorąc, istnieją dwa sposoby maskowania przedmiotu w zagadkach: jedna ich część wprowadza do obrazu zastępczego zamiast przedmiotu ukrytego inny przedmiot, który nazwiemy zastępczym; w obrazach zastępczych pozostałej części zagadek konkretny, wymieniony z nazwy przedmiot zastępczy nie występuje. Jako przykład zagadki pierwszego rodzaju niech posłuży następująca:

Siwa kobylica / wypila wody pełną donicę — *Mróz*
jako przykład kategorii drugiej taka:

Czyściutki, malutki, po podziemiu chodzi — *Plug*.

Jak łatwo zauważyć, przemiana przedmiotu w zagadce drugiego rodzaju polega na redukcji i dezintegracji; przestaje on być w rezultacie przemilczenia jego nazwy czymś jednolitym, a staje się jakby zbiorem poszczególnych cech, niektórych swoich atrybutów. (Rzecz jasna, cechy te nie zawsze są określone tak prosto, jak w przytoczonym przykładzie). Odgadując podobne zagadki postępujemy jak ktoś, kto z kształtu łusek, barwy rdzenia, twardości lub miękkości cząstek usiłuje się domyślić, jakie to ziarno zmiażdżono przed chwilą w młynku. Zagadki tego typu nazwiemy opisowymi. W zagadkach pierwszego rodzaju następuje zamiana

jednego przedmiotu przez inny. Przedmiot ukryty i przedmiot zastępczy często w swoim całokształcie niewiele mają ze sobą wspólnego; z reguły łączą je oderwane cechy lub analogiczne (w bardzo ogólnym rozumieniu) czynności. Tę grupę zagadek nazwiemy przenośnymi. Jest jeszcze i rodzaj trzeci, mianowicie zagadki porównawcze:

Zielone jak łąka, bieluśkie jak mąka, ogonek jak u myszy — *Rzepa*

Mimo wyraźnej odrębności morfologicznej trudno jednakże traktować je jako całkiem osobną grupę. Z punktu widzenia semantyki poetyckiej są one bez wątpienia bliższe zagadkom opisowym; musimy wnikać w tę kwestię nieco głębiej. We wszystkich w ogóle zagadkach przedmiot ukryty jest reprezentowany na zasadzie *pars pro toto*. Jego redukcja do części reprezentującej dokonuje się w zagadkach opisowych przez eliminację, w przenośnych — przez zastępstwo. Chodzi tu mianowicie o to, że w zagadkach przenośnych przedmiot ukryty jest również reprezentowany przez swoją „część”, ale zawartą niejako w innym przedmiocie. Otóż łatwo zauważyć, że zagadki porównawcze są oparte na eliminacji, a to, co by w nich mogło uchodzić za zastępstwo, jest tylko sposobem wskazywania cech reprezentujących. Trzeba zresztą dodać, że zagadek porównawczych jest niewiele, podczas gdy obie pozostałe grupy są liczne.

Zagadki opisowe występują w wielu ciekawych i różnorodnych odmianach; chodzi tu zarówno o bogaty repertuar sposobów, jakie stosuje się w nich przedstawiając przedmiot ukryty, jak i o właściwą tej grupie rozmaitość formalną, językową i konstrukcyjną. Przemiana przedmiotów w zagadkach przenośnych może się odbywać na zasadzie metonimicznej, ale zagadki metonimiczne stanowią niewielką część wszystkich zagadek przenośnych; przeważają wśród nich metaforyczne. Przeistoczenie może pozostawiać przedmiot, którego dotyczy, w obrębie kategorii, do jakiej należał poprzednio, np. rzecz stając się inną rzeczą, pozostaje rzeczą; to samo może się odnosić do rośliny, zwierzęcia czy człowieka. Tego rodzaju zagadki kategoryalnie jednorodne są jednak stosunkowo nieliczne — główny nurt przemiany płynie od kategorii do kategorii. I właśnie na granicach między nimi rodzą się obrazy najpiękniejsze, najbardziej fascynujące poetycko. Zarówno zagadki opisowe, jak i przenośne, to metamorfozy; można jedynie mówić o różnym charakterze przemiany dokonującej się w obrębie każdej z tych grup. Zdaje się, że na ogół wyrazistsza jest metamorfoza spełniająca się w zagadkach przenośnych, co tłumaczy się zresztą bardzo prosto. Kreacja będąca rezultatem przeistoczenia zostaje w nich utożsamiona z jakimś konkretnym przedmiotem; tym samym wyraźniej się rysuje jej odrębność w stosunku do przedmiotu ukrytego. Wszelako w pewnych wypadkach różnica między zagadką przenośną a opisową bywa niemal czysto formalna, ogranicza się właściwie do tego, że w zagadce opisowej jedynie nazwa przedmiotu zastępczego nie zostaje wymieniona; on sam natomiast ujawnia swoje istnienie w żywym i pla-

stycznym przedstawieniu. Rozszerza to oczywiście strefę metaforyczności w zagadkach, jest ona znacznie rozleglejsza, niżby to mogło wynikać z przedstawionego na wstępie podziału zagadek na przenośne i opisowe.

Dużo jest bowiem zagadek, w których nie da się stwierdzić obecności konkretnego, znanego z nazwy przedmiotu zastępczego, ale bardzo niewiele takich, w których nie można by go było określić w przybliżeniu, zdefiniować kategorialnie. Ogromna większość owych nie nazwanych bytów, to nieokreślone stworzenia żywe, wykazujące najczęściej takie cechy, które mogą równie dobrze przysługiwać człowiekowi, jak i zwierzęciu. Cechy roślinne natomiast należą do rzadkości.

Jeżeli wszystkie byty występujące w zagadkach podzielimy na martwe i żywe, to dostrzeżemy wówczas pewną wyraźną prawidłowość. Okazuje się mianowicie, że to, co martwe — związane jest ze sferą przedmiotu ukrytego: rzeczy i związane z nimi zjawiska stanowią 60% wszystkich tematów zagadkowych. Natomiast to, co żywe, osiąga przewagę, i to o wiele wyższą, w sferze obrazu zastępczego: pytania zagadkowe w 80% przedstawiają istoty żywe. Na tej podstawie wolno nam powiedzieć, że zagadka jest przeistoczeniem tego, co martwe, w to, co żywe.

Nie mniej, a może nawet więcej powie nam ujęcie problemu w sposób konkretniejszy. Przede wszystkim trzeba jednakże wyjaśnić, jakie podrzędne kategorie składają się na te dwie najogólniej wyróżnione klasy. Otóż w obrębie tego, co żywe, mieszczą się rośliny, zwierzęta, człowiek oraz istoty żywe bliżej nie określone. W tym, co martwe — rzeczy, zjawiska (astronomiczne i atmosferyczne), obiekty kosmiczne (słońce, księżyc, ziemia, gwiazdy) i topograficzne (rzeka, las, droga) oraz tzw. żywioły (ogień, woda, iskry, dym). Ponadto nasunęła się konieczność utworzenia jeszcze jednej kategorii, którą nazwałem „byty nieokreślone”. W pewnej, nielicznej zresztą, grupie zagadek obraz zastępczy był zarysowany tak mgliście, że niepodobna było stwierdzić, czy przynosi aluzję do jakiejś rzeczy, czy też istoty żywej. Kategoria ta, rzecz jasna, nie występuje wśród tematów.

Okazuje się, iż rzeczy dostarczają zagadkom około 50% tematów, a ludzie około 36% obrazów zastępczych. Na drugim miejscu w funkcji obrazotwórczej występują nieokreślone istoty żywe, pojawiające się niemal tak samo często jak ludzie (ponad 30% obrazów zastępczych), na trzecim zwierzęta (ok. 15%), na czwartym rzeczy (ok. 12%); zupełnie znikomą rolę odgrywają rośliny, zjawiska i byty nieokreślone. Wśród tematów rzecz i zjawisko dają łącznie procent zbliżony do tego, jaki w sferze obrazów zastępczych uzyskujemy, dodając do siebie ludzi i nieokreślone istoty żywe (i tu, i tu ponad 60%). Wobec powyższego naszą wstępną formułę możemy uściślić: zagadka jest taką przemianą martwego w żywe, w której wyraźnie się przejawia tendencja antropomorficzna.

Można ująć to samo zagadnienie od jeszcze innej strony, pytając mianowicie, jak często występują te same kategorie w charakterze tematów,

a jak często w funkcji obrazów. Otóż wygląda to tak: rzecz czterokrotnie częściej bywa tematem niż obrazem, człowiek zaś przeciwnie — czterokrotnie częściej obrazem niż tematem.

Zagadka ukrywa i zarazem odsłania; obie te jej funkcje równocześnie znajdują wyraz w paradoksalnym ujęciu przedmiotów, w kreowaniu bytów niemożliwych, mówiąc językiem Arystotelesa. Kreacje paradoksalne występują w bardzo wielu zróżnicowanych odmianach.

Odrębne miejsce zajmują zagadki obsceniczne, tak ze względu na swoisty repertuar tematów, jak i znamienne dla nich przewrotność, która je spokrewnia z łamigłówkami.

Zagadki są ujęte najczęściej w postać dwuwierszy, dużo jest również jednowierszowych i sporo czterowierszowych. Znaczną większość całego zasobu stanowią zagadki rymowane, a wśród nich konstrukcje o rymie dokładnym. Ale i rym przybliżony pojawia się często, i to w różnorodnych, ciekawych typach. Najczęściej spośród różnych rozmiarów wierszowych występuje w zagadkach ośmioletkowiec, obok niego sześciolietkowiec, a dalej siedmio- i dziesięciolietkowiec. Inne rozmiary mają niewielkie znaczenie. Tu i ówdzie ujawnia się tendencja do powstawania regularnych struktur akcentowych. Najwyraźniej dochodzi ona do głosu w ośmioletkowcu, a poza tym jeszcze w pierwszych członach niektórych złożonych szeregów rytmicznych.

Posiedzenie naukowe dnia 2 IV 1974 r.

Konrad G ó r s k i: *Semantyka ognia w praktyce pisarskiej A. Mickiewicza*.

(Artykuł ogłoszony w „Pamiętniku Literackim” 1974, z. 1, s. 23—46).

Posiedzenie naukowe dnia 19 IV 1974 r.

Stefan M e l k o w s k i: *Rekonosans w świat eseistyki Tadeusza Micińskiego*.

(Artykuł ogłoszony pt. *Źródła duszy polskiej w kolorze czarnym i czerwonym według Tadeusza Micińskiego* w „Poezji” 1974, nr 5, s. 20—34).

Posiedzenie naukowe dnia 20 V 1974 r.

Bronisław N a d o l s k i: *Renesansowe trionfo Wilhelma Gnaphaeusa w Elblągu w r. 1540*.

Humanista holenderski Wilhelm Gnaphaeus (1493—1568) w czasie swego pobytu w Polsce, dokąd przybył z powodu prześladowań we własnej ojczyźnie za swe sympatie do reformacji, rozwinął w latach 1535—1541 jako organizator i rektor gimnazjum elbląskiego ożywioną działalność literacką. Szerzył tu, na dalekiej Północy, głównie poprzez przed-

stawienia szkolne i widowiska teatralne, nową, renesansową kulturę. Nie wszystkie jego publikacje z tego czasu doczekały się należytej oceny. Na terenie Polski pokutuje ciągle przeświadczenie, nie poparte żadnym dowodem, jakoby jego komedia *Morosophus* (1540) ośmieszała Mikołaja Kopernika, choć w utworze nie ma żadnych aluzji do naszego astronoma. Nie oceniono także jak należy i nie przedstawiono bliżej dwóch jego publikacji: *Paraenesis* (1539) oraz *Triumphus Eloquentiae* (1540) jako manifestu renesansu na Pomorzu. Obie te rzeczy, wczesne druki z gdańskiej oficyny Franciszka Rhodego, są publikacjami niemałego znaczenia ze względu na ich genezę, wymowę ideową, oblicze literackie i powiązania europejskie.

Paraenesis gratulatoria in bonarum literarum et ludi literarii apud Elbingenses instituti recommendationem, druk na kilku kartach, okazuje się manifestacją na rzecz Elbląga, jako nowej siedziby Apollina i Muz, którzy po porzuceniu greckiej Focydy znaleźli tu w Elblągu swą nową przystań, co skłoniło poetę do napisania pochwały na cześć tego miasta i wyrażenia uznania tamtejszej radzie miejskiej za zrozumienie okazywane naukom i ludziom pióra.

Pareneza w późniejszym o rok *Tryumfie Wymowy* została w dwójnasób powiększona, dopełniając jeszcze pochwałę miasta Elbląga. Dołączony też został scenariusz wielkiego widowiska szkolnego, pomyślanego na wzór włoskiego renesansowego trionfo. W widowisku tym, w długim korowodzie różnych postaci, które przeszły przed widzami, przed dostojnymi wśród nich gośćmi i radnymi miasta, znalazły się postacie mitologiczne, personifikacje różnych cnót, postacie pisarzy starożytnych i znacniejszych humanistów z wczesnego okresu odrodzenia. Uczniowie-aktorzy, w sumie kilkudziesięciu, pieszo, na koniach, na rydwanach, dali widowisko, w którym pogiębiona została średniowieczna Barbaries, a za tryumfowała nad nią renesansowa Wymowa.

Najpierw Merkury zapowiedział widowisko, potem w roli heroldów zjawili się Sturm i Murmelius. Zaraz za nimi jechali konno trójkami, prezentując się publiczności, znakomici humaniści: Laurentius Valla, Teodor Gaza, Rudolf Agricola, Jan Reuchlin, Erazm z Rotterdamu, Wilhelm Budé, Filip Melanchton, Jakub Faber Stapulensis, Andrzej Alciatus. Zaraz za nimi kroczyło dziewięciu ich giermków z trofeami zdobytymi w walce z Barbaries. Potem oczy wszystkich przyciągał kroczący z maczugą Herkules. Trzeba było aż tego mocarza, by przepędził rozpanoszoną od wieków Barbaries. Ona sama, w postaci człowieka-potwora, siedząca tyłem na chudej szkapie, skrępowana łańcuchami, gniewnie ryczała na swych wrogów, pyszna jeszcze ciągle i dumna z tego, że tyle wieków panowała w krajach chrześcijańskich, że opanowała wszystkie szkoły i nauki. Zaraz za nią szli skrępowani łańcuchami wierni jej satelici: Battologus, Amusus, Morologus, Grecysta, Katolikon, Mammotrectus, Maranus, Scotus, Modysta. Była to pełna komizmu scena: każdy z nich coś dogady-

wał popędzającym ich Polifemowi i Huttenowi, a ci ich za to okładali kijami. Potem jechał orszak Wymowy. Na przodzie na koniach jako „praesides Eloquentiae et poetarum”: Apollo, Merkury i Bakchus. Dalej, również na koniach, w białych szatach — Genii poetici, poprzedzając Pallas Atenę i do usług jej przydanych Eusebiusza i Polikarpa. Jak uprzednio Barbaries, tak teraz przemówiła Pallas Atena. Jechała konno, w pancerzu, w szyszaku, z włócznią w ręku. Cały sens jej przemówienia streszczał się w tym, że do nauk dopuszczony jest nie każdy, że gotowa jest ona przepędzić wszystkich, którzy chcieliby sprofanować myśl ludzką. Otaczały ją na rydwanie tryumfalnym: Prudentia, Iustitia, Fortitudo, Temperantia, a każda z nich mówiła o swych artybutach i swym znaczeniu. Nadchodził moment najważniejszy. Zjawiła się na wspaniałym rydwanie z kości słoniowej, poprzedzona przez Dedala i Polihistora, w otoczeniu czterech Geniuszy w czterech rogach rydwanu, z wawrzynami na czołach, sama Eloquentia. Przystanęła ona i wygłosiła dłuższe przemówienie, w którym dała wyraz swej radości z przepędzenia znieprawionej Barbaries, uwolnienia szkół i nauk z jej tyrańskich rządów. Na szczęście zmieniła się dobra passa Marsa, nastąpiło odrodzenie nauk. Tu Wymowa rozwiódła się na temat sztuki oratorskiej, scharakteryzowała znaczenie wymowy w starożytności, przeszła potem do średniowiecza i początków chrześcijaństwa, przypominając św. Pawła, św. Hieronima i św. Chryzostoma, a następnie do zasług Laurentiusa Valli i Erazma z Rotterdamu, by z uznaniem powiedzieć o swej ojczyźnie Holandii, dokąd dotarły również te nowe prądy. Wymieniła też zasłużonych na Pomorzu: Dantyszka, Giesego, Willicha, Knobelsdorfa, Jakuba z Barden i innych. Za Wymową, również na rydwanie, jechały w otoczeniu Sokratesa i Mecenasa trzy Charyty, potem na koniu, z rogiem Amaltei, wystąpił Geniusz poezji, przekazując kolejno wszystkim Muzom swój róg obfitości, te zaś podawały go swym wybrańcom, by mogli zakosztować boskiego nektaru. Byli wśród nich: Liwiusz, Eurypides, Horacjusz, Pliniusz, Cycero, Terencjusz, Homer, Wergiliusz, Ptolemeusz. Muzy prowadziły z nimi zabawne rozmowy.

Było w tym widowisku wiele śpiewu i muzyki, o co postarał się kantor szkoły, Jan Donatus. Ciepło i z uznaniem mówiło się tu o Dantyszku, Giesem, radnych elbląskich, z Alexwangiem na czele, był ukłon w stronę obu królów polskich, Zygmunta I i Zygmunta Augusta, znalazła się zaszczytna wzmianka o księciu Albrechcie, o Gdańsku i Toruniu, wyróżnionych za szerzenie nauk. Widowisko to na pewno się odbyło, w dedykacji bowiem *Tryumfu* biskupowi Dantyszkowi, podpisanej w październiku 1540 r., była mowa o tym, że było ono wystawione w obecności biskupa „nie tak dawno”. Była to rzecz w guście włoskich trionfi, owych tryumfalnych pochodów w kostiumach, na rydwanach, na koniach. Burckhardt pisał (*Kultura odrodzenia we Włoszech*, 1930, s. 422), że urządzano je tam z wielkim przepychem i gustownie, czyniąc z takich pochodów całość

pięknie i harmonijnie skomponowaną. Utwór Gnaphaeusa nie we wszystkim spełniał tak wysokie wymagania. Zostały w nim wykorzystane momenty wizualne, także akustyczne, nie brakło kilku scen groteskowych, ale przemówienia Barbaries i Wymowy były stanowczo za długie, powtarzały się w nich pewne myśli. Prezentacja humanistów na początku widowiska, ograniczona do jednego dystychu, nie pozwalała ich bliżej poznać. Przemówienie Pallas Ateny pod koniec zostało strywializowane. Pisarze starożytni w scenie z rogiem Amaltei wypadli śmiesznie, ale o takie sceny groteskowe w tych ulicznych widowiskach niewątpliwie chodziło.

Łacina Gnaphaeusa do łatwych nie należała. Trafiały się w niej wtręty greckie, także końcówki greckie, spotykało się tu niekiedy leksykę w słownikach szkolnych nie notowaną. Trochę błędów przepuścił drukarz Rhode. W przemówieniu Wymowy wers 46 po przywróceniu „pridem” daje pełny heksametr, który czytać trzeba: „Ut mala quae dederat [pridem] luat improbus atque”. Gdy Genius podawał Melpomienie róg, mówił na pewno: „Attica prende manu”, a nie „pende”, jak wydrukowano. W wersie: „Mittam Hydeo qui mage melle sapit” poprawić trzeba nic nie znaczące „Hydeo” na „Hybleo”.

Posiedzenie naukowe dnia 6 XII 1974 r.

Wojciech Gutowski: *Chaos czy Ład? Symbolika ruchu we wczesnej twórczości Tadeusza Micińskiego.*

Twórczość Tadeusza Micińskiego (1873—1918) cechuje synkretyczne połączenie rozmaitych form literackich i koncepcji filozoficznych. Stąd często krytyka i badania literackie traktują to piarstwo jako chaotyczne lub próbują odnaleźć w nim porządek za cenę wyraźnego uproszczenia skomplikowanych obrazów poetyckich.

Przedstawiona praca ma na celu zbadanie, czy takie określenia, jak chaos albo wewnętrzny porządek dzieła mogą być stosowane w odniesieniu do twórczości Micińskiego. Służy temu analiza różnych postaci symboliki ruchu. Przy opisie symboliki zostaje wykorzystany termin symbol-klucz (utworzony przez Marię Podrazę-Kwiatkowską), który oznacza obraz symboliczny typowy dla danego pisarza czy epoki, mający charakter mityczno-archetypiczny. Symbol-klucz to na przykład obraz wędrówki horyzontalnej (w kierunku poziomym), który w literaturze Młodej Polski ma najczęściej dwa znaczenia: wędrówka nie prowadzi do żadnego, ostatecznego celu, jest celem sama w sobie (Fryderyk Nietzsche) albo też stanowi drogę do „utraconego raj”.

W poezji Micińskiego (szczególnie w lirykach *W mroku gwiazd*) wędrówka zostaje przedstawiona jako rozpaczliwe błądzenie tułacza, wygnańca wśród „pejzaży wewnętrznych”, które zawierają bardzo wyraźne cechy świata martwego, dotkniętego katastrofą, zdruzgotanego. Świadczą o tym obrazy dzikich, lodowych pustyń, ruin miast, zamków, kościołów.

Bohater liryczny, przybierając różnorodne maski symboliczno-mityczne (Kaina, Prometeusza, Orlanda szalonego i inne), stara się dokładnie spenetrować przestrzenie symbolizujące duchową dezintegrację. Jednocześnie pragnie znaleźć z nich wyjście. Zaczepnięte z rozmaitych kultur postaci mityczne poeta traktuje jako specyficzne media, przy pomocy których rozpoznaje tajemnicze, nieracjonalne zjawiska psychiczne. Tym samym dynamizuje i na nowo reinterpretuje wzorce już utrwalone w świadomości kulturowej.

Wyjście z błędnego koła monotonnej tułaczki polega na odkryciu nowych kierunków ruchu — następuje synchroniczne połączenie zejścia w głębinę z ruchem ku górze, wzlotem. W ten sposób Miciński wprowadza symbolikę reintegracji (odrodzenia) jako wzór przemiany dla owładniętego pesymizmem i niemocą człowieka przełomu wieków. Symbolika reintegracji stanowi przykład przewyciężenia antynomii i osiągnięcia jedności przeciwieństw. Łączy sferę pozornej śmierci, oczyszczenia i asymilacji pierwiastków negatywnych, zepchniętych w podświadomość (zejście w głębinę) z dążeniem ku wzmoczonej aktywności, do życia czynnego, twórczego. Jest formą dialektycznego zjednoczenia i współzależności elementów dobra i zła.

Proces reintegracji został wyraźnie przedstawiony w utworach artystycznie słabszych, bardziej schematycznych, na przykład w opowiadaniu *Młodzian, dobierający oręża* oraz w dramacie *Veni Creator albo Walka Dusz*. Natomiast w tomie poezji *W mroku gwiazd* dostrzec można wyraźne wysiłki podjęte w celu stworzenia przekonującego obrazu reintegracji, które jednak ostatecznie nie dają oczekiwanych efektów.

Wynika to przede wszystkim stąd, iż kluczową maską podmiotu lirycznego, wobec której wszystkie inne są niejako pochodne, jest postać Lucyfera, twórcy zła, niszczyciela, buntującego się przeciwko prawom boskim. Miciński interpretuje Lucyfera w duchu byroniczno-nietzscheańskim jako Nadczłowieka, „zabójcę Boga”. Wykorzystanie postaci Lucyfera — zabójcy Boga jako kluczowego medium powoduje, iż w głębiach psychiki bohater liryczny odnajduje jedynie własne, obłędem i obsesjami sennymi wywołane fantomy, a wzlot ku górze nie przeistacza człowieka, lecz wskazuje tylko na pustą, dla niego nieosiągalną możliwość.

We wczesnym okresie swej twórczości Miciński nie zaprezentował jednoznacznego rozwiązania, które mogłoby stać się nowym kulturowym wzorcem, ale również nie uległ psychologicznemu naturalizmowi, znamienemu chociażby dla Stanisława Przybyszewskiego. *W mroku gwiazd* staje się polem dyskusji, oczywiście nie dyskursywnej i rezonerskiej, lecz mającej kształt psychomachii, czyli polemicznej walki różnorodnych obrazów, symboli i fragmentów mitycznych; dyskusji podjętej w celu znalezienia odpowiednich form wyrażających treści nieświadomego. Dlatego poeta nie mógł przyjąć a priori nadrzędnego porządku organizującego świat poetycki. Jednocześnie zaś wielość zwalczających się propozycji,

które różne wersje odbudowy jedności psychicznej prezentują i jednocześnie kompromitują, nie wynika z artystycznego niedbalstwa, lecz jest dowodem programowej niezgody na martwy już ład i porządek mieszczańskiej kultury.

Główna cecha wczesnej twórczości Tadeusza Micińskiego to pełne wewnętrznych napięć, dialektyczne poszukiwanie nowych form życia w zamęcie kulturowym przełomu XIX i XX wieku. Dlatego jej wartość winna być mierzona siłą oksymoronicznych napięć i antynomicznych paradoksów, a nie, z istoty w niej nieobecna, klarownością przekazu.

Posiedzenie naukowe dnia 11 XII 1974 r.

Janina Wiertel: *Związki literackie polsko-ruskie w XVI w.*

POSIEDZENIA KOMISJI FILOZOFICZNEJ

Posiedzenie naukowe dnia 30 I 1974 r.

Tadeusz Czeżowski: *Upór a wytrwałość.*
(Artykuł opublikowany w „Ruchu Filozoficznym” 1974, t. 32).

Posiedzenie naukowe dnia 27 II 1974 r.

Wiesław Lang: *Główne nurty we współczesnej amerykańskiej filozofii prawa.*

Posiedzenie naukowe dnia 9 IV 1974 r.

Jan Szrednicki: *O rzekomym istnieniu twierdzeń i zasad.*

Posiedzenie naukowe dnia 27 XI 1974 r.

Stanisław Soldenhoff: *Etyka a medycyna.*

POSIEDZENIA KOMISJI HISTORII SZTUKI

Posiedzenie naukowe dnia 24 I 1974 r.

Maria Zybort: *Toruńskie kolekcje malarstwa obcego.*

Posiedzenie naukowe dnia 17 XII 1974 r.

Józef Poklewski: *Fabryka kościoła w Sadkach koło Nakła.*
(Streszczeń nie dostarczono).

Posiedzenie naukowe dnia 12 XI 1974 r.

Henryk Baranowski: *Bibliografia historyczna Pomorza Wschodniego*.

Problematyka bibliografii regionalnej, a zwłaszcza konieczność prowadzenia rejestracji produkcji piśmienniczej danego regionu i prac o tym regionie poruszana była już w okresie międzywojennym na wszystkich zjazdach bibliotekarzy polskich (1928, 1929, 1932, 1936). Po II wojnie światowej bibliografie regionalne zaczęły powstawać masowo i w sposób żywiołowy, tak że pewne problemy musiały być regulowane na ogólnokrajowych konferencjach poświęconych wyłącznie bibliografii regionalnej. Obecnie już nie trzeba uzasadniać potrzeby prowadzenia tego rodzaju prac, a osiągnięte rezultaty w zakresie bibliografii regionalnej, zwłaszcza Śląska i Pomorza, mają nawet swoją wymowę polityczną, gdyż m.in. stanowią przeciwwagę dla ukazujących się za granicą podobnych — nieraz bardzo tendencyjnych — bibliografii.

Przegląd niniejszy dotyczy historycznej bibliografii Pomorza Wschodniego (tzn. Pomorza Gdańskiego, Powiśla, Warmii i Mazur) w jej rozwoju chronologicznym. Omówione są bibliografie obce i polskie, dotyczące historii w najszerszym tego słowa znaczeniu.

Poczet bibliografów Pomorza Wschodniego otworzył profesor gimnazjum toruńskiego Krzysztof Jan Hartknoch pracą *De scriptoribus historiae Prussicae* zawartą w *Chronicon Prussiae* Piotra z Dusburga (Jena 1679); spis ten pomnożył Samuel J. Hoppe w swoim *De scriptoribus historiae polonicae schediasma literarium* (Dantisci 1707). W r. 1713 zwraca uwagę ważna do dziś dla historii nauki biobibliografia *Athenae Gedanenses* pastora toruńskiego Ephraima Praetoriusa, najpewniejsze i często jedyne źródło o profesorach gimnazjów toruńskiego i gdańskiego. Właściwą bibliografią historyczną jest jednak dopiero Michała Lilienthala *Schediasma de praecipuis rerum Prussicarum scriptoribus* (Königsberg 1718). W r. 1723 Dawid Braun wydaje w Elblągu katalog swej biblioteki *De scriptorum Poloniae...*, będący krytycznym przewodnikiem po literaturze historycznej i historyczno-prawnej Polski, przy czym dużą jego część stanowią „prussica”. Lilienthal nie poprzestał na poprzedniej próbie i postanowił dać bardziej pełne zestawienie piśmiennictwa. Jego *Preussische Bibliothec*, opublikowana w „Erleutertes Preussen” (1742), liczyła wraz z dodatkiem 1190 pozycji. Lilienthal postulował rozszerzenie akcji rejestracji piśmiennictwa dotyczącego Prus i stworzenie w przyszłości „Corpus scriptorum Borussicorum”. *Preussische Bibliothec* uzupełniona została przez A. H. Lucanusa jeszcze w r. 1748, lecz ukazała się drukiem dopiero w 1913 r. jako jeden z rozdziałów *Preussens uralter*

u. *heutiger Zustand*. Wspomnieć też należy jeszcze o bibliografii J. F. Goldbecka *Litterarische Nachrichten von Preussen* (1781—1789).

Wiek XIX przyniósł w Niemczech rozwój badań historycznych, który umożliwił wyłonienie się dyscypliny — historii regionalnej (*Landesgeschichte*) w szerszym niż dotąd zakresie. Do ożywienia badań regionalnych przyczyniło się powstanie wielu regionalnych towarzystw historycznych, które wydawały swoje czasopisma. Rozwój piśmiennictwa i wzrastająca ilość publikacji spowodowały potrzebę opracowywania bibliografii. I tak bieżącą bibliografią naszego regionu — ogólną co prawda, ale trudno ją historykowi pominąć — była *Altpreussische Bibliographie*, ogłaszana w „*Altpreussische Monatschrift*”, wychodzącym od r. 1864 w Królewcu. Opracowywał ją (do r. 1895) Rudolf Reicke, założyciel tego czasopisma, bibliotekarz biblioteki uniwersyteckiej w Królewcu, następnie zaś w latach 1896—1900 — W. Meyer i w latach 1901—1906 W. Rindfleisch, po czym przestała się ukazywać. Była to typowa bibliografia regionalna, uwzględniająca wszelkie kryteria, jak miejsce wydania, treść, pochodzenie autora, i zestawiająca — niestety — cały ten materiał razem. Przeważał materiał wywodzący się z kryteriów podmiotowych. W r. 1896 W. Meyer zreorganizował bibliografię, wprowadził mianowicie układ rzeczowy i — co najważniejsze — przestawił ją na bibliografię wyłącznie przedmiotową, czym nadał jej nowoczesny charakter. Ogółem *Altpreussische Bibliographie* zarejestrowała za lata 1862—1906 ponad 46 000 pozycji.

W r. 1897 ukazała się jedna z ważniejszych bibliografii, była to Otto Rautenberga *Ost- u. Westpreussen. Ein Wegweiser durch die Zeitschriftenliteratur*, rejestrująca zawartość 91 czasopism z regionu i spoza niego, do r. 1896 włącznie.

Mimo powstania jeszcze paru innych prac wciąż brakowało pełnej bibliografii bardzo bogatego piśmiennictwa dotyczącego Pomorza Wschodniego. I oto Ernst Wermke, bibliotekarz biblioteki uniwersyteckiej w Królewcu, wznowił na łamach „*Altpreussische Forschungen*” (Jg. 1: 1924) publikowanie bieżącej bibliografii, zawieszanej od 1907 r., co więcej — Historische Kommission f. ost- u. westpreussische Landesforschung zleciła mu opracowanie pełnej bibliografii historycznej dla regionu Prus Wschodnich i Zachodnich. Ukazała się ona w latach 1931—1933 w Królewcu pt. *Bibliographie der Geschichte von Ost- u. Westpreussen* i liczyła ponad 16 000 pozycji. Zakres terytorialny bibliografii objął prowincje Prus Wschodnich i Zachodnich w granicach sprzed 1920 r., uwzględnione zostały druki zwarte i artykuły z czasopism oraz dzieł zbiorowych. Historia pojęta jest u Wermkego szeroko i obejmuje wszystkie dziedziny życia publicznego i kulturalnego. Układ bibliografii jest rzeczowy, systematyczny, w korzystaniu jest przejrzysty i nadzwyczaj konsekwentny, w następnych pracach do dziś nie zmieniany. Mimo wielu wad (np. braki w piśmiennictwie polskim, brak indeksu osób i miejscowości, uprzywilejowanie miejscowości kosztem innych rozdziałów, za mało odsyłaczy i zbyt me-

chaniczna selekcja) bibliografowie niemieccy uważają ją za wzorcową — lepszej nie ma żaden inny region — m.in. z takich przyczyn jak kompletność piśmiennictwa niemieckiego, poprawność opisów bibliograficznych, jasny i praktyczny układ. Przedrukowana została w Aalen w r. 1962; dodano oddzielnie uzupełnienia w liczbie 215 pozycji.

Bieżąca bibliografia ukazywała się w „Altreussische Forschungen” do r. 1939 (komasacja jej nastąpiła w r. 1964 — 7658 poz.), a wznowiona została w r. 1954 w „Zeitschrift f. Ostforschung”, na którego łamach publikowana jest do dziś corocznie w rozmiarach 1 arkusza (pomijane są jednak obszerne rozdziały dotyczące miejscowości oraz osób). Komasacje uwzględniły powyższe pominięcia; ukazały się one w r. 1958, 1963, 1969 i 1972. Ponadto w r. 1974 ukazała się w Bonn komasacja za lata 1939—1970 w liczbie 23 089 pozycji. Podsumowując cały dorobek Wermkego otrzymujemy 46 586 pozycji. Niewątpliwie zasługi jego na polu bibliografii historycznej Pomorza Wschodniego są ogromne, od r. 1923 istnieje bowiem dzięki niemu bieżąca informacja w zakresie piśmiennictwa historycznego naszego regionu, a stworzenie retrospektywnej bibliografii wraz z licznymi kontynuacjami polepszyło znacznie stronę warsztatową wszelkich badań nad historią Pomorza Wschodniego.

Dorobek bibliografii polskiej tego regionu przedstawia się — niestety — skromniej. Pierwszą próbą bieżącej bibliografii była — ogłaszana w „Rocznikach Towarzystwa Naukowego w Toruniu” — *Bibliografia zachodnio-pruska* (1895/97—1911), której autorem był Józef Łęgowski, a od r. 1909 Konstanty Kościński. Kolejna próba pojawia się dopiero w r. 1930 i jest to *Polska bibliografia morska* S. Vrtel-Wierczyńskiego, rejestrująca materiał z lat 1919—1929, m.in. z dziedziny historii. Ukazują się bibliografie Zygmunta Mocarskiego (*Kultura umysłowa na Pomorzu*, 1931), Kazimierza Smogorzewskiego (1933) i Stanisława Zielińskiego (*Polska bibliografia morza i Pomorza*, 1935). Okres przed II wojną światową zamyka nieopublikowana „Bibliografia pomorska 1918—1932” S. Vrtel-Wierczyńskiego.

Po wojnie w charakterze doraźnej pomocy ukazała się w r. 1954 pod red. W. Bienkowskiego i J. Małeckiego bibliografia *Prace nad historią Pomorza wydane w ciągu dziesięciolecia Polski Ludowej* (Kraków 1954, druk powiel.), rejestrująca 1512 pozycji. Niestety żadne dalsze tego rodzaju opracowanie się nie ukazało. Natomiast w zakresie bibliografii bieżącej odnotować należy niezwykle pozytywny fakt — w r. 1958 „Zapiski Historyczne Towarzystwa Naukowego w Toruniu” rozpoczęły coroczne publikowanie *Bibliografii historii Pomorza Wschodniego i Zachodniego*. Zestawienia za lata 1958—1960, 1962—1964 sporządzili H. Baranowski i W. Chojnacki, pozostałe (ostatnio ukazała się bibliografia za r. 1972) — H. Baranowski. Odtąd informacja o piśmiennictwie historycznym dotyczącym polskiego Pomorza uniezależniła się od niemieckiej bibliografii. Historia pojmowana tu jest również szeroko, rejestrowane są prace polskie

i obce, druki zwarte, artykuły z czasopism i dzieł zbiorowych, a także w uzasadnionych wypadkach fragmenty bibliograficzne. Terytorialnie bibliografia obejmuje Pomorze Gdańskie, Powiśle, Warmię i Mazury oraz Pomorze Zachodnie. Zawiera ona także (w wyborze) zagadnienia bałtyckie, hanzeatyckie, Inflant z Kurlandią, a od r. 1968 dzisiejszych republik bałtyckich ZSRR oraz krajów skandynawskich.

Na zakończenie odnotować należy najcenniejszą z bibliografii załącznikowych — W. Chojnackiego *Bibliografię historii Pomorza do 1466 r.*, zawartą w *Historii Pomorza* (t. 1, cz. 2, Warszawa 1969), rejestrującą piśmiennictwo do 1968 r. Bibliografia jest selekcyjna i liczy około 2000 pozycji.

Postulat pełnej bibliografii retrospektywnej Pomorza Wschodniego — opracowanej przez polskich historyków i bibliografów — pozostaje jednak do dziś nie zrealizowany.

Posiedzenie naukowe dnia 13 XII 1974 r.

Krystyna Podlaszewska: *Wrażenia z podróży do bibliotek uniwersyteckich zachodniemieckich i francuskich.*

Bibliotekarstwo światowe przeżywa okres daleko idących zmian i modernizacji, ażeby nadążyć za stale wzrastającymi zadaniami dostarczania nauce jak najszybszej i sprawnej informacji. Na terenie Europy jednym z krajów, w którym przeobrażenia te dokonują się w najszerszym zakresie, jest RFN. Dotyczą one głównie dwóch zagadnień: spraw organizacyjnych oraz automatyzacji. Pod względem organizacji dotychczasowy system dwutorowości: biblioteka główna z jednej, a liczne biblioteki zakładowe, instytutowe, wydziałowe itd. — z drugiej strony, nie zdaje egzaminu ze względu na konieczność dublowania wielu wydawnictw, co przy obecnej ogromnej ilości publikacji jest sprawą niebagatelną. Jednym z głównych postulatów w bibliotekarstwie zachodniemieckim jest więc jak najściślejsze zespolenie biblioteki z uczelnią. W nowoczesnych bibliotekach uniwersyteckich zamiast bibliotek zakładowych powstają — z połączenia pokrewnych dyscyplin — obszerniejsze „biblioteki zakresowe” (Bereichsbibliotheken), które wraz z biblioteką centralną stanowią bibliotekę uniwersytecką, kierowaną przez jednego dyrektora. Centrala jest centrum zarządu; tutaj odbywa się gromadzenie zbiorów (ponieważ niemieckie biblioteki uniwersyteckie nie posiadają egzemplarza obowiązkowego, szczególnego znaczenia nabiera zakup książek, który dokonywany jest przez bibliotekarzy specjalistów z poszczególnych dyscyplin naukowych przy współpracy z profesorami), opracowanie zbiorów (w miarę możliwości sporządza się katalog w większej liczbie egzemplarzy i rozprowadza do wszystkich, a przynajmniej ważniejszych „bibliotek zakresowych”); w centrali mieści się przeważnie wypożyczalnia miejscowa, a zawsze międzybiblioteczna. Biblioteka ta posiada też prawie zawsze własny księgozbiór, na

który składają się wydawnictwa treści ogólnej, z pogranicza różnych dyscyplin naukowych, a także z dziedzin wiedzy nie reprezentowanych w danej uczelni; znajdują się tu również pozycje przestarzałe, wycofywane z bibliotek sieci. Cechą charakterystyczną tych nowych bibliotek zachodniemieckich jest ich całkowita dostępność — na zasadzie wolnego dostępu do półek — dla członków społeczności akademickiej. Zasadniczo wszystkie pozycje, poza bibliografiami i encyklopediami oraz starodrukami i rzeczami specjalnie cennymi, których zresztą nowe biblioteki prawie w ogóle nie mają, mogą być wypożyczone poza obręb biblioteki, i to niejednokrotnie na kilka miesięcy, jeśli nikt inny nie czeka na dane dzieło. Z tej ogólnej dostępności nie rezygnuje się mimo stale stwierdzanych strat. Drugą cechą charakterystyczną bibliotekarstwa niemieckiego jest daleko idąca mechanizacja i automatyzacja wszelkich operacji z książką. Najnowocześniejsza jest pod tym względem biblioteka założonego w latach sześćdziesiątych uniwersytetu w Bochum, którą udało się zwiedzić autorce niniejszego sprawozdania. W celu jak najszybszego opracowania i udostępnienia nowej uczelni całego zasobu książek przystąpiono tam — po raz pierwszy w Europie — do skatalogowania księgozbioru za pomocą komputera. Wymagało to całkowitego przepracowania dotychczasowych metod, by móc je przełożyć na język maszyny. W rezultacie w ciągu paru lat opracowano prawie pół miliona woluminów, uzyskując katalog topograficzny, zastępujący tradycyjny inwentarz, katalog alfabetyczny, tytułowy, przedmiotowy KWIC, według haseł korporatywnych, skrócony alfabetyczny — znajdujący się również w bibliotekach sieci uczelni i w Bibliotece Miejskiej — oraz katalog zamówień. Dużą niedogodnością jest jednakże fakt, że są to katalogi książkowe, wymagają więc stałych uzupełnień i — co za tym idzie — sprawdzania poszukiwanych pozycji w kilku miejscach. Udostępnianie jest także zautomatyzowane: zapis wypożyczonego dzieła dokonuje się na podstawie perforowanej karty czytelnika i taśmy z sygnaturą książki. Za pomocą komputera sporządza się codziennie wykaz wszystkich książek znajdujących się poza obrębem biblioteki wraz z terminem ich zwrotu i adnotacją, gdy któraś pozycja została już zarezerwowana przez kogoś innego. Jak wspomniano, cała biblioteka dostępna jest dla czytelników i składa się z rozmieszczonych na pięciu kondygnacjach specjalistycznych czytelni, połączonych z dwukondygnacyjnymi magazynami z wolnym dostępem do półek.

Podobne założenie jak największego zbliżenia czytelnika do książki przyświeca również bibliotekarstwu francuskiemu, chociaż rozwiązania są tu odrębne aniżeli w RFN. Przede wszystkim francuskie biblioteki uniwersyteckie (podobnie jak innych szkół wyższych), a także miejskie posiadające zbiory naukowe, oraz tzw. centralne wypożyczalnie podlegają Dyrekcji Bibliotek przy Ministerstwie Oświaty, co umożliwia ujednolicenie systemu organizacyjnego i metod pracy oraz jednolite szkolenie bibliotekarzy. Bibliotekami uniwersyteckimi kieruje — w myśl ustawy

o szkolnictwie wyższym z listopada 1968 r. oraz opracowanego na jej podstawie dekretu Min. Oświaty z grudnia 1970 r. — rada biblioteczna, składająca się po połowie z rady uniwersytetu (profesorowie, wykładowcy i studenci) i przedstawicieli biblioteki (personel naukowy oraz techniczny, administracja i obsługa); dyrektor spełnia jedynie funkcje wykonawcze. Istnieją też naukowe komisje doradcze, które zabierają głos przede wszystkim w sprawach dotyczących gromadzenia zbiorów. Biblioteki uniwersyteckie składają się przeważnie z kilku bibliotek specjalnych: matematyczno-przyrodniczej, prawa i nauk humanistycznych. W przeciwieństwie do RFN biblioteki te powstały z podziału biblioteki uniwersyteckiej, a nie z połączenia bibliotek zakładowych, które istnieją niezależnie od nich, i każda z nich przeprowadza gromadzenie i opracowanie zbiorów we własnym zakresie.

W nowoczesnych bibliotekach uniwersyteckich istnieje duża liczba czytelników, coraz bardziej wyspecjalizowanych. Tak więc np. w bibliotece matematyczno-przyrodniczej znajdziemy czytelniknię matematyczno-fizyczną oraz chemiczno-biologiczną dla studentów młodszych lat, zaopatrzoną w podręczniki i inne dzieła podstawowe, potrzebne na tym etapie studiów. Na wyższym piętrze mieszczą się zwykle czytelnie bardziej wyspecjalizowane (również dwie lub trzy), przeznaczone dla studentów starszych lat, przygotowujących pracę dyplomową, oraz młodych naukowców. Znajdziemy tu opracowania monograficzne, dysertacje oraz czasopisma naukowe francuskie i zagraniczne. Naukowcy mają ponadto przeważnie dostęp do magazynu, a przynajmniej jego części zawierającej roczniki czasopism naukowych i bardziej wyspecjalizowane publikacje. W nowych bibliotekach wprowadza się też w coraz szerszym zakresie automatyzację pracy. Przede wszystkim zapewniony jest transport książek zarówno pionowy, jak i poziomy, umożliwiający — pomimo charakterystycznej dla bibliotekarstwa francuskiego małej liczby personelu — szybkie obsłużenie czytelnika, a także różnego rodzaju automatyczne kserografy i kopiarki do użytku czytelników. Od stycznia 1971 r. prowadzi się też prace nad automatyzacją bibliotek w skali krajowej. Powołane wówczas do życia przy Bibliothèque Nationale specjalne biuro, zwane w skrócie BAB, prowadzi szkolenie bibliotekarzy w tym zakresie oraz opracowuje plan działania, dostosowując go do głównych problemów bibliotekarskich, w konfrontacji z pracami prowadzonymi na tym polu w innych krajach. Niezależnie od tego niektóre nowe biblioteki, jak np. otwarta w końcu 1973 r. Biblioteka Miejska w Lyonie, wprowadzają na własną rękę komputeryzację udostępniania zbiorów, na zasadzie podobnej do bibliotek niemieckich. Bibliotekarstwo francuskie, jakkolwiek pod względem jak największego zbliżenia książki do czytelnika i usprawnienia pracy stara się stanąć w czołówce światowej, ma jednak jeden poważny mankament. Ponieważ francuskie biblioteki uniwersyteckie nie otrzymują egzemplarza obowiązkowego, a przy ogromnym ich rozwoju

ilościowym fundusze są ograniczone, roczny wpływ książek do bibliotek nie jest duży, co sprawia, że biblioteki te na ogół nie mogą w pełni zrealizować swego podstawowego zadania — dostarczenia najnowszej literatury z danej dziedziny wiedzy.

WYDZIAŁ III

MATEMATYCZNO-PRZYRODNICZY

Posiedzenie naukowe dnia 6 XII 1974 r.
(wspólnie z Polskim Towarzystwem Fizjologicznym)

Członek Wydziału Arnold D r o z d o w s k i przedstawił pracę własną: *Zależność między ciężarem ciała bez muszli a powierzchnią płuc u Succinea putris (L.) (Gastropoda, Pulmonata)*.

W pracy przedstawiono wyniki badań nad zależnością między ciężarem ciała bez muszli a powierzchnią płuc 50 okazów *Succinea putris* (L.). W celu właściwej oceny tej zależności obliczono współczynnik korelacji (r), który dla całego zbioru osobników wynosił 0,47. Wartość ta świadczy o istnieniu korelacji średniej. Obliczono również stosunek ciężaru miękkiej części ciała do powierzchni płuc (S). Liczba mg masy ciała, przypadająca średnio na 1 mm² powierzchni płuc, wynosi 13,68.

Na podstawie przeprowadzonych obserwacji nad morfologią i unaczynieniem płuc oraz z wyliczeń wartości „ S ” i współczynnika korelacji (r) wynika, że narządy oddechowe *Succinea putris* (L.) charakteryzują się zarówno prymitywnymi cechami budowy, do których zaliczyć można brak sfałdowań na powierzchni płuc i stosunkowo dużą ich grubość, jak i właściwościami wskazującymi na znaczną specjalizację. Jako najważniejsze z nich wymienić trzeba bogato rozwiniętą sieć naczyń krwionośnych, a także stosunkowo dużą wartość „ S ”.

(Praca przewidziana do druku w *Studia Societatis Scientiarum Torunensis, Sectio E*).

Członek TNT Waldemar J ę d r z e j c z y k przedstawił pracę własną: *Własne modyfikacje wycięcia śluzówki żołądka w leczeniu choroby wrzodowej żołądka i dwunastnicy*.

Wycięcie śluzówki żołądka zaproponował Kirk w 1965 r., a następnie Grassi. Tego rodzaju operacje przeprowadza się od 1972 r. Opierając się na własnych pracach doświadczalnych na zwierzętach oraz danych z piśmiennictwa, autor zmodyfikował śluzówkową antrektomię. Celem proponowanych zmian było opóźnienie przejścia pokarmu do jelita czczego, a więc zapobieganie zespołom poposiłkowym — dumping syndrome.

U chorych z wrzodem dwunastnicy zabieg ten polega na wytworzeniu sztucznego odźwiernika z nadmiaru płatów surowicówkowo-mięśniowych.

Łączy się to z przecięciem nerwów błędnych. Przy wrzodzie żołądka natomiast wycina się śluzówkę antrum i trzonu żołądka, zachowując nie naruszony odźwiernik.

Śluzówkową antrektomię z wagotomią wykonano u 78 chorych, drugi zaś zabieg — u 18 chorych. W obu grupach uzyskano zamierzone cele: wszyscy chorzy żyją, zmniejszyła się kwasność soku żołądkowego średnio o 90%, przejście pokarmu z żołądka do dwunastnicy jest zbliżone do fizjologicznego, u żadnego z chorych nie wystąpiły objawy typowe dla dumping syndrome.

(Praca przewidziana do druku w *Studia, jw., Sectio G*).

Członek TNT Ewa Szczepańska-Sadowska przedstawiła pracę własną: *Hamowanie reaktywności osmotycznej mechanizmu pragnienia i aktywacja podwzgórzowo-przysadkowego układu antydiuretycznego w hipertermii*.

(Praca przewidziana do druku w *Studia, jw., vol. 3, nr 6*).

Posiedzenie naukowe dnia 12 XII 1974 r.
(wspólnie z Polskim Towarzystwem Botanicznym)

Andrzej Noryśkiewicz: *Zbiorowiska roślinne torfowiska Zgniłka oraz zmiany zachodzące w nich pod wpływem gospodarki człowieka*.

Na terenie torfowiska, którego znaczna część po zmeliorowaniu została zagospodarowana jako teren łąkowo-pastwiskowy, zidentyfikowano oraz opisano 32 zbiorowiska i zespoły roślinne. W poszczególnych zespołach wyodrębniono facje, warianty i podzespoły. Na podstawie składu oraz genezy wydzielono trzy grupy fitocenoz: o charakterze naturalnym, fitocenoz wodnych występujących w zbiornikach sztucznych (torfianki) oraz antropogenicznych zbiorowisk łąkowych i pastwiskowych. Dla większości wyodrębnionych jednostek przeprowadzono analizę ich wartości socjologicznych. Podano opisy morfologii i hydrografii oraz dane określające warunki edaficzne siedliska. W pracy podkreślono rolę wpływu gospodarki człowieka na wykształcenie roślinności torfowiska oraz na zmiany zachodzące w poszczególnych fitocenozach.

(Praca przewidziana do druku w *Studia, jw., Sectio D*).

Andrzej Zielski: *Zespoły leśne Pojezierza Brodnickiego oraz wpływ na nie gospodarki leśnej i turystyki*.

Praca jest rezultatem kilkuletnich badań geobotanicznych na obszarach leśnych Pojezierza Brodnickiego. Zidentyfikowano metodami fitosocjologicznymi następujące zespoły: *Salicetum pentandro-cinereae*, *Carici elongatae-Alnetum*, *Fraxino-Ulmetum*, *Circaeo-Alnetum*, *Tilio-Carpinetum corydaletosum*, *Tilio-Carpinetum stachyetosum*, *Tilio-Carpinetum typticum*, *Tilio-Carpinetum calamagrostietosum*, *Potentillo-albae-Quercetum*

i *Pino-Quercetum* oraz zbiorowisko z *Cornus sanguinea*. Każdą wydzieloną jednostkę zanalizowano ekologicznie (analizy gleby) i florystycznie, podając jej wartość systematyczną, współczynnik przeciętnego pokrycia gatunków i porównanie z podobnymi zbiorowiskami. Przeprowadzono również analizę fitosocjologiczną wpływu gospodarki leśnej i masowo rozwijającej się na obszarze badań turystyki na zbiorowiska leśne. Wyniki przedstawiono graficznie i zestawiono w tabelach. Rozmieszczenie wydzielonych zespołów przedstawiono na mapie. Wysłunięto również wnioski dotyczące ochrony roślinności.

Wyniki pracy mogą pomóc w racjonalnej gospodarce leśnej na obszarze objętym badaniami, jak również powinny być uwzględnione w określaniu pojemności rekreacyjnej i w racjonalnym zagospodarowaniu turystycznym Pojezierza Brodnickiego.

(Praca przewidziana do druku w Studia, jw.).

POSIEDZENIA KOMISJI GEOGRAFICZNO-GEOLOGICZNEJ

Posiedzenie naukowe dnia 13 XII 1974 r.

Mirosława Ceynowa-Gieldon: *Szata roślinna ziemi chełmińskiej.*

Gabriel Wójcik, Halina Ziemińska: *Klimat ziemi chełmińskiej.*

Eugenia Kwiatkowska: *Osadnictwo na ziemi chełmińskiej.*

Jan Falkowski: *Rolnictwo ziemi chełmińskiej.*

Lesław Czetwertyński: *Rozwój procesów urbanizacyjnych na tle struktury społeczno-gospodarczej w strefie oddziaływania Torunia.*

POSIEDZENIA KOMISJI ASTRONOMICZNEJ

Posiedzenie naukowe dnia 11 III 1974 r.

Andrzej Woszczyk: *Sezonowe i lokalne zmiany obfitości dwutlenku węgla na dysku planety Wenus.*

Posiedzenie naukowe dnia 6 V 1974 r.

Stanisław Gorgolewski: *Radiowe obserwacje satelitów Jowisza.*

Posiedzenie naukowe dnia 13 V 1974 r.

Jack Locke (Kanada): *Organizacja badań astronomicznych w Kanadzie.*

Posiedzenie naukowe dnia 15 V 1974 r.

Zdzisław Przygoda (Kanada): *Obchody kopernikańskie w Kanadzie.*

Posiedzenie naukowe dnia 20 V 1974 r.

Tadeusz Solecki: *Cyfrowa redukcja obserwacji interferometrycznych Słońca na częstości 127 Mhz.*

Andrzej Kępa: *Zasilacz stabilizowany z cyfrową kontrolą napięcia.*

Posiedzenie naukowe dnia 27 V 1974 r.

E. Harvey Richardson (Kanada): *Projektowanie współczesnych wielkich teleskopów astronomicznych.*

Posiedzenie naukowe dnia 3 VI 1974 r.

Marek Szczepański: *Wyznaczanie zależności stosunku C_2/CN od odległości od Słońca dla komety 1957 III (część I).*

Mirosława Orłowska: *Spektrofotometria komety 1969 g.*

Posiedzenie naukowe dnia 17 VI 1974 r.

Aleksander Wolszczan: *Obserwacje widm pulsarów na 1420 Mhz.*

Posiedzenie naukowe dnia 12 X 1974 r.

Francoise Praderie (Francja): *Badania teoretyczne atmosfer gwiazdowych.*

Posiedzenie naukowe dnia 14 X 1974 r.

Francoise Praderie (Francja): *Obfitości pierwiastków w atmosferach gwiazdowych.*

Posiedzenie naukowe dnia 4 XI 1974 r.

Andrzej Kus: *Przeгляд nieba wykonany 1-milowym radioteleskopem w Cambridge.*

Posiedzenie naukowe dnia 25 XI 1974 r.

Stefania Grudzińska: *Obserwacje integralne komety 1957 III (Arend-Roland 1956 h).*

Marek Szczepański, Stefania Grudzińska: *Zależność stosunku natężeń pasm C_2/CN od odległości heliocentrycznej dla komety 1957 III.*

Stefania Grudzińska: *Analiza widmowa wybuchu komety Alcocka.*

Stefania Grudzińska: *Korelacja wtórnych zmian blasku z aktywnością słoneczną dla komety 1957 III.*

Andrzej Woszczyk, Zygmunt Turło, Mirosława Orłowska, Małgorzata Śróbka: *Widmo komety Tago-Sato-Kosaka (1969 g).*

WYDZIAŁ IV
PRAWNO-SPOŁECZNY

Posiedzenie naukowe dnia 21 I 1974 r.

Członek Wydziału Jan Głuchowski przedstawił pracę Jerzego Jezierskiego: *Prawno-finansowe założenia gromadzenia wkładów oszczędnościowych ludności w Polsce Ludowej.*

Proces tworzenia i wzrostu zasobów pieniężnych ludności odgrywa doniosłą rolę w całokształcie problemów społeczno-ekonomicznych Polski Ludowej. Wynika to z tego, że w warunkach gospodarki socjalistycznej, opartej na planowym rozwoju, z góry zakłada się proporcje odnośnie do struktury i podziału dochodu narodowego. Niemniej wiadomo, iż planowe kształtowanie spożycia oraz jego struktury napotyka wiele ograniczeń. Innymi słowy, proces wydatkowania dochodów, jak również proces oszczędzania podlegają działaniu wielu różnorodnych czynników, zarówno ekonomicznych, jak i pozaekonomicznych, przy czym procesy te mogą wywierać określony wpływ na funkcjonowanie całej gospodarki narodowej.

Jeżeli procesy oszczędnościowe przebiegają żywiołowo i spontanicznie oraz nie są śledzone, to mogą w swych skutkach rodzić niekorzystne dla gospodarki narodowej zjawiska, polegające na zaburzeniach w sferze równowagi rynkowej bądź też na nieracjonalnym wykorzystywaniu mocy produkcyjnych w dziedzinie wytwarzania dóbr konsumpcyjnych.

Odmienne skutki wywołują procesy oszczędzania, przebiegające w ustanowionych przez państwo ramach organizacyjnych. Wówczas oszczędności pieniężne ludności mogą stać się istotnym czynnikiem postępu społeczno-ekonomicznego w procesie wzrostu gospodarczego kraju. Oddziaływanie oszczędności zorganizowanych może dotyczyć zarówno problemu równoważenia rynku, jak też zmian proporcji w zakresie podziału dochodu narodowego. Z jednej bowiem strony oszczędności pieniężne ludności mogą być podstawą rozwoju instytucji kredytu konsumpcyjnego, z drugiej zaś mogą powodować przesuwanie środków ze sfery konsumpcji na rzecz akumulacji. Warunkiem jednakże takiego oddziaływania jest ciągle śledzenie dynamiki procesów oszczędnościowych, jak również ustawiczna analiza struktury akumulowanych przez ludność środków pieniężnych. Z kolei warunek ten najefektywniej może być spełniony poprzez możliwie najwyższy stopień centralizacji i koncentracji oszczędności pienięż-

nych ludności. Stąd też szczególnie istotnego znaczenia nabiera problem organizacji i zasad funkcjonowania systemu gromadzenia wkładów oszczędnościowych.

Analiza tego zagadnienia pozwala stwierdzić, że w warunkach Polski Ludowej system oszczędzania, zarówno od strony podmiotowej, jak i przedmiotowej, ma charakter złożony. Wyraża się to istnieniem kilku instytucji, z których każda charakteryzuje się swoistą organizacją wewnętrzną, różnorodnym zasięgiem oddziaływania oraz zindywidualizowanymi metodami i formami gromadzenia wkładów oszczędnościowych.

Mimo że system oszczędnościowy w Polsce Ludowej jest szeroko rozbudowany, to jednak istniejące rozwiązania organizacyjno-prawne zapewniają jego dużą efektywność. Znajduje to swoje potwierdzenie w wysokim stopniu centralizacji i koncentracji wkładów oszczędnościowych, a także w tym, że występujące formy ich gromadzenia pozwalają na wyodrębnienie z całości wkładów tej części, która charakteryzuje się znaczną trwałością. Trzeba tu jednak podkreślić, że zasięg podmiotowy i przedmiot działalności pozapaństwowych instytucji zajmujących się gromadzeniem wkładów (SOP, PKZP i KWPS) wykluczają możliwość pełnej centralizacji i koncentracji ogółu oszczędności zorganizowanych.

Szczegółowa analiza norm prawno-finansowych określających aktualną organizację i strukturę wkładów oszczędnościowych pozwala także ukazać pewne niedoskonałości systemu. Zdarza się bowiem, że normy prawne regulujące obrót oszczędnościowy wywołują skutki o szerszym zasięgu od zamierzonego. Dotyczy to na przykład możliwości opodatkowania korzyści materialnych płynących z oprocentowania wkładów, czy też sytuacji, kiedy wkładca, chroniąc się przed niekorzystnymi dla niego skutkami prawnymi, dokonuje wyboru określonej formy gromadzenia oszczędności.

Skoro procesy oszczędnościowe są częścią ogółu stosunków społeczno-ekonomicznych, nie można nie dostrzegać skutków społecznych, które wynikają z przyjętych założeń organizacyjno-prawnych gromadzenia wkładów. Wydaje się, że dopiero organiczne zespolenie aspektów prawnych i społeczno-ekonomicznych w warunkach gospodarki socjalistycznej nabiera istotnego sensu.

(Praca przewidziana do druku w „Studia Iuridica”).

Członek Wydziału Jan Głuchowski przedstawił pracę własną: *Polityka fiskalno-monetarna Stanów Zjednoczonych Ameryki*.

Polityka fiskalna rządu federalnego oparta jest przede wszystkim na manewrowaniu wydatkami i dochodami budżetowymi. W ostatnich latach Kongres wielokrotnie debatował nad projektami ustaw, które miały na celu udoskonalenie kontroli parlamentarnej nad gospodarką budżetową rządu.

Administracja zrealizowała szereg posunięć, które spowodowały gwał-

towne i poważne zmiany w strukturze wydatków. Równolegle w różnych okresach wprowadzano istotne zmiany w systemie podatkowym.

Stabilizacja federalnego systemu podatkowego i elementy polityki fiskalnej zostały wprowadzone w okresie międzywojennym. W trakcie realizacji Nowego Ładu, w oparciu o The Revenue Act of 1934, zmieniono zasady opodatkowania dochodu, majątku i darowizn. Jednocześnie w latach trzydziestych zastosowano w dziedzinie podatkowej elementy planowania i uporządkowano ustawodawstwo podatkowe, wprowadzając Kodeks Dochodu Wewnętrznego.

Dochody podatkowe są uzupełniane wpływami z wewnętrznego kredytu publicznego. Wzrost roli zadłużenia wewnętrznego i usankcjonowanie dochodów zwrotnych należy wiązać z koncepcjami reprezentowanymi przez Johna Maynarda Keynesa.

Cele polityki fiskalnej nie absorbowwały uwagi Kongresu od połowy lat trzydziestych do 1946 r. W tym okresie starano się tylko uniknąć inflacji i mobilizowano zasoby na prowadzenie działań militarnych. W miarę jak wojna zbliżała się do końca zaczęto zdawać sobie sprawę z tego, że po jej zakończeniu miliony ludzi znajdą się bez pracy. Aby temu zapobiec, Kongres wydał The Employment Act of 1946. Wśród postanowień tego aktu prawnego znalazło się stwierdzenie, że rząd ma użyć wszelkich sił i środków, aby zapewnić wolną konkurencję i powszechny dobrobyt, że należy dbać o maksymalne zatrudnienie, wzrost produkcji i stabilizację cen. Na mocy tej ustawy zobowiązano prezydenta do corocznego przedstawiania raportu gospodarczego na forum Kongresu. Na podstawie The Employment Act of 1946 powołano prezydencką Radę Doradców Ekonomicznych (Council of Economic Advisers) oraz Połączony Komitet Ekonomiczny (Joint Economic Committee).

Jednym z najbardziej kontrowersyjnych zagadnień w ramach polityki fiskalnej USA jest kontrola wydatków budżetowych, rzutująca na zakres sektora publicznego. Około 3/4 wydatków w budżecie na 1974 r. można uznać za niekontrolowane, a z pozostałej reszty 2/3 przeznaczają się na obronę.

Na specjalną uwagę zasługuje klasyfikacja dochodów i wydatków budżetowych oraz ich analiza. Wśród wydatków wyodrębniono nakłady na obronę narodową, handel i transport, oświatę, zdrowie, renty i emerytury oraz pozostałe. Dochody natomiast pochodzą z różnego rodzaju podatków; inne wpływy stanowią mniej niż 10% ogółu dochodów federalnych.

Polityka fiskalna ma ścisły związek ze stabilizacją gospodarczą. Reformy rządowe pociągnęły za sobą zmiany w wydatkach federalnych i systemie podatkowym. Często były to zmiany gwałtowne, wymagające elastycznej polityki fiskalnej.

W Stanach Zjednoczonych, podobnie jak w innych państwach zachodnich, stosunki finansowe są odbiciem kapitalistycznych stosunków pro-

dukcji. Mimo rozszerzenia się zakresu finansów publicznych źródłem finansowania wydatków w gospodarce kapitalistycznej są głównie środki pieniężne, przejęte od podmiotów prywatnych. Gromadzenie przez państwo zasobów pieniężnych i ich rozdysponowywanie ma na celu finansowanie wydatków związanych z utrzymaniem aparatu władzy, który chroni istniejące stosunki społeczno-gospodarcze, oparte na prywatnej własności środków produkcji.

(Praca przewidziana do druku w „Studia Iuridica”).

Członek Wydziału Waclaw Szyszkowski przedstawił pracę Andrzeja Pułły: *Zasada podziału władzy między federacją a stanami w konstytucji Stanów Zjednoczonych Ameryki*.

Praca jest studium o tej instytucji prawno-ustrojowej, która była do tychczas wystarczającym kryterium odróżnienia federacji Stanów Zjednoczonych Ameryki od państwa unitarnego. Na przełomie lat trzydziestych i czterdziestych naszego stulecia mogły jednakże zacząć się rodzić wątpliwości, czy konstytucyjna zasada podziału kompetencji między federacją a stanami jest rzeczywistym obrazem pozycji Unii i stanów w federacji amerykańskiej.

Data, która była początkiem upadku tej niegdyś fundamentalnej zasady ustrojowej, był rok 1937, kiedy to Sąd Najwyższy po kilku latach walki aprobował wkraczające daleko w prawa stanów ustawodawstwo i reformy wyrosłe z Nowego Ładu F. D. Roosevelta. Nie znaczy to jednak, że do tego czasu interpretacja konstytucyjnego podziału kompetencji była wierna wykładni językowej czy intencjom konwencji konstytucyjnej 1787 r.

Podział kompetencji przez cały ten okres 150 lat był wyjątkowo dyskusyjnym i zapalnym problemem ustrojowym w Stanach Zjednoczonych, a to, że ciągle ten sam podział był przedmiotem dyskusji, wynikało przede wszystkim stąd, że centralne miejsce zajął w niej Sąd Najwyższy. To stworzona w jego orzecznictwie doktryna federalizmu dualistycznego, oparta na kanonie, że celem konstytucji było utrzymanie obu rodzajów rządów (tj. federalnego i stanowych) w niezależnych zakresach kompetencji, pozwalała godzić pozycje zwolenników szerokich kompetencji federacji ze stanowiskiem obrońców praw stanowych.

Pozwalał na to także sposób i forma, w jakich zapisano kompetencje Unii w konstytucji. Z jednej strony zrobiono to w sposób bardzo złożony, ponieważ 1) podział przeprowadzono dwoma sposobami — pozytywnym, wyliczając kompetencje federacji, i negatywnym, nakładając pewne ograniczenia na stany; 2) nie zbudowano osobnych katalogów kompetencji wyłącznych Unii i kompetencji równoległych; 3) wyliczono pewne rzeczy zabronione federacji, co wydaje się dziwne i niepotrzebne wobec przyjęcia zasady, że do Unii należy tylko to, co wyraźnie jej przyznano. Z drugiej strony niektóre postanowienia konstytucji są bardzo ogólnikowe i nie-

dokładne, co także powoduje, że linia podziału kompetencji nie jest najstarszemu przeprowadzona. Gdy będziemy nadto pamiętać o braku doktryny leżącej u podstaw amerykańskiego federalizmu oraz o omijaniu teoretycznych rozważań tak na Konwencji, jak i bezpośrednio po niej — to stanie się oczywiste, jak różnym interesom i interpretacjom może służyć ta sama ustawa zasadnicza.

Z początkiem XX w. było widać coraz wyraźniej, że działalność rządu federalnego i jego stosunki ze stanami nie mieszczą się w kanonach federalizmu dualistycznego. Mimo to Sąd Najwyższy przez wiele lat bronił jeszcze praw stanów przed przekraczającym często kompetencje Unii ustawodawstwem Kongresu, który z kolei nie mógł pozostać biernym obserwatorem zmieniających się stosunków społecznych i ekonomicznych w kraju.

Okres ten pokazał nieprzydatność ustalonego przecież jeszcze w końcu XVIII w. podziału kompetencji, ale mimo to podział ten tak długo pozostawał podstawową zasadą ustrojową, jak długo stany w pewnym zakresie spraw pozostawały niezależne od rządu federalnego. Zaczynało brakować tego wtedy, gdy w interpretacji odpowiednich postanowień konstytucji przestały różnić się między sobą organy władzy samej Unii, a ściślej wtedy, gdy Sąd Najwyższy przestał występować przeciwko coraz szerszemu wkraczaniu federacji w kompetencje należące dotąd wyłącznie do stanów. Dlatego też nie bez powodu jeden z wybitnych amerykańskich konstytucjonalistów nazwał historyczny zwrot Sądu Najwyższego w 1937 r. „konstytucyjną rewolucją”.

Wraz z uznaniem nowej praktyki stosunków między Unią a stanami i ze związanym z tym zrezygnowaniem z doktryny dualistycznej narodziła się nowa teoria federalizmu kooperatywnego, oznaczająca już wspólne dzielenie odpowiedzialności federacji i stanów za przyznane im kompetencje.

Federalizm kooperatywny był w zasadzie tylko opisywaniem praktyki, odrzucono bowiem potrzebę opracowania jakiegokolwiek teorii tworzącej zasady tego, co do rządu centralnego powinno należeć, a co nie. Konstytucyjny podział kompetencji tracił na znaczeniu jednocześnie przez: 1) rozbudowywanie współpracy związanej głównie z nieograniczonymi możliwościami wykorzystania instytucji subsydiów federalnych dla podporządkowywania stanów celom polityki rządu federalnego, 2) rozwijanie bezpośrednich związków federalno-lokalnych z omijaniem praw i interesów stanowych, 3) praktycznie nieskrępowane ustawodawstwo Kongresu.

Konstytucyjny podział kompetencji oznacza dzisiaj jedynie to, że nie można bez zgody samych stanów zmienić odpowiednich artykułów konstytucji federalnej. To, jakie sprawy należą dzisiaj do kompetencji wykonywanych samodzielnie przez stany, jest kwestią polityki, a nie prawa konstytucyjnego.

W tej sytuacji można stwierdzić, że wszystkie tak często spotykane

określenia Stanów Zjednoczonych jako państwa federalnego, oparte na podkreśleniu ustalonego w konstytucji podziału kompetencji, są niewłaściwe. Jednocześnie wydaje się rzeczą wątpliwą znalezienie innego kryterium, różniącego w sposób istotny państwa federalne od zdecentralizowanego państwa unitarnego. Słowem, klasyfikacja form państwa na federalne i unitarne straciła bardzo na ostrości, a spotykane dzisiaj w Stanach Zjednoczonych takie pojęcia, jak federalizm twórczy czy organiczny, oznaczają właśnie pewną formę pośrednią.

(Praca przewidziana do druku w „Studia Iuridica”).

Posiedzenie naukowe dnia 22 IV 1974 r.

Członek TNT Janusz Janiszewski przedstawił pracę własną: *Finanse zachodnioniemieckich partii politycznych*.

Systematyczny wzrost kosztów szeroko pojętej polityki, w tym również i kosztów utrzymania partii politycznych, nie znajduje w życiu publicznym większego zrozumienia. Tradycyjne źródła prywatne bądź też tzw. samofinansowanie w postaci składek członkowskich okazują się w warunkach rozwiniętego państwa partyjnego niewystarczające. Coraz powszechniej i z pełną ostrością dostrzega się konieczność partycypacji skarbu państwa w wydatkach partyjnych. Wymaga to odpowiedniej regulacji prawnej.

Brak doświadczeń w tego rodzaju publicznym, formalnoprawnym poparciu działalności partii powoduje, że wszelkie próby ustawowego uregulowania pozycji partii w państwie (w tym również jej dochodów) spotykają się z szerokim zainteresowaniem badaczy życia politycznego. Spośród państw, które tego rodzaju próby podjęły, na szczególną uwagę zasługuje Republika Federalna Niemiec. Państwo to bowiem posiada najbardziej rozbudowane ustawodawstwo o partiach, systematycznie — jak się można zorientować — uzupełniane i poszerzane orzecznictwem Federalnego Trybunału Konstytucyjnego.

Praktyka życia politycznego RFN wskazuje na to, iż problem finansów partyjnych daje się ująć w stosunkowo prostej formule. Albo środki, którymi partia dysponuje, są tak znikome, iż nie jest ona w stanie w stopniu należyтым wypełniać spoczywających na niej zadań konstytucyjnych, albo też są one w taki sposób i na takiej drodze zdobyte, że zagraża to normalnej funkcjonalności tych partii czy też ich niezależności.

Bardziej wnikliwa analiza zachodnioniemieckich realiów w tej mierze przeprowadzona jest w pracy w ramach czterech rozdziałów, stanowiących jednocześnie cztery grupy problemowe.

W grupie pierwszej punktem wyjścia staje się sprawa formalnoprawnej regulacji pozycji partii w systemie politycznym RFN. Analiza obowiązującego ustawodawstwa konstytucyjnego, zwykłego, a także orzeczeń Federalnego Trybunału Konstytucyjnego, pozwala na przejście w ra-

mach tego rozdziału do teoretycznego problemu finansowania partii politycznych — jako głównych podmiotów współczesnego życia państwowego. Orzeczenia Federalnego Trybunału Konstytucyjnego, mające moc ustawy, sankcjonując obserwowaną od roku 1959 praktykę nielegalnego dofinansowywania partii z budżetu państwa, stały się swoistymi wytycznymi dla ustawodawcy w momencie opracowywania i uchwalania ustawy o partiach politycznych z 24 lipca 1967 r.

W części drugiej pracy zaprezentowany jest systematyczny przegląd wydatków zachodnioniemieckich partii. Rozpatrzono je pod kątem wydatków stałych, okresowych, zasadniczych, pomocniczych, jawnych i tajnych. Omówione są bardziej szczegółowo wydatki na wybory, które podczas ostatnich dwóch kampanii w latach 1969 i 1972 wyniosły odpowiednio około 120 i 210 milionów marek.

W części trzeciej dokonuje autor podziału źródeł finansujących, biorąc pod uwagę ewentualne motywy fundatora, wysokość dofinansowania, usytuowanie fundatora w stosunku do partii, legalność działania itp. W pierwszej kolejności omówiono formy i zakres dofinansowywania partii ze środków prywatnych w formie składek, datków, dotacji, ogłoszeń w prasie partyjnej itp. Poruszono również metodę nielegalnego wykorzystywania publicznych środków finansowych na cele partii. Jako przykłady można by wskazać zwykle fałszowanie rozliczeń finansowych, „prezenty wyborcze” nabywane ze środków instytucji państwowych, kupno uzbrojenia u firm dotujących partię czy wreszcie tajny fundusz rządowy. Nie bez znaczenia dla koalicji rządzącej pozostają również tzw. dotacje rządowe dla „informacji”. Dofinansowywanie partii ze środków publicznych omówione jest w aspekcie centrali partyjnych, frakcji parlamentarnych oraz agend terenowych.

Część końcowa pracy, zbliżona w swej metodologii do rozdziału pierwszego, zajmuje się zagadnieniem politycznych skutków funkcjonowania zachodnioniemieckiego modelu finansowania partii politycznych. Konfrontacja konstytucyjnych zasad równości i niezawisłości partii z obserwowaną praktyką prowadzi do określonych wniosków. Wzrastające wydatki zmuszają partie do stałego poszukiwania nowych źródeł funduszy, co z kolei powoduje mniejsze bądź też większe uzależnienie partii od kapitalistycznych grup interesu. Nie jest to jednak mechanizm prosty. Poważną rolę odgrywają w nim indywidualni politycy poprzez zbieżność ich postaw społecznych i poglądów politycznych ze stanowiskiem fundatora, który w sposób odpowiednio zakamuflowany dostarcza im niezrządkiem indywidualnych korzyści. Próba swoistego „interwencjonizmu” państwa zachodnioniemieckiego przez uruchomienie funduszy państwowych niewiele tu zmieniła. Spowodowała jedynie dalszą intensyfikację wydatków partii na kampanie wyborcze, prowadzone wyraźnie pod kątem kształtowania procesu podejmowania decyzji politycznych społeczeństwa. Konstytucyjna zasada równości partii została, jak się wydaje, również

naruszona, zarówno przez formalnoprawne zróżnicowanie szans na pomoc ze strony państwa, jak i brak gwarancji materialnych w życiu politycznym.

Obecny stan rzeczy wymaga, jak się wydaje, reform, które zdaniem autora powinny pójść zarówno w kierunku nowelizacji szeroko pojętego ustawodawstwa o partiach, jak i wprowadzenia przestrzeganych w praktyce życia politycznego odpowiednich gwarancji materialnych, zasad równości i niezawisłości. Autor omawia propozycje niektórych z nich.

(Praca przewidziana do druku w „*Studia Iuridica*”).

Józef Piszczek: *Projekt kodeksu rolnego (podstawowe założenia)*.

Posiedzenie naukowe dnia 28 VI 1974 r.

Członek Wydziału Władysław Bojarski przedstawił pracę własną: *Pożytki naturalne w prawie rzymskim*.

Jest rzeczą charakterystyczną, że najnowsza monografia na temat pożytków naturalnych w prawie rzymskim pochodzi z roku 1869 (Göppert, *Ueber die organische Erzeugnisse*, Halle), ostatnia zaś monografia na temat pożytków w szerszym znaczeniu, jako wszelkich dochodów z rzeczy, a więc naturalnych, organicznych, jak również dochodów o wartości pieniężnej — pożytków cywilnych — pochodzi z 1893 r. (L. Petrażycki, *Die Lehre von Einkommen*, Berlin 1893—1895, 2 tomy). A przecież pożytki w sensie prawnym mają znaczenie ekonomiczno-społeczne, jeszcze większe zaś miały w państwie rzymskim. Nie wszystko jest jasne w rozważaniach na temat pożytków w prawie rzymskim. Jest w dalszym ciągu wiele problemów, które wymagają wyjaśnienia. Przede wszystkim zaś należy poświęcić uwagę znaczeniu ekonomiczno-społecznemu pożytków w sensie prawnym, czego jeszcze nie uczyniono dotąd. I to właśnie — w odniesieniu do pożytków naturalnych — stawia sobie za zadanie autor.

Na pracę składają się trzy rozdziały. Przedmiotem rozważań rozdziału I jest pojęcie *fructus*, którym to terminem określa się pożytki w prawie rzymskim. W rozdziale II autor zajmuje się zagadnieniem nabycia prawa własności na pożytkach naturalnych. Rozdział III poświęcony jest kwestii zwrotu pożytków naturalnych.

Intuicyjnie wiadomo, co to są pożytki. Stajemy wobec problemu dopiero wtedy, gdy chcemy zbudować definicję prawniczą *fructus*. A właśnie określenie prawnicze ma znaczenie nie tylko teoretyczne, ale istotnie praktyczne. Prawo zajmuje się pożytkami w odniesieniu do różnych stosunków, stąd niezbędne jest określenie, co należy rozumieć przez pożytki w sensie prawnym. Zależy to od tego, co przyjmiemy za kryterium przy konstruowaniu pojęcia *fructus*: czy aspekt organiczny, naturalistyczny, czy też ekonomiczno-społeczny; innymi słowy, czy będziemy pojmowali *fructus* jako produkt organiczny, czy też jako dochód z rzeczy. Zdania autorów są podzielone, oba poglądy mają swoich przedstawicieli. Problem

ten można rozwiązać, jeżeli się zrezygnuje z powyższej cezury, która w rzeczywistości nie ma podstaw, a aspekt ekonomiczno-społeczny jest właśnie tym elementem, który łączy dwa sensy terminu *fructus*. Wtedy można tak określić pożytki: *fructus* są to części odłączone od rzeczy, uważane przez społeczeństwo za dochód z niej. W tak skonstruowanym pojęciu pożytków mieści się wszystko to, co Rzymianie uważali za *fructus naturales*, a zatem: pożytki roślinne, zwierzęce i mineralne.

Drugi zespół problemów związany jest z nabyciem pożytków naturalnych. *Fructus* miały także dla Rzymian olbrzymie znaczenie gospodarcze. Stąd żywa dyskusja toczyła się nie tylko nad zakresem pojęcia, ale i nad uprawnieniami do pobierania „owoców”. *Fructus* połączone z rzeczą macierzystą (fr. *pendentes*, *extantes*) były jej częścią składową. Osobnymi rzeczami stawały się dopiero z chwilą odłączenia. Wtedy też dopiero powstawał ważny problem, komu i w jaki sposób mają przypaść na własność. Prawo rzymskie znało dwa sposoby nabycia pożytków: *separatio* — odłączenie, i *perceptio* — zawładnięcie. Własność na *fructus separati* przypadała z reguły właścicielowi rzeczy macierzystej. Rzymianie wychodzili przy tym z założenia, że choć *fructus separatus* był rzeczą nową, to przecież własność jego była tylko dalszym ciągiem własności, jaka istniała przedtem na rzeczy macierzystej wraz z *fructus pendentes* — częściami rzeczy. Sytuacja prawna tej części nie zmienia się przez *separatio*, zatem *fructus separatus* należy w dalszym ciągu do tego samego właściciela.

Są jednak wypadki, gdzie gospodarcze stosunki każą własność pożytków przyznać komuś innemu, a nie właścicielowi rzeczy macierzystej. W tych wypadkach nie ma oczywiście mowy o kontynuacji własności poprzednio istniejącej. I tak nabywał własność pożytków, i to z chwilą odłączenia, tytulariusz *ius in agro vectigali*, potem *emfiteuta*, na podstawie swoich uprawnień jako quasi-właściciel. Jako wynagrodzenie za uprawę rzeczy macierzystej i opiekę nad nią — *pro cultura et cura* — posiadacz nabywał własność na *fructus separati* w dobrej wierze: *bonae fidei possessor*, choć istnieje pogląd przeciwny. Użytkownik i zwykły dzierżawca stawali się natomiast właścicielami pożytków dopiero z chwilą objęcia odłączonych pożytków w posiadanie, czyli przez *perceptio*. Ta różnica nie była pozbawiona praktycznego znaczenia. Jeżeli *fructus* zostały np. skradzione pomiędzy momentem odłączenia a momentem objęcia w posiadanie, poszkodowanym był wydzierżawiający, a nie dzierżawca, ponieważ jeszcze nie zebrał *fructus*. Podobnie, jeżeli użytkownik zmarł przed pobraniem pożytków, przypadły one nie jego dzieciom, lecz właścicielowi rzeczy macierzystej.

Przedmiotem III rozdziału jest zespół zagadnień związanych z obowiązkiem wydania pożytków naturalnych. Z obowiązkiem tym spotykamy się w związku z *rei vindicatio*, *hereditatis petitio*, *actio pigneratitia in rem* (*hypothecaria*), *interdictum unde vi*, w wypadku zwłoki dłużnika przy zobowiązaniach *bonae fidei* i innych. Pożytki naturalne w takich

razach komplikowały sytuację. Kto miał obowiązek wydania pożytków, od którego momentu ten obowiązek istniał — wszystko to miało duże znaczenie ekonomiczne.

Na początku pracy autor postawił tezę, że prawo rzymskie przyznaje pożytki naturalne temu, kto dba i opiekuje się rzeczą macierzystą (*pro cultura et cura*). Tezę tę konsekwentnie stara się udokumentować w trakcie swoich wywodów.

Praca oparta jest na źródłach rzymskich przede wszystkim prawnych, ale także pozaprawniczych. Wykorzystana jest także literatura romanistyczna.

(Praca przewidziana do druku w „*Studia Iuridica*”).

Posiedzenie naukowe dnia 12 XI 1974 r.

Członek Wydziału Wiesław Lang przedstawił pracę własną: *Johna Rawlsa „Teoria sprawiedliwości” (Harvard University Press 1972)*.

„Teoria sprawiedliwości” Johna Rawlsa jest niewątpliwie jedną z najbardziej wpływowych i reprezentatywnych współczesnych burżuazyjnych teorii w dziedzinie filozofii społecznej, w tym również filozofii państwa i prawa. Dzieło Rawlsa w ciągu niespełna trzech lat od jego ukazania się zyskało światową sławę. W szczególności niebawoma rozgłos zdobyła sobie teoria Rawlsa w Stanach Zjednoczonych.

Przedmiotem rozważań Rawlsa jest materialna koncepcja sprawiedliwości i jej rola w zorganizowanym społeczeństwie. Rawls interesuje się wyłącznie problemem sprawiedliwości społecznej, przez którą rozumie zasady regulujące konfliktowe interesy związane z podziałem (dystrybucją) dóbr w społeczeństwie w warunkach względnej ograniczoności dóbr. Autor rozważa koncepcję sprawiedliwości jedynie w odniesieniu do izolowanego społeczeństwa (jest to jedno z założeń idealizacyjnych nie podlegających uchyleniu), wyklucza natomiast z zakresu swoich rozważań stosunki między różnymi społeczeństwami.

Teoria sprawiedliwości ma stanowić naukowe uzasadnienie wyboru określonej normatywnej zasady sprawiedliwości. Formułować ma ona zatem reguły preferowania jednej koncepcji sprawiedliwości w stosunku do innej. Reguły te służyć mają do maksymalnego zawężenia sfery wyboru zasad sprawiedliwości.

1. Konstrukcją myślową, która stanowi zarówno empiryczny punkt wyjścia, jak i empiryczny sprawdzian teorii, jest koncepcja „należycie wyważonych sądów” (*considered judgements*) oraz związana z tą konstrukcją koncepcja „racjonalnej równowagi”.

Wyważone sądy są to właśnie takie sądy, w których nasze pojmowanie moralności może być najdokładniej przedstawione bez jakichkolwiek zniekształceń. Koncepcja sprawiedliwości charakteryzuje nasze poczucie

moralne wówczas, gdy wyważone sądy moralne, które wypowiadamy, pozostają w zgodzie z zasadami przyjętej koncepcji sprawiedliwości.

2. Zasadą sprawiedliwości odpowiadającą maksymalnie moralnemu poczuciu sprawiedliwości, wyważonemu w wyważonych sądach moralnych, jest zasada sprawiedliwości jako wzajemnej uczciwości (Justice as Fairness). Koncepcja ta odgrywa fundamentalną rolę w rozważaniach Rawlsa, które poświęcone są głównie eksplikacji tej koncepcji, jej uzasadnieniu oraz ukazaniu społecznych jej następstw. W wyniku bardzo skomplikowanych i finezyjnych rozważań autor formułuje następujące zasady sprawiedliwości jako wzajemnej uczciwości.

Zasada pierwsza:

Każdy człowiek powinien mieć równe prawa do najbardziej ekstensywnego totalnego systemu równych podstawowych wolności, dającego się pogodzić z podobnym systemem wolności dla wszystkich ludzi.

Zasada druga:

Społeczne i ekonomiczne nierówności powinny być uporządkowane w taki sposób, aby łącznie spełniały następujące wymagania:

- a) przynosiły największą korzyść osobom znajdującym się w najmniej korzystnej sytuacji, przy zachowaniu reguły sprawiedliwych oszczędności dla przyszłych pokoleń;
- b) były przywiązane do urzędów i pozycji społecznych dostępnych wszystkim w warunkach uczciwej równości i możliwości.

Zasady sprawiedliwości powinny być ułożone w porządku leksykalnym i dlatego wolność może być ograniczona tylko i wyłącznie ze względu na samą wolność (w interesie samej wolności).

Ogólną ideę sprawiedliwości jako wzajemnej uczciwości formułuje autor następująco: „Wszystkie pierwotne dobra społeczne — wolność i możliwości, dochód i bogactwo oraz podstawy szacunku dla własnej osoby (szacunku dla samego siebie) — powinny być rozdzielane na zasadzie równości, chyba że nierówny podział któregośkolwiek z tych dóbr jest korzystny dla osób znajdujących się w najgorszej sytuacji. Każdej osobie przysługuje nienaruszalność oparta na sprawiedliwości, której nawet dobro społeczeństwa jako całości nie może uchylić. Tak więc w sprawiedliwym społeczeństwie prawa zapewnione przez sprawiedliwość nie są przedmiotem politycznego przetargu lub rachunku społecznego”.

3. Teoria sprawiedliwości (w rozumieniu Rawlsa) stanowi nie tylko eksplikację zasad sprawiedliwości, ale również ich naukowe uzasadnienie, polegające na systematycznym przedstawianiu dobrych racji przemawiających za przyjęciem proponowanej koncepcji sprawiedliwości. Autor przedstawia teorię uzasadniającą wybór zasad sprawiedliwości zgodnych z należycie wyważonymi sądami moralnymi. Posługuje się idealizacyjnym modelem teorii umowy społecznej. Model ten charakteryzuje hipotetyczny proces wyboru zasad systemu społecznego, dokonywanego przez wolne i równe podmioty w warunkach niepewności (ograniczonej wiedzy), przy

założeniu ograniczoności dóbr oraz ogólnej korzystnej sytuacji cywilizacyjno-ekonomicznej. Posługując się całą serią założeń idealizacyjnych, autor charakteryzuje szczegółowo tzw. pozycję pierwotną hipotetycznych decydentów zawierających hipotetyczną umowę społeczną, która określać ma podstawowe zasady organizacji społeczeństwa oraz reguły partycypowania w tej organizacji.

Konstrukcja pozycji pierwotnych decydenta stanowić ma podstawowy argument uzasadniający słuszność proponowanej koncepcji sprawiedliwości. W sytuacji hipotetycznego wyboru, scharakteryzowanej za pomocą pozycji pierwotnych, jedyną racjonalną regułą wyboru jest reguła maximinu, w myśl której wybierać należy alternatywę najlepszą ze zbioru alternatyw najgorszych (najmniej korzystnych).

Spółeczeństwo, którego organizacja spełnia postulaty sprawiedliwości jako wzajemnej uczciwości (sformułowane przez Rawlsa dwie zasady sprawiedliwości), jest „dobrze urządzonym społeczeństwem”. Społeczeństwem dobrze urządzonym, a więc sprawiedliwym, może być według Rawlsa zarówno społeczeństwo kapitalistyczne, jak i społeczeństwo socjalistyczne, oparte na społecznej własności środków wytwarzania.

Rawls rozważa w swojej książce ogromne bogactwo problemów o nader zróżnicowanym charakterze, dotyczących fundamentalnych kwestii ustroju społecznego, politycznego i struktury ekonomicznej, ogólnej teorii społeczeństwa i państwa oraz ogólnej teorii moralności, która w myśl założeń autora spełniać ma łącznie funkcje teorii deskryptywnej i normatywnej.

Celem niniejszej rozprawy jest analiza krytyczna filozofii Rawlsa z pozycji marksistowsko-leninowskiej filozofii, teorii rozwoju społecznego i teorii państwa i prawa.

(Praca przewidziana do druku w „Studia Iuridica”).

III

MATERIAŁY BIO- I BIBLIOGRAFICZNE CZŁONKÓW WYDZIAŁÓW TOWARZYSTWA

(Ciąg dalszy)

Wydział I

MALLEK JANUSZ urodził się 24 maja 1937 r. w Działdowie, z ojca Karola i matki Wilhelminy z domu Piecha, w rodzinie nauczycielskiej. (Ojciec był pisarzem i działaczem mazurskim, zm. 1969 r.). Naukę rozpoczął w r. 1944 w Radości pod Warszawą. W r. 1945 powrócił wraz z rodziną na Mazury. Szkołę podstawową ukończył w r. 1951 w Olsztynie, następnie uczęszczał do Liceum Pedagogicznego w Mrągowie, gdzie uzyskał maturę z wyróżnieniem w r. 1955. W latach 1955—1960 studiował historię na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. Stopień magistra historii uzyskał za pracę pt. „Dzieje sejmu Prus Książęcych z r. 1566”. Od 1 IX 1960 r. do 1 III 1961 r. pracował jako instruktor terenowy w Bydgoskim Zarządzie Wojewódzkim Towarzystwa Rozwoju Ziem Zachodnich w Toruniu. Z dniem 1 III 1961 r. został powołany na stanowisko asystenta przy Katedrze Historii Powszechnej Starożytnej i Średniowiecznej w Instytucie Historii UMK w Toruniu, a z dniem 1 VI 1962 r. — na stanowisko starszego asystenta. 10 V 1965 r. uzyskał doktorat na podstawie pracy pt. „Geneza i powstanie ustawy Regimentsnottel z r. 1542. Studium z dziejów przemian społecznych i politycznych w Prusach Książęcych”, napisanej pod kierunkiem prof. dra Karola Górskiego. Z dniem 1 X 1965 r. powołano go na stanowisko adiunkta w wyżej wymienionej Katedrze. W roku akad. 1966/1967 przebywał w Oslo na 9-miesięcznym stypendium rządu norweskiego. Na podstawie rozprawy habilitacyjnej pt. „Prusy Książęce a Prusy Królewskie w latach 1525—1548. Studium z dziejów polskiej polityki księcia Albrechta Hohenzollerna” oraz kolokwium habilitacyjnego w dniu 8 X 1974 r. Rada Wydziału Humanistycznego

UMK w Toruniu nadała mu stopień doktora habilitowanego historii nowożytnej. Z dniem 1 X 1975 r. powołany został w wyniku konkursu na stanowisko docenta w Instytucie Historii i Archiwistyki UMK. Pełni także funkcję zastępcy dyrektora tegoż Instytutu. Brał udział w kilku kongresach krajowych i zagranicznych, m.in. w XIV Kongresie Historyków Skandynawskich w Helsinkach w sierpniu 1967 r., w zjazdach historyków Hanzy w Görlitz w październiku 1967 r., w Rostocku w październiku 1968 r., w Mühlhausen w październiku 1969 r., we Frankfurcie n. Odram w r. 1972, oraz w Światowym Kongresie Historyków w Moskwie w sierpniu 1970 r. W październiku 1972 r. korzystał ze stypendium uniwersytetu w Rostocku. Od 28 VI do 8 VIII 1975 r. uczestniczył w International Summer School w Oslo. Od r. 1961 jest członkiem Polskiego Towarzystwa Historycznego, od r. 1962 — Towarzystwa Naukowego w Toruniu. W r. 1969 przyznano mu członkostwo zwyczajne Ośrodka Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie, od r. 1974 jest członkiem Komisji Morskiej oraz Rady Naukowej Stacji PTH w Olsztynie.

Spis prac: a) Prace monograficzne: 1) Ustawa o rządzie (Regimentsnottel) Prus Książęcych z r. 1542. Studium z dziejów przemian społecznych i politycznych w lennie pruskim, Roczniki TNT, R. 72, z. 2, Toruń 1967, ss. 232. 2) Prusy Książęce a Prusy Królewskie w latach 1525—1548 (Studium z dziejów polskiej polityki księcia Albrechta Hohenzollerna). Rozprawy i Materiały Ośrodka Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego, Warszawa 1976. b) Rozprawy i artykuły: 3) Poczta Królewiecka 1718—1720 (Pierwsza polska gazeta w Prusach), Komunikaty Mazursko-Warmińskie, nr 4 (62), Olsztyn 1958, s. 325—353. 4) Geneza sejmu 1566 r. w Prusach Książęcych, *ibid.*, nr 4 (74), Olsztyn 1961, s. 497—527. 5) Michał Maurer — reformator Mazur, *ibid.*, nr 3 (77), Olsztyn 1962, s. 561—568. 6) Proces kryminalny nowych radców w Knipawie—Królewcu w 1566 r., *ibid.*, nr 2 (80), Olsztyn 1963, s. 181—232. 7) Dyskusja sejmowa w Królewcu w 1542 r. nad projektem wyprawy przeciw Turcji, *ibid.*, nr 2 (92), Olsztyn 1966, s. 239—248. 8) Granice państwowe, kościelne i administracyjne Prus Książęcych w XVI wieku, *ibid.*, nr 1 (91), Olsztyn 1966, s. 131—132. 9) Stosunki naukowe polsko-szwedzkie od XVI do XX wieku, Komunikaty Instytutu Bałtyckiego, Gdańsk 1966, s. 73—90. 10) Z poszukiwań materiałów do historii Prus w Skandynawii, Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 3 (101), Olsztyn 1968, s. 515—525. 11) Materiały do projektu korektury pruskiej Mikołaja Niewieścińskiego z roku 1598, *Czasopismo Prawno-Historyczne*, t. 21: 1969, z. 1, s. 175—181 (wspólnie z F. Bie). 12) Przyczynek do stosunków politycznych Prus Książęcych z Danią w I połowie XVI wieku (Sprawy duńskie na tajnej naradzie w Królewcu w 1537 r.), *Zap. Hist.*, t. 34: 1969, z. 3, s. 125—132. 13) Spis jezior i stawów w komornictwach Warmii Biskupiej z końca XVI wieku, Komunikaty Mazursko-Warmińskie, nr 2 (100), Olsztyn 1968, s. 263—276 (wspólnie z G. Leydingiem i J. Maciejewskim). 14) Próba likwidacji odrębności Prus Królewskich w roku 1530, *Acta Universitatis Nicolai Copernici, Historia II*, z. 58, 1973, s. 145—157. 15) Unifikacja monety, cen i płac. Polska polityka gospodarcza w latach 1525—1548, *Problemy Jakości* (dwumiesięcznik), nr 1 (28), 1974, s. 20—23 (wspólnie z R. Żukowskim). 16) W sprawie obecności Kopernika na sejmiku w Malborku w maju 1529 r., Komunikaty Mazursko-Warmińskie, nr 4 (122), Olsztyn 1973, s. 471—473. 17) Nowe przyczynki do historii okularów w Polsce w XVI wieku (Gdańskie okulary ks. Albrechta), *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*, 19: 1974, nr 2, s. 291—303 (wspólnie z L. Bieganowskim). 18) Nowe spojrzenie na politykę

Prus Książęcych wobec Polski w czasach księcia Albrechta (1525—1568), Komunikaty Mazursko-Warmińskie, 1975 (w druku). c) Wydawnictwa źródłowe i edycje: 19) Indeks rzeczowy do t. III Aktów stanów Prus Królewskich, Toruń 1963, cz. 2, s. 259—282 (wspólnie z K. Górskim). 20) Indeks rzeczowy do t. IV Aktów stanów Prus Królewskich, Toruń 1967, cz. 2, s. 339—365 (wspólnie z M. Grzegorzem). 21) Prusy Królewskie i Prusy Książęce w XV i XVI w. Część I (1466—1548). Wybór tekstów, Toruń 1971, s. 122 (wspólnie z K. Górskim). 22) Marcin Kromer, Historyja prawdziwa o przygodzie żalostnej księżęcia finlandzkiego Jana i królowy polskiej Katarzyny, Olsztyn 1974, ss. 140 + mapka. 23) Stanisław Murzynowski, Historyja żalostna a straszliwa o Franciszku Spierze oraz Ortografija polska, Olsztyn 1974, ss. 178 (wspólnie z F. Peplowskim). d) Prace popularnonaukowe: 24) Ziemia Żłotowska w okresie Rzeczypospolitej szlacheckiej, w: Ziemia Żłotowska, praca zbiorowa pod red. W. Wrzesińskiego, Gdańsk 1969, s. 50—61. 25) Hołd Pruski 1525 r., w: Historia Warmii i Mazur (praca zbiorowa), Olsztyn 1975 (w druku). e) Recenzje: 26) W. Hubatsch, Protestantische Fürstenpolitik in den Ostseeländern im 16 Jahrhundert, Historische Zeitschrift, t. 192, z. 2, München 1961, s. 282—294; Komunikaty Mazursko-Warmińskie, nr 4 (74), Olsztyn 1961, s. 615—617. 27) Polska kwestia językowa w Prusach. Wybór materiałów zebranych i opatrzonych przez Gustawa Gizewiusza, wyd. W. Chojnacki, Poznań 1961, s. 463; Zap. Hist., t. 28: 1963, z. 1, s. 108—109. 28) Pär-Erik Back, Herzog und Landschaft, Politische Ideen und Verfassungsprogramme in Schwedisch-Pommern um Mitte des 17. Jahrhundert, Lund 1955, s. 351; *ibid.*, t. 28: 1963, z. 2, s. 251—252. 29) E. Ekman, Albrecht of Prussia and the Count's War 1533—1536, Archiv für Reformationsgeschichte, Jhrg. 51, 1960, Heft 1, s. 19—36; Komunikaty Mazursko-Warmińskie, nr 3 (81), Olsztyn 1963, s. 462—463. 30) E. Sukertowa-Biedrawina, Karty z dziejów Mazur (Wybór pism), Olsztyn 1961, s. 183; Rocznik Olsztyński, t. 4: 1961/1962, Olsztyn 1964, s. 445—446. 31) H. Freiwald, Markgraf Albrecht, Deutschordens Hochmeister und Herzog in Preussen 1521 bis 1528, Kulmbach 1961, s. 298, Zap. Hist., t. 29: 1964, z. 2, s. 171—173. 32) W. Hubatsch, Albrecht von Brandenburg-Ansbach und Herzog in Preussen, Heidelberg 1960, s. 354; *ibid.*, t. 29: 1964, z. 3, s. 85—89. 33) P. Jeannin, L'activité du Port de Königsberg dans la seconde moitié du XVI siècle, Bulletin de la Société d'Histoire Moderne, Douzième Serie, nr 5, 57e Année, Supplément à la „Revue d'Histoire Moderne et Contemporaine”, nr 2, 1958, s. 10—17; Komunikaty Mazursko-Warmińskie, nr 1 (83), Olsztyn 1964, s. 101—102. 34) J. Petersohn, Bischofsamt und Konsistorialverfassung in Preussen im Ringen zwischen Herzog und Landschaft in letzten Viertel des 16. Jahrhunderts, Archiv für Reformationsgeschichte, Jhrg. 52, 1961, Heft 1, s. 188—205; *ibid.*, nr 4 (86), Olsztyn 1964, s. 557—559. 35) G. Carlsson, Preussische Einfluss auf die Reformation Schwedens, w: Beiträge z. dt. und nord. Gesch. Festschrift Otto Scheel, 1952, s. 36—48; *ibid.*, nr 2 (88), Olsztyn 1965, s. 288—289. 36) S. Dolezel, Herzog Albrecht und die polnische Königswahl, Zeitschrift für Ostforschung, 13 Jhrg., 1964, Heft 3, s. 478—479; *ibid.*, s. 289—290. 37) I. Gundermann, Herzogin Dorothea von Preussen 1504—1547. Studien zur Geschichte Preussens, hrsg. von dr Walther Hubatsch, Band 9, Köln und Berlin 1965, ss. 304; Zap. Hist., t. 31: 1966, z. 4, s. 120—121. 38) J. Petersohn, Fürstenmacht und Ständetum in Preussen während der Regierung Herzog Georg Friedrichs 1578—1603, Marburger Ostforschungen in Auftrage des Johann-Gottfried-Herder-Forschungsrates e. V. hrsg. von Helmut Weiss, Band 20, Würzburg 1963, s. 196; Zap. Hist., t. 32: 1967, z. 1, s. 133—136. 39) S. Dolezel, Das preussisch-polnische Lehnverhältnisse unter Herzog Albrecht von Preussen (1525—1568), Studien zur Geschichte Preussens, Bd. 14, Köln-Berlin 1967, ss. 260; Komunikaty Mazursko-Warmińskie, nr 2 (100), Olsztyn 1968, s. 409—412. 40) M. Gerhard, Norwegische Geschichte, 2. Auflage, neu bearbeitet von Walther Hubatsch, Bonn, s. VII + 360; Zap. Hist., t. 33: 1968, z. 2, s. 72—74. 41)

Szkice olsztyńskie, pod red. J. Jasińskiego, Olsztyn 1967; Nowe Książki, nr 16, Warszawa 1968, s. 1090—1091. 42) W. Hubatsch, Albrecht von Brandenburg-Ansbach, Deutschordens-Hochmeister und Herzog in Preussen 1490—1568, Studien zur Geschichte Preussens, Bd. VIII, Heidelberg 1960, s. 324; Acta Poloniae Historica, t. 9, Warszawa 1969, s. 129—132 (w języku francuskim). 43) A. Sucheni-Grabowska, Odbudowa domeny królewskiej w Polsce 1504—1548, Wrocław 1967, ss. 240 + 2; Kwart. Hist., R. 76, nr 1, Warszawa 1969, s. 191—193. 44) I. B. Müller-Blesing, Johannes Dantiscus von Höfen, Zeitschrift Ermlands, Bd. 31/32, Münster 1968, s. 50—238; Komunikaty Mazursko-Warmińskie, nr 2 (104), Olsztyn 1969, s. 273—275. 45) G. Schramm, Der polnische Adel und die Reformation 1548—1607, Wiesbaden 1965; Zap. Hist., t. 34: 1969, z. 2, s. 114—115. 46) N. Ommler, Die Landstände im Herzogtum Preussen 1543—1561. Diss. Bonn 1967, s. 230 + 155 + 2; ibid., t. 34: 1969, nr 4, s. 174—177. 47) Nordiska Historikermötet, t. 1, Historiallinen Arkisto 62 utgivet av Suomen Historiallinen Seura-Finska-Historiska Samfundet, Helsingfors 1967, s. 221; ibid., t. 34: 1969, nr 2, s. 100—101. 48) U. Arnold, Studien zur preussischen Historiographie des 16 Jahrhunderts, Bonn 1967, s. 259; Komunikaty Mazursko-Warmińskie, nr 2 (108), Olsztyn 1970, s. 317—319. 49) B. Beckelmann, Danzigs Politik in der Reformationszeit im Briefwechsel zwischen Johann von Werden und Herzog Albrecht von Preussen, Kiel 1968, s. 232; Zap. Hist., t. 36: 1971, z. 1, s. 161—162. 50) Nordiska Historikermötet, t. 2, Helsingfors 1968, s. 291; ibid., t. 36: 1971, z. 2, s. 141—142. 51) G. Seebass, Das reformatorische Werk des Andreas Osiander, Nürnberg 1967, s. XXVI + 308; ibid., t. 36: 1971, z. 3, s. 101—103. 52) A. Grassmann, Preussen und Habsburg im 16 Jahrhundert, Studien zur Geschichte Preussen, Bd. 15, Bonn 1968, s. 249; ibid., t. 36: 1971, z. 4, s. 183—186. 53) Historisk Tidsskrift, t. 45—51, Oslo 1966—1972; ibid., t. 38: 1973, z. 2, s. 121—123. 54) Die evangelischen General-Kirchen und Schulvisitationen in Ost- und Westpreussen 1853 bis 1944, bearb. von Iselin Gundermann, herausg. von Walther Hubatsch, Göttingen 1970, ss. LX, 1026 + mapa; ibid., t. 38: 1973, z. 4, s. 162—164. 55) Die evangelischen General-Kirchenvisitationen in den von Ost- und Westpreussen sowie Posen 1920, abgetrennten Kirchenkreisen, bearb. und herausgegeben von Walther Hubatsch, Göttingen 1971, ss. 448; ibid., t. 38: 1973, z. 4, s. 165—167. 56) Ch. Wollek, Das Domskapitel von Plock 1524—1564, Bonner Beiträge zur Kirchengeschichte, Bd. 2, Köln-Wien 1972, s. 257; Przegl. Hist., nr 2, 1974, s. 400—401. 57) Elementa ad fontium editiones, t. XXIV i XXV. Res Poloniae ex Archivo Regni Daniae III—IV pars, ediderunt Carolina Lanckorońska et Georgius Steen Jensen, Romae 1971, s. 301 i 244; Archeion, t. 62, Warszawa 1975, s. 256—257. 58) J. Kaniewska, Małopolska reprezentacja sejmowa za czasów Zygmunta Augusta 1549—1572, Warszawa—Kraków 1974, s. 195; Odrodzenie i Reformacja w Polsce, t. 20: 1975, s. 225—227. f) Sprawy z dnia: 59) XIV Kongres Historyków Nordyckich w Helsingkach, Komunikaty Instytutu Bałtyckiego, Gdańsk 1967, s. 134—136 i Zap. Hist., t. 33: 1968, z. 2, s. 111—113. 60) Jubileusz profesora Karola Górskiego, Zap. Hist., t. 34: 1969, z. 3, s. 221. 61) XIV Zjazd Historyków Hanzy w Mühlhausen (NRD), Zap. Hist., t. 35: 1970, z. 1, s. 217—218. 62) Głos w dyskusji, Sekcja III, Odrodzenie i Reformacja, w: Pamiętnik X Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich w Lublinie, 9—13 września 1969 r., Referaty i dyskusje, t. III, Warszawa 1971, s. 415—416. 63) Przedmiot dziejów Prus w XVI—XVIII wieku. Stan i program badań, w: Węzłowe problemy dziejów Prus XVII—XX w., Materiały z sesji naukowej UAM (11 i 12 VI 1970), pod red. G. Labudy, Poznań 1971, s. 128—130. g) Hasła do wydawnictw encyklopedycznych: 64) Jan Łaski — wojewoda mazowiecki, Polski słownik biograficzny, t. XVIII/3, z. 78, Wrocław 1973, s. 425—426. h) Inne prace: 65) Nowo założony uniwersytet w Odense (Dania 1964), Komunikaty Instytutu Bałtyckiego, 1968, nr 8, s. 72—73. 66) Polens tusenår jubileum (Polen

og Norge), *ibid.*, s. 68—69 (w języku norweskim). 67) Johann Schreier, *ibid.*, r. VI, z. 10, Gdańsk 1969, s. 101—102. 68) Teksty dotyczące Polski w norweskich podręcznikach historii. Recenzje i tłumaczenia, 1970, s. 40 maszynopisu. Ekspertyza dla Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego. 69) Recenzje i tłumaczenia z czasopisma norweskiego „Warsomtid” (*Nasza współczesność*), 1971, s. 44 maszynopisu. Ekspertyza dla Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego. 70) Pierwsza historia Szwecji pióra Marcina Kromera, Komunikaty Instytutu Bałtyckiego, Gdańsk 1972, z. 16, s. 91—92. 71) Historyczne przesłanki współczesnej koncepcji regionu Europy Północnej, 1975, s. 14 maszynopisu (ekspertyza dla Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych).

ODYNIEC WACŁAW urodził się 17 lutego 1922 r. w Wilnie. Szkołę powszechną ukończył w Oszmianie. W Wilnie uzyskał małą maturę w 1939 r., a świadectwo dojrzałości w 1941 r., zweryfikowane następnie w Toruniu w 1946 r. Od lipca 1941 r. do grudnia 1945 r. pracował jako robotnik rolny, leśny i kolejowy. W 1946 r. zapisał się na Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu. Dyplom magistra filozofii z zakresu historii uzyskał w 1949 r. Doktoryzował się na tejże uczelni pod kierunkiem prof. Karola Górskiego w 1960 r. na podstawie pracy „Starostwo puckie w latach 1548—1678”. Pracę zawodową rozpoczął w grudniu 1946 r. jako zastępca asystenta na UMK, a następnie został asystentem w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Gdańsku. Pracował tam, z krótką przerwą w latach 1952/1953, przechodząc wszystkie szczeble pracownika naukowego, od asystenta do starszego wykładowcy. Od 1962 r. do likwidacji katedr kierował Katedrą Historii Polski i Powszechnej XVI—XVIII w. W 1968 r. habilitował się na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu na podstawie pracy: „Położenie ekonomiczne i społeczne chłopów województwa pomorskiego w XVIII w.” W 1969 r. został powołany na docenta etatowego WSP. Od 1970 r. jest zastępcą dyrektora Instytutu Historii Uniwersytetu Gdańskiego. 14 XI 1974 r. Rada Państwa nadała mu tytuł profesora nadzwyczajnego. Jest członkiem I Wydziału Gdańskiego Towarzystwa Naukowego i Toruńskiego Towarzystwa Naukowego.

Spis prac: a) Prace monograficzne: 1) Starostwo puckie 1546—1678, Gdańsk 1961. 2) Dzieje ziemi puckiej, Gdynia 1962. 3) Życie i obyczaje ludu pomorskiego w XVII i XVIII w., Gdynia 1966. 4) Położenie ekonomiczne i społeczne chłopów województwa pomorskiego w XVIII w., Gdańsk 1967. 5) Dzieje Prus Królewskich. Zarys monograficzny, Warszawa 1972 (współautor). 6) Zarys dziejów Skarszew, w: X wieków Skarszew, Gdańsk 1964, s. 7—50. 7) Pelplin, Gdynia 1967 (wspólnie z K. Podoskim). 8) Gniew dawny i współczesny, Gdańsk 1966 (wspólnie z J. Węsierskim). 9) Ziemia sztumską, Gdynia 1968 (wspólnie z K. Podoskim i R. Wapińskim). 10) Ziemia puckska. Przeszłość i teraźniejszość, Gdańsk 1974 (wspólnie z J. Godlewskim). 11) Ziemia starogardzka, Gdańsk 1974 (wspólnie z K. Podoskim i A. Sobocińskim). b) Rozprawy: 12) Działalność Erazma Manteuffla w Gdańsku w 1526 r. na tle polityki polsko-pomorskiej w XVI w., Zapiski Towarzystwa Naukowego w Toruniu, 15: 1950, z. 3—4, s. 89—100. 13) Lądowo-morska obrona wybrzeża polskiego w rejonie Pucka w latach 1626—1629, w: Studia i materiały z dziejów sztuki wojennej, Warszawa 1953, t. 1, s. 446—467. 14) Z badań nad rozwarstwieniem wsi na Pomorzu w XVIII w., Kwart.

Hist., 62: 1955, z. 4—5, s. 191—203. 15) Gburzy i golce na Żuławach w roku 1673, Rocznik Gdański, 14: 1955, s. 189—206. 16) Stosunki społeczno-gospodarcze w starostwach kaszubskich województwa pomorskiego w XVII i XVIII w., w: Szkice z dziejów Pomorza, cz. 2, Pomorze nowożytne, Warszawa 1959, s. 271—312. 17) Eksploatacja lasów powiatu puckiego w XVII wieku, Gdańskie Zeszyty Humanistyczne, 1961, nr 1—2, s. 135—148. 18) Gibsone czy Fryderyk II, Gdańskie Zeszyty Humanistyczne, 5: 1963, nr 8—10, s. 375—380. 19) Przejęcie dóbr klasztoru żarnowieckiego przez rząd pruski w 1772 r., w: Studia gdańsko-pomorskie, Gdańsk 1964, s. 236—257. 20) Problemy agrarne Prus Królewskich (od XV do XVIII wieku), w: Pomorze Gdańskie, Gdańsk 1965, nr 1, s. 88—105. 21) Bitwa pod Oliwą w świetle nowych źródeł, Rocznik Ośrodka Nauk Społecznych i Wojskowych Mar. Woj., Gdynia 1966, nr 3, s. 62—72. 22) Przystąpienie woj. pomorskiego do Konfederacji Barskiej w 1769 r., Zap. Hist., 34: 1969, z. 3, s. 147—153. 23) Na wsi kociewskiej w XVII i XVIII wieku, Pomorze Gdańskie, nr 6, Gdańsk 1969, s. 103—122. 24) Konfederacja Pomorska 1769 roku — wierna Koronie Polskiej, w: Z dziejów walk w obronie dostępu do morza, Warszawa 1970, s. 22—36. 25) Z przeszłości Oksywia, Przegląd Morski, Gdynia 1971, nr 7—8, s. 92—99. 26) Polskie starostwo (1637—1657), w: Dzieje ziemi bytowskiej, Poznań 1972, s. 169—194. 27) Prusy Królewskie przed I rozbiorem Polski, Pomorze Gdańskie, nr 8, Gdańsk 1973, s. 5—24. 28) Sejmik Generalny Prus Królewskich a polityka morska Polski, władztwo morskie i narodowość załóg (głos w dyskusji), Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego UG, Gdańsk 1973, s. 111—112. c) Recenzje: 29) K. Górski, Państwo krzyżackie w Prusach; Życie Szkoły, 1948. 30) H. Heyden, Kirchengeschichte von Pommern; Roczniki Historyczne, 1948. 31) R. Koch, Beiträge zur innerpolitischen Entwicklung des Herzogtums Pommern im Zeitalter der Reformation; Zapiski, 1949. 32) Na marginesie książki Mariana Krwawicza, Walki w obronie polskiego Wybrzeża w r. 1627 i bitwa pod Oliwą; Rocznik Gdański, 14: 1955 (wspólnie z E. Cieślakiem i B. Janikiem). 33) M. Biskup, Rozmieszczenie własności ziemskiej województwa chełmińskiego i malborskiego w drugiej połowie XVI w.; Gdańskie Zeszyty Naukowe, 2: 1958. 34) T. Bieniecki, Artystyczne kraty gdańskie; ibid., 1958. 35) M. Bogucka, Gdańskie rzemiosło tekstylne od XVI do połowy XVII w.; ibid. 36) W. Steffen, Stettiner Schülerleben im 16/17 Jahrhundert; ibid., 1959. 37) W. Łęga, Społeczeństwo i państwo gdańsko-pomorskie w XII i XIII w.; ibid. 38) E. Cieślak, Miasto wierne Rzeczypospolitej; ibid., 1960. 39) M. Aschkewitz, Die deutsche Siedlung in Westpreussen im 16, 17 und 18 Jahrhundert; Studia i Materiały do Dziejów Wielkopolski i Pomorza, 4: 1958. 40) W. Hejnosz, Źródła do dziejów Ekonomii Malborskiej, t. 1; ibid., 12: 1961. 41) H. Krupa, Inwentarz starostwa skarszewskiego z 1737 r.; ibid. 42) H. Heyden, Kirchengeschichte Pommerns; Zap. Hist., 25: 1960. 43) J. Schopenhauer, Gdańskie wspomnienia młodości; ibid. 44) Protokolle der pommerschen Kirchenvisitationen 1535—1539, bearb. H. Heyden, Bd I; Zap. Hist., 28: 1963, 2. 45) Rocznik Grudziądzki, t. 1—2; Rocznik Gdański, 21: 1962. 46) H. H. Wächter, Ostpreussischen Domänenvorwerke im 16 und 17. Jahrhundert; Komunikaty Mazursko-Warmińskie, 1962. 47) A. Mączak, Gospodarstwo chłopskie na Żuławach Malborskich w początkach XVII w.; Zap. Hist., 29: 1964, 1. 48) F. Mamuszka, J. Stankiewicz, Oliwa — dzieje i zabytki; Gdańskie Zeszyty Humanistyczne, 4: 1961, 1—2. 49) Inwentarz starostwa grudziądzkiego z roku 1739, wyd. A. Wolnikowski; Rocznik Gdański, 22: 1963. 50) K. Ciesielska, W zasięgu krzyżackiego miecza; Gdańskie Zeszyty Humanistyczne, 11: 1964. 51) A. Ropelewski, 1000 lat naszego rybołówstwa; ibid. 52) Protokolle der pommerschen Kirchenvisitationen 1540—1555, bearb. H. Heyden, Bd. 2; Zap. Hist., 30: 1965, 3. 53) O. Gałdyński, Ziemia województwa bydgoskiego przed tysiącem lat; Gdańskie Zeszyty Humanistyczne, 12: 1965. 54) Rocznik Grudziądzki, t. 3; ibid. 55) W. Czaplinski, K. Górski, Historia

Danii; Przegląd Morski, 20: 1966, 3. 56) Prusy Królewskie w drugiej połowie XVI w., opr. M. Biskup; Rocznik Elbląski, 3: 1966. 57) Fr. Beck, Vom Volksleben auf der Danziger Nehrung nach archivalischen Quellen von 1594—1814; Rocznik Gdański, 24: 1965. 58) S. Myśliborski-Wołoski, Szkice grudziądzkie, ibid. 59) Rocznik Elbląski, t. 1—3; ibid., 25: 1966. 60) J. Anderson, Dzieje Szwecji; Przegląd Morski, 21: 1967, 10. 61) H. Zins, Anglicy na Bałtyku w drugiej połowie XVI w.; ibid., 22: 1968, 3. 62) Nowa monografia bitwy pod Oliwą (E. Koczorowski); ibid., z. 11. 63) Wojna na morzu (Heinz Neukirchen, Kriege zur See), ibid., 23: 1969, 2. 64) Rocznik Grudziądzki, t. 5/6; Rocznik Gdański, 31: 1972, 2. 65) J. Skibiński, Starostwa dziedziczne Prus Książęcych w XVII i XVIII wieku; Komunikaty Mazursko-Warmińskie, 1972, nr 4. d) Prace popularnonaukowe: 66) Walki o Puck w latach 1626—1627, Bandera 1958. 67) Pomorze Gdańskie w XIX i XX w. Województwo gdańskie. Przewodnik pod red. F. Mamuszki, wyd. 1959 i 1963. 68) Flota handlowa Władysława IV, Technika i gospodarka morska, 1966, nr 8—9. 69) Legenda Sobieskiego na Pomorzu, Litery, 11: 1972, 3. 70) Józef Wybicki w oczach własnych i obcych, Ziemia Gdańska, 93: 1972. 71) Miasta polskie w Tysiącleciu, t. 1, 1965, hasło Puck. 72) Dualizm w rozwoju Europy do połowy XIX w. i jego skutki, 1962 (skrypt). 73) 400-lecie powołania Komisji Morskiej, Rocznik Ośrodka Nauk Społecznych i Wojskowych Mar. Woj., 4: 1968.

WAPIŃSKI ROMAN urodził się 8 marca 1931 r. w Nowej Wsi, pow. Kłobuck, woj. katowickie. W 1950 r. ukończył Gimnazjum i Liceum im. R. Traugutta w Częstochowie i po rocznym okresie pracy zawodowej został przyjęty na kierunek historii Uniwersytetu Warszawskiego. Ukończył go w czerwcu 1955 r., uzyskując stopień magistra historii. Pracę magisterską pt. „Tymczasowy Komitet Rewolucyjny Polski w 1920 roku” napisał pod kierownictwem prof. dr Ż. Kormanowej. 16 VIII 1955 r. rozpoczął pracę na stanowisku asystenta w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Gdańsku. W latach 1955—1957 był asystentem, a następnie do 1961 r. st. asystentem w Katedrze Historii Polski i Powszechnej XIX i XX w. Prowadził wykłady i ćwiczenia z historii Polski 1864—1939. W czerwcu 1961 r. uzyskał stopień doktora nauk humanistycznych w WSP w Gdańsku na podstawie pracy pt. „Działalność Narodowej Partii Robotniczej na terenie woj. pomorskiego w latach 1920—1930”, napisanej pod kierownictwem prof. dra Witolda Łukaszewicza. W czerwcu 1964 r. uzyskał stopień docenta (doktora habilitowanego) na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu M. Kopernika w Toruniu, w oparciu o pracę pt. „Narodowa Demokracja na Pomorzu w latach 1920—1939”. Od kwietnia 1965 r. był docentem etatowym we wspomnianej już katedrze, w okresie od 1 X 1965 do 1 XI 1967 r. — prorektorem do spraw nauki i nauczania WSP, a od 1 X 1968 r. — kierownikiem Zespołu Katedr Historii oraz Katedry Historii Polski i Powszechnej XIX i XX w. Po utworzeniu Uniwersytetu Gdańskiego został dyrektorem Instytutu Historii UG, a od 1 X 1972 r. — prorektorem UG do spraw nauczania. W lipcu 1971 r. uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego. Od 1961 r. jest członkiem Gdańskiego Towarzystwa Naukowego.

Spis prac: a) Prace monograficzne: 1) Działalność Narodowej Partii Robotniczej na terenie województwa pomorskiego w latach 1920—1930, Gdańsk 1962, ss. 274. 2) Ruch robotniczy na Pomorzu w latach 1920—1939, Gdynia 1963, ss. 162. 3) Narodowa Demokracja na Pomorzu w latach 1920—1939, Gdańsk 1964, ss. 282. 4) Endecja na Pomorzu 1920—1939, Gdańsk 1966, ss. 162. 5) Pierwsze lata władzy ludowej na Wybrzeżu Gdańskim, Gdańsk 1970, ss. 146. b) Rozprawy i artykuły: 6) Z dziejów ruchu robotniczego w województwie pomorskim w latach 1920—1926, Zeszyt Naukowy Wieczorowego Uniwersytetu Marksizmu-Leninizmu przy KW PZPR, Gdańsk 1960, s. 98—118. 7) Ruch robotniczy na terenie województwa pomorskiego w latach 1920—1923, Zap. Hist., 1961, 2, s. 7—43. 8) Działalność związków zawodowych na terenie województwa gdańskiego w latach 1945—1947, Biuletyn Biura Historycznego CRZZ, 1962, 2, s. 7—25. 9) Ruch robotniczy na Pomorzu Gdańskim w latach 1924—1926, Z Pola Walki, 1962, 3, s. 49—72. 10) Rola Polskiej Partii Robotniczej w powstaniu i utrwaleniu władzy ludowej na terenie województwa gdańskiego 1945—1947, w: Sesja naukowa poświęcona dwudziestej rocznicy powstania Polskiej Partii Robotniczej (19—20 marca 1962 r.), Gdańsk 1963, s. 71—112. 11) Działalność Narodowej Demokracji na Pomorzu Gdańskim w latach 1920—1926, Zap. Hist., 1964, 1, s. 7—37. 12) Proletariat rolny Pomorza Gdańskiego w latach 1920—1926, Rocznik Gdański, t. 22, s. 117—152. 13) Rozwój społeczno-gospodarczy województwa gdańskiego w latach 1945—1965, w: Województwo gdańskie w XX-leciu Polski Ludowej, Gdańsk 1965, s. 3—38. 14) Endecja wobec problemów polskich ziem zachodnich w latach 1918—1939, Zap. Hist., 1966, 4, s. 61—80. 15) Niektóre problemy ewolucji ideowo-politycznej endecji w latach 1919—1939, Kwart. Hist., 1966, 4, s. 861—876. 16) Endecka koncepcja polityki wschodniej w latach 1917—1921. Materiały na sesję naukową z okazji 50-lecia Wielkiej Rewolucji Październikowej. Wyższa Szkoła Pedagogiczna, Gdańsk 1967, ss. 50. 17) Tworzenie się władzy ludowej w województwie gdańskim, Zeszyty Naukowe, Wojskowa Akademia Polityczna, 16 (50), 1967, s. 19—32. 18) Endecka koncepcja granic Polski w latach 1918—1921, Zap. Hist., 1968, 3, s. 193—215. 19) Miejsce Narodowej Demokracji w życiu politycznym II Rzeczypospolitej, Dzieje Najnowsze, 1969, 1, s. 47—62. 20) Endecka koncepcja polityki wschodniej w latach II Rzeczypospolitej, Studia z Dziejów ZSRR i Europy Środkowej, 5: 1969, s. 55—100. 21) Z problemów życia politycznego w Grudziądzu w latach 1920—1939, Rocznik Grudziądzki, 5—6: 1970, s. 387—405. 22) Najnowsze badania nad nurtami politycznymi w Polsce w XX w., Kwart. Hist., 1971, 1, s. 84—93. 23) U narodzin nowej Polski, Wojewódzki Ośrodek Propagandy Partyjnej przy KW PZPR, Gdańsk 1972, ss. 95. 24) Główne elementy integracji Pomorza Gdańskiego z pozostałymi ziemiami polskimi w latach 1920—1970, Zap. Hist., 1972, 3, s. 47—79. 25) Z dziejów tendencji nacjonalistycznych. O stanowisku Narodowej Demokracji wobec kwestii narodowej w latach 1893—1939, Kwart. Hist., 1973, 4, s. 817—843. 26) Myśl polityczna i polityka morska w latach 1870—1970, Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego, 2, 1973, s. 79—92. 27) Endecja wobec kwestii ukraińskiej i białoruskiej, w: Słowianie w dziejach Europy, Uniwersytet im. A. Mickiewicza, Poznań 1974, s. 301—308. c) Prace popularnonaukowe: 28) Pomorze w latach dwudziestolecia (1920—1939), w: Pomorze Gdańskie, nr 1, Gdańsk 1965, s. 143—170. 29) Narodowa Demokracja a problem Ziem Zachodnich, Komunikaty Instytutu Bałtyckiego, 4: 1966, s. 17—34. 30) Ziemia sztumską pod panowaniem pruskim, w: Ziemia sztumską, Gdynia 1968, s. 85—117. 31) Ruch robotniczy w Gdyni w latach 1920—1926, w: Pomorze Gdańskie, nr 5, Gdańsk 1968, s. 91—113. 32) Perspektywy rozwoju społeczno-gospodarczego w myśli politycznej KPP, w: 50 lat ruchu komunistycznego w Polsce. Centralna Szkoła Partyjna i Zakład Historii Partii przy KC PZPR, Warszawa 1969, s. 7—21. 33) Problemy integracji Pomorza Gdańskiego z Polską w minionym półwieczu, Komunikaty Instytutu Bałtyckiego, 11: 1969,

s. 21—31. 34) Historia dla klasy III liceum ogólnokształcącego. Część pierwsza (od końca XIX w. do wybuchu II wojny światowej), Warszawa 1969, ss. 304. 35) Historia dla klasy III liceum ogólnokształcącego. Część druga (od wybuchu II wojny światowej do roku 1964), Warszawa 1970, ss. 192. 36) Historia dla klasy III liceum ogólnokształcącego. Część druga (od końca XIX w. do 1939 r.), wyd. 3 zmienione, Warszawa 1971, ss. 280. 37) Historia dla klasy IV liceum ogólnokształcącego oraz dla klasy III technikum, wyd. 4 zmienione, Warszawa 1972, ss. 224. 38) Problem odzyskania Pomorza na przełomie XIX i XX wieku (do 1920 r.), w: Pomorze Gdańskie, nr 8, Gdańsk 1973, s. 137—158. d) Recenzje: 39) Tymczasowy Komitet Rewolucyjny Polski. Opracował i wstępem opatrzył A. Litwin, Warszawa 1955; Przegląd Historyczny, 1956, 3, s. 601—604. 40) Sesja naukowa 1905—1907 r. w Poznaniu (Studia i Materiały do Dziejów Wielkopolski i Pomorza), Poznań 1957; Gdańskie Zeszyty Humanistyczne, 1959, 1—2, s. 213—217. 41) D. Steyer, Problemy robotnicze Gdyni 1926—1939, Gdańsk 1959; Z Pola Walki, 1960, 1, s. 188—191. 42) Powstanie wielkopolskie 1918—1919. Praca zbiorowa pod red. K. Piwarskiego, Poznań 1958; Gdańskie Zeszyty Humanistyczne, 1960, 1—2, s. 180—185. 43) M. Stański, Rozwój ruchu ludowego na Pomorzu Gdańskim 1920—1926, Poznań 1960; Zap. Hist., 1962, 3, s. 450—453. 44) Pierwsza próba syntezy dziejów ruchu robotniczego na Pomorzu Gdańskim w latach 1920—1939; *ibid.*, 1963, 1, s. 59—72. 45) A. Czubiński, Ruch robotniczy we wschodnich powiatach Wielkopolski w okresie II Rzeczypospolitej (1918—1939), Poznań 1962; Z Pola Walki, 1963, 1—2, s. 370—372. 46) I. Wolińska, Roman Dmowski — człowiek — Polak — przyjaciel, Chicago 1961; Kwart. Hist., 1964, 1, s. 195—198. 47) E. Jadziak, Wyzwolenie Pomorza. Działania 1 Armii WP w operacji pomorskiej Armii Radzieckiej 6 III — 7 IV 1945 r., Warszawa 1962; *ibid.*, 1964, 2, s. 589—590. 48) W. Stankiewicz, Konflikty społeczne na wsi polskiej 1918—1920, Warszawa 1963; *ibid.*, 1964, 4, s. 1104—1107. 49) A. Leiwand, Polska Partia Socjalistyczna wobec wojny polsko-radzieckiej 1919—1920, Warszawa 1964; *ibid.*, 1965, 1, s. 239—242. 50) A. Czubiński, E. Makowski, Klasowy ruch robotniczy w Wielkopolsce w okresie II Rzeczypospolitej, t. 1: lata 1918—1928, Poznań 1963; Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych, 27: 1965, s. 274—278. 51) M. Orzechowski, Narodowa Demokracja na Górnym Śląsku (do 1918 r.), Wrocław 1965; Kwart. Hist., 1966, 1, s. 230—233. 52) C. Kozłowski, Działalność polityczna Koła Międzypartyjnego w latach 1915—1918, Warszawa 1967; *ibid.*, 1968, nr 3, s. 746—749. 53) II Zjazd Komunistycznej Partii Robotniczej Polski (19 IX—2 X 1923). Protokoły obrad i uchwały. Przygotowali do druku i wstępem opatrzyli: G. Iwański, H. Malinowski i F. Świetlikowa, Warszawa 1968; *ibid.*, 1969, 4, s. 992—995. 54) M. Pietrzak, Rządy parlamentarne w Polsce w latach 1919—1926, Warszawa 1969; *ibid.*, 1970, 1, s. 172—174. 55) K. Wajda, Migracje ludności wiejskiej Pomorza Wschodniego w latach 1850—1914, Wrocław 1969; Komunikaty Instytutu Bałtyckiego, 12: 1970, s. 109—112. 56) Polski słownik biograficzny, t. 14, Wrocław 1969; Kwart. Hist., 1971, 1, s. 187—190. 57) W. Wrzesiński, Polski ruch narodowy w Niemczech 1922—1939, Poznań 1970; *ibid.*, 1971, 4, s. 988—991. 58) J. R. Szaflik, Polskie Stronnictwo Ludowe Piast 1926—1931, Warszawa 1970; *ibid.*, 1971, 4, s. 991—995. 59) R. Dąbrowski, Przemysł spożywczy w województwie pomorskim w latach 1920—1939, Toruń 1970; Zap. Hist., 1972, 2, s. 140—144. 60) Nad studiami z dziejów Narodowej Demokracji; Dzieje Najnowsze, 1972, 3, s. 225—232. 61) M. Widernik, Główne problemy gospodarczo-społeczne miasta Gdyni w latach 1926—1939, Gdańsk 1970; Zap. Hist., 1972, 4, s. 211—213. 62) A. Pilch, Studencki ruch polityczny w Polsce w latach 1932—1939, Kraków 1972; Studia Historyczne, 1973, 4, s. 624—627.

W niniejszym wykazie nie uwzględniono: 2 publikacji źródeł (Rocznik Gdański), 14 wypowiedzi dyskusyjnych (Z Pola Walki, Kwartalnik Historyczny, Dzieje Najnowsze i inne), 4 sprawozdań naukowych (Zapiski Historyczne, Kwartalnik Historyczny).

Wydział III

CHURSKI ZYGMUNT urodził się 29 maja 1927 r. w Piaskach pow. Sierpc. Do 1939 r. ukończył 6 klas szkoły podstawowej. Po wyzwoleniu uczęszczał do szkoły ogólnokształcącej, którą ukończył w r. 1948. W tym samym roku rozpoczął studia na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym UMK w Toruniu. Dyplom magisterski otrzymał w r. 1952, stopień doktora nauk przyrodniczych w r. 1962, a stopień doktora habilitowanego nauk geograficznych w zakresie hydrografii i geografii fizycznej w lutym 1974 r. Od czasu ukończenia studiów pracuje w Instytucie Geografii UMK w Toruniu, prowadząc wykłady i ćwiczenia, m.in. z kartografii i topografii, hydrografii i oceanografii, fizjografii urbanistycznej, gospodarki wodnej, fotointerpretacji, zajęcia specjalistyczne na kierunku hydrografii, łącznie z opieką nad pracami magisterskimi. Poza tym przez wiele lat wykładał w Studium Nauczycielskim w Toruniu i Zaocznym Studium Nauczycielskim w Toruniu oraz w Wyższej Szkole Wojsk Rakietowych i Artylerii w Toruniu. W latach 1963—1974 odbył liczne staże i wyjazdy zagraniczne. W latach 1963, 1965, 1966 przebywał w ZSRR, gdzie odbył staże w katedrach hydrologii uniwersytetów w Moskwie, Leningradzie i Irkucku, w Instytucie Biologii AN ZSRR w Boroku nad Zalewem Rybińskim oraz w Instytucie Limnologicznym w Listwiance nad Bajkałem. W r. 1968 brał udział w wyprawie naukowej na Islandię, jako specjalista w zakresie hydrologii. W r. 1970 zapoznał się z wynikami badań geograficznych w Szwecji. W 1972 r. prowadził wycieczkę naukową na Kaukaz, a w 1974 r. przebywał we Francji w ośrodkach naukowych Paryża, Bordeaux, Tuluzy i Grenoble. W latach 1960—1970 brał udział w wielu kongresach i sympozjach międzynarodowych (w roku 1961 w Kongresie INQUA w Warszawie, w 1965 w sympozjum dotyczącym historii jezior — w Leningradzie oraz w Międzynarodowym Kongresie Limnologicznym w Warszawie, w r. 1966 w II Międzynarodowym Kongresie Oceanograficznym w Moskwie), ponadto w licznych zjazdach i konferencjach naukowych w kraju, dotyczących zagadnień hydrograficznych, geomorfologicznych i fotointerpretacji. Badania naukowe prowadzone w sezonach letnich dotyczyły następujących obszarów: jez. Mukrz, jez. Wdzydze, okolic Koronowa, Bydgoszczy, Inowrocławia, Tucholi, Poj. Brodnickiego, Garbu Lubawskiego oraz jez. Bajkał i Zbiornika Rybińskiego w ZSRR, przedpola Skeidararjökull na Islandii, Basenu Paryskiego i Alp francuskich. Z zebranych materiałów przygotował 30 publikacji. Ponadto brał udział w wielu opracowaniach zespołowych dla potrzeb gospodarki narodowej. Od r. 1954 uczestniczy w pracach Zarządu Oddziału PTG w Toruniu, pełniąc funkcję skarbnika, sekretarza, a obecnie przewodniczącego sekcji fotointerpretacji. Od 1960 r. bierze także czynny udział w pracach TWP, głównie w zakresie popularyzacji wiedzy geograficznej.

Spis prac: a) Rozprawy i artykuły: 1) Jezioro Mukrz pod względem morfologicznym i hydrograficznym, *Studia Soc. Scient. Tor.* nr 1, 1953. 2) Wstępne badania nad stosunkami hydrologicznymi północnego zbocza pradoliny Noteci na odcinku Ślesin-Zielonczyn, *Roczniki Nauk Rolniczych*, t. 72-F-2, 1957 (wspólnie z Z. Churską). 3) O morfologii i hydrografii Pola Grunwaldu, *Geografia w szkole*, 1960, z. 3. 4) The Drwęca Valley near Nowe Miasto, *Guide-Book of Excursion INQUA*, Part I, North Poland, 1961. 5) Role of morphogenetic agents in the disappearing of lake basins on selected examples. Abstracts of Papers VI-th Congress INQUA, 1961. 6) Morfologia i hydrografia kompleksu Jeziora Wdzydze, *Roczniki Nauk Rolniczych*, t. 93-D, 1961. 7) Charakterystyka geograficzna powiatu tucholskiego, *Studia Soc. Scient. Tor.*, 1962. 8) Oz Kurzętnicki, *Zeszyty Naukowe UMK*, 1964, z. 10. 9) The origin of the Jeziorak Lake basin and its influence on the hydrographic relation and development of particular basins. Abstracts XVI *Limnologorum Conventus in Polonia*, Warszawa 1965. 10) Młodoplejstoceńskie osady jeziorne z okolic Kurzętnika nad Drwęcą, *Zeszyty Naukowe UMK*, 1966, z. 14. 11) Morphométrie et genèse du lac Jeziorak, *ibid.* *Prace Stacji Limnologicznej w Iławie*, 1966, nr 2. 12) Województwo bydgoskie, *Wody*, PWN, 1967. 13) Quelques remarques sur la différenciation de la masse d'eau du lac Jeziorak, *Zeszyty Naukowe UMK*, *Prace Stacji Limnologicznej w Iławie*, 1967, nr 3. 14) Problematyka badawcza Instytutu Limnologicznego Syberyjskiego Oddziału Akademii Nauk ZSRR w Listwiance nad Bajkałem, *Przegląd Geograficzny*, t. 39: 1967, z. 4. 15) Zmiany sieci hydrograficznej na przedpolu lodowca Skeidararjökull na Islandii w świetle zdjęć lotniczych, *Fotointerpretacja w geografii*, 1970, z. 6. 16) Results of Observation of Water—Level Fluctuations on the Sandgigkvisl River (Iceland) in Summer 1968, *Bulletin de l'Académie Polonaise des Sciences, série de Sci. géol. et géogr.*, Volume XVIII, 1970, nr 4. 17) Photointerpretation of the morphological and hydrographical phenomena on the forefield of Skeidararjökull glacier (Iceland), *Kammer der Technik*, Berlin 1970 (wspólnie z K. Klimkiem). 18) Pseudomorfozy szczelin lodowych w okolicy Solca Kujawskiego, *Zeszyty Naukowe UMK*, 1971, z. 26. 19) Kilka uwag o metodach popularyzacji wiedzy geograficznej w ośrodkach sanatoryjnych, *Biuletyn Zarządu Głównego TWP*, Warszawa 1971. 20) Genesis and Evolution of the River System in the Forefield of the Skeidararjökull (Iceland), *Bulletin de l'Académie Polonaise des Sciences, série de Sci. de la Terre*, Volume XX, 1972, nr 1. 21) Hydrographic features of the proglacial area of Skeidararjökull, *Geographia Polonica*, 26, 1973. 22) Uwagi o warunkach wodnych i ich wpływie na procesy erozyjne w dolinie dolnej Drwęcy, *Acta Univ. Nicolai Copernici, Geografia IX*, 1973, z. 31. 23) Rozwój sieci wodnej na przedpolu lodowca Skeidararjökull (Islandia), *Czasopismo Geograficzne*, t. 44: 1973, z. 2. 24) Województwo bydgoskie, *Charakterystyka wód powierzchniowych*, PWN, 1973. 25) Krajobraz doliny Drwęcy w okolicy Nowego Miasta Lubawskiego, *Krajobraz Pola Grunwaldu i próba jego rekonstrukcji w okresie bitwy*, *Przewodnik Ogólnopolskiego Zjazdu PTG w Toruniu*, Toruń 1973. 26) Wybrane zagadnienia z hydrografii przedpola lodowca Skeidararjökull na Islandii, *Uniwersytet M. Kopernika*, Toruń 1974. b) *Recenzje*: 27) L. L. Rossolimo, Bajkał; *Czasopismo Geograficzne*, t. 42: 1971, z. 3. c) *Mapy*: 28) Mapa geomorfologiczna Polski 1 : 50 000, ark. Nowe Miasto Lubawskie, IG PAN, 1962. 29) Siatki kartograficzne, UMK, Toruń 1968 (wspólnie z R. Galonem). 30) Mapa geomorfologiczna Polski 1 : 50 000, ark. Bydgoszcz Wsch., IG PAN, 1968. 31) Siatki kartograficzne, II wyd., UMK, Toruń 1974 (wspólnie z R. Galonem).

GIZINSKI ANDRZEJ urodził się 4 października 1932 r. w Lidzbarku k. Działdowa, w rodzinie inteligenckiej. Do czasu wybuchu wojny ukończył pierwszą klasę szkoły podstawowej. Gimnazjum i liceum ukończył

w 1950 r. w Działdowie. W 1950 r., po uzyskaniu świadectwa dojrzałości, rozpoczął studia na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym UMK w Toruniu, na kierunku biologii. Pracę magisterską o tematyce hydrobiologiczno-zoologicznej napisał w Katedrze Ochrony Przyrody i Ekologii pod kierunkiem prof. dra J. Mikulskiego. W czerwcu 1955 r. uzyskał stopień magistra zoologii. Jeszcze przed ukończeniem studiów, w lutym 1955 r., podjął pracę na UMK, w Katedrze Ochrony Przyrody i Ekologii, najpierw na stanowisku asystenta, później starszego asystenta (1959) i adiunkta (od 1964 r.). Stopień doktora nauk przyrodniczych uzyskał w r. 1964 na podstawie pracy pt. „Fauna denna jako wskaźnik typologiczny jezior Pojezierza Iławskiego”. We wrześniu 1973 r. ukończył przewód habilitacyjny. Rozprawa habilitacyjna dotyczyła typologii faunistycznej jezior północnej Polski. W marcu 1974 r. uzyskał stopień doktora habilitowanego nauk przyrodniczych w zakresie zoologii. Jest członkiem Towarzystwa Naukowego w Toruniu, Polskiego Towarzystwa Zoologicznego, Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Mikołaja Kopernika i Polskiego Towarzystwa Hydrobiologicznego, w którym pełni funkcję członka Zarządu Głównego i członka Zarządu Oddziału Toruńskiego. Jest także członkiem Societas Internationalis Limnologiae Theoreticae et Aplicate (SIL).

Spis prac: a) Rozprawy: 1) Obserwacje nad zgrupowaniem fitofilnych larw *Tendipedidae*, Zesz. Nauk. UMK, Biologia, 2: 1958, 3—31. 2) Fauna denna potoków Trzebiochy, Zielonej i Tażyny, IV Zjazd Hydrobiologów Polskich w Krakowie, 1958, 26—27. 3) Fauna denna kilku jezior sandaczowych (Żnińskie M., Rańsk, Brajniki, Wałpusz), Zjazd Anatomów i Zoologów Pol., Kraków 1959, 88—91. 4) Wstępne studia hydrobiologiczne nad niektórymi elementami flory i fauny Brdy oraz jeziora Stoczek jako terenu przyszłego zbiornika zaporowego pod Koronowem, Przyroda Polski Zach., 4: 1960, 47—67 (wspólnie z R. Bohrem). 5) Fauna denna potoku Trzebiocha, Roczn. Nauk. Rol., 93 D: 1961, 339—363. 6) Obserwacje nad fauną denną jeziora Wdzydze, 93 D: 1961, 141—162 (wspólnie z J. Mikulskim). 7) Próba charakterystyki Brdy w dolnym biegu, V Zjazd Hydrobiol. Pol., Gdańsk 1961, 91—93. 8) Studia nad zróżnicowaniem fauny dennej zbiorników jezior Pojezierza Pomorskiego i Pojezierza Brodnickiego, Acta Hydrobiologica, 7: 1965, 141—154 (wspólnie z J. S. Mikulskim). 9) Fauna denna Zbiornika Koronowskiego w pierwszych latach po zalaniu, Zesz. Nauk. UMK, Nauki Mat.-Przyr., 15, Biologia, 9: 1966, 117—128 (wspólnie z N. Wolnomiejskim). 10) Bottom fauna as typological indicator of lakes. Part I. Ecological character of bottom fauna of ten lakes in the Iława Lakeland, Pol. Arch. Hydrobiol., 14 (27): 1967, 39—65. 11) Bottom fauna as typological indicator of lakes. Part II. Classification of ten lakes in the Iława Lakeland, *ibid.*, 1967, 67—86. 12) The bottom fauna of the lake Jeziorak (southern part) and the Lake Płaskie, Prace Stacji Limnologicznej w Iławie, 3: 1967, 11—28 (wspólnie z I. Tronowską i J. Widuto). 13) Fauna denna Zbiornika Koronowskiego i sąsiednich drobnych zbiorników wodnych, VII Zjazd Hydrobiol. Pol., Świnoujście 1967, 31—32. 14) Zróżnicowanie horyzontalne bentosu profundalowego jeziora Gopła, VIII Zjazd Hydrobiol. Pol., Białystok 1970, 37—38. 15) An attempt to determine the dynamics of number, biomass and production of main components of the profundal fauna in the southern part of the Lake Jeziorak, Limnological Papers, 6: 1971, 115—132 (wspólnie z R. Wiśniewskim). 16) The horizontal differentiation of the bottom fauna in the Gopło Lake, *ibid.*, 7: 1972, 57—

—76 (wspólnie z S. Kadulskim). 17) Bottom fauna of the bay part Gopło Lake, *ibid.*, 7: 1972, 77—93 (wspólnie z E. Toczek-Boruchową). 18) The bottom fauna of the water reservoirs which newly came into being in the neighborhood of the Koronowo Dam Reservoir, *ibid.*, 7: 1972, 95—108 (wspólnie z A. Paliwodą). 19) Zróżnicowanie horyzontalne i sezonowe charakteru fauny profundalowej a reprezentatywność prób, IX Zjazd Hydrobiol. Pol., Poznań 1973, 85—86. 20) Mikrostratyfikacja tlenowa w jeziorze (demonstracja przyrządu), *ibid.*, s. 63 (wspólnie z R. Wiśniewskim). 21) The production of the zoobenthos in the „pseudolittoral” of the Lake Jeziorak, *Limnological Papers*, 9: 1974 (wspólnie z N. Wolnomiejskim i L. Mandziarą). 22) Bottom fauna of the Koronowo Dam Reservoir in its fifth and sixth year of existence, *ibid.*, 1974 (wspólnie z N. Wolnomiejskim). 23) The production of macrobenthos in the psammolittoral of Lake Jeziorak, *ibid.*, 1974 (wspólnie z N. Wolnomiejskim i M. Jermołowicz). 24) Podstawowe prawidłowości procesów produkcyjnych w jeziorach ławskich i w jez. Gopło z punktu widzenia walorów użytkowych wody, *Pol. Arch. Hydrobiol.* (w druku). Opracowanie zbiorowe pod red. J. S. Mikulskiego i A. Gizińskiego. 25) Typologia faunistyczna eutroficznych jezior północnej Polski, *Prace Habilitacyjne UMK w Toruniu*, 1974, 1—108. b) Recenzje: 26) Z. Kajak, Hillbricht-Ilkowska (Eds), *Productivity problems of freshwaters*, Warszawa—Kraków 1972, 918 pp.; *Wiadomości Ekologiczne*, 19: 1973, 282—287.

KOPCEWICZ JAN urodził się dnia 3 marca 1940 r. w Brzyskach, pow. Jasło, woj. Rzeszów. Szkołę podstawową ukończył w Dobrzejewicach koło Torunia w 1952 r. Do szkoły średniej uczęszczał w Toruniu. Egzamin dojrzałości zdał w II Liceum Ogólnokształcącym w 1956 r. W tym samym roku rozpoczął studia na kierunku biologii Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. W czasie studiów specjalizował się w zakresie fizjologii-biochemii roślin. Tematem pracy magisterskiej była „Aktywność peroksydazy u rośliny dnia długiego i krótkiego w zależności od długości okresu świetlnego”. Studia zakończył w 1961 r., po czym przez okres dwu lat pracował jako asystent naukowo-techniczny w Zakładzie Mykologii UMK. W 1963 r. rozpoczął pracę w Zakładzie Fizjologii Roślin UMK w charakterze asystenta — specjalizując się w zagadnieniach fizjologii wzrostu i rozwoju roślin. W październiku 1968 r. na podstawie pracy „Studia nad endogennymi giberelinami i inhibitorami wzrostu w rozwoju sosny zwyczajnej (*Pinus silvestris* L.)” uzyskał stopień naukowy doktora. W grudniu 1968 r. awansował na stanowisko adiunkta. We wrześniu 1972 r. na podstawie rozprawy „Studia nad fizjologiczną rolą hormonów estrogennych w procesach wzrostu i rozwoju roślin” uzyskał stopień naukowy doktora habilitowanego. W latach 1973—1974 odbył roczny staż naukowy w USA — Michigan State University, Department of Botany and Plant Pathology, pracując nad enzymologią i chemizmem kompleksowych połączeń hormonów z innymi składnikami komórkowymi. Jest członkiem ZSL, ZNP, prezesem Toruńskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Biochemicznego oraz członkiem Polskiego Towarzystwa Botanicznego i Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika.

Spis prac: a) Rozprawy i artykuły: 1) The dynamics of growth substances during germination and early growth of larch (*Larix decidua* Mill.) and pine (*Pinus silvestris* L.). I. Gibberellin-like substances and inhibitors of gibberellin-induced growth, Roczniki Nauk Roln., 90A4: 1966, 689—698 (wspólnie z M. Michniewiczem). 2) The dynamics of growth substances during germination and early growth of larch (*Larix decidua* Mill.) and pine (*Pinus silvestris* L.). II. Auxins and inhibitors of auxin and gibberellin induced growth, *ibid.*, 94A2: 1968, 213—231 (wspólnie z M. Michniewiczem). 3) Dynamics of gibberellin-like substances and growth inhibitors in pine (*Pinus silvestris* L.) and larch (*Larix decidua* Mill.) in relation to age and season. Bull. Acad. Pol. Sci. Ser. Biol., 15: 1967, 427—433 (wspólnie z M. Michniewiczem i K. Kriesel). 4) Seasonal changes of gibberellin-like substances and growth inhibitors in the apical meristems of pine (*Pinus silvestris* L.), Acta Soc. Bot. Pol., 37: 1968, 579—587. 5) Some physico-chemical and biological properties of the gibberellin-like substances from pine (*Pinus silvestris* L.), Bull. Acad. Pol. Sci. Ser. Biol., 16: 1968, 667—672. 6) The dynamics of growth substances during the development of the pine inflorescences. I. Male inflorescences, Roczn. Nauk Roln., 95A1: 1969, 105—112. 7) The dynamics of growth substances during the development of the pine inflorescences. II. Female inflorescences, *ibid.*, 95A2: 1969, 231—238. 8) Seasonal changes of auxin-like substances and growth inhibitors in the apical meristems of pine (*Pinus silvestris* L.), Zesz. Nauk. UMK, 13: 1970, 123—130. 9) Auxins and growth inhibitors in pine (*Pinus silvestris* L.) and larch trees (*Larix decidua* Mill.) of different age, *ibid.*, 139—146 (wspólnie z M. Michniewiczem i K. Kriesel). 10) Gibberellin-like substances and growth inhibitors in pine-trees (*Pinus silvestris* L.) of different age, *ibid.*, 131—138. 11) Further investigations on physiological and chemical properties of the inhibitor of the gibberellin induced growth isolated from Scots pine, *ibid.*, 163—171 (wspólnie z M. Michniewiczem). 12) Studies on the mechanism of light and low temperature action on germination in seeds of Scots pine (*Pinus silvestris* L.). I. Effect of some growth regulators on the germination of pine seeds in darkness, Acta Soc. Bot. Pol., 39: 1970, 210—213. 13) Sprawozdanie z II Sympozjum poświęconego regulatorem wzrostu roślin, Wiad. Botan., 13: 1969, 299—302. 14) Biosynteza i mechanizm działania giberelin, *ibid.*, 14: 1970, 27—36. 15) Effect of white light irradiation on the endogenous growth regulators content in seeds and seedlings of pine (*Pinus silvestris* L.), Acta Soc. Bot. Pol., 40: 1971, 431—439. 16) Effect of coloured light irradiation on germination and endogenous growth regulator content in Scots pine (*Pinus silvestris* L.), Bull. Acad. Pol. Sci. Ser. Biol., 20: 1972, 419—425. 17) Influence of steroids on the growth of dwarf pea, Naturwissensch., 56: 1969, 278—289. 18) Influence of estrone on the growth and endogenous gibberellins content in the pea, Bull. Acad. Pol. Sci. Ser. Biol., 17: 1969, 727—732. 19) Effect of estrone on the content of endogenous gibberellins in the dwarf pea, Naturwissensch., 56: 1969, 334—335. 20) Influence of estrogens on the auxins content in plants, *ibid.*, 57: 1970, 48—49. 21) Effect of estradiol-17beta, estrone and estriol on the endogenous auxins content in plants, Acta Soc. Bot. Pol., 39: 1970, 339—347. 22) Influence of estrogens on flower formation in *Cichorium intybus* L., Naturwissensch., 57: 1970, 136—138. 23) Influence of steroidal hormones on flower sex expression in *Ecballium elaterrimum* (L.) A. Rich., Zeitsch. Pflanzenph., 65: 1971, 92—95. 24) Estrogens in developing bean (*Phaseolus vulgaris*) plants, Phytochem., 10: 1971, 1423—1428. 25) Influence of gibberellic acid and CCC on estrogens content in beans, Biol. Plant., 13: 1971, 333—339. 26) Influence of indole-3-acetic acid, kinetin and abscisic acid on the estrogens content of beans, *ibid.*, 14: 1972, 223—226. 27) Oestrogens in the long-day plants *Hyoscyamus niger* and *Salvia splendens* grown under inductive

and non-inductive light conditions, *New Phytol.*, 71: 1972, 129—135. 28) Estrogens in the short-day plants *Perilla ocimoides* and *Chenopodium rubrum* grown under inductive and non-inductive light conditions, *Zeitsch. Pflanzenph.*, 67: 1972, 373—377. 29) Estrogens in 2-chloroethylphosphonic acid induced femaleness of *Cucurbita pepo* L., *Experientia*, 28: 1972, 603—604 (wspólnie z A. Chromińskim). 30) Auxins and gibberellins in 2-chloroethylphosphonic acid induced femaleness of *Cucurbita pepo* L., *Zeitsch. Pflanzenph.*, 68: 1972, 184—189 (wspólnie z A. Chromińskim). 31) Effect of estrogens on cytokinin and abscisic acid-like compound contents in pea, *Experientia*, 28: 1972, 1516—1517 (wspólnie z J. Rogozińską). 32) Effect of red light irradiation on metabolism of free and bound gibberellins in Scots pine (*Pinus silvestris* L.), *Bull. Acad. Pol. Sci. Ser. Biol.*, 21: 1973, 383—388 (wspólnie z Z. Porazińskim). 33) Influence of low temperature on germination and endogenous growth regulator contents in Scots pine (*Pinus silvestris* L.), *Acta Soc. Bot. Pol.*, 42: 1973, 233—240 (wspólnie z Z. Porazińskim). 34) Estrogen-like substances in dormant and cold-treated hyacinth bulbs (*Hyacinthus orientalis* L.), *Experientia*, 29: 1973, 1167—1168 (wspólnie z M. Saniewskim i R. Rudnickim). 35) Znakowanie kwasu giberelowego węglem C-14 metodą wymiany izotopowej, *Zesz. Nauk. UMK*, 16: 1974, 201—207 (wspólnie z Z. Porazińskim). 36) Effect of growth regulators, steroids and estrogen fraction from sage plants on flowering of a long day plant, *Salvia splendens*, grown under non-inductive light conditions, *Biol. Plant.*, 16: 1974, 132—136 (wspólnie z Z. Porazińskim). 37) Effect of blue light irradiation on metabolism of free and bound gibberellins in Scots pine (*Pinus silvestris* L.), *Zesz. Nauk. UMK*, 1975, w druku (wspólnie z Z. Porazińskim). 38) Enzymatic esterification of indole-3-acetic acid to myo-inositol and glucose, *Plant. Physiol.*, 1975, w druku (wspólnie z A. Ehmman i R. S. Bandurskim).

WOJTCZAK ZBIGNIEW urodził się 9 listopada 1925 r. w Grudziądzu. W maju 1940 r. Niemcy wysiedlili go wraz z rodzicami z Torunia na Lubelszczyznę, gdzie pracował jako robotnik drogowy. Po wyzwoleniu kontynuował naukę w Lublinie, a następnie w Toruniu. W r. 1947 zdał jako eksternista egzamin dojrzałości w Liceum im. M. Kopernika w Toruniu. W tym samym roku rozpoczął studia chemiczne na UMK. W latach 1949—1952 pracował w Technikum Odzieżowym jako nauczyciel fizyki. W r. 1952 uzyskał dyplom magistra filozofii z zakresu chemii. Pracę magisterską pod tytułem „Zastosowanie paku smoły drzew liściastych do produkcji farb i lakierów” wykonał w Katedrze Chemii Organicznej pod kierunkiem prof. dra W. Zacharewicza. Po ukończeniu studiów pracował w Zakładzie Wytwórczym Serów Topionych w Toruniu jako starszy asystent, a następnie jako kierownik laboratorium. 1 VII 1956 r. rozpoczął pracę w Katedrze Chemii Ogólnej UMK jako asystent. W 1957 r. otrzymał nominację na starszego asystenta. Pracę doktorską „Wzajemne oddziaływanie polielektrolitu ujemnego (kwasu polimetakrylowego) i kationów metali ziem alkalicznych w roztworach rozcieńczonych”, napisaną pod kierunkiem prof. dr A. Ulińskiej, obronił w listopadzie 1963 r. 1 XII 1963 r. otrzymał nominację na stanowisko adiunkta. W 1965 r. za prace badawcze w dziedzinie polielektrolitów otrzymał nagrodę zespołową III stopnia Ministra Szkolnictwa Wyższego. W okresie od 10 XI 1967 r. do 10 IX 1968 r. przebywał na stażu naukowym w Centre de Re-

cherches sur les Macromolécules w Strasburgu we Francji, gdzie pracował w zespole prof. H. Benoit. Po przedłożeniu pracy pt. „Wpływ środowiska na konformację cząsteczek różnych polikwasów” uzyskał w dniu 9 VI 1971 r. stopień doktora habilitowanego. 1 X 1972 r. otrzymał nominację na stanowisko docenta w Zakładzie Chemii Ogólnej Instytutu Chemii UMK w Toruniu.

Spis prac: a) Rozprawy i artykuły: 1) Polimeryzacja kanalikowa, *Wiadomości Chemiczne*, 13: 1959, s. 370. 2) Polimery przyszłości, *ibid.*, 14: 1960, s. 795—796. 3) Konduktometryczne miareczkowanie kwasu polimetakrylowego za pomocą wodorotlenku barowego, *Chemia Analityczna*, 6: 1961, s. 587—594. 4) Podział kwasu polimetakrylowego na frakcje metodą adsorpcji na węglu, *Stud. Soc. Scient. Tor. Sec. B (Chemia)*, 4: 1962, 2, s. 1—10 (wspólnie z A. Ulińską i L. Hupenthalem). 5) Specific influence of strontium cations on properties of solutions of polymethacrylic acid, *Journal of Polymer Science*, 2B: 1964, s. 661—663. 6) Wzajemne oddziaływanie polielektrolitu ujemnego (kwasu polimetakrylowego) i kationów metali ziem alkalicznych w roztworach rozcieńczonych, *Wiadomości Chemiczne*, 18: 1964, 12, s. 739—741. 7) Interaction between alkaline earth metal cations and polymethacrylic acid in dilute solutions. I. Viscometric and conductometric titration, *Journal of Polymer Science*, A3: 1965, s. 3613—3623. 8) Potencjometryczne miareczkowanie kwasu polimetakrylowego za pomocą wodorotlenku barowego, *Chemia Analityczna*, 10: 1965, s. 737—741. 9) Interaction between alkaline earth metal cations and polymethacrylic acid in dilute solutions. II. Potentiometric titration, *Journal of Polymer Science*, A4: 1966, s. 969—972. 10) Nefelometryczne miareczkowanie kwasu polimetakrylowego wodorotlenkami metali ziem alkalicznych, *Stud. Soc. Scient. Tor. Sec. B. (Chemia)*, 6: 1966, 2, s. 1—35 (wspólnie z A. Ulińską). 11) Interaction between polyions and counterions. I. Polyacrylic acid and alkaline earth metal cations in dilute aqueous solutions, *Roczniki Chemii*, 42: 1968, s. 1319—1326. 12) Etude de la morphologie de copolymers á séquences hydrophyle-hydrophobe en mélange de solvants organiques, *European Polymer Journal*, 6: 1970, s. 247—258 (wspólnie z C. Strazielle, R. Varoqui i H. Benoit). 13) Wpływ środowiska na konformacje cząsteczek różnych polikwasów. Praca habilitacyjna. Wydawnictwa UMK, Toruń 1971, ss. 109. 14) Interaction between polyions and counterions. II. Potentiometric study of polyacrylic acid neutralized with the alkaline earth metal hydroxides in dilute aqueous solutions, *Roczniki Chemii*, 45: 1971, s. 237—245. 15) Oddziaływanie między polijonami a przeciwjonami. III. Kwas poliakrylowy i polimetakrylowy zobojętniane za pomocą tlenku magnezowego, *ibid.*, 45: 1971, s. 607—613 (wspólnie z A. Ulińską i R. Szczepańską). 16) Interaction between polyions and counterions. IV. Temperature dependence of conformational transition of polyacrylic acid neutralized with barium hydroxide, *ibid.*, 47: 1973, s. 1703—1708. b) Skrypty: 17) Ćwiczenia laboratoryjne z chemii ogólnej i analitycznej dla studentów I i II roku biologii. Część I. Chemia ogólna, Wydawnictwa UMK, 1968, s. 125—145 (wspólnie z W. Dzierżą, Z. Mańkowskim, D. Staszewską i A. Ulińską); wyd. 2: 1969, s. 128—155; wyd. 3: 1972, s. 29—44 i 157—183; wyd. 4: 1973. c) Referaty: 18) Ilościowe wyznaczenie kwasu polimetakrylowego, *Materiały III Kolokwium „Badania nad związkami wielkocząsteczkowymi”*, Łódź 27—28 I 1961, s. 14, PAN, Komisja Chemii i Technologii Polimerów (wspólnie z A. Ulińską). 19) Wiskozymetryczne i konduktometryczne badanie układu: kwas polimetakrylowy — wodorotlenki metali ziem alkalicznych, *Materiały IV Ogólnokrajowego Sympozjum „Badania nad polimerami”*, Łódź 13—15 IX 1962, s. 59, PAN, Komisja Chemii i Technologii Polimerów (wspólnie z A. Ulińską). 20) Wzajemne oddziaływanie kwasu polimetakrylowego i kationów metali ziem alkalicz-

nych w roztworach rozcieńczonych, Prace Zjazdu Naukowego PTCh, Łódź, marzec 1964, Komunikat ZG PTCh, luty 1964, s. 49 (wspólnie z A. Ulińską). 21) Potencjometryczne miareczkowanie kwasu polimetakrylowego za pomocą wodorotlenku barowego, Materiały z Kolokwium Naukowego na temat fizyko-chemicznych badań kauczuków oraz tworzyw winylowych, Oświęcim 7—8 V 1964, Biuletyn Zakładu Naukowo-Badawczego Zakładów Chemicznych Oświęcim, 4: 1964, s. 19. 22) Zależność konfiguracji cząsteczek kwasu polimetakrylowego od warunków zobojętnienia, Prace Zjazdu Naukowego PTCh — Białystok 7—8 V 1965, Komunikat ZG PTCh, kwiecień 1965, s. 56 (wspólnie z A. Ulińską). 23) Wzajemne oddziaływanie jonów kwasu poliakrylowego i kationów metali ziem alkalicznych w rozcieńczonych roztworach wodnych, Streszczenia prac zgłoszonych na Zjazd PTCh w 100 rocznicę urodzin Marii Skłodowskiej-Curie, Wrocław 8—11 VI 1967, Wiadomości Chemiczne 21: 1967, s. 385. 24) Wpływ grup metylowych na zachowanie się cząsteczek kwasu polimetakrylowego w rozcieńczonych roztworach wodnych, Streszczenia komunikatów z VII Jubileuszowego Zjazdu PTCh, Kraków 4—6 IX 1969, Wiadomości Chemiczne, 23: 1969, s. 547 (wspólnie z R. Wiklińską). 25) Spektroskopowe badania kwasu polimetakrylowego w roztworach wodnych, Streszczenia komunikatów ze Zjazdu Naukowego PTCh i SITPCh, Warszawa 13—15 IX 1971, s. 114. 26) Wpływ temperatury na konformacyjne przejście kwasu poliakrylowego zobojętnianego za pomocą wodorotlenku barowego, Streszczenia komunikatów ze Zjazdu Naukowego PTCh i SITPCh Gliwice 7—9 IX 1972, s. 145.

Wydział IV

FILAR MARIAN urodził się 6 października 1942 r. w Krośnie w rodzinie robotniczej. Po ukończeniu szkoły podstawowej, a następnie liceum ogólnokształcącego podjął naukę w pomaturalnym Technikum Górniczym w Krakowie, pracując równocześnie jako górnik w kopalniach Zagłębia Dąbrowskiego. Po ukończeniu technikum studiował w latach 1962—1967 na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, uzyskując stopień magistra prawa. Od 1 IX 1967 r. zatrudniony był w Zakładzie Prawa Karnego na stanowisku asystenta, zaś od 1 IX 1968 r. — starszego asystenta. Równocześnie odbywał pozaetatową aplikację sądową, którą ukończył w r. 1970 egzaminem sędziowskim, a następnie, w r. 1971 złożył egzamin na stanowisko radcy prawnego. W lutym 1972 r. obronił rozprawę doktorską pt. „Przestępstwo zgwałcenia w polskim prawie karnym”, która uzyskała następnie nagrodę specjalną Prokuratora Generalnego w konkursie „Państwa i Prawa”. Od 1972 r. do chwili obecnej pracuje w Zakładzie Prawa Karnego UMK na stanowisku adiunkta. W roku akademickim 1973/1974 przebywał na stypendium naukowym we Włoszech (Sykakuzy, Rzym). Podczas pracy na Uniwersytecie sprawował wiele funkcji organizacyjnych i społecznych, spośród których wymienić należy pełniącego do chwili obecnej funkcję opiekuna Koła Naukowego Prawników, pełnomocnika Ministra Pracy, Płac i Spraw Socjalnych ds. zatrudnienia absolwentów wyższych uczelni oraz ławnika Sądu Wojewódzkiego w Toruniu.

Spis prac: a) Prace monograficzne: 1) Poczytalność sprawcy odurzonego alkoholem w świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego, Warszawa 1969. 2) Przepięstwo zgwałcenia w polskim prawie karnym, Warszawa—Poznań 1974. b) Rozprawy i artykuły: 3) Czy areszt tymczasowy jest instytucją prawa penitencjarnego, Zeszyty Naukowe UMK, 1968, 37, s. 147—160. 4) Odurzenie alkoholem a zagadnienie uznania niepoczytalności, Palestra, 1970, 1, s. 51—57. 5) Odpowiedzialność karna za przestępstwa popełnione za granicą, Gazeta Sądowa i Penitencjarna, 1970, 10, s. 5—6 (wspólnie z A. Grześkowiak). 6) Karalność lichwy pieniężnej, Nowe Prawo, 1971, 7—8, s. 1125—1132 (wspólnie z W. Adamczakiem). 7) Cywilnoprawne skutki zgwałcenia, Nowe Prawo, 1972, 5, s. 770—780 (wspólnie z W. Adamczakiem). 8) Strona podmiotowa przestępstwa zgwałcenia, Nowe Prawo, 1973, 1, s. 45—52. 9) Pojęcie czynu nierządneho w prawie karnym, Palestra, 1973, 2, s. 3—16. 10) Etiologia przestępstwa zgwałcenia, Problemy Kryminalistyki, 1974, 109—110, s. 384—401. c) Prace popularnonaukowe: 11) W obliczu nowych zadań, Gazeta Sądowa i Penitencjarna, 1969, 4, s. 3. 12) Odpowiedzialność karna za wypadki przy pracy i sprowadzenie ich niebezpieczeństwa, Materiały krajowej konferencji bhp, Inowrocław 1971, s. 1—22. d) Głosy: 13) Glosa do orzeczenia Sądu Najwyższego z 2 IX 1971 (IV KR 170/71), Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych, 1973, 7—8, s. 355—359. 14) Glosa do orzeczenia Sądu Najwyższego z 17 XII 1970 (IV KR 199/70), Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych, 1973, 4, s. 145—147. 15) Glosa do orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 25 III 1974 (III KR 399/73), Państwo i Prawo, 1975, 2, s. 173—175. 16) Glosa do orzeczenia Sądu Najwyższego z 23 V 1974 (VI KZP 7/74), Państwo i Prawo, 1975, 7—8, s. 189—192. e) Recenzje i sprawozdania: 17) Sprawozdanie z obrony pracy doktorskiej adw. Łukawskiego, Palestra, 1969, 6, s. 72—74. 18) J. Leszczyński, Przepięstwo zgwałcenia w Polsce, Warszawa 1974; Palestra, 1974, 2, s. 91—95. 19) L. Falandysz, Przepięstwa i wykroczenia alkoholowe, Warszawa 1974; Państwo i Prawo, 1974, 4, s. 141—149. 20) A. Marek, Prawo wykroczeń w zarysie, Warszawa 1975; Nowe Prawo, 1975, 6, s. 887—891.

JARZĘBOWSKI WITOLD urodził się 17 października 1923 r. w Warszawie, w rodzinie inteligencji pracującej. Studia rozpoczął w r. 1942 na kompletach tajnych Uniwersytetu Warszawskiego (Wydział Prawa) i w Miejskiej Szkole Handlowej (konspiracyjna SGH). W latach 1946—1949 studiował prawo w Innsbrucku i w Paryżu, gdzie uzyskał stopień „bachelier en droit”. Jest dyplomantem Instytutu Wyższych Studiów Międzynarodowych w Paryżu. W r. 1948 uzyskał magisterium SGH. Doktorował się w r. 1969. W r. 1972 uzyskał nominację na stanowisko docenta. W latach 1948—1949 był stażystą w ONZ, kierownikiem działu w redakcji „Gazety Polskiej” w Paryżu i współpracownikiem „Revue du Droit et de la Sociologie Slave” w Paryżu. W latach 1949—1951 pracował jako sekretarz Prezydium Polskiej Izby Handlu Zagranicznego, a w latach 1951—1956 jako kierownik zakładu w Instytucie Ekonomiki i Organizacji Przemysłu. W 1956 r. był radcą prawnym w Międzynarodowej Komisji Kontroli i Nadzoru w Laosie, w latach 1956—1959 — doradcą w Ministerstwie Finansów, w latach 1959—1964 — redaktorem naczelnym wydawnictw Towarzystwa Naukowego Organizacji i Kierownictwa, w latach 1964—1969 — kierownikiem pracowni w Instytucie Przemysłu Cukrowniczego, w latach 1969—1972 — kierownikiem redakcji w Pań-

stwowym Wydawnictwie Ekonomicznym. Od 1971 r. prowadził wykłady zleczone na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego i Uniwersytetu M. Kopernika. Od 1973 r. zajmuje stanowisko kierownika Zakładu Socjologii i Teorii Organizacji i Zarządzania w Instytucie Ekonomicznym UMK.

Spis prac: a) Prace monograficzne: 1) Nowoczesne biuro — organizacja i technika, Warszawa 1972. 2) Podwójne opodatkowanie w stosunkach międzynarodowych, Warszawa 1948. 3) Ententes Régionales, Paris 1948. 4) Koncentracja funkcji zarządzania a struktura organizacyjna przedsiębiorstwa w przemyśle cukrowniczym, Warszawa 1969. b) Artykuły naukowe: 5) Rola naukowej organizacji w usprawnianiu organizacji publicznej, Biuletyn TNOiK, 1959, nr 1. 6) Co to są badania operacyjne?, *ibid.*, 1958, nr 7/8. 7) Badanie metod pracy w administracji, *ibid.*, 1961, nr 7. 8) Organizacja służby administracyjno-gospodarczej w przedsiębiorstwie przemysłowym, *ibid.*, 1960, nr 10. 9) Rola i środki działania narodowych komitetów naukowej organizacji, Przegląd Organizacji, 1963, nr 3. 10) O różnych formach marnotrawstwa i sposobach jego zwalczania, *ibid.*, 1963, nr 8—9. 11) Przedsiębiorstwo w r. 1980, *ibid.*, 1964, nr 6. 12) Koncentracja organizacyjna w świetle teorii organizacji i zarządzania, Problemy Organizacji, 1969, z. 14. 13) Koncentracja organizacyjna w przemyśle cukrowniczym (model przedsiębiorstwa wielozakładowego), *ibid.*, 1970 z. 16. 14) Analiza struktur organizacyjnych w przemyśle jako punkt wyjścia do reorganizacji systemu zarządzania, *ibid.*, 1971, nr 2. c) Podręczniki i skrypty: 15) Mechanizacja pracy biurowej. Centralna Komisja Usprawnienia Administracji Publicznej przy Prezesie Rady Ministrów, Warszawa 1955. 16) Środki pomocnicze pracy biurowej i ich racjonalizacja, *ibid.*, Warszawa 1955. 17) Korespondencja biurowa, Warszawa 1956 (6 wydań). 18) Biurowość i korespondencja, Warszawa 1965, wyd. 3. 19) Biuro-Sekretariat-Korespondencja, Warszawa 1966. 20) Biurowość rad narodowych, Warszawa 1971. 21) Zasady organizacji pracy biurowej, Warszawa 1960. 22) Organizacja obiegu pism i technika czynności korespondencyjnych, Warszawa 1960. 23) Zasady techniki organizatorskiej w pracy biurowej, Warszawa 1961. 24) Organizacja pracy sekretariatu, Warszawa 1961. 25) Korespondencja biurowa, Łódź 1962. 26) Organizacja i technika pracy biurowej, Katowice 1964. 27) Korespondencja handlowa, Katowice 1964. 28) Organizacja obiegu informacji w przedsiębiorstwie, Warszawa 1965. 29) Organizacja pracy biurowej w przedsiębiorstwach przemysłu cukrowniczego, Warszawa 1972.

JĘDRZEJEWSKI STANISŁAW urodził się dnia 21 kwietnia 1922 r. w Warszawie, gdzie mieszkał do końca 1939 r. i ukończył trzy klasy gimnazjum. Przez cały okres okupacji przebywał w powiecie mławskim, pracując w młynie w Konopkach, jako robotnik. Po wyzwoleniu mieszkał w Olsztynie do końca 1948 r. Pracował tam początkowo w Komendzie Powiatowej MO jako referent personalny, a od połowy 1946 r. w Urzędzie Wojewódzkim w Olsztynie. Jednocześnie kontynuował naukę w szkole średniej, a w latach 1947—1951 studiował na Wydziale Prawa Uniwersytetu M. Kopernika w Toruniu. Po ukończeniu studiów pracował nadal w aparacie administracji państwowej — w Starostwie Powiatowym, później w Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Toruniu. Od 1961 r. przeszedł do pracy w prokuratorskiej kontroli przestrzegania prawa. Jednocześnie dodatkowo prowadził wykłady z przedmiotów prawnych w Technikum Ekonomicznym Zaocznym w Toruniu, a od 1967 r. także zleczone

wykłady na Wydziale Prawa UMK. W tym czasie opracowywał rozprawę doktorską na temat: „Realizacja podstawowych instytucji prawa budowlanego w świetle wyników kontroli prokuratorskiej”, a uchwałą Rady Wydziału Prawa i Administracji UMK z dnia 28 X 1969 r. nadano mu stopień naukowy doktora nauk prawnych. Od r. 1969 pracuje w UMK na stanowisku starszego wykładowcy. W dniu 30 IV 1974 r. otrzymał stopień doktora habilitowanego nauk prawnych w zakresie prawa administracyjnego na podstawie rozprawy habilitacyjnej pt. „Ochrona uprawnień obywatela w polskim systemie kontroli administracji państwowej”.

Spis prac: a) Prace monograficzne: 1) Kontrola administracji państwowej, wyd. UMK, 1971, ss. 156. 2) Ochrona uprawnień obywatela w polskim systemie kontroli administracji państwowej, wyd. UMK, 1973, ss. 184. b) Artykuły: 3) Wymiar podatku do GRN, Rada Narodowa, 1957, nr 4. 4) Co będzie ze zwartą zabudową wsi, *ibid.*, 1957, nr 35, s. 6. 5) Klasyfikacja czy uwłaszczenie, *ibid.*, 1958, nr 5, s. 17. 6) Ziemia, która nie ma gospodarza, *ibid.*, 1958, nr 17, s. 18. 7) Zaświadczenie, ważny akt administracyjny, *ibid.*, 1969, nr 9, s. 19. 8) W sprawie treści prawnej pozwolenia budowlanego, *Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego*, 1969, nr 2. 9) Uwagi o badaniach przestrzegania prawa budowlanego w województwie bydgoskim, *Biuletyn Prokuratury Generalnej*, 1968, nr 12, s. 36—47. 10) Z problematyki prawnej państwowego nadzoru budowlanego — wnioski de lege ferenda, *Problemy Praworządności*, 1969, nr 1, s. 12—21. 11) W sprawie wzmocnienia roli prokuratur powiatowych w zakresie strzeżenia praworządności ludowej, *ibid.*, 1969, nr 2, s. 40—48. 12) Kierunki kontroli społecznej sprawowanej przez komisje rad narodowych, Rada Narodowa, 1970, nr 41, s. 9. 13) Z perspektywy 20 lat funkcjonowania instytucji kontroli prokuratorskiej w Polsce, *Nowe Prawo*, 1971, nr 7—8, s. 1100—1106. 14) Doceniajmy i oceniajmy k.p.a, Rada Narodowa, 1971, nr 27, s. 17. 15) Jak wzmocnić rolę komisji, *ibid.*, 1971, nr 46, s. 2 i 4. 16) Uwagi do tez reformy prawa budowlanego, *Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego*, 1972, nr 2. 17) Człowiek chce widzieć skutki swojej pracy, Rada Narodowa, 1972, nr 12, s. 14—15. 18) Kilka uwag w sprawie sądowej kontroli aktów administracyjnych, *Nowe Prawo*, 1972, nr 4, s. 543—550. 19) Zagadnienie trwałości decyzji administracyjnej, *Państwo i Prawo*, 1972, nr 7, s. 63—72. 20) Gromadzkie rady narodowe — ogólne zagadnienia funkcjonowania i struktury, *Zeszyty Naukowe UMK, Prawo XI*, 1972, z. 52, s. 67—79. 21) Podstawowe zagadnienia materialnego prawa administracyjnego, *Zeszyty Naukowe WSO MO w Szczytnie*, 1973, nr 3, s. 232—250. 22) Nadzór i kontrola w sprawach o wykroczenia, *ibid.*, 1974, nr 4. c) Referaty: 23) Teoretyczna ocena przydatności instytucji obowiązującego prawa budowlanego — referat na sesję naukową w INP PAN w dniu 20 kwietnia 1970 r., powielony przez Ministerstwo Budownictwa i Przemysłu Materialów Budowlanych. 24) Koferat do opracowania prof. dra L. Bara pt. „Reforma prawa budowlanego, założenia ogólne, powielony jak wyżej.

JUSTYNSKI JANUSZ urodził się 13 lipca 1941 r. w Czadzielu, pow. Pruzana, woj. Brześć n. Bugiem. Po uzyskaniu świadectwa dojrzałości w Elblągu w 1958 r. rozpoczął studia na Wydziale Prawa UMK, które ukończył w 1964 r. W tymże roku został zatrudniony w charakterze stażysty przy Katedrze Teorii Państwa i Prawa UMK, kierowanej wówczas przez doc. dra hab. Wiktora Kornatowskiego. W związku z reorganizacją

katedr przeszedł w 1966 r. do Katedry Historii Doktryn Polityczno-Prawnych, gdzie nadal pracował pod kierunkiem doc. dra hab. Wiktora Kornatowskiego. W r. 1968 uzyskał stopień doktora praw na podstawie pracy pt. „Listy polityczne M. T. Cyncerona”. W tymże roku powołany został na stanowisko adiunkta. W 1966 r. został członkiem Polskiego Towarzystwa Nauk Politycznych, gdzie od trzech lat pełni funkcję wiceprezesa Oddziału Toruńskiego. W 1975 r. na podstawie rozprawy pt. „Państwo i prawo w ideologii M. K. Gandhiego” uzyskał stopień doktora habilitowanego.

Spis prac: a) Prace monograficzne: 1) Listy polityczne Cyncerona, Warszawa 1970. 2) Wybór tekstów źródłowych z historii doktryn polityczno-prawnych, t. 1: Od Platona do Lenina, Toruń 1970; t. 2: Nowsze doktryny polityczno-prawne, Toruń 1972 (wraz z notami biograficznymi i komentarzem). b) Rozprawy i artykuły: 3) Zasady administracji prowincją rzymską w świetle podstawowych założeń doktryny Cyncerona i analizy listu memoriału Ad Qu. fr. 1. 1., Zeszyty Naukowe UMK, Nauki Humanistyczno-Społeczne, 31: 1969. 4) Sakralne i racjonalne kryteria w ocenie sytuacji politycznej u Marka Tulliusza Cyncerona, Życie i Myśl, 1967, 11/12. 5) Martin Luther King — działacz i ideolog, *ibid.*, 1968, 8. 6) Myśl społeczno-polityczna M. K. Gandhiego, *ibid.*, 1969, 11/12. 7) Republikanizm i monarchizm w myśli politycznej Cyncerona, Czasopismo Prawno-Historyczne, 1970, 1. 8) Uniwersalizm polityczny w piśmiennictwie rzymskim I wieku p.n.e., Zeszyty Naukowe UMK, Nauki Humanistyczno-Społeczne, 1972. c) Recenzje: 9) M. Maneli, Historia doktryn polityczno-prawnych XIX wieku, Warszawa 1964; Życie i Myśl, 1966, 7/8. 10) W. Kornatowski, Społeczno-polityczna myśl św. Augustyna, Warszawa 1965; *ibid.*, 1969, 3. 11) I. Lazari-Pawłowska, Gandhi, Warszawa 1967; *ibid.*, 1968, 5. 12) W. Kornatowski, Zarys dziejów myśli politycznej starożytności, Warszawa 1968; *ibid.*, 1969, 3. 13) L. Ross Taylor, Party Politics in the Age of Caesar, Berkeley and Los Angeles 1966; *ibid.*, 1969, 1. 14) Piotr Abelard, Pisma wybrane, t. 1, Abelard i Heloiza — Listy, Warszawa 1968; *ibid.*, 1969, 2. 15) J. Baszkiewicz, Historia doktryn polityczno-prawnych do końca XVII wieku, Warszawa 1968; Państwo i Prawo, 1969, 5. 16) Sprawozdanie z Ogólnopolskiej Sesji Praw Człowieka, Polish Round Table, 1972. 17) Notatka z obrony rozprawy doktorskiej R. Łaszewskiego, Czasopismo Prawno-Historyczne, 1970, 2. 18) R. Tokarczyk, Zarys współczesnych doktryn politycznych, Lublin 1971; *ibid.*, 1972, 1. 19) O. W. Martyszyn, Politiceskije wzgljady Mohandasa Karamchanda Gandhi, Moskwa 1970; *ibid.*, 1972, 2. d) Prace przyjęte do druku: 20) Funkcja tradycji i wpływów zachodnich w kształtowaniu idei politycznych „renesansu indyjskiego”, Czasopismo Prawno-Historyczne.

LICZKOWSKI JERZY urodził się 2 lipca 1914 r. w Krakowie, jako syn Antoniego i Aurelii z domu Gątkowskiej. Szkołę podstawową ukończył w Grudziądzu w 1927 r. Do r. 1935 zatrudniony był jako pracownik fizyczny w Grudziądzu, a potem w Fordonie. W latach 1934—1939 pracował w fabryce „Pasamon” w Bydgoszczy. W r. 1939 ukończył sześć klas (według starego typu) wieczorowego Liceum dla Pracujących w Bydgoszczy. W październiku 1939 r. wraz z rodzicami został wysiedlony przez Niemców do Radomska, gdzie pracował w niemieckim przedsiębiorstwie budowy dróg, początkowo jako pracownik fizyczny, a następnie umysłowo-

wy. Od r. 1943 aż do wyzwolenia pracował w Piotrkowskich Zakładach Drzewnych w Piotrkowie. Od r. 1945 zamieszkał w Białogardzie, gdzie w r. 1946 ukończył Liceum dla Dorosłych. W latach 1947—1950 studiował w Akademii Handlowej w Poznaniu. W r. akad. 1950—1951 ukończył II stopień studiów w Wyższej Szkole Ekonomicznej w Poznaniu, uzyskując dyplom magistra nauk ekonomicznych. W r. 1951 został zaangażowany w Wyższej Szkole Ekonomicznej w Poznaniu na stanowisku asystenta w Katedrze Statystyki. W latach 1951—1956 studiował jednocześnie na Wydziale Rolnym Wyższej Szkoły Rolniczej w Poznaniu, uzyskując dyplom inżyniera rolnictwa. W r. 1952 awansował na starszego asystenta. W grudniu 1955 r. zakończył aspiranturę naukową i zaangażowany został w Wyższej Szkole Ekonomicznej w Poznaniu w Katedrze Ekonomiki Handlu na stanowisku adiunkta. W r. 1958 po przedstawieniu pracy na temat: „Statystyczne metody badania produkcji roślinnej” uzyskał dyplom doktora nauk ekonomicznych. W r. 1959, pełniąc obowiązki adiunkta, został dodatkowo zaangażowany jako pracownik naukowy w Instytucie Gospodarki Regionalnej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Poznaniu. Po napisaniu rozprawy naukowej na temat: „Badanie intensywności rolnictwa w ujęciu przestrzennym”, habilitował się w r. 1963 w Wyższej Szkole Ekonomicznej w Krakowie. W listopadzie 1963 r. powołany został przez Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki na stanowisko docenta etatowego w Wyższej Szkole Ekonomicznej w Poznaniu, gdzie powierzono mu prowadzenie Zakładu Ekonomiki Rolnictwa przy Katedrze Ekonomiki Handlu Wewnętrznego. W lutym 1964 r. przebywał w Danii na zaproszenie Królewskiej Wyższej Szkoły Rolniczej w Kopenhadze. W październiku 1965 r. uzyskał nagrodę naukową III stopnia Ministerstwa Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki za osiągnięcia w dziedzinie badań naukowych, a w r. 1966 — odznaczenie województwa poznańskiego za dorobek naukowy dotyczący rolnictwa tego województwa. W latach 1963—1966 był kierownikiem Katedry Ekonomiki Rolnictwa na Wieczorowym Uniwersytecie Marksizmu-Leninizmu, prowadząc tam zajęcia ze statystyki i ekonomiki rolnictwa. We wrześniu 1966 r. przeniesiono go służbowo do Uniwersytetu M. Kopernika w Toruniu, w celu zorganizowania Wydziału Ekonomicznego. Od września 1968 r. pełni funkcję dyrektora Instytutu Ekonomicznego, prowadząc jednocześnie Zakład Ekonomiki Rolnictwa i Przedsiębiorstw Rolnych. Jest członkiem lub współpracownikiem następujących towarzystw i instytucji naukowych: zespołu pracowników nauki w Wydziale Rolnym Komitetu Centralnego PZPR do spraw polityki rolnej, Sekcji Nauk Ekonomicznych Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego, Komisji Problematyki Przestrzennej Rolnictwa KPZK PAN, Zakładu Badań Rejonów Uprzemysławianych PAN (współpraca), Zespołu Tematyczno-Wdrożeniowego Intensyfikacji i Kierunków Produkcji Rolniczej, Komitetu Ekonomiki Rolnictwa PAN (współpraca).

Spis prac: a) Prace monograficzne: 1) Statystyczne metody badania produkcji roślinnej, Poznań 1961. 2) Badanie poziomu intensywności rolnictwa w ujęciu przestrzennym, 1964. 3) Rolnictwo regionu poznańsko-bydgoskiego, 1969. b) Artykuły naukowe: 4) Z problematyki szacowania plonów, Ruch Prawniczy i Ekonomiczny, 1958, nr 2. 5) Metody przewidywania plonów dla celów planowania gospodarczego, Przegląd Statystyczny, 1958, nr 3/4. 6) Zastosowanie trendu w analizie efektów postępu agrotechnicznego, Zagadnienia Ekonomiki Rolnej, 1959, nr 4. 7) Metoda ujawniania rezerw produkcyjnych w gospodarstwach spółdzielczych, Ruch Prawniczy i Ekonomiczny, 1960, z. 2. 8) Szacowanie strat ziemiopłodów na podstawie zbiorowości próbnych, Przegląd Statystyczny, 1958, nr 1. 9) Zastosowanie metody reprezentacyjnej w badaniach zjawisk rolnictwa, Zagadnienia Ekonomiki Rolnej, 1960, nr 1. 10) O pojęciu i ekonomicznych warunkach intensyfikacji rolnictwa w świetle literatury, Ruch Prawniczy i Ekonomiczny, 1960, nr 2. 11) Mierniki intensywności rolnictwa dla badań w ujęciu przestrzennym, Postępy Nauk Rolniczych, 1961, nr 6. 12) Rejony intensywności rolnictwa w województwie poznańskim, Prace Badawcze Instytutu Gospodarki Regionalnej, 1961, z. 1. 13) Możliwości zastosowania metody taksonomicznej w rejonizacji rolnictwa, Zeszyty Ekonomiki Rolnictwa i Planowania, 1962, nr 31. 14) Porównawcza analiza poziomu intensywności rolnictwa w wybranych grupach spółdzielni produkcyjnych woj. poznańskiego, Zeszyty Naukowe WSE Poznań, 1963, nr 4. 15) Próby intensyfikacji rolnictwa w latach przyszłych, Wieś Współczesna, 1965, nr 8. 16) Intensyfikacja rolnictwa w woj. poznańskim w okresie ostatniego dwudziestolecia, *ibid.*, 1965, nr 4. 17) Próba delimitacji rejonów intensywności za pomocą taksonomicznej metody różnic przeciętnych, Zagadnienia Ekonomiki Rolnej, 1966, nr 3. 18) Struktura agrarna rolnictwa regionu poznańsko-bydgoskiego, Nowe Drogi, 1966, nr 6. 19) Intensyfikacja rolnictwa w woj. poznańskim w okresie dwudziestu lat. Węzłowe zagadnienia ekonomiczne rozwoju Wielkopolski, Poznań 1966. 20) Rozwój inwestycji w rolnictwie regionu poznańsko-bydgoskiego, Gospodarka Planowa, 1967, nr 3. 21) Rozwój inwestycji w dziedzinie melioracji i zabudowań gospodarskich w regionie poznańsko-bydgoskim, Inwestycje i Budownictwo, 1967, nr 11. 22) Rozwój społeczno-kulturalny wsi regionu poznańsko-bydgoskiego, Nowe Drogi, 1968, nr 2. 23) Gospodarowanie ziemią w powiecie konińskim, Zeszyty Badań Rejonów Uprzemysławianych, 1968, nr 27. 24) Chów zwierząt gospodarskich w uprzemysławianym powiecie konińskim, *ibid.*, 1969, nr 38. 25) Wpływ elementów intensyfikacji na produktywność gospodarstw indywidualnych, Zeszyty Naukowe Ekonomii, 1972, nr 47. 26) Delimitacja rejonów intensywności rolnictwa przy pomocy taksonomicznej metody różnic przeciętnych, Zagadnienia Ekonomiki Rolnej, 1972, nr 2. 27) Zmiany w strukturze agrarnej subregionu wrocławskiego, Zeszyty Badań Rejonów Uprzemysławianych, 1972, nr 52. 28) Ocena zawodu rolnika przez młodzież wiejską regionu uprzemysławianego, Zagadnienia Ekonomiki Rolnej (w druku). 29) Kierunki produkcji rolniczej w uprzemysławianym powiecie wrocławskim, Zeszyty Rejonów Uprzemysławianych (w druku). 30) Wpływ elementów intensyfikacji na produktywność gospodarstw indywidualnych, Zeszyty Naukowe UMK, 1972, z. 47, s. 31—34. 31) Analiza struktury agrarnej subregionu wrocławskiego, Acta Universitatis N. Copernici, *Ekonomia* 2, 1973, z. 54, s. 43—61. 32) Nastawienie i kierunki produkcji rolnej w uprzemysławianym pow. wrocławskim, Zeszyty Badań Rejonów Uprzemysławianych. 33) Rolnictwo regionu poznańsko-bydgoskiego, Wieś Współczesna, 1973, nr 11, s. 54—64. c) Artykuły popularnonaukowe: 34) O możliwościach wykorzystania zapisów gospodarstw PGR do wykrywania rezerw produkcji roślinnej, Zeszyty Naukowe WSE Poznań, 1952, nr 2. 35) O konieczności wprowadzenia zmian do ewidencji brygad połowych PGR, *ibid.*, 1965, nr 1. 36) Rezerwy produkcyjne gospodarstw zespołowych w powiecie śremskim, Nowe Rolnictwo, 1960, nr 17. 37) Rozwój intensyfikacji rolnictwa w Polsce Ludowej, Nowe Drogi,

1964, nr 10. 38) Znaczenie rolnictwa regionu poznańsko-bydgoskiego, *ibid.*, 1965, nr 11. 39) Mechanizacja siły pociągowej w regionie poznańsko-bydgoskim, *Mechanizacja Rolnictwa*, 1967, nr 7. 40) Zasoby ziemi użytkowanej rolniczo oraz sposoby jej wykorzystania w regionie poznańsko-bydgoskim, *Więś Współczesna*, 1968, nr 1. 41) Dalszy rozwój rolnictwa w regionie poznańsko-bydgoskim w świetle wytycznych V Zjazdu PZPR, *Nowe Drogi*, 1969, nr 5. d) Skrypty: 42) *Ekonomika rolnictwa*, Warszawa 1966; wyd. popr. i uzup. Warszawa 1972.

LASZEWSKI RYSZARD urodził się 25 sierpnia 1941 r. w Lipinkach pow. Świecie, w rodzinie rzemieślniczo-inteligenckiej. Tam też ukończył szkołę powszechną w 1954 r., a następnie Liceum Ogólnokształcące w 1958 r. w Bydgoszczy. W 1958 r. podjął studia na Wydziale Prawa UMK w Toruniu, a ukończył je w 1963 r. egzaminem magisterskim. Od 1963 r. zatrudniony jest w Zakładzie Historii Państwa i Prawa Polskiego Wydziału Prawa i Administracji UMK w Toruniu. Pracował kolejno na stanowisku asystenta stażysty, asystenta, st. asystenta i ostatnio od 1970 roku — adiunkta. Pracę doktorską na temat „Sejm polski w latach 1764—1793. Studium historyczno-prawne”, napisaną pod kierunkiem doc. dra hab. Stanisława Salmonowicza, obronił w 1970 r. W latach 1963—1965 odbywał pozaetatową aplikację sądową i zakończył ją w 1965 r. egzaminem sędziowskim.

Spis prac: a) Prace monograficzne: 1) *Sejm polski w latach 1764—1793. Studium historyczno-prawne*, Warszawa—Poznań 1973. 2) *Wymiar sprawiedliwości we wsiach województwa chełmińskiego w XVII i XVIII wieku (Organizacja sądownictwa i postępowanie sądowe)*, Toruń 1974. b) *Rozprawy i artykuły*: 3) Niektóre aspekty kryminalistycznej ekspertyzy głosu, *Zeszyty Naukowe Studenckie Uniwersytetu Wrocławskiego, Prawo*, 1963. 4) *Sejm Rzeczypospolitej epoki oligarchii*, *Czasopismo Prawno-Historyczne*, 19: 1967, z. 2. 5) *Delegacja sejmowa jako instrument ratyfikacji I i II rozbioru Polski*, *ibid.*, 23: 1971, z. 2. 6) *Instrukcje poselskie w latach 1764—1793*, *Zeszyty Naukowe UMK, Prawo XII*, 1973. 7) *Czynne i bierne prawo wyborcze do sejmu w latach 1764—1793*, *ibid.*, *Prawo XI*, 1972. 8) *Adam Bobkowski. Prawnik — praktyk i teoretyk, Z dziejów nauki polskiej. Księga pamiątkowa TNT 1875—1975*, Warszawa—Poznań—Toruń 1975, s. 169—175. 9) *Księga sądowa włodarstwa sądeckiego dóbr biskupich krakowskich*, *Zeszyty Naukowe Sądeckie*, w druku (wspólnie z S. Grodziskim). c) *Recenzje*: 10) A. Kielbicka, *Studia nad sołectwami w województwie krakowskim w XVI—XVIII w.*; *Archeion*, 1964. 11) S. Lubomirski, *Pod władzą księcia Repnina, Kwartalnik Historyczny*, 79: 1972, z. 2. 12) J. Skibiński, *Starostwa dziedziczne w Prusach Książęcych w XVI—XVIII w.*, *Czasopismo Prawno-Historyczne*, 25: 1973, z. 1.

MIZERSKI EDMUND urodził się 22 czerwca 1921 r. w Krasnodarze (ZSRR). Liceum Ogólnokształcące im. M. Kopernika w Toruniu ukończył w maju 1939 r., uzyskując świadectwo dojrzałości. W okresie okupacji pracował jako robotnik drogowy, rolny i kolejowy. Studia na Wydziale Prawno-Ekonomicznym UMK ukończył w 1949 r. Od 1950 r. pracował w UMK na Wydziale Prawa w Katedrze Prawa Państwowego jako asystent. W związku z przejściowym przerwaniem działalności Wydziału

Prawa i zlikwidowaniem Katedry Prawa Państwowego rozpoczął — od 1953 r. — pracę w Katedrze Ekonomii Politycznej na Wydziale Humanistycznym UMK, prowadząc jednocześnie zajęcia z ekonomii, do 1959 r., w Wyższej Szkole Inżynierskiej w Bydgoszczy. Po reaktywowaniu Wydziału Prawa powrócił w 1961/1962 r. akad. do Katedry Prawa Państwowego na stanowisko adiunkta. Na podstawie pracy pt. „Rozwój podstawowych założeń polskiego ustawodawstwa o radach narodowych”, napisanej pod kierunkiem prof. dra K. Biskupskiego, w 1961 r. uzyskał stopień doktora nauk prawnych. Na stanowisko docenta etatowego w Katedrze Prawa Państwowego został powołany z dniem 1 XII 1968 r. Od 1 I 1970 r. do 30 IX 1972 r. pełnił funkcję wicedyrektora Instytutu Prawa Państwowego i Administracyjno-Gospodarczego, a od 1 X 1972 r. jest kierownikiem stacjonarnego ZSA w ramach Wydziału Prawa i Administracji.

Spis prac: a) Prace monograficzne: 1) Pozycja organu przedstawicielskiego w ustawodawstwie Polski Ludowej, Toruń 1962, ss. 57. 2) Układ stosunków między terenowym organem przedstawicielskim a jego organem wykonawczym w Polsce Ludowej, Wydawnictwo UMK, 1967, ss. 156. b) Rozprawy i artykuły: 3) Układ stosunków między organami przedstawicielskimi a organami wykonawczymi w świetle konstytucji radzieckich z lat 1918, 1924 i 1936, Zeszyty Naukowe UMK, Prawo IV, 1964, s. 81—96. 4) Samodzielność rad narodowych jako organów samorządu terenowego, Wiś Współczesna, 1965, 5, s. 121—127. 5) Podstawowe formy działalności rady narodowej w zakresie kontroli społecznej w kadencji rad narodowych z lat 1961—1965, Zeszyty Naukowe UMK, Prawo VI, 1966, s. 63—80. 6) Uwagi o rozwoju uprawnień gromadzkich rad narodowych, Gospodarka i Administracja Terenowa, 6: 1966. 7) Pozycja prawno-ustrojowa najwyższych związkowych organów władzy w Jugosławii, Zeszyty Naukowe UMK, Prawo VII, 1967, s. 81—98. 8) Udział społeczeństwa w rządzeniu państwem w świetle podstawowych poglądów klasyków marksizmu-leninizmu, *ibid.*, Nauki Polityczne I, 1967, s. 23—32. 9) Stałe komitety Rady Związkowej w świetle podstawowych norm Konstytucji SFRJ, *ibid.*, Nauki Polityczne II, 1968, s. 111—122. 10) Konstytucyjne usytuowanie administracji związkowej w Socjalistycznej Federacyjnej Republice Jugosławii, *ibid.*, Nauki Polityczne III, 1969, s. 89—101. 11) Konstytucyjna pozycja Związkowej Rady Wykonawczej w Jugosławii, Zeszyty Naukowe UMK, Prawo IX, 1969, s. 91—104. 12) Znaczenie rad terenowych dla koncepcji samorządu komunistycznego w Związku Radzieckim, *ibid.*, Nauki Polityczne IV, 1971, s. 41—56. 13) Konstytucyjna pozycja skupsztiny gminnej w Jugosławii, *ibid.*, Prawo X, 1971, s. 31—44. 14) Wybrane zagadnienia z problematyki naczelnych organów państwowych w okresie obowiązywania pierwszej Konstytucji Bułgarskiej RL (w druku). 15) Wybrane cechy systemu terenowych organów władzy państwowej w świetle pierwszej Konstytucji Bułgarskiej RL (w druku). 16) Z zagadnień genezy socjalistycznego federalizmu (w druku). 17) Kształtowanie podstaw ustroju socjalistycznego w Jugosławii (w druku). c) Recenzje: 18) Prawo państwowe Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, Łódź—Warszawa 1964, ss. 265; Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny, 1965. d) Artykuły popularnonaukowe: 19) Na drodze do samorządu komunistycznego, Pomorze. Dwutygodnik społeczno-kulturalny, 1964, nr 11. 20) Leninowska istota państwa, *ibid.*, 1970, nr 6. 21) Komuna Paryska 1871—1971, *ibid.*, 1971, nr 6. 22) Socjalistyczne państwo federacyjne — ZSRR, *ibid.*, 1972, nr 20. 23) W XX-lecie UMK. Uniwersytet młodzieży, *ibid.*, 1965, nr 18.

SIENKIEWICZ KONRAD urodził się 19 lutego 1935 r. w Grejciuniszkach, pow. Wilno, w rodzinie nauczycielskiej. W latach 1941—1944 uczył się w szkole litewskiej, a w ciągu następnego roku w szkole radzieckiej. W lipcu 1945 r. przyjechał z rodzicami na teren powiatu toruńskiego. Po ukończeniu szkoły podstawowej uczył się w liceum ogólnokształcącym w Chełmży, po czym w 1953 r. rozpoczął studia w Wyższej Szkole Ekonomicznej w Sopocie, które ukończył w 1958 r., uzyskując dyplom magistra ekonomii. W latach 1958—1969 pracował jako nauczyciel w średnim szkolnictwie ekonomicznym, początkowo w Reszlu (woj. olsztyńskie), a następnie w Malborku. W latach 1965—1968 był uczestnikiem seminarium doktorskiego ze statystyki, prowadzonego przez prof. dra M. J. Ziomka. Pracę doktorską obronił w maju 1968 r., uzyskując stopień naukowy doktora nauk ekonomicznych. Z dniem 1 września podjął pracę na stanowisku adiunkta w Zakładzie Matematyki, Statystyki i Ekonometrii Instytutu Ekonomicznego UMK w Toruniu. Od 1973 r. pełnił obowiązki kierownika Studium Zaocznego Ekonomii.

Spis prac: a) Prace monograficzne: 1) Proces reprodukcji ludności w województwie bydgoskim w latach 1946—1973 (w druku). 2) Ludność Bydgoszczy w latach 1920—1970 (współautor) (w druku). b) Artykuły naukowe: 3) Zmiany płodności kobiet na wsi, *Wiś Współczesna*, 1971, nr 6. 4) Migracje i dojazdy do pracy w rejonie Włocławka w latach 1960—1970, *Zeszyty Badań Rejonów Uprzemysławianych*, 1971, z. 49. 5) Czasowi migranci ze wsi, *Wiś Współczesna*, 1972, nr 2. 6) Model dzietności na wsi, *ibid.*, 1972, nr 3. 7) Ruch naturalny ludności w województwie bydgoskim w latach 1946—1970, *Acta Universitatis Nicolai Copernici, Ekonomia II*, 1973. 8) Rynek pracy w uprzemysławianym rejonie Włocławka, *Zeszyty Badań Rejonów Uprzemysławianych*, 1973, z. 57. 9) Socjologiczno-demograficzne aspekty dzietności kobiet, *Acta Universitatis Nicolai Copernici, Socjologia II*, 1974, c) Recenzje: M. Latuch, *Migracje wewnętrzne w Polsce na tle industrializacji (1950—1960)*; *Ekonomista*, 1971, nr 5. 11) I. Sobczak, *Procesy demograficzne w województwie gdańskim w latach 1945—1965*; *Przegląd Zachodni*, 1972, nr 1.

SUDOŁ STANISŁAW urodził się 6 stycznia 1928 r. we wsi Cholewiana Góra w województwie lwowskim. Świadectwo gimnazjum ogólnokształcącego uzyskał na podstawie tajnego nauczania w czasie okupacji hitlerowskiej. Egzamin dojrzałości złożył w lutym 1946 r. w I Państwowym Liceum Ogólnokształcącym w Tarnowie. Studia wyższe I stopnia ukończył w r. 1950 w Akademii Handlowej w Poznaniu, a studia wyższe II stopnia w r. 1953 w Szkole Głównej Planowania i Statystyki w Warszawie, gdzie przez 1,5 roku był też asystentem. Następnie przez 10,5 lat pracował w Instytucie Organizacji Przemysłu Maszynowego w Warszawie jako asystent, starszy asystent, adiunkt i od 1 VI 1963 r. jako samodzielny pracownik naukowo-badawczy. W okresie 1 IX 1964 — 31 VII 1970 był kierownikiem zakładu w Instytucie Przemysłu Drobno i Rzemiosła w Warszawie. Stopień naukowy doktora nauk ekonomicznych uzyskał w Wyższej Szkole Ekonomicznej w Katowicach w r. 1961, a stopień

doktora habilitowanego w Wyższej Szkole Ekonomicznej w Poznaniu w r. 1972. Od 1 VIII 1970 r. pracuje w UMK jako docent w Instytucie Ekonomicznym, kierownik Zakładu Ekonomiki Przemysłu i Przedsiębiorstw Przemysłowych, zastępca dyrektora, a od 1 IX 1975 r. jako dyrektor Instytutu. Jest członkiem Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego, członkiem władz Towarzystwa Naukowego Organizacji i Kierownictwa, członkiem Stowarzyszenia Autorów ZAIKS, przewodniczącym Komisji Ekonomicznej Towarzystwa Naukowego w Toruniu.

Spis prac: a) Prace monograficzne: 1) Normatywny rachunek kosztów w przemyśle maszynowym (współautorzy: M. Bocian, Z. Zapolski), Warszawa 1957. 2) Organizacja przygotowania produkcji, planowania i rachunku kosztów w przykładowych odlewniach żeliwa szarego (współautor: J. Zielonko). Instytut Organizacji Przemysłu Maszynowego, Warszawa 1960. 3) Koszty stałe i zmienne w przemyśle maszynowym. Instytut Organizacji Przemysłu Maszynowego, Warszawa 1964. 4) Dokumentacja produkcyjna, Warszawa, I wyd. w 1965, II wyd. w 1969. 5) Kontrola produkcji przemysłowej za pomocą kosztów, WPLiS 1966. 6) Metody analizy kosztów pracy w przedsiębiorstwie przemysłowym, Warszawa 1967. 7) Wstępna analiza eksperymentów gospodarczych w drobnej wytwórczości, opracowanie zbiorowe przy udziale i pod kierunkiem naukowym S. Sudoła. Instytut Przemysłu Drobno i Rzemiosła 1967. 8) Istota kosztów produkcji przemysłowej przedsiębiorstwa socjalistycznego. Instytut Przemysłu Drobno i Rzemiosła 1969. 9) Analiza eksperymentów gospodarczych w drobnej wytwórczości, praca zbiorowa przy udziale i pod kierunkiem naukowym S. Sudoła. Instytut Przemysłu Drobno i Rzemiosła 1971. 10) Rachunek kosztów w zarządzaniu przedsiębiorstwem przemysłowym, Warszawa 1972. 11) Obniżka kosztów jako miernik oceny przedsiębiorstw przemysłowych, Warszawa 1973. 12) Koszty w nowych zakładach przemysłowych — praca przygotowana do wydania w Instytucie Finansów. b) Rozprawy i artykuły: 13) Pojęcie gospodarności przedsiębiorstwa, Przegląd Organizacji, 1962, nr 5. 14) Stan rachunku kosztów w polskim przemyśle maszynowym i kierunki jego przemian, Organizacja — Samorząd — Zarządzanie, 1962, nr 5. 15) Koszty bezczynności maszyn w przemyśle maszynowym, *ibid.*, 1964, nr 8. 16) Międzyzakładowe porównywanie kosztów w przemyśle maszynowym, *ibid.*, 1966, nr 4 (współautor: K. Pańczak). 17) Koszty stałe i zmienne w przemyśle, Szawitel és ugyviteltechnika, 1967, nr 4. 18) Rodzaje i metody analizy ekonomicznej w przemyśle, Studia i Informacje IPDiRz, t. 12. 19) Analiza lubelsko-rzeszowskiego eksperymentu gospodarczego, *ibid.*, t. 12 (współautor: M. Zembaty). 20) Zależność kosztów od wielkości produkcji, *Ekonomika i Organizacja Pracy*, 1969, nr 2. 21) Koszty stałe i zmienne w przedsiębiorstwie przemysłowym, *Organizacja — Samorząd — Zarządzanie*, 1970, nr 2. 22) Ocena działalności przedsiębiorstw przemysłowych na podstawie obniżki kosztów, *Studia Finansowe*, nr 17, Warszawa 1974. c) Prace popularnonaukowe: 23) Środki obrotowe, w: *Poradnik dla członków rad robotniczych*, Warszawa 1957. 24) O podstawowych błędach rachunku kosztów w odlewniach, *Rada Robotnicza*, 1958, nr 11—12. 25) Koszty produkcji przedsiębiorstwa przemysłowego — referat na konferencję Centrali NBP nt. „Bank a koszty produkcji w przemyśle” 1964. 26) Próba oceny eksperymentów gospodarczych, *Przegląd Drobnej Wytwórczości*, 1967, nr 17. 27) Koszty wytwarzania, w: *Zasady organizacji przedsiębiorstwa przemysłowego*, Warszawa, I wyd. w 1969, II wyd. w 1974. 28) Przedsiębiorstwo przemysłowe, elementy zarządzania oraz organizacji produkcji, w: *Zarządzanie produkcją za pomocą kosztów normatywnych*, Warszawa, I wyd. w 1970, II wyd. w 1972. 29) *Ekonomika i organizacja przedsiębiorstwa przemysłowego. Zarys popularny*, Warszawa 1972. 30) Drogi obniżania

kosztów produkcji, rozdział we wkładce do Terminarza Technika, 1974, „Ekonomika i Organizacja”. d) Recenzje: 31) H. Hermanowski, Funkcje i organizacja zaplecza naukowo-technicznego w przemyśle; Ekonomika i Organizacja Pracy 1973, nr 12. 32) B. Kozłowski, Optymalne wielkości przedsiębiorstw przemysłowych; Ekonomista 1974, nr VI. e) Opublikowane referaty i głosy w dyskusji: 33) Metody kontroli gospodarności produkcji za pomocą kosztów. Międzynarodowa konferencja instytutów i placówek naukowo-badawczych obozu socjalizmu, zajmujących się zagadnieniami ekonomiki i organizacji produkcji i pracy, IEiOP, Warszawa 1963. 34) Wpływ wprowadzenia technicznych norm pracy na usprawnienie organizacji przedsiębiorstw przemysłu maszynowego (współautorstwo). Konferencja, jw. 35) Koszty ruchu i bezczynności maszyn. Konferencja naukowo-techniczna Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Mechaników Polskich nt. „Wykorzystanie maszyn”, Warszawa 1963. 36) O niektórych aspektach kosztów wytwarzania interesujących inżyniera. Konferencja naukowo-techniczna NOT nt. „Koszty produkcji w pracy inżyniera i technika”, Warszawa 1963. 37) O niektórych problemach rozwoju drobnej výroby w Polsce — wystąpienie w dyskusji na konferencji „Za dałsi rozvoj služich miestneho hospodárstva”. Zbornik materiálov z caloštátnej konferencie v Smolenicach v dnoch 24—26. 3. 1966. 38) Wypowiedź w dyskusji na konferencji na temat „Zagadnienie przejścia od ogólnych twierdzeń teoretycznych do zaleceń praktycznych dotyczących sprawności działania”, Prakseologia, 1967, nr 28. 39) Badania naukowe w zakresie ekonomiki i organizacji działalności usługowej. Sesja naukowa PTE w Poznaniu nt. „Rozwój usług rynkowych”, 1966. 40) Normatywny rachunek kosztów produkcji odlewniczej. Konferencja Stowarzyszenia Techników Odlewników Polskich w Wiśle nt. „Usprawnienie organizacji pracy w odlewni — podstawą wzrostu efektów ekonomicznych”, 1967. 41) O warunkach efektywnego nauczania pracowników inżynieryjno-technicznych problematyki ekonomicznej. Krajowa konferencja naukowo-techniczna NOT nt. „Kształcenie i doskonalenie pracowników inżynieryjno-technicznych w zakresie ekonomiki i organizacji produkcji”, 1967. 42) Wnioski z eksperymentów gospodarczych w zakresie mierników oceny przedsiębiorstw i bodźców ekonomicznych w drobnej wytwórczości. Konferencja PTE nt. „Mierniki oceny przedsiębiorstw i bodźce ekonomiczne na tle eksperymentów gospodarczych w drobnej wytwórczości”, Warszawa 1970. 43) Koszty wytwarzania jako parametr w projektowaniu procesów produkcyjnych. Ogólnokrajowa konferencja naukowo-techniczna NOT nt. „Efektywność wprowadzanych procesów produkcyjnych”, Warszawa 1971. 44) Rola stowarzyszeń i towarzystw naukowych w doskonaleniu kadr kierowniczych przedsiębiorstw. Konferencja naukowa TNOiK nt. „Doskonalenie kadr kierowniczych przedsiębiorstw”, Warszawa 1973. 45) Współdziałanie jednostek badawczych z przedsiębiorstwami przemysłowymi w doskonaleniu organizacji (Niektóre zagadnienia). Konferencja naukowo-techniczna nt. „Doskonalenie organizacji pracy w przedsiębiorstwie”. Organizatorzy konferencji: Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Instytut Ekonomiczny UMK oraz TPCz. „Merinotex” Toruń 1975.

TOMALA JERZY urodził się 6 kwietnia 1926 r. w Bieruniu Starym, gdzie w 1939 r. ukończył szkołę podstawową. Podczas okupacji przebywał na robotach w Niemczech; stamtąd w 1944 r. przedostał się na Zachód i służył w armii amerykańskiej do 1946 r. Po powrocie do kraju uczęszczał do Gimnazjum i Liceum dla Dorosłych w Katowicach, uzyskując w 1948 r. świadectwo dojrzałości. W latach 1948—1953 studiował w Wyższej Szkole Ekonomicznej w Poznaniu i w 1954 r. uzyskał dyplom magistra ekonomii. W latach 1951—1969 pracował w Katedrze Planowania

i Polityki Ekonomicznej WSE w Poznaniu, zajmując kolejno stanowiska od zastępcy asystenta aż do docenta. Pracę doktorską, napisaną pod kierunkiem prof. dra S. Kruszczyńskiego, obronił w 1961 r. („Relacje kapitałowe w teorii wzrostu gospodarczego”), a pracę habilitacyjną pt. „Podstawy polityki wzrostu gospodarczego USA” — w 1968 r. W lutym 1969 r. przeniesiony został służbowo do Instytutu Ekonomii UMK, gdzie kieruje Zakładem Ekonomii Politycznej i Historii Myśli Ekonomicznej.

Spis prac: a) Prace monograficzne: 1) Tempo rozwoju produkcji przemysłowej w Niemieckiej Republice Demokratycznej, Poznań 1957, ss. 196. 2) Polityka ekonomiczna państw kapitalistycznych, Poznań 1959, ss. 86. 3) Polityka ekonomiczna i planowanie gospodarki narodowej, pod red. S. Kruszczyńskiego, Poznań 1961 (łącznie 9 wydań: 1961, 1964, 1965, 1966, 1967, 1969, 1970, 1972, 1974). 4) Relacje kapitałowe w teorii wzrostu gospodarczego, Warszawa 1963, ss. 290. 5) Podstawy perspektywicznej polityki inwestycyjnej, Poznań 1964, Dyrekcja Szkolenia Ekonomicznego PTE, ss. 46. 6) Podstawy polityki gospodarczego wzrostu Stanów Zjednoczonych AP, Poznań 1968, ss. 216. b) Rozprawy i artykuły: 7) Bilans dziesięciolecia budownictwa gospodarczego w NRD, Przegląd Zachodni, 1955, nr 7—8, s. 430—454. 8) O proporcjach rozwoju produkcji przemysłowej w NRD, *ibid.*, 1956, nr 9—10, s. 86—117. 9) Technologiczne parametry wzrostu produkcji, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, 1960, nr 4, s. 127—147. 10) Kwantyfikacja wpływu zmian zatrudnienia i wydajności pracy na proces wzrostu gospodarczego, *ibid.*, 1961, nr 4, s. 113—127. 11) Paramètres technologiques de l'accroissement de la production, L.U.R.S.S. et les Pays de l'est, *Revue de Revues*, 1961, nr 4, s. 83—84. 12) Uwagi o przyśpieszeniu, inwestycjach indukowanych i autonomicznych, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, 1962, nr 2, s. 139—160. 13) Postęp techniczny i wzrost gospodarczy, *Ekonomista*, 1962, nr 1, s. 66—87. 14) Koncepcja równowagi dynamicznej w modelach wzrostu typu Harrod-Domar, *Zeszyty Naukowe WSE w Poznaniu*, 1962, nr 7, s. 47—75. 15) Długofalowy trend współczynnika kapitału, *Ekonomista*, 1962, nr 6, s. 1392—1406. 16) O metodach kwantyfikacji czynników wzrostu produkcji. W: *Węzłowe problemy ekonomicznego rozwoju Wielkopolski*, pod red. S. Kruszczyńskiego, Poznań 1966, s. 196—199. 17) Krytyczna analiza kapitalistycznego systemu oświaty i jego roli w rozwoju społeczno-gospodarczym, *Ekonomista*, 1975, nr 4. c) Recenzje: 18) K. Wandelt, *Istota i rodzaje postępu technicznego*; *Rocznik PTE*, 1960/1961, s. 243—247. 19) J. Lisikiewicz, *Postęp techniczny a wydajność pracy w przemyśle*; *Ekonomista*, 1964, nr 3, s. 629—633. 20) A. Łukaszewicz, *Przyśpieszony wzrost gospodarki socjalistycznej*. W związku z teorią G. Feldmana; *ibid.*, 1965, nr 6, s. 1414—1419. 21) B. Miszewski, *Postęp ekonomiczny w gospodarce przemysłowej*; *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, 1970, nr 4, s. 177—181.

WOŁOWCZYK ARKADIUSZ urodził się 24 czerwca 1929 r. w Siemianowicach Śląskich koło Katowic w rodzinie kolejarskiej. W 1948 r. uzyskał świadectwo dojrzałości w Siemianowicach Śląskich, a w 1954 r. — tytuł magistra ekonomii w Wyższej Szkole Ekonomicznej w Katowicach. Na podstawie pracy z ekonomiki inwestycji i roli finansów w tej dziedzinie otrzymał w 1967 r. tytuł doktora nauk ekonomicznych. W latach 1949—1962 pracował w Banku Inwestycyjnym w Katowicach i w Warszawie, gdzie zajmował się głównie problematyką ekonomiczną i kontrolną dotyczącą procesu inwestycyjnego. W latach 1963—1972 pracował

w Ministerstwie Finansów jako wicedyrektor departamentu. Od stycznia 1973 r. pełni funkcję doradcy wiceprezesa Rady Ministrów. Od lat pięćdziesiątych zajmuje się stale pracą naukową i dydaktyczną, w tym etatowo w latach 1967—1972 w WSE w Katowicach, a od połowy 1972 r. powołany został na stanowisko docenta w Instytucie Ekonomicznym UMK w Toruniu. Główne rezultaty prac badawczych i naukowych dotyczą sprawności funkcjonowania systemu finansowego w dziedzinie działalności inwestycyjnej oraz remontowej, funkcji systemu amortyzacyjnego oraz sprawności rachunku ekonomicznego w gospodarce środkami trwałymi.

Spis prac: a) Rozprawy i artykuły: 1) Rachunek korelacyjny w dziedzinie inwestycji, *Inwestycje i Kredyt* (Biuletyn Banku Inwestycyjnego), 1958, 11, s. 346—351. 2) W poszukiwaniu metody analizy ekonomicznej efektywności inwestycji, *Materiały Instrukcyjne Banku Inwestycyjnego*, 1958, 2, s. 34. 3) Bankowa analiza ekonomicznej efektywności inwestycji w przemyśle, Katowice 1959, s. 102. 4) Metodyka badania koncentracji nakładów inwestycyjnych, *Bank Inwestycyjny*, Katowice 1960, s. 30. 5) Metodyka bankowej analizy efektywności inwestycji przemysłowych polegających na budownictwie nowych zakładów i wydziałów produkcyjnych, *Bank Inwestycyjny*, Katowice 1960, s. 38. 6) Metodyka kontroli kosztów inwestycji, *Bank Inwestycyjny*, Katowice 1961, s. 21. 7) Kontrolujemy koncentrację nakładów inwestycyjnych, *Kontrola Państwowa*, 1961, 1, s. 18—29. 8) Prawidłowa koncentracja nakładów inwestycyjnych, *Finanse*, 1961, 6, s. 11—18. 9) O schorzeniach inwestycji i sposobie ich leczenia, *Życie Gospodarcze*, 1962, 21, s. 4. 10) Zagadnienie rezerw w kosztorysach i planach inwestycyjnych, *Finanse*, 1962, 7, s. 14—18. 11) Finansowanie inwestycji w krajach RWPG, *Życie Gospodarcze*, 1963, 51/52, s. 8. 12) Opiniowanie projektu planu inwestycyjnego przez bank, *Wiadomości NBP*, 1963, 5, s. 1—5. 13) Czym się kierować przy ustalaniu zasad inwestycji zjednoczeń i przedsiębiorstw, *Nowe Drogi*, 1964, 5, s. 80—88. 14) Kierunki usprawnień działalności inwestycyjnej, *Finanse*, 1964, 8, s. 28—36 (współautor T. Zaczek). 15) Koncepcja rezerw inwestycyjnych, *Inwestycje i Budownictwo*, 1964, 4, s. 5—9. 16) Koszty inwestycji w planowaniu wieloletnim, *Finanse*, 1964, 3, s. 30—38. 17) Realia i utopie finansowania inwestycji, *Życie Gospodarcze*, 1964, 7, s. 9. 18) System finansowania inwestycji krajów socjalistycznych, *Wiadomości NBP*, 1964, 4, s. 124—126. 19) W sprawie kredytowania inwestycji na tle doświadczeń Niemieckiej Republiki Demokratycznej, *Finanse*, 1964, 11, s. 49—54. 20) Czy i jak kredytować inwestycje, *ibid.*, 1965, 6, s. 39—48. 21) Fazy krążenia oraz cykle reprodukcji funduszu trwałego, *ibid.*, 1965, 6, s. 1—5. 22) *Finanse inwestycji*, *ibid.*, 1965, 8, s. 20—27. 23) Nowe zasady finansowania inwestycji w NRD, *Życie Gospodarcze*, 1965, 38, s. 11. 24) System finansów inwestycji, *Finanse*, 1965, 10, s. 31—36. 25) Problemy polityki finansowej w dziedzinie inwestycji, *ibid.*, 1966, 11, s. 6—12. 26) Finansowe kryteria reprodukcji funduszu trwałego, *ibid.*, 1966, 3, s. 1—7. 27) Amortyzacja jako źródło finansowania inwestycji, *ibid.*, 1967, 12, s. 32—40. 28) *Finanse a efektywność inwestycji*, *ibid.*, 1967, 9, s. 1—10. 29) Finansowanie inwestycji w krajach RWPG, *Życie Gospodarcze*, 1967, 3, s. 7. 30) Finansowanie inwestycji z zysku, *Wiadomości NBP*, 1967, 12, s. 508—512. 31) Koncentracja nakładów inwestycyjnych, *ibid.*, 1967, 11, s. 443—449. 32) Zamrożenie środków w procesie inwestycyjnym, *Finanse*, 1967, 10, s. 20—32. 33) Rola systemu finansowego w oddziaływaniu na koncentrację nakładów w działalności inwestycyjnej, *WSE Katowice* 1967, s. 240 (maszynopis, praca doktorska). 34) *Finanse a koncentracja nakładów inwestycyjnych*, *PWE*, 1968, s. 227. 35) *Bank Przemysłu i Handlu Niemieckiej Republiki Demokratycznej*, *Wiadomości NBP*, 1968,

8, s. 347—349. 36) Finansowanie inwestycji, *Finanse*, 1968, 3, s. 1—8. 37) Instrumenty ekonomiczne w nowym systemie finansowania inwestycji, *ibid.*, 1968, 8, s. 15—28. 38) Zakres i formy budżetowego finansowania inwestycji, *ibid.*, 1968, 11, s. 24—36. 39) System inwestycyjny w Węgierskiej Republice Ludowej, Instytut Finansów, Warszawa 1969, s. 37. 40) Bankowa kontrola inwestycji, *Finanse*, 1969, 9, s. 86—91. 41) Co przemawia za kredytowaniem inwestycji, *Fundamenty*, 1969, 20, s. 10—11. 42) Finansowanie inwestycji, *Życie Gospodarcze*, 1969, 12, s. 1. 43) Kierunki zmian finansowania inwestycji, *ibid.*, 1969, 30, s. 5. 44) Nowe zasady finansowania inwestycji, *Finanse*, 1969, 7, s. 41—53. 45) Nowy system finansowania inwestycji — obowiązki inwestorów i rola banku, *Życie Gospodarcze*, 1969, 38, s. 6. 46) Podstawowe zasady nowego systemu finansowania inwestycji, *Fundamenty*, 1969, 21, s. 6—7. 47) Rezerwy inwestycyjne, *Życie Gospodarcze*, 1969, 22, s. 6—7. 48) Usprawnienie procesu projektowania inwestycji, *ibid.*, 1969, 40, s. 6. 49) Uruchamianie kredytów inwestycyjnych, *Finanse*, 1969, 12, s. 47—53. 50) Zachęty i sankcje w systemie finansowania inwestycji, *Fundamenty*, 1969, 22, s. 10. 51) Zmiana zasad finansowania inwestycji, *Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego*, 1969, 11, s. 357—361. 52) Finansowanie inwestycji, PTE, Warszawa 1970, s. 103. 53) Związki systemu finansowego z ekonomiką procesów inwestycyjnych, PTE, Warszawa 1970, s. 120. 54) Organizacja procesu inwestycyjnego, Polski Związek Inżynierów i Techników Budownictwa — Zarząd Główny Warszawa, 1970, s. 146 (współautorzy: J. Kiersnowski, Z. Kończak, Z. Saldak, Z. Witkowski). 55) System finansowania inwestycji na tle zmian w systemie inwestycyjnym, Ministerstwo Finansów — Ośrodek Doskonalenia Zawodowego Kadr Resortu Finansów, Warszawa 1970, s. 126 (współautorzy: W. Witkowski, Cz. Żółkiewski). 56) System inwestycyjny w Niemieckiej Republice Demokratycznej, Instytut Finansów, Warszawa 1970, s. 53. 57) Gospodarka remontowa — nowe koncepcje, *Fundamenty*, 36, s. 3. 58) Niektóre zagadnienia oddziaływania systemu finansowo-bankowego na procesy inwestycyjne w Niemieckiej Republice Demokratycznej, *Finanse*, 1970, 2, s. 38—46. 59) Wdrażanie nowego systemu finansowania inwestycji, *Fundamenty*, 1970, 3, s. 3. 60) Finansowanie inwestycji (wyd. II zmienione), PTE, Warszawa 1971, s. 90. 61) Wstępna ocena funkcjonowania bodźców ekonomicznych w systemie przemysłowych inwestycji branżowych planu centralnego, Instytut Finansów, Warszawa 1971, s. 44. 62) Jak uprościć system finansowania inwestycji, *Finanse*, 1971, 10, s. 31—37. 63) Organizacja i finansowanie gospodarki remontowej w Niemieckiej Republice Demokratycznej, *ibid.*, 1971, 5, s. 56—60. 64) Projektowane nowe zasady i stawki amortyzacji środków trwałych, *ibid.*, 1971, 6, s. 1—8. 65) Projektowane zmiany stawek amortyzacyjnych maszyn, urządzeń i środków transportowych, *Inwestycje i Budownictwo*, 1971, 7, s. 15—18. 66) Reforma zasad amortyzacji, *Gospodarka Planowa*, 1971, 2, s. 89—94. 67) Zmiany systemu inwestycyjnego, PTE, Warszawa 1972, s. 101. 68) Finansowanie inwestycji w Czechosłowacji, *Finanse*, 1972, 8, s. 41—50. 69) Kredytowanie inwestycji — z potrzeby czy z przymusu, *Życie Gospodarcze*, 1972, 1, s. 1. 70) Usprawnienie finansowania inwestycji w 1972 r., *Finanse*, 1972, 5, s. 58—64. 71) Działalność remontowa a stopień umorzenia maszyn i urządzeń, Instytut Finansów, Warszawa 1973, s. 103. 72) Próba określenia skutków reformy zasad amortyzacji (opracowanie wykonane na zamówienie Komisji Planowania przy Radzie Ministrów, przeznaczone do użytku służbowego), Warszawa 1973, s. 60. 73) Zmiany systemu finansowania inwestycji na tle zmian w systemie inwestycyjnym. Ministerstwo Finansów, Ośrodek Doskonalenia Zawodowego Kadr Resortu Finansów, *Poradnik Pracownika Finansowego*, z. 6, Warszawa 1973, s. 111. 74) Finansowanie inwestycji, PTE, Warszawa 1973, s. 78. 75) Aktualna sytuacja i zadania w dziedzinie inwestycji i budownictwa, Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Budownictwa Elektrowni „Obrel”, *Informator Branżowy*, 1973, 1, s. 43—48. 76) Nowe zasady amortyzacji środków trwałych, *Bank*

i Kredyt, 1973, 8, s. 314—318. 77) Niektóre problemy osiągnięcia projektowanych zdolności produkcyjnych, Inwestycje i Budownictwo, 1973, 9, s. 14—19. 78) Osiągnięcie projektowanych zdolności produkcyjnych w przemyśle, Ekonomika i Organizacja Pracy, 1973, 11, s. 485—488. 79) Premiowanie pracowników umysłowych, Finanse, 1973, 5, s. 65—69. 80) Konsekwencje reformy zasad amortyzacji, Bank i Kredyt, 1974, 1, s. 6—14, 2, s. 56—59. 81) Działalność remontowa a stopień umorzenia maszyn i urządzeń, Instytut Finansów, Warszawa 1973, s. 98. 82) Problemy ekonomiczne i kontrolne procesu inwestycyjnego, Najwyższa Izba Kontroli, Warszawa 1974, s. 52. 83) O pełne wykorzystanie zdolności produkcyjnych, Nowe Drogi, 1974, 4, s. 115—122. 84) Wpływ reformy zasad amortyzacji na ukształtowanie niektórych relacji ekonomicznych, Gospodarka Planowa, 1974, 6, s. 385—391. 85) Finansowanie inwestycji, wyd. II, PTE, Warszawa 1974, s. 78. 86) Problemy wykorzystania amortyzacji, Inwestycje i Budownictwo, 1975, s. 14—19. 87) Finansowanie inwestycji na tle obowiązującego systemu inwestycyjnego, Ministerstwo Finansów, Ośrodek Doskonalenia Zawodowego Kadr Resortu Finansów, Warszawa 1975, s. 217 (współautor: T. Zaczek). 88) Działalność remontowa a stopień umorzenia maszyn i urządzeń, Ministerstwo Finansów, Ośrodek Doskonalenia Zawodowego Kadr Resortu Finansów, Warszawa 1975, s. 92 (wyd. II, uzupełnione). 89) Ocena stosowanych form rozliczeń z kontrahentami przez Toruńską Przędzalnię Czesankową „Merinotex” w Toruniu (praca zbiorowa pod kierunkiem doc. dra A. Wołowczyka, maszynopis), Toruń 1975, s. 104. 90) Inwestycje jako podstawowy materialny czynnik społeczno-gospodarczego rozwoju kraju, PTE, Warszawa 1975, s. 10. 91) Stopień umorzenia a koszty remontów maszyn i urządzeń, Instytut Finansów, Warszawa 1975, s. 80. 92) W poszukiwaniu usprawnienia rozliczeń, Bank i Kredyt (w druku). b) Recenzje: 93) Rocznik statystyczny inwestycji i środków trwałych; Finanse, 1969, 5, s. 70—72. 94) K. Czyżniewski, Reprodukacja środków trwałych, Warszawa 1972; Życie Gospodarcze, 1973, 2, s. 7. 95) L. Swatler, Bodźce finansowe w gospodarce środkami trwałymi, Warszawa 1973; Bank i Kredyt, 1974, 6, s. 261—262.

IV

WSPOMNIENIE O PROFESORZE WŁODARSKIM

PRZEMÓWIENIE PROF. DRA ARTURA HUTNIKIEWICZA

wyłoszone na wspólnym posiedzeniu Polskiego Towarzystwa Historycznego
i Towarzystwa Naukowego w Toruniu
w dniu 16 XI 1974 r.

Moje wspomnienie o Profesorze Bronisławie Włodarskim będzie bardzo wątłe i skromne. Nie jestem historykiem. Zmarły Profesor nie był moim mistrzem uniwersyteckim, nie przysposabiał mnie do pracy, którą miałbym potem przez całe życie wykonywać, spłacając dług wdzięczności, jaki u niego zaciągnąłem. Ale jestem na pewno na tej sali Jego uczniem najstarszym, najdawniejszym. Był moim wychowawcą i nauczycielem historii, gdy miałem lat szesnaście, siedemnaście, w VI Gimnazjum Państwowym im. Stanisława Staszica we Lwowie przy ul. Łyczakowskiej 37. Było to gimnazjum niezwykle i w pewnym sensie wyjątkowe. Nie tylko dlatego, że mieściło się w bardzo starych, sędziwych murach, że było to gimnazjum męskie, w którym zawsze uczyli tylko sami mężczyźni i że było to gimnazjum klasyczne starego typu, z greką i łaciną jako przedmiotami głównymi. Niezwykłość tej naszej szkoły polegała na tym, że nieomal od początku swego istnienia wychowując młodzież pełniła jednocześnie funkcję jakby zakładu ćwiczeń dla studentów i absolwentów humanistyki lwowskiej. Tam właśnie, w szóstym gimnazjum odbywały się wzorowe lekcje dla studentów uniwersytetu, tam zazwyczaj przechodzili swoje praktyki zawodowe absolwenci uniwersyteckich kierunków pedagogicznych.

Tę wyróżniającą pozycję i tytuł jakby szkoły wzorowej zawdzięczało nasze gimnazjum wyjątkowej obsadzie personalnej stanowisk nauczycielskich. Dyrektorami tego gimnazjum byli m.in.: dr Antoni Danysz, docent Uniwersytetu Jana Kazimierza, a po pierwszej wojnie światowej profesor pedagogiki i prorektor Uniwersytetu Poznańskiego, świętej i niezapomnianej pamięci Stanisław Sobiński, kurator okręgu lwowskiego, za-

bity przez ukraińskich nacjonalistów, Konstanty Wojciechowski, historyk literatury, założyciel całej dynastii profesorskiej rodu Wojciechowskich.

Stanowiska nauczycielskie zajmowali w tym niezwykłym gimnazjum w różnych czasach ludzie o nazwiskach tak znanych i zasłużonych dla naszej nauki i kultury narodowej, jak Juliusz Balicki, znakomity pedagog, Tadeusz Czeżowski, Stefan Grabiński, pisarz, Wiktor Hahn, Antoni Jakubski, profesor anatomii porównawczej Uniwersytetu w Poznaniu, Edwin Jędrkiewicz, literat, Juliusz Kleiner, Mieczysław Kreutz, Eugeniusz Kucharski, Stanisław i Zygmunt Łempiccy, Stanisław Maykowski, poeta, Maciej Rataj, marszałek sejmu Polski Odrodzonej, Kazimierz Sośnicki, Julian Tokarski, profesor petrografii i mineralogii Politechniki Lwowskiej — wymieniam te nazwiska tylko przykładowo, bo można by tę listę kilkakrotnie powiększyć.

I w tym to właśnie znakomitym gimnazjum pojawił się na samym początku lat trzydziestych Prof. Bronisław Włodarski. Jest rzeczą oczywistą, że w świetle tego, co tu powiedziałem przed chwilą, nie był to przypadek. Tytuł doktora, zainteresowania naukowe — to było w stylu i tradycji szkoły. Był jednym z tych nauczycieli, których się wspomina z szacunkiem i którzy jakoś ważą w naszej biografii. Profesor — pamiętam — był nauczycielem wymagającym i umiejącym niezwykle sprawnie egzekwować przysługującą Mu od uczniów należność. Ale jak to robił, tego nie potrafiłbym określić, bo odnosiło się wrażenie, że On właśnie nie stosuje żadnych wyszukanych zabiegów i że jest to jakoś samo przez się zrozumiałe i naturalne, że na Jego godzinach trzeba być solidnie przygotowanym. Doskonale panował nad naszą niesformą i rozbrykaną gromadą, przysparzającą niekiedy sporo kłopotów innym profesorom, choć nie pamiętam, by się kiedykolwiek unosił, gniewał, karcił nas surowo. Wydaje mi się, że tajemnica Jego autorytetu, jakim się wśród uczniów cieszył, kryła się w Jego własnym spokoju, opanowaniu, w Jego sposobie bycia, niezwykle zrównoważonym, który jak gdyby onieśmielał i wykluczał z góry jakiegokolwiek wybryki. Profesor miał przy tym bardzo własne, swoiste poczucie humoru, które Mu jednało naszą sympatię (bo któraż młodość nie lubi chwil wesołości), ale zarazem napełniało lekką obawą. Ów humor Profesora to była bardzo dyskretna, nie dotykająca naszej godności osobistej lekka ironia, ironiczne powiedzonka, które bardzo lubiliśmy i których się jednocześnie lekali, bo potrafiły bezlitośnie obnażać i demaskować naszą niewiedzę oraz różne niedoleństwa i mętności naszego myślenia i rozumowania. Profesor nie rozpieszczał nas przesadnymi zachwykami nad naszą rzekomą genialnością, wyważał oceny bardzo oszczędnie i powściągliwie, kwalifikując przeważnie nasze umiejętności historyczne jako dostateczne, wychodząc zapewne z całkiem słusznego założenia, że jeśli ktoś nie ujawnia jakichś wyróżniających się talentów, to stopień dostateczny jest całkowicie przyzwoity i jak najbardziej właściwy. Spod tej zasady nie wyłączał nawet uczniów, których w jakiś sposób

wyróżniał, jak mnie np., który byłem Jego jakby asystentem klasowym, zobowiązanym do tego, aby przed każdą lekcją przynieść z gabinetu mapy historyczne i rozwiesić je na odpowiednich stelażach. Wiedzieliśmy już wówczas, że Profesor pracuje naukowo, że „pisze książki” i że utrzymuje stałe kontakty z uniwersytetem. Był to bardzo istotny element, określający nasz stosunek do Niego. Właśnie wówczas, gdy był moim nauczycielem, wyjeżdżał na swoje studia włoskie do Rzymu, a potem się habilitował. Przyjęliśmy to wydarzenie z najwyższą satysfakcją i aprobatą. Byliśmy bardzo radzi, że oto pozyskaliśmy jeszcze jednego profesora, który jest jednocześnie wykładowcą uniwersyteckim. Powiadam „jeszcze jednego”, bo mieliśmy już takiego w osobie naszego wychowawcy i opiekuna klasowego, grecysty, dra Franciszka Smolki, który był profesorem tytularnym papirologii Uniwersytetu Lwowskiego.

Z wykładów Profesora bodaj najwyraźniej zarysowują mi się we wspomnieniu po czterdziestu z górą latach Jego lekcje w ostatniej klasie maturalnej, gdzie nie było już właściwie historii, lecz nauka o ustroju naszego państwa i o Polsce współczesnej. Pozostało mi z tych lekcji wrażenie żywej i osobistej akceptacji, z jaką wprowadzał nas Profesor w tajniki ustrojowe naszego życia zbiorowego. Należał do pokolenia, które już całkiem świadomie przeżywało niepodległość naszego kraju, uważał ją za największe szczęście i wartość i usiłował rozbudzić w nas szacunek dla niej oraz dumę z osiągnięć i sukcesów naszej bardzo jeszcze młodej wówczas wolności.

Potem, gdy już opuściłem gimnazjum, spotykałem swego Profesora historii już tylko na trasie naszych codziennych wędrówek. Bo tak się składało, że gdy ja wczesnym rankiem biegłem z mego górnego Łyczakowa w stronę śródmieścia na wykłady uniwersyteckie, Profesor podążał tą samą ulicą Łyczakowską w kierunku przeciwnym, do swojego gimnazjum. Spotykaliśmy się zatem właściwie niemal codziennie, wymieniali ukłony i pozdrowienia, i te na pozór błahe i niewiele znaczące gesty miały wówczas dla mnie istotną wartość, były jakby wyrazem niezerwanej łączności z moją dawną szkołą, którą już opuściłem, ale do której byłem nadal bardzo przywiązany.

Po wojnie, gdy przyjechałem do Torunia, Profesor przeżywał najbardziej twórczy i bogato owocujący okres swego życia — był jednym z organizatorów powstającego uniwersytetu, pełnił w nim odpowiedzialne funkcje, tworzył swoją szkołę, kształcił swych uczniów. Spotykaliśmy się często, a w samych początkach mego pobytu w Toruniu mieszkalem nawet z moim mistrzem uniwersyteckim, profesorem Kucharskim, w tej samej kamienicy, co Profesor, przy Rynku Staromiejskim 5. Widywaliśmy się na różnych spotkaniach towarzyskich, zwłaszcza lwowiaków, których w tamtym pierwszym okresie, szczególnie na wydziale humanistycznym było dość sporo. Profesor zawsze chętnie przedstawiał mnie wszystkim jako swego ucznia. Sądzę, iż robił tak dlatego, że przypominałem Mu

minione czasy, gdy On sam był jeszcze młody i wszystkie owe lata, najbardziej płodne i bogate Jego pracowitego życia, były jeszcze przed Nim. Współpracowaliśmy też w różnych agendach Towarzystwa Naukowego, zwłaszcza w Redakcji Naczelnej, której ja byłem członkiem, a On jej przewodniczył. I tak się zdarzyło, że to ja właśnie miałem po Nim przejąć te obowiązki. Zgodziłem się zresztą na to z największymi oporami. Nie byłem pewny, jak się Profesor ustosunkuje do tego, był jeszcze sprawny i aktywny. Ale Profesor przyjął tę zmianę najzupełniej naturalnie jako zwyczajną rotację i wymianę pokoleń. Przypuszczam, że choć piastował w uniwersytecie tyle najwyższych godności, nie ubiegał się o nie specjalnie, nie było w Nim zupełnie jakichś małoskorych ambicji, był zawsze poza owym „targowiskiem próżności”, zakulisowych rozgrywek i rywalizacji, walk o stanowiska i władzę. Był człowiekiem dobrym. Gdy przed kilku laty leżałem uwięziony i unieruchomiony po złamaniu nogi, Profesor, któremu chodzenie sprawiało już wówczas wielkie trudności, zdobył się jednak na olbrzymi wysiłek pokonania owych trzech piętér i przyszedł do mnie, aby mi okazać swoją pamięć i przyjaźń. Potem spotykaliśmy się już tylko przypadkowo i coraz rzadziej, gdy wychodził niekiedy na krótki spacer o południowej godzinie. Wciąż obiecywałem sobie, że Go odwiedzę, do czego mnie zawsze zachęcał, i wciąż w tym obłądnym kieracie obowiązków, wiecznie czymś zajęty i wiecznie w pośpiechu, jak my wszyscy zresztą, odkładałem to na jakiś czas późniejszy, sposobniejszy, nie przewidując krótkowzrocznie, że tego czasu pozostało już tak bardzo niewiele. I tego zwłaszcza nie mogę sobie dzisiaj wybaczyć, że wciąż odkładałem na później, co powinno było być zrobione natychmiast.

W życiu każdego człowieka największymi jego dobroczyńcami po rodzicach, ojcu i matce, są nauczyciele. To im zawdzięczamy wszystko, prawie wszystko, co robimy i kim jesteśmy. Profesor Włodarski był dla nas, Jego lwowskich uczniów, jednym z owych najczcigodniejszych wychowawców i przewodników naszej młodości, którzy formowali z najwyższą cierpliwością nasze wówczas jakże jeszcze bezkształtne umysły i charaktery. I gdy myślę o Nim, to widzę naszą starą szkołę, naszą klasę, widzę siebie jako szesnastoletniego chłopca, siedzącego w pierwszej ławce obok mego najbliższego kolegi Jurka Meinhardta, zamęczonego później w Majdanku. Widzę, jak otwierają się drzwi klasy, wchodzi statecznie nasz Profesor, wstępuje na katedrę, otwiera dziennik, czyta nasze nazwiska. Postać Profesora była i pozostanie dla mnie na zawsze jakąś bardzo istotną częścią składową tego dalekiego świata, do którego powraca się coraz częściej i z coraz bardziej uporczywą tęsknotą, gdy się już przekroczy określoną granicę wieku, świata mojej, naszej młodości, kiedy życie wydawało się tak piękne, a przyszłość pełna obietnic i właściwie bez kresu. Ten świat już nie istnieje, nie istnieje w sensie dosłownym, zniszczony przez siłę materialną. Powraca jeszcze wspomnieniem

w pamięci żyjących, choć i tu nieubłagany czas wykonuje swoją niszczyielską robotę, rozmywając zanikające ślady i przesłaniając coraz grubszą mgłą oddalenia rozsypujące się kształty ludzi i rzeczy. Ale jeśli istnieje coś, co można by nazwać obcowaniem żywych i umarłych, a istnieje na pewno, owa ciągłość i więź ponad czasem i znikomością ludzką, i jeśli Profesor może mnie usłyszeć z tamtego brzegu, to chciałbym Mu powiedzieć w imieniu wszystkich Jego uczniów z naszej lwowskiej szkoły, że Go tu zawsze wspominamy bardzo serdecznie i z najgłębszą wdzięcznością za wszystko, co uczynił dla ukształtowania naszych umysłów i że swoim odejściem stworzył w każdym z nas jakąś wielką pustkę, której niczym już wypełnić się nie da.

WYDAWNICTWA TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU
ZA ROK 1975

SPRAWOZDANIA TNT

Nr 27 (za okres 1 I 1973 — 31 XII 1973), Warszawa—Poznań 1975, s. 80, zł 18,—

FONTES

- ✓ Akta stanów Prus Królewskich, t. 5, cz. 3 (1511—1512), wyd. M. Biskup, Warszawa—Poznań—Toruń 1975, s. 308, Fontes 66, zł 76,—

STUDIA IURIDICA

- ✓ GŁUCHOWSKI JAN: Federalny system podatkowy Stanów Zjednoczonych Ameryki, Warszawa—Poznań—Toruń 1975, s. 126, t. 13, z. 3, zł 32.—
✓ GILAS JANUSZ: Prawne problemy rynku międzynarodowego. Zarys problematyki prawa publicznego, Warszawa—Poznań—Toruń 1975, s. 179, t. 14, z. 1, zł 42,—

ZAPISKI HISTORYCZNE

Tom 40, z. 1, Warszawa—Poznań—Toruń 1975, s. 184, zł 30,—
Tom 40, z. 2, Warszawa—Poznań—Toruń 1975, s. 226, zł 30,—
Tom 40, z. 3—4, Warszawa—Poznań—Toruń 1975, s. 192, zł 30,—

PRACE WYDZIAŁU FILOLOGICZNO-FILOZOFICZNEGO

- ✓ MOCARSKA-TYCOWA ZOFIA: Działalność krytycznoliteracka Teodora Jeske-Choińskiego wobec przełomu antypozytywistycznego, Warszawa—Poznań—Toruń 1975, s. 166, t. 25, z. 1, zł 38,—
✓ DAŃBSKA IZYDORA: Znaki i myśli. Wybór pism z semiotyki, teorii nauki i historii filozofii, Warszawa—Poznań—Toruń 1975, s. 262, t. 25, z. 2, zł 62,—

PRACE POPULARNONAUKOWE
ZABYTKI POLSKI PÓŁNOCNEJ

- ✓ DORAWA MARIAN: Katedra św. Trójcy w Chełmży. Dzieje budowy, architektura, wyposażenie, Warszawa—Poznań—Toruń 1975, s. 53, nr 1 (29), zł 10,—

WYDAWNICTWA JUBILEUSZOWE

- ✓ Z dziejów nauki polskiej. Księga pamiątkowa Towarzystwa Naukowego w Toruniu (1875—1975), pod red. A. Hutnikiewicza i L. Janiszewskiego, Warszawa—Poznań—Toruń 1975, s. 335, zł 75,—
✓ Działacze Towarzystwa Naukowego w Toruniu (1875—1975), pod red. M. Biskupa, Warszawa—Poznań—Toruń 1975, s. 427, zł 80,—

WYDAWCA: WYDZIAŁ WYDAWNICZY WARSZAWY
WARSZAWA 1912

WYDZIAŁ WYDAWNICZY

WYDZIAŁ WYDAWNICZY WARSZAWY
WARSZAWA 1912

WYDZIAŁ WYDAWNICZY

WYDZIAŁ WYDAWNICZY WARSZAWY
WARSZAWA 1912

WYDZIAŁ WYDAWNICZY

WYDZIAŁ WYDAWNICZY WARSZAWY
WARSZAWA 1912

WYDZIAŁ WYDAWNICZY

WYDZIAŁ WYDAWNICZY WARSZAWY
WARSZAWA 1912

WYDZIAŁ WYDAWNICZY

WYDZIAŁ WYDAWNICZY WARSZAWY
WARSZAWA 1912

WYDZIAŁ WYDAWNICZY WARSZAWY
WARSZAWA 1912

WYDZIAŁ WYDAWNICZY

WYDZIAŁ WYDAWNICZY WARSZAWY

WYDZIAŁ WYDAWNICZY WARSZAWY
WARSZAWA 1912

WYDZIAŁ WYDAWNICZY

WYDZIAŁ WYDAWNICZY WARSZAWY
WARSZAWA 1912

WYDZIAŁ WYDAWNICZY WARSZAWY
WARSZAWA 1912